

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่องธุรกิจเหมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิชุมชน:
ปัญหาและแนวทางแก้ไขในอนาคตกรณีตัวอย่างจากจังหวัดจันทบุรี

รหัสโครงการ ๑๗๑๐๙๗

โดย

ดร.จรรยา แผนสมบูรณ์

สังกัด สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กันยายน ๒๕๖๖

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง ธุรกิจเหมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิชุมชน: ปัญหาและแนวทางแก้ไขในอนาคต กรณีตัวอย่างจากจังหวัดจันทบุรี ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจาก ได้รับความอนุเคราะห์และสนับสนุนเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงษ์พัชรินทร์ พุทธิวัฒน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัยณรงค์ เครือนวน ที่ปรึกษาโครงการ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ความรู้ ข้อคิด ข้อเสนอแนะ และปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ จนกระทั่งการวิจัยครั้งนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คุณศยามล ไกยูรวงศ์ และคุณปริดา คงแป้น ที่ให้การสนับสนุนและประสานงานเครือข่ายภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ในการวิจัย

ขอขอบคุณ สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง ที่สนับสนุนข้อมูล และเป็นผู้ประสานงานในพื้นที่ที่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ขอขอบคุณ คุณพัชรา แผนสมบูรณ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการแปลเอกสารบทความวิจัย

ขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่ให้ความอนุเคราะห์อนุมัติงบประมาณ ปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เพื่อสนับสนุนการจัดทำวิจัย

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยฉบับนี้คงเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

ผู้วิจัย

ดร.จรรยา แผนสมบูรณ์

นักวิชาการสิทธิมนุษยชนเชี่ยวชาญ

ผู้บังคับบัญชาข้าราชการกลุ่มงานวิจัยและวิชาการสิทธิมนุษยชน

ชื่อเรื่อง ธุรกิจเหมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิชุมชน: ปัญหาและแนวทางแก้ไขในอนาคตกรณีตัวอย่างจาก จังหวัดจันทบุรี (Gold Mines, Business and Community Rights Violation: Problems and Solutions in the Future An Example from Chanthaburi)

ผู้วิจัย ดร. จรรยา แผนสมบุรณ์

ที่ปรึกษาโครงการ

๑. รศ.ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์
๒. ผศ.ดร. พงษ์พัชรินทร์ พุฒวัฒน์
๓. ผศ.ดร. ชัยณรงค์ เครือนวน

คำสำคัญ สิทธิชุมชน, การละเมิดสิทธิมนุษยชน, ธุรกิจเหมืองทองคำ, จันทบุรี (Community Rights, Gold Mines, Violation, Gold Mines Business, Chanthaburi)

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมา เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับความเหมาะสมในการใช้พื้นที่จังหวัดจันทบุรีต่อการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ๒. เพื่อวิพากษ์ผลกระทบจากธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ๓. เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายมาตรฐานแนวทางการบริหารจัดการการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่กระทบต่อสิทธิชุมชน ตลอดจนแนวทางการฟื้นฟูเยียวยาในอนาคต

ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาสภาพปัญหาและบริบทชุมชนพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอกง่างาม จังหวัดจันทบุรี จะได้รับผลกระทบทางลบในอนาคต (Negative Future Impact) หากมีการอนุญาตให้ดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ นอกจากนี้พื้นที่ตำบลพวา อำเภอกง่างาม จังหวัดจันทบุรี ยังเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่สำคัญของภาคตะวันออกและเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของประเทศ เป็นพื้นที่ผลิตผลไม้ที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั้งภายในและนอกประเทศ ได้แก่ ทุเรียนหมอนทอง มังคุด ลำไย ยางพารา เป็นต้น ผลผลิตเหล่านี้เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่รัฐจะได้รับจากการทำเหมืองทองคำของภาคเอกชนแล้ว ย่อมมีมูลค่าที่ไม่สามารถที่จะเทียบกันได้กับมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรที่ทางจังหวัดจันทบุรีได้รับในแต่ละปี หากมีการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอนาคตย่อมจะเกิดผลกระทบอย่างมหาดศาลเป็นวงกว้าง เช่น การขุดดิน และนำสารเคมีหลายชนิดมาใช้ในการถลุงแร่ และนำมาละลายทองคำออกจากสินแร่ จะส่งผลให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทางธรณีวิทยา แหล่งน้ำ และอากาศ ผลกระทบเหล่านี้ย่อมจะส่งผลให้เกิดความเสียหายที่ไม่อาจจะประมาณค่าได้ และจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งให้กับประชาชนในพื้นที่เป็นจำนวนมากในปัจจุบันและอนาคต ในขณะที่ประกาศของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓ ว่าจะมีการสำรวจแหล่งแร่ทองคำของบริษัทเอกชนในพื้นที่ดังกล่าว พบว่า มีผลกระทบทางจิตใจและความรู้สึกของประชาชน และเกิดกระแสการคัดค้านไม่เห็นด้วย มีความกังวลและความเครียดเกี่ยวกับเรื่องที่ทำกิน เนื่องจากชาวบ้านในตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง ส่วนมากไม่มีเอกสาร

สิทธิในที่ดินทำกิน หากมีการทำเหมืองทองคำในอนาคต ชาวบ้านจะไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ดินต่อไป นอกจากนี้ยังมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาน้ำ อากาศ ฝุ่นละออง สารเคมี สารพิษ โดยเฉพาะสารไซยาไนด์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งจะเป็นปัญหาต่อสุขภาพของชาวบ้านในระยะยาว และจะทำให้พื้นที่ทางการเกษตรที่สำคัญเสียหายไปเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาจากการทำเหมืองแร่ต่าง ๆ ในประเทศ ยังมีผลกระทบกับชุมชนในหลายพื้นที่ เนื่องจากข้อบัญญัติทางกฎหมายแร่ยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ ตั้งแต่ การประกาศเขตแหล่งแร่ การสำรวจแร่ การประเมินความเสี่ยงด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังผลกระทบจากเหมืองแร่ และการฟื้นฟูเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบและพื้นที่ทำเหมืองภายหลังจากการประกาศปิดเหมืองแร่ไปแล้วโดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) หน่วยงานภาครัฐควรมีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในกระบวนการขออนุญาตต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทุกประเภท เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบผลตามระยะเวลา และมั่นใจว่าคำขอต่าง ๆ จะหวนกลับมาดำเนินการอีกครั้งหลังจากที่สังคมไม่ได้ให้ความสนใจแล้ว

๒) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ควรจัดทำข้อเสนอแนะมาตรการนโยบายต่อรัฐบาลในการแก้กฎหมายแร่ ตลอดจนการจัดทำแผนแม่บทแร่ในประเด็นที่เกี่ยวกับผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแร่โดยรวม และการจัดทำแผนที่เขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของประชาชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) ควรมีการปรับปรุงรูปแบบค่าภาคหลวงแร่และการคิดอัตราภาษีแร่ ให้มีความเหมาะสมกับมูลค่าแร่ที่มีมูลค่าสูง เช่น แร่ทองคำและเงิน เป็น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศและประชาชนอย่างแท้จริง

๔) การจัดการเขตทรัพยากรแร่ ควรมีการพิจารณาเสนอปรับปรุงในแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๓ ต่อไป โดยเพิ่มกลไกระบบมาตรการป้องกันและการเฝ้าระวัง

๕) การจัดทำ Baseline data ซึ่งควรมีกลไกอิสระจากภายนอกเข้ามาพิจารณาข้อมูลและชี้ขาดข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้น โดยอยู่ในรูปแบบการประชุมปรึกษาหารือทางเทคนิค ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาในเชิงระบบและเชิงพื้นที่

**Subject: Gold Mines Business and Community Rights Violation: Problems and Solutions
in the Future, An Example from Chanthaburi Province**

Researcher: Dr. Chanya Pansomboon

Project consultant:

1. Assoc.Prof.Dr. Chaiyon Praditsin
2. Asst.Prof.Dr. Pongpatcharin Phuttawattana
3. Asst.Prof.Dr. Chainarong Kruanuan

Keywords: Community Rights, Gold Mines, Violation, Gold Mines Business, Chanthaburi

Published year: B.E. 2566 (2023)

ABSTRACT

This research is qualitative research, by collecting data in Chanthaburi Province and other areas where gold mining operations have been conducted in the past, in order to compare with the suitability of using the area of Chanthaburi Province for the gold mining business in the future. The objectives of this research are 1) To analyze the gold mining business situation that will occur in the eastern upstream area in Chanthaburi Province 2) To criticize the impact of the gold mining business that will occur in the eastern upstream area in Chanthaburi Province 3) To suggest policy measures and guidelines for managing the gold mining business that affects community rights, as well as guidelines for rehabilitation in the future.

The research results found that according to the study of the problem and community condition in Phawa Sub District and Sam Phi Nong Sub District area, Kaeng Hang Maeo District, Chanthaburi Province will receive negative impact in the future (Negative Future Impact) if gold mining operations are allowed in the area. In addition, Phawa Sub District area, Kaeng Hang Maeo District, Chanthaburi Province is also an important upstream area of the eastern region and an important agricultural source of the country. It is an area that produces high quality and famous fruits, known both within and outside the country, such as Monthong durian, mangosteen, longan, rubber, etc. The income that the government receives from

private gold mining cannot be compared to the value of agricultural products that Chanthaburi Province receives each year. If there is a gold mining business in the future, there will be enormous and widespread impacts, such as digging the ground and using many types of chemicals to smelt the ore and dissolve gold from the ore, which will result in toxic geological pollution, water sources and air pollution. These impacts will inevitably result in damages that cannot be estimated. and will result in conflict for a large number of people in the area now and in the future. When the announcement of the Department of Primary Industries and Mines on August 27, 2020 was announced that there will be a survey of gold mineral deposits by private companies in the said area, it was found that it caused negative impacts on people's minds and feelings and started a trend of opposition and dissent arose. People have anxiety and stress about their livelihood because most of the villagers in Phawa Sub District and Sam Phi Nong Sub District do not have land rights documents. If there is gold mining in the future, the people in the community will no longer have homes or land. There are also concerns about water, air, dust, chemicals, and toxins, especially cyanide, that will affect nature and the environment, which will be a problem for the health of the people in the community in the long run and will cause considerable damage to important agricultural areas. In addition, it was found that problems from various mining operations in the country still have an impact on communities in many areas. This is because the mineral legal provisions still lack a public participation process to participate in the management of mineral resources, starting from the announcement of mineral resource zones, mineral exploration, natural and environmental risk assessments, monitoring the impacts of mining, to the rehabilitation of affected people in the mining areas after the mine closure has been announced.

Suggestions

1) Government organizations should set clear timelines for the process of requesting permissions for operating every type of mining business so that the public will be informed of the results according to the time period, and ensure that those requests will be back in operation again even after the society no longer pays attention.

2) The Office of National Human Rights Commission should make recommendations of measurement, policy to propose to the government in amending mineral laws, as well as preparing a mineral master plan on issues related to impacts on nature and the environment and community rights, including the process of public participation in overall mineral management. in order to promote human rights to allow people to participate in the conservation and rehabilitation of nature and environment.

3) The mineral royalty collecting model and mineral taxation rates should be adjusted to be more appropriate for the value of high value minerals such as gold and silver ores, etc. as the mineral royalty collecting model and mineral tax collection rates according to the Mineral Royalty Tariff Act B.E. 2509 - B.E. 2522 have been used for a long time and have not been changed until now. This is to truly provide maximum benefit to the country and the people.

4) Proposals for improvements in the Mineral Management Master Plan No. 3 regarding mineral resource zone management should be considered onwards by adding mechanisms to the prevention measures and surveillance system.

5) Preparation of Baseline data, which should have an independent mechanism from outside to consider the data and Arbitrate disputes that may arise. Such mechanism can be in the form of a technical consultation meeting, which must be developed systematically and spatially.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ง
สารบัญ	ช
สารบัญรูปภาพ	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ หลักการและเหตุผล.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์.....	๔
๑.๓ ขอบเขตวิธีการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔
๑.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ การวิเคราะห์ประเด็นการศึกษา	๘
๒.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	
๒.๒ สิทธิชุมชน.....	๒๘
๒.๓ การมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๕๘
๒.๔ ธรรมนูญตำบล.....	๖๒
๒.๕ การวิเคราะห์สถานการณ์ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในภาคตะวันออก.....	๖๖
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐๒
บทที่ ๓ แนวทางและข้อเสนอแนะ	๓๖
๓.๑ แนวทางในการศึกษา.....	๑๑๐
๓.๒ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๑๑
๓.๓ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล.....	๑๑๔
บทที่ ๔ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๖
๔.๑ ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่.....	๑๑๗
๔.๑.๑ ผลการศึกษาด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา.....	๑๑๗
๔.๑.๒ ผลการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder Interview).....	๑๒๐
๔.๑.๓ ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview).....	๑๓๐

สารบัญ(ต่อ)

๔.๒ ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่และเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง....	๑๓๕
๔.๒.๑ ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่.....	๑๓๕
๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งโดยผู้มีส่วนได้เสีย.....	๑๓๖
๔.๒.๓ ผลการวิเคราะห์แนวทางที่ดีเพื่อหาข้อยุติหรือทางออกร่วมกันต่อการบริหารจัดการเกี่ยวกับธุรกิจ เมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี.....	๑๓๗
๔.๓. สรุปผลการวิเคราะห์เชิงบูรณาการในภาพรวม.....	๑๓๗
๔.๓.๑ การวิเคราะห์เชิงบริบทของพื้นที่ชุมชน.....	๑๓๗
๔.๓.๒ การวิเคราะห์ด้านสภาพปัญหา ข้อกังวล และความต้องการของคนในชุมชน.....	๑๓๘
๔.๓.๓ ความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต.....	๑๔๐
๔.๔ บทเรียนจากธุรกิจเมืองแร่ทองคำในอดีต.....	๑๔๒
๔.๔.๑ บทเรียนผลกระทบจากธุรกิจเมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย.....	๑๔๒
๔.๔.๒ บทเรียนผลกระทบจากเมืองแร่ทองคำในจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก...	๑๔๗
๔.๕ บทสรุปจากการเสวนา เรื่อง “แผนแม่บทแร่และกฎหมายแร่: ปัญหาและแนวทางการคุ้มครองสิทธิชุมชน และสิทธิทางสิ่งแวดล้อม.....	๑๕๗
๔.๖ การวิเคราะห์ผลกระทบเชิงลบในอนาคต (Negative Future Impact).....	๑๖๐
๔.๗ กรณีศึกษา แนวทางการเคลื่อนไหวของชุมชนเพื่อคัดค้านและไม่เห็นด้วยกับการทำธุรกิจเมืองแร่ทองคำ ในจังหวัดจันทบุรี ของสมาพันธ์ “คนจันทน์ต้านเมืองทอง”.....	๑๖๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๘๑
๕.๑ สรุป.....	๑๘๑
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๘๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๙๓
บรรณานุกรม.....	๑๙๔
ภาคผนวก.....	๒๐๒

สารบัญภาพ

ภาพที่ ๒.๑ การอนุญาตให้สำรวจแร่.....	๙
ภาพที่ ๒.๒ แผนการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย.....	๓๓
ภาพที่ ๒.๓ แสดงการทำเหมืองแร่ทองคำแบบเปิดของ บริษัทอัครา ไมนิ่ง จำกัด.....	๘๓
ภาพที่ ๒.๔ ขั้นตอนการสกัดแร่ทองคำ ของบริษัท อัคราไมนิ่ง จำกัด.....	๔๘
ภาพที่ ๒.๕ ห่วงโซ่อุปทานของทองคำ.....	๔๘
ภาพที่ ๒.๖ ประชาชนจังหวัดจันทบุรีได้รวมตัวกันในการต่อต้านคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำ.....	๑๐๑
ภาพที่ ๒.๗ สถาบันพระปกเกล้าสรุปผลการสำรวจความคิดเห็นชาวบ้านเรื่องเหมืองทอง ณเทศบาลตำบลพวา อ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี.....	๑๐๒

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๒.๑	ประเภทการทำเหมืองแร่และกำหนดผู้มีอำนาจในการออกประทานบัตร.....	๙
ตารางที่ ๒.๒	มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ณ ราคาประจำปีของจังหวัดจันทบุรี.....	๓๐
ตารางที่ ๒.๓	พื้นที่ปลูกพืชสำคัญของจังหวัดจันทบุรี ผลผลิตและผลผลิตเฉลี่ย ปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๓.....	๓๒
ตารางที่ ๒.๔	แสดงการจัดเก็บค่าภาคหลวงแร่ทองคำ.....	๘๗
ตารางที่ ๒.๕	ปริมาณการผลิต มูลค่าการผลิตและค่าภาคหลวงแร่ทองคำและเงิน.....	๘๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ หลักการและเหตุผล

ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลไทยในการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรม โดยหวังผลให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยในส่วนของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำได้ถูกผลักดันผ่านมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐ ซึ่งเห็นชอบให้มีการสำรวจและพัฒนาแร่ทองคำที่พบในหลายพื้นที่ของประเทศไทย และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๓๒ ได้มีมติเพิ่มเติม โดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้ออกอาชญาบัตรผูกขาดการสำรวจแร่ อาชญาบัตรพิเศษและประทานบัตรสำหรับการสำรวจ และการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคายและบริเวณใกล้เคียง ต่อมา มีการกำหนดพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่หลายบริเวณและเปิดให้เอกชนมาสำรวจ พบว่ามีเพียง ๒ แหล่งเท่านั้นที่มีศักยภาพสูงในเชิงพาณิชย์สามารถลงทุนผลิตแร่ทองคำได้อย่างคุ้มค่า คือเหมืองทองชาติตั้งอยู่ในพื้นที่เขตรอยต่อของอำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร และอำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ดำเนินงานโดยบริษัท อัคราไมนิ่ง จำกัด และเหมืองทองภูทับฟ้าตั้งอยู่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ดำเนินงานโดยบริษัท ทุ่งคำ จำกัด (ชุตินา คล่องสำราญ, ๒๕๕๗) ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓ มีประกาศเกี่ยวกับกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ของกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐาน และการเหมืองแร่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี ประกาศว่าบริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ได้ยื่นคำขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำและรับจดทะเบียนไว้เป็นคำขอที่ ๘/๒๕๔๙ และ ๙/๒๕๔๙ รวม ๒ คำขอ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๔,๖๕๐ ไร่ ที่ตำบลพวา, ตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี, ๒๕๖๓)

การปิดประกาศของกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรีสร้างความตื่นตกใจให้กับประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนเกษตรกรรม ได้แก่ การทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ที่สำคัญคือทุเรียนหมอนทองและเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตป่าอุทยาน โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่สำคัญของภาคตะวันออกและเป็นที่ตั้งของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำวังโตนดที่ประกอบด้วยอ่างเก็บน้ำจำนวน ๔ โครงการ นอกจากนี้พื้นที่สำรวจเหมืองทองคำยังเป็นพื้นที่ทับซ้อนของโครงการดังกล่าว ที่มีพื้นที่จำนวน ๑๔,๖๕๐ ไร่ ความกังวลเกิดขึ้นเพราะว่าประชาชนในพื้นที่เชื่อว่าหากรัฐบาลให้บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด มีการสำรวจเหมืองแร่ทองคำแล้วย่อมจะนำไปสู่การอนุญาตให้เปิดการสัมปทานและดำเนินกิจกรรมเหมืองแร่ทองในที่สุด เนื่องจากเป็นการขอสิทธิสำรวจแร่เป็นกรณีพิเศษเมื่อได้สิทธิการสำรวจแร่ตามอาชญาบัตรพิเศษแล้ว ผู้อื่นจะยื่นขอสำรวจประเภทใด ๆ ซ้อนทับพื้นที่เดียวกันไม่ได้และสามารถได้สิทธิทำเหมืองแร่ โดยมีหนังสือรับรอง ๒ ชนิดคือ ประทานบัตรชั่วคราวและประทานบัตร

นอกจากนี้จากกรณีตัวอย่างที่รัฐบาลให้มีการอนุญาตให้บริษัท อัครา ริชอร์สเสส ไมนิ่ง จำกัด ดำเนินกิจกรรมเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดพิจิตร ก่อนหน้านี้นี้ได้ก่อให้เกิดปัญหานานานับประการที่มีผลกระทบต่อชุมชนโดยรวมเป็นวงกว้าง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงมีคำสั่งให้มีการปิดเหมืองทองคำของบริษัท อัครา ริชอร์สเสส ไมนิ่ง จำกัด โดยใช้มาตรา ๔๔ ให้อยู่ใต้อำนาจการดำเนินกิจการอย่างสิ้นเชิงใน ปี พ.ศ.๒๕๕๗ ผลดำเนินการดังกล่าวทำให้บริษัทเอกชนดังกล่าวยื่นฟ้องร้องค่าเสียหายแก่รัฐบาลไทย หากรัฐบาลไทยต้อง

สูญเสียงบประมาณเพื่อจ่ายให้เป็นค่าปรับดังกล่าวแล้ว เท่ากับว่าประเทศไทยสูญเสียทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมหาศาล และการฟื้นฟูพื้นดินและสิ่งแวดล้อมทั้งหมดย่อมไม่สามารถทำให้เหมือนเดิมได้ความเสียหายนี้ไม่สามารถที่จะประมาณเป็นตัวเลขได้

ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลไทยในการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรม โดยหวังผลให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยในส่วนของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำได้ถูกผลักดันผ่านมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐ ซึ่งเห็นชอบให้มีการสำรวจและพัฒนาแร่ทองคำที่พบในหลายพื้นที่ของประเทศไทย และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๓๒ ได้มีมติเพิ่มเติม โดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้ออกอาชญาบัตรผูกขาดการสำรวจแร่ อาชญาบัตรพิเศษและประทานบัตรสำหรับการสำรวจและการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคายและบริเวณใกล้เคียง ต่อมา มีการกำหนดพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่หลายบริเวณ และเปิดให้เอกชนมาสำรวจ พบว่ามีเพียง ๒ แห่งเท่านั้น ที่มีศักยภาพสูงในเชิงพาณิชย์สามารถลงทุนผลิตแร่ทองคำได้อย่างคุ้มค่า คือเหมืองทองชาติรี ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตรอยต่อของอำเภอทับค้อ จังหวัดพิจิตร และอำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ดำเนินงานโดยบริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด และเหมืองทองภูทับฟ้า ตั้งอยู่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ดำเนินงานโดยบริษัท หุ่นคำ จำกัด (ชุตินา คล่องสำราญ, ๒๕๕๗) ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓ มีประกาศเกี่ยวกับกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ของกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี ประกาศว่าบริษัท ริชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด ได้ยื่นคำขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ และรับจดทะเบียนไว้เป็นคำขอที่ ๘/๒๕๕๙ และ ๙/๒๕๕๙ รวม ๒ คำขอ มีเนื้อที่ประมาณ ๒๔,๖๕๐ ไร่ ที่ตำบลพวา, ตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี, ๒๕๖๓) และเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๓ บริษัท อัครา รีซอร์สเซส ไมนิ่ง จำกัด ยื่นขออาชญาบัตรพิเศษจำนวน ๑ คำขอ ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒๐๘,๘๙๕ ไร่ (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, ๒๕๖๓)

จากทบทเรียนที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาของผลกระทบหลายครั้ง ที่เกิดจากการทำธุรกิจเหมืองแร่โลหะ เช่น โรงงานแต่งแร่ตะกั่วในจังหวัดกาญจนบุรี การปนเปื้อนแคดเมียมในนาข้าว จากการทำเหมืองแร่สังกะสีในจังหวัดตาก และปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการประกอบกิจการเหมืองและโรงแต่งแร่ทองคำในจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และเลย ซึ่งกิจกรรมเหมืองแร่เหล่านี้มีการยุติการดำเนินการไปแล้วเนื่องจากปัญหาหลาย ๆ ด้าน จะเห็นได้ว่าหากพิจารณาปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการประกอบกิจการเหมืองแร่และโรงแต่งแร่ทองคำในจังหวัดพิจิตร โดยมีเขตติดต่ออีกสองจังหวัด คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการใช้อำนาจของรัฐในการอนุญาตให้กลุ่มทุนข้ามชาติเข้ามาสำรวจ และดำเนินการกิจการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในเขตพื้นที่จังหวัดพิจิตรและเขตพื้นที่ติดต่อ และกลุ่มทุนยังพยายามขยายพื้นที่ในการเข้าไปขอสำรวจเหมืองแร่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในเขตอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และล่าสุดที่จังหวัดจันทบุรี พื้นที่อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ สถานการณ์ในปัจจุบันกลุ่มนายทุนพยายามเข้าพื้นที่โดยขอเข้าสำรวจในพื้นที่อำเภอบึงสามพัน โดยผ่านกลุ่มคนที่มีอำนาจในท้องถิ่นในการผลักดันในการเข้าสำรวจสายแร่ในพื้นที่ดังที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดการลุกขี้ของประชาชนที่รวมกลุ่มกันในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ (วริยา ด้วนน้อย, ๒๕๖๒) จากสถานการณ์กรณีจังหวัดจันทบุรี หลังจากมีประกาศของอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรีเมื่อประชาชนทราบข่าว ทำให้มีการรวมตัวกันในการต่อต้านการทำเหมืองแร่เป็นวงกว้าง โดยประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้สึกกังวลอย่างยิ่งต่อการขอสำรวจแร่ทองคำ เนื่องจากพื้นที่ที่ขอสำรวจแร่ทองคำ นั้น เป็นพื้นที่ทับซ้อน

กับพื้นที่ป่าสงวน และพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง หากมีการอนุญาตให้สำรวจแร่และเปิดเหมืองแร่ทองคำ อาจเกิดการปนเปื้อนมลพิษจากเหมืองทองคำไปสู่แหล่งน้ำกินน้ำใช้ตลอดลำน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่เขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) และกระทบต่อแหล่งเพาะปลูกทุเรียนส่งออกสำคัญของประเทศ จังหวัดจันทบุรี เพราะพื้นที่สำรวจแร่ทองคำของบริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด นั้น เป็นพื้นที่ต้นน้ำและเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดระยอง (จากคำให้สัมภาษณ์ของนายทิวา แดงอ่อน, ๒๕๖๓) นอกจากนี้ ผลที่เกิดจากการทำเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมา มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง เนื่องจากการบุกเบิกพื้นที่ตัดต้นไม้และพื้นดินถูกทำลายเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดผลเสียที่ติดตามมาต่อพื้นที่เป็นวงกว้าง มีการทำลายระบบนิเวศน์และทำให้ขาดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และถ้าการดำเนินการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ที่ทับซ้อนของอุทยาน ป่าสงวน และพื้นที่อันเกี่ยวเนื่องกับการทำมาหากินของประชาชน เช่น การทำสวนยาง สวนทุเรียน เป็นต้น ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรวม ทั้งด้านการประกอบอาชีพ ด้านการดูแลสุขภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และที่สำคัญตำบลพวา และตำบลสามพี่น้องที่มีการขออนุญาตขออนุญาตของบริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของภาคตะวันออก หากธรรมชาติถูกทำลายย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม ตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตลอดจนจังหวัดใกล้เคียงจำนวนมาก ขณะเดียวกันการที่บริษัทอัครา รีซอร์สเซส ไมนิ่ง จำกัด ยื่นขอใบอนุญาตพิเศษจำนวน ๑ คำขอที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒๐๘,๘๘๔ ไร่ ทำให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่าที่ดิน ป่าไม้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมาก หากมีการดำเนินธุรกิจเหมืองทองคำเกิดขึ้นในอนาคต

จากผลการดำเนินการเกี่ยวกับการทำธุรกิจเหมืองทองคำที่ผ่านมา จะเห็นว่านโยบายเกี่ยวกับการอนุญาตให้เอกชนมาดำเนินการสำรวจ และได้รับสัมปทานบัตรในการทำเหมืองทองคำ ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง รวมถึงชุมชนที่อยู่โดยรอบสถานที่ประกอบการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำนั้น จากสถานการณ์ที่ผ่านมาจะเห็นว่ามีการดำเนินการทำเหมืองทองคำในเขตภูเขา หรือเขตอุทยานเป็นพื้นที่ปราศจากการเข้าไปจับจองทำมาหากินของประชาชน แต่ถึงอย่างไรผลที่เกิดขึ้นนั้นก็ถือว่าเป็นผลกระทบที่เสียหายจำนวนมาก แต่สำหรับในพื้นที่ต้นน้ำของประเทศ เช่น พื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก เป็นพื้นที่ที่มีความต้องการเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญที่จะต้องผลิตน้ำดิบสู่การบริโภค อุปโภค ภาคการเกษตร และอุตสาหกรรมในหลายจังหวัดมีความสำคัญและเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนมาก ที่อาจจะนำไปสู่การละเมิดสิทธิชุมชนของประเทศไทยและเกิดความขัดแย้งในพื้นที่ในอนาคตได้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าการศึกษาเรื่องการทำธุรกิจเหมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายที่เหมาะสมและสร้างองค์ความรู้ด้านสิทธิชุมชนของประเทศไทย เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมถึงการฟื้นฟูและเยียวยาในอนาคตต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี

๑.๒.๒ เพื่อวิพากษ์ผลกระทบจากธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายมาตรการแนวทางการบริหารจัดการการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่กระทบต่อสิทธิชุมชน ตลอดจนแนวทางการฟื้นฟูเยียวยาในอนาคต

๑.๓ ขอบเขตวิธีการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยนี้ต้องการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการด้านการอนุญาตต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี และมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองแร่ทองคำ โดยกำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดจันทบุรีที่กำลังเป็นประเด็นปัญหาจากการต่อต้านการดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี “คนจันทร์ไม่เอาเหมืองทองคำ” โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้ดำเนินการตามลักษณะของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ถือเป็นกรวิจัยส่วนหลักหรือส่วนสำคัญนำไปวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมา โดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนภายในและนอกประเทศ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ตำรา วารสารบทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อเขียน รายงานการประชุม บันทึกการประชุม เอกสารประกอบการประชุม และเอกสารอื่นที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

คณะผู้วิจัยได้บูรณาการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและค้นคว้าเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเปรียบเทียบตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งเป็นกรวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์ผลกระทบที่ผ่านมาและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๒. มาตรฐานสากลที่สำคัญเกี่ยวกับหลักการทำธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน

๓. มาตรการที่กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการเหมืองแร่ รวมถึงผลกระทบที่เกี่ยวข้อง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔. รูปแบบของชุมชนที่ดำเนินการผลักดันเพื่อให้ยุติการดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำของจังหวัดจันทบุรี

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นส่วนเสริมหรือส่วนสนับสนุนในการวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายของการวิจัยหลักคือ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เท่านั้น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เพื่อแสดงความคิดเห็นในทุกแง่มุมของปัญหา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นในทุกแง่มุม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งสภาพปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบจากการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำในอนาคต ตลอดจนข้อเสนอแนะและแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิชุมชนที่เหมาะสมแก่การนำมาปรับใช้ในในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

๑) ประชากรในการสัมภาษณ์เจาะลึก ประชากรเป้าหมายกำหนดจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับงานวิจัย โดยให้ประชากรเป้าหมายตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นในทุกประเด็นปัญหา อันจะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น ๓ กลุ่ม โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ประชาชนในพื้นที่ตำบลสามพี่น้องและตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มที่ ๒ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

กลุ่มที่ ๓ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในส่วนกลาง

๒) เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก แยกได้ดังนี้

(๑) วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกประกอบด้วย

ก) เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประกอบกับวิธีการสนทนาเจาะลึกแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตปฏิบัติการของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยลักษณะคำถามที่ใช้เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์ได้มีอิสระในการตอบคำถามและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งไม่สร้างความอึดอัดหรือลำบากใจแก่ผู้ให้สัมภาษณ์

ข) การติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์ กรณีกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ผู้วิจัยจะเดินทางลงในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย โดยวิธีเฉพาะเจาะจงในกรณีผู้นำชุมชนหรือไม่เฉพาะเจาะจงในกรณีประชาชนทั่วไป

ค) ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาการสัมภาษณ์ ประมาณ ๓๐ นาที

(๒) ประเด็นในการสัมภาษณ์เจาะลึก มีดังนี้

ก) สภาพปัญหาและผลกระทบ

ข) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางหรือรูปแบบการผลักดันเพื่อให้ยุติการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่

ค) ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางการการแก้ไขปัญหาคกรณีธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี

(๓) การเก็บรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจดบันทึกโดยตัวผู้วิจัยเอง หรือผู้ให้สัมภาษณ์จะจดลงบนแบบสัมภาษณ์ ตามแต่วิธีการใดจะเป็นการเหมาะสมในขณะเข้าสัมภาษณ์

๔) การสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางเอกสารในประเด็นสำคัญที่ต้องการทราบความเห็น และสามารถได้คำตอบจากการสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

๕) การตรวจสอบเครื่องมือวิจัย การตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกระทำโดยให้มีการตรวจสอบคำถามในการสัมภาษณ์ ๒ วิธีด้วยกัน กล่าวคือ การตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่าน ว่ามีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยหรือไม่ (คณะผู้วิจัยจะกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิในภายหลัง)

๒.การสัมภาษณ์กลุ่ม

การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เป็นรูปแบบที่ใช้แนวการสัมภาษณ์กลุ่มสำหรับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยอาศัยผู้ให้หลากหลายในชุมชน ๖-๑๒ คน และใช้วิธีสัมภาษณ์ เช่นเดียวกันกับการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยแบ่งประชากรออกเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ประชาชนในพื้นที่ตำบลสามพี่น้องและตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มที่ ๒ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

กลุ่มที่ ๓ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในส่วนกลาง

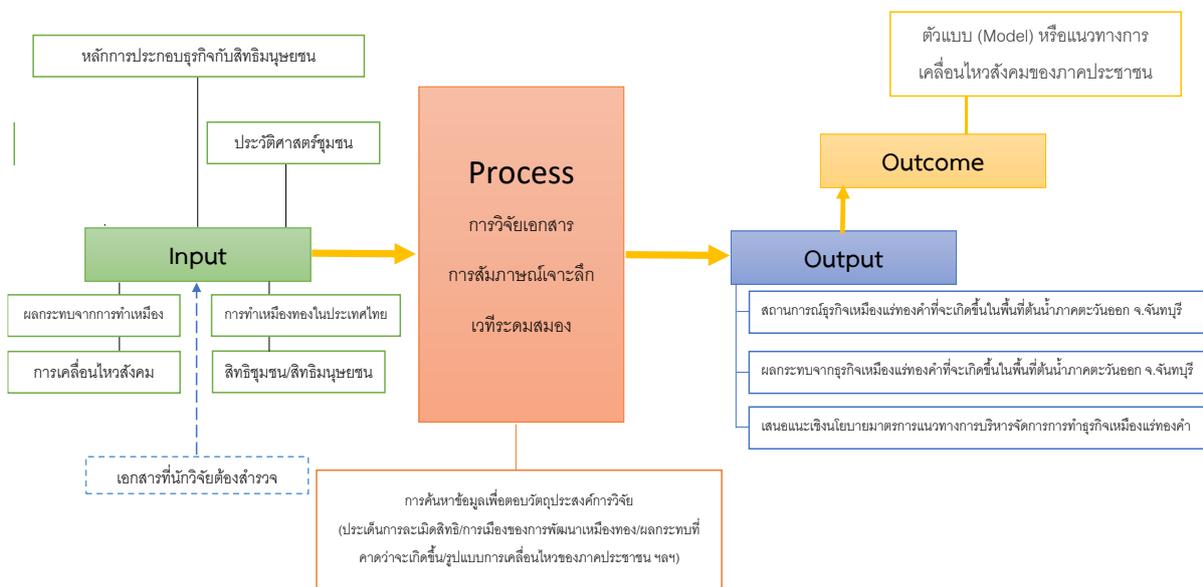
การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ โดยวิธีการสังเคราะห์ข้อมูล และประมวลผลของข้อมูลตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อแสวงหาข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๑.๔ กรอบแนวคิดในการ

วิจัย ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิทยาการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure and Agency) ภายใต้หลักการหลักทวิภาควิธี (Dialectics) ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำทางสังคม (Agency) และพลังโครงสร้างสังคม (Structure) ในกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยการวิเคราะห์โดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผู้กระทำทางสังคม (Social Actor) กระบวนการทางสังคม (Social process) และโครงสร้างสังคม (Social Structure) (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์,๒๕๖๓) โดยมีกรอบในการวิจัย ดังนี้

แนวทางการงานโครงการศึกษาวิจัยธุรกิจเหมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิชุมชน:ปัญหาและแนวทางการแก้ไขในขนาดตจากรณีตัวอย่างของจังหวัดจันทบุรี

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑ ได้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตธุรกิจเหมืองทองคำ โดยไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนและตรงตามมาตรฐานสากล ตลอดจนการตรากฎหมาย การปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน กรณีธุรกิจเหมืองแร่ทองคำหรือเหมืองอื่น ๆ ในประเทศไทย

๑.๕.๒ การออกกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของภาครัฐเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้อย่างชัดเจน เพื่อป้องกันและการบริหารจัดการเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่จะเกิดขึ้น

๑.๕.๓ รูปแบบการผลักดันเพื่อการยุติการดำเนินการด้านธุรกิจเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ธุรกิจเมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิชุมชน: ปัญหาและแนวทางการแก้ไขในอนาคต จากกรณีตัวอย่างของจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ สิทธิชุมชน

๒.๓ การมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๔ ธรรมนูญ

๒.๕ การวิเคราะห์สถานการณ์ธุรกิจเมืองแร่ทองคำในภาคตะวันออก

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ (ให้ไว้ ณ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๐)

พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นการนำหลักการในพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ และพระราชบัญญัติพิกัตอัตราค่าภาคหลวงแร่ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาบัญญัติไว้ในกฎหมายฉบับเดียว ประกาศราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๐ และให้ใช้มีผลใช้บังคับ เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๐) สรุปสาระสำคัญของกฎหมายได้ ดังนี้ (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, ๒๕๖๐, น. ๑ - ๓)

๑) กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ในการกำหนดบริหารจัดการแร่ (มาตรา ๗)

เพื่อให้การบริหารจัดการแร่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างยั่งยืน รัฐมีหน้าที่ต้องคำนึงถึงดุลยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนอย่างรอบด้าน รวมทั้งการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างรัฐ ผู้ประกอบการและชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ทำเหมืองและพื้นที่ใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรม

๒) กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ (มาตรา ๑๗)

การจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่อย่างน้อยต้องประกอบด้วย การสำรวจทรัพยากรแร่ แหล่งแร่สำรอง การจำแนกเขตพื้นที่ศักยภาพแร่ พื้นที่หรือชนิดแร่ที่สมควรสงวนหวงห้ามหรืออนุรักษ์ไว้ และพื้นที่ที่มีแหล่งแร่อุดมสมบูรณ์และมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง กำหนดให้เป็นเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแร่ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้ดุลยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน และให้มีการทบทวนแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ทุก ๕ ปี

๓) การอนุญาตให้สำรวจแร่

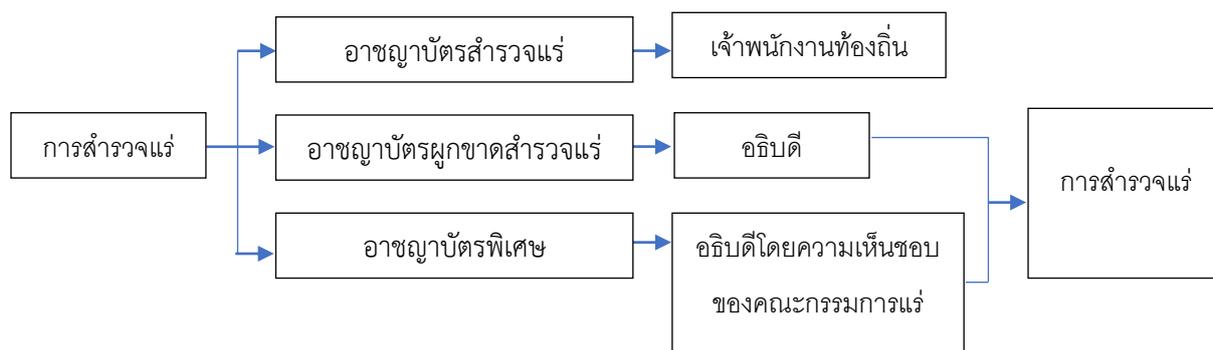
แบ่งอาชญาบัตรเป็น ๓ ประเภท คือ

๓.๑) อาชญาบัตรสำรวจแร่ (มาตรา ๔๐-๔๑)

๓.๒) อาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ (มาตรา ๔๒-๔๕)

๓.๓) อาชญาบัตรพิเศษ (มาตรา ๔๖-๕๑)

ภาพที่ ๒.๑ การอนุญาตให้สำรวจแร่

หมายเหตุ: จาก สาระสำคัญของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ (น. ๑ - ๓) โดย กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, ๒๕๖๐. (<http://law.industry.go.th/laws/detail/๓๒๖๖๗>).

๔) การรับฟังความคิดเห็นและการทำประชาคมติ (มาตรา ๕๖)

กำหนดให้เมื่อมีการยื่นคำขอประทานบัตร และกำหนดพื้นที่คำขอแล้วโดยวิธีการรังวัดให้มีการปิดประกาศคำขอประทานบัตรในที่ที่เปิดเผย หลังจากนั้นให้มีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่ที่ขอประทานบัตร หากประชาชนในชุมชนไม่เห็นด้วยกับการทำเหมือง และผู้ออกประทานบัตรไม่สามารถวินิจฉัยให้ได้ ข้อยุติจะจัดให้มีการทำประชาคมติของประชาชนในพื้นที่ที่ขอประทานบัตร

๕) การทำเหมือง (มาตรา ๕๓)

กำหนดให้มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการแร่ โดยการแบ่งประเภทการทำเหมืองและกำหนดผู้มีอำนาจในการออกประทานบัตรในเหมืองแต่ละประเภท ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ประเภทการทำเหมืองแร่และกำหนดผู้มีอำนาจในการออกประทานบัตร

ประเภทเหมือง	เนื้อที่ (ไร่)/คำขอ	ผู้ออกประทานบัตร
เหมืองประเภทที่ ๑	๑๐๐	เจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่โดยความเห็นของคณะกรรมการแร่จังหวัด
เหมืองประเภทที่ ๒	๖๒๕	อธิบดีโดยความเห็นของคณะกรรมการแร่
เหมืองประเภทที่ ๓	ไม่ได้กำหนด	อธิบดีโดยความเห็นของคณะกรรมการแร่

หมายเหตุ: จาก สาระสำคัญของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ (น. ๑ - ๓) โดย กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, ๒๕๖๐. (<http://law.industry.go.th/laws/detail/๓๒๖๖๗>).

๖) กำหนดหน้าที่ของผู้ถือประทานบัตร (มาตรา ๖๘) เช่น

๖.๑) กำหนดให้ต้องเสนอแผนฟื้นฟู การพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนในระหว่างการทำเหมืองและหลังจากปิด

๖.๒) แจกพนักงานเจ้าหน้าที่โดยพลันในกรณีที่หลักหมายเขตเหมืองแร่ หรือหมุดหลักฐานการแผนที่ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ทำไว้สูญหายหรือถูกทำลาย และต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการรังวัดทำหลักหมายเขตเหมืองแร่หรือหมุดหลักฐานการแผนที่ใหม่

๖.๓) วางหลักประกันการฟื้นฟูพื้นที่การทำเหมืองตามแผนฟื้นฟู และการเยียวยาผู้รับผลกระทบจากการทำเหมือง

๖.๔) การทำเหมืองประเภทที่ ๒ และประเภทที่ ๓ ต้องจัดทำประกันภัยความรับผิดชอบต่อชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของบุคคลภายนอก

๗) การทำเหมืองใต้ดิน (มาตรา ๙๑)

การทำเหมืองใต้ดินในระดับความลึกจากผิวดินเกินกว่าหนึ่งร้อยเมตร ให้ผู้มีกรรมสิทธิ์หรือมี สิทธิครอบครองตามกฎหมายที่ดิน หรือผู้มีสิทธิทำกินตามกฎหมายอื่นมีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทน

๘) การขุดหาแร่รายย่อยและการร่อนแร่ (มาตรา ๙๔-๙๖)

ถ่ายโอนอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้อนุญาตหรือรับแจ้ง

๙) การแต่งแร่และการประกอบโลหกรรม (มาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๑๓)

สามารถขยายหรือลดเขตแต่งแร่หรือเขตประกอบโลหกรรมได้ รวมถึงให้โอนใบอนุญาตได้

๑๐) กำหนดชนิดแร่ที่นำเข้าสู่ส่งออก (มาตรา ๑๐๔)

เพื่อประโยชน์ในความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรือความปลอดภัยของ ประชาชน ได้กำหนดชนิดแร่และสภาพแร่ที่นำเข้าสู่ส่งออก โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑๐.๑) แร่ที่ห้ามนำเข้ามาในราชอาณาจักรหรือเขตไหล่ทวีป หรือส่งออกนอกราชอาณาจักรหรือ เขตไหล่ทวีป

๑๐.๒) แร่ที่ต้องขออนุญาตนำเข้ามาในราชอาณาจักรหรือเขตไหล่ทวีป หรือส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือเขตไหล่ทวีป

๑๐.๓) แร่ที่ต้องแจ้งการนำเข้ามาในราชอาณาจักรหรือเขตไหล่ทวีป หรือส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือเขตไหล่ทวีป

๑๑) การจัดเก็บค่าภาคหลวงแร่ (มาตรา ๑๓๑)

ให้ผู้ถือประทานบัตร ผู้รับใบอนุญาตขุดหาแร่รายย่อย ผู้แจ้งการร่อนแร่ ผู้รับใบอนุญาตแต่ง แร่ ผู้รับใบอนุญาตประกอบโลหกรรม หรือผู้รับใบอนุญาตครอบครองแร่ ต้องชำระค่าภาคหลวงแร่และกำหนดให้ มีคณะกรรมการประเมินค่าภาคหลวงแร่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บค่าภาคหลวงแร่

๑๒) เงินบำรุงพิเศษ (มาตรา ๑๓๖)

ผู้ถือประทานบัตรต้องชำระในอัตราร้อยละห้าของค่าภาคหลวงแร่ ที่ผลิตได้จากประทานบัตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาท้องถิ่น การศึกษาวิจัยด้านแร่ การปรับปรุงสภาพพื้นที่ที่ผ่านการ ทำเหมืองแล้วตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม และการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายแร่

๑๓) การพัฒนาและส่งเสริมการประกอบกิจการ (มาตรา ๑๓๗)

กำหนดมาตรการจูงใจให้ผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม ได้รับการลดหย่อน ค่าธรรมเนียมรายปี หรือบริการอื่น ๆ ภายใต้กรอบของกฎหมาย

๑๔) บทกำหนดโทษ (มาตรา ๑๕๓-๑๕๓)

กำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด โดยเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งทางแพ่ง อาญา และทางปกครอง

๑๔.๑) กรณีทำเหมืองแร่โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือทำเหมืองในพื้นที่ที่ประทานบัตรกำหนด ห้ามมิให้ทำเหมือง นอกจากจะต้องรับผิดชอบทางอาญาแล้วยังต้องรับผิดชอบทางแพ่งด้วย

๑๔.๒) ให้อำนาจศาลกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษ สำหรับความเสียหายต่อจิตใจ เนื่องมาจากการประกอบกิจการแล้วส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย สุขภาพ อนามัย

๑๔.๓) กรณีนิติบุคคลกระทำความผิด ถ้าการกระทำนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของ กรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลผู้นั้นก็ต้องรับโทษด้วย

๑๔.๔) เพิ่มบทลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องโดยทุจริต กระทำหรือไม่กระทำการใด โดยทุจริตเพื่อมิให้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด

๑๔.๕) กำหนดให้มีคณะกรรมการเปรียบเทียบปรับ เพื่อให้เกิดความรอบคอบและโปร่งใส กำหนดให้มีการปรับเป็นรายวัน หากกระทำความผิดบางฐานความผิด

๒.๑.๒ แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่

๑) แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔

แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ จัดทำขึ้นภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ เพื่อเป็นกรอบแนวทางการบริหารจัดการแร่ของประเทศ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่กำหนดให้รัฐมีหน้าที่บริหารจัดการแร่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างยั่งยืน ภายใต้ดุลยภาพในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนอย่างรอบด้าน โดยการจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ฉบับนี้ เป็นแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ฉบับแรก ซึ่งได้ดำเนินการจัดทำภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชน และผู้มีส่วนได้เสียในรูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมต่าง ๆ อาทิ การเปิดเผยข้อมูลผ่านสื่อหลายช่องทาง การจัดประชุมหารือทางเทคนิค (Technical Meeting) การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของผู้ส่วนได้เสีย (Focus group) และการจัดประชุมเวทีสาธารณะ (Public Hearing) เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย และคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติได้มีการพิจารณาความเหมาะสม และเห็นชอบแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ตามนัยมติคณะรัฐมนตรีแล้ว เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่สำคัญของแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์แนวทางและมาตรการในรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้อง และการตอบสนองต่อเป้าหมายที่ต้องการบรรลุอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อที่การดำเนินงานภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ จะสามารถขับเคลื่อนการปฏิบัติให้เป็นไป เพื่อปฏิรูประบบและวางพื้นฐานการบริหารจัดแร่และสานต่อการพัฒนาในประเด็นสำคัญของกรอบยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ในระยะต่อไป เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ ด้าน ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนและครอบคลุมรายละเอียดที่สำคัญ เพื่อส่งต่อผลสัมฤทธิ์ไปสู่เป้าหมายระยะ ๒๐ ปีข้างหน้า โดยประเด็นยุทธศาสตร์ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ได้กำหนดให้มีความเชื่อมโยง สอดคล้อง สัมพันธ์ และส่งเสริมการปฏิรูปและขับเคลื่อนไปพร้อมกันโดยประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการพัฒนาที่สำคัญดังต่อไปนี้ (คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ, ๒๕๖๓: ๙ - ๑๑)

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การจำแนกเขตแหล่งแร่

มีการกำหนดยุทธศาสตร์แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่อย่างชัดเจน มีการกำหนดพื้นที่แหล่งแร่อุดมสมบูรณ์ และมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง พื้นที่แหล่งแร่เศรษฐกิจเพื่อการทำเหมืองที่เหมาะสม กับการพัฒนาใช้ประโยชน์เขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองที่ผ่านการดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ตามหลักวิชาการอย่างรอบด้าน ว่ามีความเหมาะสมและมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพัฒนาแหล่งแร่ตามมาตรฐานที่กำหนด

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การกำหนดนโยบายบริหารจัดการแร่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

มีการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ และนโยบายการบริหารจัดการแร่ของประเทศได้อย่างเป็นระบบ มีความเหมาะสมและชัดเจน เศรษฐกิจของประเทศได้รับการพัฒนาจากการกำหนดนโยบายบริหารจัดการแร่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อให้มีความมั่นคงของฐานทรัพยากรแร่ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มีความมั่งคั่ง

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนากลไกการกำกับ ดูแล และอำนวยความสะดวก

มีการเสนอยุทธศาสตร์ นโยบาย และแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ โดยสามารถพัฒนากลไกการกำกับดูแล และอำนวยความสะดวก และปฏิรูปกลไกการบริหารจัดการแร่ที่เป็นปัญหาในอดีต ที่เป็นจุดอ่อนให้มีประสิทธิภาพขึ้น เช่น การปรับปรุงกระบวนการขออนุญาตให้มีความโปร่งใส ลดการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ และลดความซ้ำซ้อนของขั้นตอน รวมไปถึงการปรับปรุงระบบการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม การพัฒนากลไกการกำกับ ดูแล ตรวจสอบ เฝ้าระวังและเยียวยาปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน มีการควบคุมการทำเหมืองแร่และผลกระทบที่เกิดจากการทำเหมืองแร่อย่างรัดกุมและเข้มงวด

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การเสริมสร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วม

การเปิดโอกาสให้มีการปฏิรูปกฎหมายและการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการแร่ โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล การร่วมแสดงความคิดเห็น หรือร่วมตัดสินใจในกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรแร่ของประเทศ ผ่านช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผ่านทางสื่อต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายและสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น

๒) แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ (๒๕๖๖) สำหรับแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๒ เป็นแผนที่มีกรอบระยะเวลา ๕ ปี และมีช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ ซึ่งเป็นช่วงเวลา สอดคล้องกับกรอบระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับการกำหนดระดับของแผนและการเสนอแผนระดับที่ ๓ โดยแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) เป็นกรอบแนวทางให้ส่วนราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายที่จะปฏิรูปกลไกการบริหารจัดการแร่ต่อเนื่องจากแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ฉบับแรก ให้บรรลุผลสำเร็จและสร้างความยั่งยืนให้แก่ระบบการบริหารจัดการแร่ของประเทศไทย สอดคล้องกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีการกำหนดแผนที่ Mining Zone ที่ชัดเจน กำหนดตัวชี้วัด ค่าเป้าหมาย และผู้รับผิดชอบให้มีความชัดเจน เน้นการบูรณาการของทุกภาคส่วนให้สามารถปฏิบัติได้จริง ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม ทั้งการพัฒนาแหล่งวัตถุดิบ ตัววัตถุดิบ และการกำกับดูแลสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการยกระดับการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อน การบริหารจัดการแร่โดยให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมและท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดวิสัยทัศน์ของแผนแม่บทฉบับนี้ ไว้ว่า “ต่อ ยอดการปฏิรูปการบริหารจัดการแร่ให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ประชาชนเข้าใจและมีส่วนร่วม และส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมเพื่อใช้ประโยชน์ทรัพยากรแร่อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน” โดยมีแนวทางในการพัฒนา ๔ ด้าน คือ

แนวทางการพัฒนาด้านที่ ๑ การพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแร่

แนวทางการพัฒนาด้านที่ ๒ การพัฒนากลไกการอนุญาต การกำกับดูแล และการจัดสรรผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรแร่

แนวทางการพัฒนาในด้านที่ ๓ การวิจัยพัฒนานวัตกรรมหรือเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้ประโยชน์จากแร่

แนวทางการพัฒนาในด้านที่ ๔ การสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ได้แบ่งระยะเวลาการพัฒนาการบริหารจัดการแร่ของประเทศออกเป็น ๓ ช่วง และกำหนดวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการแร่ในแต่ละช่วงเวลา เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดทิศทางของแผนฯ ดังนี้

ระยะเริ่มต้น ๕ ปีแรก (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕) ของยุทธศาสตร์ฯ มุ่งเน้นที่การปฏิรูปกลไกการบริหารจัดการแร่และวางพื้นฐานกรอบนโยบายการบริหารจัดการแร่ของประเทศ ให้มีความชัดเจนทั้งเชิงพื้นที่และรายชนิดแร่ รวมทั้งสร้างกลไกการปฏิบัติและการขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน ลดการใช้ดุลพินิจ สร้างความเชื่อมั่นต่อภาคธุรกิจ ภาคการลงทุน และภาคอุตสาหกรรม ลดและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมเพื่อสร้างฐานการพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามปรัชญาของหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด แนวทางและมาตรการเพื่อผลักดันไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปอย่างเป็นรูปธรรม

ช่วงปีที่ ๖ - ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ของการบริหารจัดการแร่ของประเทศในช่วงระยะนี้ มุ่งเป้าประสงค์ไปที่การสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อเนื่องจากการปฏิรูประบบการบริหารจัดการแร่ การพัฒนาเศรษฐกิจจากนวัตกรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่ม และการปรับเปลี่ยนอุตสาหกรรมเหมืองแร่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและทิศทางใหม่ในอนาคต เพื่อให้ประเทศมีฐานวัตถุดิบที่มั่นคงและสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนในระยะถัดไป เป็นช่วงที่มีฐานข้อมูล องค์ความรู้ เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริหารจัดการแร่ มีการเข้าถึงทรัพยากรแร่อย่างเป็นธรรม และการพัฒนาแร่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Smart and Green Mining)

ช่วงปีที่ ๑๑ - ๒๐ (พ.ศ. ๒๕๗๑ - ๒๕๘๐) การบริหารจัดการแร่ของประเทศได้วางทิศทางการพัฒนาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๗๑ - ๒๕๗๕ ต่อยอดจากการดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ เพื่อก้าวสู่เป้าหมายของความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของภาคอุตสาหกรรมการผลิตในภาพรวมของประเทศ เป็นอุตสาหกรรมสีเขียวตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมภายใต้ดุลยภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชน เป็นช่วงเวลาที่ประเทศมีฐานด้านแหล่งแร่วัตถุดิบจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมภาพรวมภายในประเทศและประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งแร่อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม และในช่วงท้ายของยุทธศาสตร์ระยะ ๕ ปีสุดท้าย (พ.ศ. ๒๕๗๖ - ๒๕๘๐) การบริหารจัดการแร่ต้องเป็นฐานของความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน อย่างแท้จริง มีการบริหารจัดการแร่ของประเทศแบบองค์รวมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้ดุลยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน (คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ, ๒๕๖๖: ๒๓ - ๒๔)

๒.๑.๓ มติ ครม.ที่เกี่ยวกับเหมืองทองคำ

“เหมืองแร่ทองคำจังหวัดเลย” ของบริษัททุ่งคำ จำกัด หรือ บจก. ทุ่งคำ บริษัทในเครือของบริษัททุ่งคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน) หรือ บมจ. ทุ่งคาฮาเบอร์ เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลไทยในการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรม โดยหวังผลให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยในส่วนของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำได้ถูกผลักดันผ่านมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งเห็นชอบให้มีการสำรวจและพัฒนาแร่ทองคำที่พบในหลายพื้นที่ของประเทศไทย และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้มีมติเพิ่มเติม โดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้ออกใบอนุญาตขุดแร่ทองคำการสำรวจแร่ อัญญาบัตร

พิเศษ และประธานบัตรสำหรับการสำรวจและการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคายและบริเวณใกล้เคียง (จรรยา แผนสมบูรณ์ และคณะ, ๒๕๖๔: ๓๓ - ๔๑) โดยสามารถสรุปมติต่างๆ ดังนี้

๑) วันที่มีมติ ๑๒/๐๙/๒๕๓๕ เรื่อง การปรับปรุงค่าภาคหลวงแร่ทองคำเห็นชอบและอนุมัติการปรับปรุงค่าภาคหลวงแร่ทองคำ ตามที่กระทรวงอุตสาหกรรม เสนอ ดังนี้

๑.๑) ลดค่าภาคหลวงแร่ทองคำลง จากอัตราร้อยละ ๑๐ ของราคาซื้อขายทองคำที่อธิบดีกรมทรัพยากรธรณีประกาศ เป็นอัตราร้อยละ ๒.๕ ของราคาโลหะทองคำที่อธิบดีกรมทรัพยากรธรณีประกาศ โดยใช้ราคาตลาดทองคำลอนดอน (London Gold Marker) เป็นมาตรฐาน

๑.๒) แก้ไขกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๒๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติพิกัดอัตราค่าภาคหลวงแร่ พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยให้กระทรวงอุตสาหกรรมรับไปกร่างกฎกระทรวง ฯ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา แล้วดำเนินการต่อไปได้

๒) วันที่มีมติ ๐๔/๑๒/๒๕๕๐ เรื่อง นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอ นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ โดยมอบให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรับไปดำเนินการศึกษา และเสนอแนะนโยบายในการสำรวจ และการทำเหมืองแร่ทองคำโดยเร็ว โดยนำมติด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าทองคำภายในประเทศ และมีมติด้านสังคม ชุมชน และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผลประโยชน์ตอบแทนต่อรัฐที่เหมาะสมคุ้มค่าต่อการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมาพิจารณา ทั้งนี้ ให้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการหารือเพื่อจัดทำแนวนโยบายฯ และให้กระทรวงอุตสาหกรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแนวนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติ โดยระหว่างการศึกษาดังกล่าวให้ชะลอการออกใบอนุญาตสำรวจแหล่งแร่ทองคำไว้ก่อน

๓) วันที่มีมติ ๐๓/๐๓/๒๕๕๒ เรื่อง นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ

คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสนอผลการศึกษา เรื่องนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำและให้กระทรวงอุตสาหกรรมรับรายงานดังกล่าวไปพิจารณา โดยให้นำความเห็นของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกี่ยวกับการให้สิทธิสำรวจและการให้ประธานบัตรทำเหมืองแร่ต้องปรับปรุงระเบียบใหม่ โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของผู้ประกอบการต่อจำนวนพื้นที่ที่ได้รับสิทธิในการทำเหมือง ผลประโยชน์ตอบแทนต่อรัฐผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มในขั้นตอนการแต่งแร่ให้เป็นทองคำบริสุทธิ์และพิจารณาทบทวนนโยบาย และขั้นตอนการทำเหมืองแร่ทุกประเภทในภาพรวมทั้งหมดโดยพิจารณาความคุ้มค่าของผลประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจเปรียบเทียบกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชน สังคม รวมถึงสิทธิของชุมชนตามรัฐธรรมนูญและการฟื้นฟูพื้นที่ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุด และการกำหนดอัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำ ควรพิจารณา กำหนดให้ผันแปรตามศักยภาพและผลกระทบจากการทำเหมือง และกำหนดเป็นอัตราก้าวหน้าตามระดับราคาทองคำ รวมทั้งให้นำความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปพิจารณาด้วย

๔) วันที่มีมติ ๑๙/๐๕/๒๕๕๒ เรื่อง แต่งตั้งผู้แทนกระทรวงการคลังเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริษัททุ่งคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท ชลสิน จำกัด คณะรัฐมนตรีมีมติ ดังนี้

๔.๑) อนุมัติให้แต่งตั้งผู้แทนจากกระทรวงการคลังเป็นกรรมการผู้แทนภาครัฐบาลในคณะกรรมการบริษัททุ่งคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท ชลสิน จำกัด ตามที่กระทรวงการคลังเสนอ ดังนี้

(๑) แต่งตั้งนายจักรกฤตย์ พาราพันธกุล รองผู้อำนวยการสำนักงานบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง เป็นกรรมการผู้แทนภาครัฐบาลในคณะกรรมการบริษัท ทุ่งคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน)

(๒) แต่งตั้งนายสุวิชัย โจรนนานิช รองผู้อำนวยการสำนักงานบริหารหนี้สาธารณะกระทรวงการคลัง เป็นกรรมการผู้แทนภาครัฐบาลในคณะกรรมการบริษัท ชลสิน จำกัด

๔.๒) สำหรับการขอทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๑ ตามที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอโดยขอให้กระทรวงการคลังเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งผู้แทนกระทรวงการคลังเป็นผู้แทนฝ่ายรัฐบาลในคณะกรรมการบริษัท ฟุงคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท ชลสิน จำกัด ในโอกาสต่อไปนั้น อาจมีปัญหาเกี่ยวกับข้อกำหนดในสัญญาให้ผลประโยชน์พิเศษตอบแทนในการอนุญาตทำเหมืองแร่ในทะเล ข้อ ๕ (๒) ซึ่งกำหนดให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งผู้แทนเป็นกรรมการบริษัท ฟุงคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน) อย่างน้อย ๑ คน และข้อกำหนดในสัญญาเกี่ยวกับการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ข้อ ๗ (๙) ซึ่งกำหนดให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัท ชลสิน จำกัด แต่งตั้งผู้แทนของรัฐบาลเข้ามาเป็นกรรมการในคณะกรรมการของบริษัทฯ จำนวน ๑ คน และในทางปฏิบัติที่ผ่านมากระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงการคลังได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาโดยตลอด และโดยที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสัญญา จึงให้กระทรวงการคลังรับไปหารือร่วมกับสำนักงานอัยการสูงสุด แล้วเสนอคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

๕) วันที่มีมติ ๐๘/๐๒/๒๕๕๔ เรื่อง รายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีราษฎรร้องทุกข์ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำทับฟ้า ของบริษัท ฟุงคา จำกัด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย คณะรัฐมนตรีมีมติ ดังนี้

๕.๑) เห็นชอบเกี่ยวกับผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีราษฎรร้องทุกข์ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่ทองคำทับฟ้า ของบริษัท ฟุงคา จำกัด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ตามที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเสนอ

(๑) ให้กระทรวงอุตสาหกรรมชะลอการขยายพื้นที่ใหม่หรือการขอประทานบัตร ของบริษัท ฟุงคา จำกัด แปลงที่ ๑๐๔/๒๕๓๘ และแปลงอื่นๆ ไว้ก่อนจนกว่าจะได้ข้อสรุปของสาเหตุการเกิดสารปนเปื้อน ผลการประเมินความคุ้มค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และค่าภาคหลวงแร่กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และผลการประเมินผลด้านสุขภาพ หรือ HIA

(๒) ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงอุตสาหกรรมสั่งการให้หน่วยงานในสังกัดให้ความร่วมมือกับจังหวัดเลยในการลงพื้นที่ เพื่อตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพน้ำบริเวณเหมืองอย่างสม่ำเสมอ และเพิ่มความถี่มากขึ้น โดยเฉพาะการตรวจและกำกับการทำเหมืองของบริษัทฯ ให้ครอบคลุมถึงเสียงและกลิ่นที่รบกวนในช่วงเวลากลางวัน การตรวจกระบวนการทำเหมืองให้สอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อป้องกันการซึมของสารไซยาไนด์ รวมทั้งการเพิ่มความถี่ในการเฝ้าระวังคุณภาพของน้ำให้มากขึ้น และควรเปลี่ยนจุดตรวจคุณภาพของน้ำอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ราษฎร

(๓) ให้จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปรึกษาหารือกัน เพื่อหาแนวทางในการชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจถึงขั้นตอนในการเกิดสารปนเปื้อนในพื้นที่ดังกล่าวให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งจัดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากการเปิดทำการเหมืองของบริษัทฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ นั้น ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว

๕.๒) ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับความเห็นของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข ที่เห็นควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดขอบเขตการศึกษา (Public scoping) และนำเสนอมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมในทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคม เพื่อให้รายงานการศึกษาผลกระทบจากเหมืองแร่ทองคำทับฟ้าของบริษัทฯ ได้รับการ

ยอมรับจากประชาชน และข้อสังเกตของคณะรัฐมนตรีที่เห็นควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่ตรวจสอบสารปนเปื้อนดำเนินการตรวจสอบสารปรอทด้วย เนื่องจากมีการพบว่ามีปริมาณสารปรอทสูงมาก เมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นในสภาพปกติไปพิจารณาดำเนินการด้วย

๕.๓) ให้กระทรวงอุตสาหกรรมรับไปประเมินความคุ้มค่าของภาคหลวงแร่ที่ได้รับ เพื่อเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และเร่งรัดการดำเนินการตามนัยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๒ (เรื่อง นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ)

๖) วันที่มีมติ ๒๒/๑๑/๒๕๕๔ เรื่อง รายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีราษฎรร้องทุกข์ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า ของบริษัท ทุ่งคำ จำกัด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบรายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีราษฎรร้องทุกข์ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่ทองคำ ภูทับฟ้า ของบริษัท ทุ่งคำ จำกัด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เนื่องจากมีการพบว่ามีปริมาณสารปรอทสูง ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอ ดังนี้

๖.๑) กรมควบคุมมลพิษได้ตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพน้ำ ระหว่างวันที่ ๑ - ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ และระหว่างวันที่ ๒๕ - ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔ พบว่าตัวอย่างน้ำที่เก็บจากบริเวณห้วยเหล็ก ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย มีปริมาณสารไซยาไนด์อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด แต่มีปริมาณสารหนูเกินมาตรฐานน้ำผิวดิน และไม่พบว่ามีสารปรอทในตัวอย่างน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินเกินมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดแต่อย่างใด

๖.๒) กรมทรัพยากรธรณีได้ตรวจสอบการปนเปื้อนของมลสาร ระหว่างเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๕๔ โดยเก็บตัวอย่างดินและตะกอนท้องน้ำ จำนวน ๔๑ ตัวอย่าง เพื่อวิเคราะห์ปริมาณธาตุ As, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Mn, Ni, Pb และ Zn ผลการวิเคราะห์ตัวอย่างดินและตะกอนท้องน้ำ จำนวน ๒๐ ตัวอย่าง มีปริมาณธาตุ As อยู่ระหว่าง ๓๐ - ๓๘๕ มิลลิกรัม/กิโลกรัม ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานคุณภาพดินที่ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัยและเกษตรกรรม และตัวอย่างดิน จำนวน ๑ ตัวอย่าง มีปริมาณธาตุแคดเมียม ๑๐.๙๐ มิลลิกรัม/กิโลกรัม ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานคุณภาพดินที่ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัยและเกษตรกรรม ทั้งนี้ ตัวอย่างดินทั้งหมด จำนวน ๔๑ ตัวอย่าง มีปริมาณธาตุปรอทไม่เกินมาตรฐานคุณภาพดินที่ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัยและเกษตรกรรม

๖.๓) กรมทรัพยากรน้ำบาดาลรายงานว่าบริเวณพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพแร่สูง จึงอาจพบการปนเปื้อนของสารหนูหรือไซยาไนด์ในธรรมชาติอยู่แล้ว และไซยาไนด์สามารถย่อยสลายได้ง่ายเมื่อสัมผัสแสงแดด ดังนั้น โอกาสที่ปนเปื้อนในน้ำบาดาลจึงเป็นไปได้น้อยมาก

๖.๔) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้พิจารณารายงานการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่โครงการจัดตั้งเป็นระยะ ๆ และแจ้งผลให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ทั้งนี้ ในส่วนการตรวจสอบกำกับการทำเหมืองของบริษัท ทุ่งคำ จำกัด เป็นหน้าที่ของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ซึ่งกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่สามารถกำหนดให้เพิ่มความถี่และจุดเก็บตัวอย่างน้ำเพื่อเฝ้าระวังคุณภาพน้ำให้มากขึ้นได้ แต่ไม่ควรเปลี่ยนจุดตรวจวัดคุณภาพน้ำอยู่เสมอ เนื่องจากจะไม่สามารถเปรียบเทียบผลได้

๖.๕) กรณีที่ราษฎรในพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเห็นว่าควรระงับการขอขยายพื้นที่ใหม่หรือการขอประทานบัตรของบริษัท ทุ่งคำ จำกัด แปลงประทานบัตร ที่ ๑๐๔/๒๕๓๘ นั้น เป็นอำนาจของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ภายใต้กระทรวงอุตสาหกรรมในฐานะหน่วยงานอนุญาติตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ ซึ่งมีอำนาจโดยตรงและยังมีอำนาจในการกำกับดูแลให้โครงการปฏิบัติตาม

มาตรการที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพิ่มเติมมาตรการที่เห็นว่าสำคัญให้แก่โครงการในการนำไปปฏิบัติ

๗) วันที่มีมติ ๐๗/๐๖/๒๕๕๙ เรื่อง การยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เรื่อง รายงานการตรวจสอบข้อเท็จจริง และการแก้ไขปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่ของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นว่า ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙ เรื่อง รายงานการตรวจสอบข้อเท็จจริงและการแก้ไขปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่ของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นการรายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเกี่ยวกับผลการตรวจสอบของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงและแก้ไขปัญหา ข้อขัดแย้ง ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากการทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ในรูปแบบวีดิทัศน์ โดยไม่มีเอกสารเสนอคณะรัฐมนตรี จึงให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวและมีมติ ดังนี้

๗.๑) รับทราบตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมรายงานในรูปแบบวีดิทัศน์ และให้กระทรวงอุตสาหกรรมประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบเกี่ยวกับการดำเนินการของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงและแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ จากการทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ให้เป็นที่เข้าใจอย่างถูกต้องตรงกัน

๗.๒) ให้กระทรวงอุตสาหกรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเรื่องนี้ให้เป็นไปตามข้อกำหนดและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

๘) วันที่มีมติ ๑๐/๐๑/๒๕๖๐ เรื่อง ข้อสังเกตของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ เหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติ ฯ เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติ ฯ รวมทั้งมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการส่งออกนอกราชอาณาจักร ควรให้มีการพิจารณาถึงการใช้ทรัพยากรแร่อย่างคุ้มค่า

๘.๑) การมอบหมายให้กระทรวงการคลังพิจารณากำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีการส่งออกแร่แต่ละชนิดในอัตราที่เหมาะสม ควรมีบทบัญญัติที่ควบคุมการบริหารจัดการแร่ทองคำเป็นการเฉพาะ การกำกับดูแล การจัดเก็บค่าภาคหลวงแร่ควรให้หน่วยงานจากส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นคณะกรรมการประเมินค่าภาคหลวงแร่เพื่อความโปร่งใส การกำหนดค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติควรให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละช่วง และการอนุญาตให้ทำเหมืองในพื้นที่แหล่งต้นน้ำหรือป่าน้ำซับซิม ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องออกกฎหมายเพื่อจำแนกประเภท ลักษณะ และการคุ้มครองแหล่งต้นน้ำหรือป่าน้ำซับซิม ให้มีความชัดเจน ควรกำหนดมาตรการป้องกันเพื่อมิให้ป่าต้นน้ำหรือป่าน้ำซับซิมถูกทำลายหรือนำไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย สำหรับกระบวนการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ควรกำหนดให้ผู้จัดทำรายงานฯ มีความเป็นกลางและมีบทกำหนดโทษในการทำรายงานที่เป็นเท็จและการไม่ปฏิบัติตามมาตรการการตรวจสอบและควบคุมการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้ และควรมีการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ตามที่สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติเสนอ

๘.๒) ให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีนำเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ตามข้อสังเกตของคณะกรรมการฯ เป็นเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติในเรื่องนี้ในการประกาศในราชกิจจานุเบกษาต่อไป

๘.๓) มอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานหลักรับข้อสังเกตดังกล่าว ไปพิจารณา ร่วมกับกระทรวงการคลัง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการ

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาศึกษาแนวทางและความเหมาะสมของข้อสังเกตดังกล่าว และสรุปผลการพิจารณาหรือผลการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในภาพรวม แล้วส่งให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

๙) วันที่มีมติ ๐๑/๐๘/๒๕๖๐ เรื่อง การจัดทำกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำ ตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๗๒/๒๕๕๙ คณะรัฐมนตรีมีมติ ดังนี้

๙.๑) รับทราบกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำ โดยแบ่งออกเป็น ๗ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการบริหารจัดการแหล่งแร่ทองคำ (๒) ด้านผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น (๓) ด้านความปลอดภัย การป้องกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูพื้นที่ (๔) ด้านการกำกับดูแลการประกอบการ (๕) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (๖) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน และ (๗) ด้านอื่นๆ เช่น กำหนดให้การขอต่ออายุประทานบัตรแร่ทองคำและการเพิ่มชนิดแร่ทองคำใช้นโยบายนี้โดยอนุโลม แต่ไม่ครอบคลุมถึงการร่อนแร่ทองคำ ซึ่งคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติได้เห็นชอบแล้วตามที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอ และให้กระทรวงอุตสาหกรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับความเห็นของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและกระทรวงสาธารณสุขที่เห็นว่า การจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่สำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ควรดำเนินการโดยหน่วยงานที่น่าเชื่อถือได้รับการยอมรับจากทุก ๆ ฝ่าย มีการใช้ข้อมูลการวิเคราะห์ การทดสอบจากห้องปฏิบัติการที่ได้รับการรับรองระบบคุณภาพตามมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการในพื้นที่ควบคุมนอกเหนือพื้นที่สำรวจและทำเหมืองแร่ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบข้อมูลแต่ละข้อมูลได้ และควรมีการควบคุมให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตามการประกอบกิจการเหมืองแร่ตั้งแต่การได้รับอนุญาตดำเนินการอย่างเคร่งครัด รวมทั้งให้มีผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ (อาชีวเวชศาสตร์ หรือเวชศาสตร์สิ่งแวดล้อม) เข้าร่วมในการดำเนินการในประเด็นที่เกี่ยวกับความปลอดภัย การป้องกัน และควบคุมผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๙.๒) รับทราบตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมรายงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ซึ่งจะได้มีการกำกับติดตามการดำเนินการของฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด

๑๐) วันที่มีมติ ๓๑ /๐๗ / ๒๕๖๑ เรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) และแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔

๑๐.๑) เห็นชอบในหลักการของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ -๒๕๗๙) และแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

(๑) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ฯ มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา คือ “การบริหารจัดการทรัพยากรแร่แบบองค์รวมเพื่อสนับสนุนวัตถุดิบให้เป็นฐานการผลิต เพื่อการพัฒนาประเทศยกระดับคุณภาพชีวิตเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน” โดยวางแผนนโยบายการบริหารจัดการแร่ในระยะ ๒๐ ปี ไว้ดังนี้ (๑) ประเทศมีความมั่นคงของฐานทรัพยากรแร่และวัตถุดิบ เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (๒) การนำแร่มาใช้ประโยชน์ต้องมีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชน (๓) การพัฒนากลไกในการอนุมัติอนุญาตให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ลดความซ้ำซ้อน การปรับปรุงระบบการจัดสรรผลประโยชน์ให้มีความเป็นธรรม และการเยียวยาปัญหา

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามหลักความรับผิดชอบ และ (๔) การเสริมสร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนเพื่อสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอย่างเบ็ดเสร็จ

(๒) แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ฯ มีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาให้มีความเชื่อมโยง สอดคล้อง สัมพันธ์ และส่งเสริมกับการปฏิรูปและขับเคลื่อนไปพร้อมกัน ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การจำแนกเขตแหล่งแร่ เพื่อกำหนดพื้นที่แหล่งแร่อุดมสมบูรณ์และพื้นที่แหล่งแร่เศรษฐกิจ เพื่อให้มีการรักษาใช้ทรัพยากรแร่อย่างรอบคอบ ใช้ประโยชน์เท่าที่จำเป็น และคุ้มค่าสูงสุด ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การกำหนดนโยบายบริหารจัดการแร่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้เกิดความมั่นคงของฐานทรัพยากรแร่ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มีความมั่นคงภายใต้ดุลยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชน ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนากรอบนโยบาย ประทานบัตร ระบบหลักเกณฑ์และวิธีการจัดเก็บค่าภาคหลวงแร่ และระบบกำกับ ดูแล ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงาน และยุทธศาสตร์ที่ ๔ การเสริมสร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการแร่ของประเทศ โดยทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการแร่อย่างสมดุลและยั่งยืน

๑๐.๒) ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับความเห็นของกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน และคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งข้อสังเกตของกระทรวงสาธารณสุข เช่น การกำหนดนโยบายบริหารจัดการแร่ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าและบริการในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย และก่อนยื่นคำขอรับการส่งเสริมการลงทุนในกิจการสำรวจแร่หรือการทำเหมืองแร่ การพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการออกใบอนุญาตต่าง ๆ มีความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันกับยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ฯ และแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ฯ เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรแร่ของประเทศเป็นไปอย่างสอดคล้องและสนับสนุนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศ เป็นต้น ไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปด้วย

๑๐.๓) ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมทรัพยากรธรณีในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ เร่งรัดการดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติชุดใหม่ให้แล้วเสร็จโดยเร็ว และให้นำความเห็นของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกี่ยวกับประเด็นการกำหนดพื้นที่ เพื่อเป็นเขตอุตสาหกรรมสำหรับการทำเหมืองแร่และการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรแร่ควรนำประเด็นดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ เพื่อพิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับรายละเอียดของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ฯ และแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ฯ หรือไม่ ก่อนที่จะนำไปสู่กระบวนการตามขั้นตอนที่เกี่ยวข้องต่อไป นอกจากนี้ แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ฯ ที่เสนอในครั้งนี้นี้ยังไม่ได้มีการกำหนดอย่างชัดเจนว่าพื้นที่ใดสามารถใช้ในการทำเหมืองแร่ได้ พื้นที่ใดควรเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ หรือพื้นที่ใดที่เป็นพื้นที่เพื่อการสำรวจ ศึกษา วิจัยสำหรับการทำเหมืองแร่ในอนาคตได้ จึงควรนำประเด็นดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ รวมทั้งความเห็นและข้อสังเกตของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติชุดใหม่ เพื่อประกอบการพิจารณาความเหมาะสมในการปรับปรุงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ฯ และแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ฯ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) ต่อไป

๒.๑.๔ กฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

กฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำมาใช้ในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดคุณค่าและพึงประสงค์ ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่หลายฉบับด้วยกัน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่าง ๆ และกฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๓๕)

๑) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีสาระสำคัญดังนี้

๑.๑) ความหมายของสิ่งแวดล้อมและคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น ส่วนคุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึง คุณภาพของธรรมชาติ ได้แก่ สัตว์ พืช และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนและความสมบูรณ์สืบไปของมนุษยชาติ

๑.๒) สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ เพื่อประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ ดังนี้

(๑) มีสิทธิได้รับทราบข้อมูลและข่าวสารของทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ยกเว้นข้อมูลทางราชการที่ถือว่าเป็นความลับ

(๒) มีสิทธิได้รับชดเชยค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายจากภัยอันตรายที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษ จากกิจการหรือโครงการที่ราชการหรือรัฐวิสาหกิจริเริ่มจากสนับสนุนหรือดำเนินการ

(๓) มีสิทธิร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำความผิดที่ละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

(๔) ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(๕) ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัด

๑.๓) การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

(๑) มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึง ค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำ อากาศ เสียง และสภาวะอื่น ๆ ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดเป็นเกณฑ์ทั่วไปสำหรับการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่าง ๆ เช่น มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำอื่น ๆ มาตรฐานคุณภาพอากาศ มาตรฐานระดับเสียงและความสั่นสะเทือน โดยจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง

(๒) เขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม สำหรับเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งถือว่าเป็นเขตอนุรักษ์หรือเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สูงกว่ามาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่กำหนดข้างต้น

ในกรณีที่ปรากฏว่าพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นทั่วไป หรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจจะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ได้โดยง่าย หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ และพื้นที่นั้นยังไม่ได้ถูกประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติออกกฎกระทรวง กำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดมาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น

(๑) กำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติหรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

(๒) ห้ามกระทำการที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่นั้น

๑.๔) การควบคุมมลพิษ

มลพิษ หมายถึง ของเสีย วัตถุอันตราย และมวลสารอื่น ๆ รวมทั้งกากตะกอน หรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้นที่ถูกปล่อยทิ้งจากแหล่งกำเนิด เช่น ชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม อาคาร บ้านเรือน หรือที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือภาวะเป็นพิษภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ และหมายความรวมถึงรังสี ความร้อน แสง เสียง กลิ่น ความสั่นสะเทือน หรือเหตุรำคาญอื่น ๆ ที่เกิดหรือถูกปล่อยออกจากแหล่งกำเนิด

(๑) เขตควบคุมมลพิษ ในกรณีปรากฏว่าท้องที่ใดมีปัญหามลพิษ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะร้ายแรงถึงขั้นเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจประกาศกำหนดให้ท้องที่นั้นเป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อดำเนินการควบคุม ลด และขจัดมลพิษได้

(๒) มลพิษทางอากาศและเสียง

(๒.๑) ยานพาหนะที่นำมาใช้จะต้องไม่ก่อให้เกิดมลพิษเกินกว่ามาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจพบว่าได้มีการใช้ยานพาหนะที่ก่อให้เกิดมลพิษเกินกว่ามาตรฐานกำหนดก็จะออกคำสั่งห้ามใช้ยานพาหนะนั้นโดยเด็ดขาด หรือจนกว่าจะได้มีการปรับปรุงแก้ไข

(๒.๒) ในการออกคำสั่งห้าม พนักงานเจ้าหน้าที่จะทำเครื่องหมายเป็นตัวอักษรที่มีข้อความว่า "ห้ามใช้เด็ดขาด" หรือ "ห้ามใช้ชั่วคราว" หรือเครื่องหมายอื่นใดที่มีความหมายอย่างเดียวกัน ณ ส่วนใดส่วนหนึ่งของยานพาหนะนั้นให้เห็นเด่นชัด

(๒.๓) ในการตรวจสอบยานพาหนะ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ยานพาหนะหยุดเพื่อตรวจสอบหรือเข้าไปในยานพาหนะหรือกระทำการใด ๆ ที่จำเป็นเพื่อตรวจสอบเครื่องยนต์และอุปกรณ์ของยานพาหนะนั้นได้

(๒.๔) เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศมีหน้าที่ต้องติดตั้งหรือจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย อุปกรณ์หรือเครื่องมืออื่นใดสำหรับควบคุม กำจัด ลด หรือขจัดมลพิษซึ่งอาจมีผลกระทบต่ออากาศ

(๓) มลพิษทางน้ำ

(๓.๑) เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม อาคาร สิ่งก่อสร้าง สถานประกอบกิจการ เป็นต้น มีหน้าที่ต้องก่อสร้าง ติดตั้ง หรือจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียตามที่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษกำหนด

(๓.๒) ในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่ที่ทางราชการได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมไว้ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ไม่ประสงค์จะก่อสร้างหรือจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียขึ้นเอง มีหน้าที่ต้องจัดส่งน้ำเสียหรือของเสียเหล่านั้นไปทำการบำบัด หรือกำจัดโดยระบบบำบัดหรือระบบกำจัดรวมที่มีอยู่ภายในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่นั้น แต่ต้องเสียค่าบริการตามอัตราที่กำหนด ยกเว้นเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษประเภทบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นผู้ใช้รายย่อยไม่ต้องเสียค่าบริการ

(๓.๓) ในกรณีที่ทางราชการยังไม่ได้จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่ใด ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นกำหนดวิธีการชั่วคราวสำหรับการบำบัดน้ำเสียหรือการกำจัดของเสียได้ตามที่จำเป็น จนกว่าจะได้มีการจัดระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมในเขตควบคุมมลพิษหรือเขตท้องที่นั้น

(๔) มลพิษอื่นและของเสียอันตราย

(๔.๑) การเก็บรวบรวม การขนส่ง และการจัดการมลพิษอื่นและของเสียอันตราย เช่น ขยะมูลฝอย วัตถุระเบิด วัตถุมีพิษ วัตถุกำมันตรังสี เป็นต้น ให้เป็นไปตามกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ

(๔.๒) ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษมีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดชนิด ประเภท การเก็บรวบรวมการขนส่ง และการจัดการมลพิษและของเสียอันตรายนั้นด้วยวิธีการที่เหมาะสมและถูกต้องตามหลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง

(๕) ค่าบริการและค่าปรับ

(๕.๑) เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่หลีกเลี่ยง ไม่จัดส่งน้ำเสียหรือของเสียไปทำการบำบัดโดยระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบจัดของเสียรวม และลักลอบปล่อยน้ำเสียหรือของเสียทิ้งออกสู่สิ่งแวดล้อมภายนอกเขตที่ตั้งแหล่งกำเนิดมลพิษ จะต้องเสียค่าปรับ ๔ เท่า ของอัตราค่าบริการ จนกว่าจะปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมาย

(๕.๒) เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศหรือทางน้ำละเว้นไม่ใช้อุปกรณ์และเครื่องมือของตนที่มีอยู่สำหรับการควบคุมมลพิษทางอากาศ เสียงและความสั่นสะเทือนหรือละเว้นไม่ทำการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียโดยใช้ระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียของตนที่มีอยู่

(๕.๓) เจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดน้ำเสียมีหน้าที่จัดเก็บค่าบริการ ค่าปรับ และเรียกrogateค่าเสียหาย

(๖) ความผิดทางแพ่งและบทกำหนดโทษ

(๖.๑) ความผิดทางแพ่ง มีบทบัญญัติที่ควรรู้อย่างนี้

(๖.๑.๑) แหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัยหรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหาย เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย รวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย

(๖.๑.๒) ผู้ที่กระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสูญหายหรือเสียหายต้องรับผิดชอบในการชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมด

(๖.๒) บทกำหนดโทษ มีบัญญัติที่ควรรู้อย่างนี้

(๖.๒.๑) ผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง หรือขัดขวางการกระทำใด ๆ ตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีหรือผู้ว่าราชการจังหวัดที่ได้สั่งเพื่อดำเนินการป้องกันแก้ไขอันตรายจากเหตุฉุกเฉินหรือภัยอันตรายต่อสาธารณชน อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติหรือภาวะมลพิษ มีโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(๖.๒.๒) ผู้ที่บุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าไปกระทำความผิดประการใด ๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์

(๖.๒.๓) ผู้ที่เผยแพร่หรือให้ข่าวที่ไม่เป็นจริงเกี่ยวกับแหล่งอันตรายจากแหล่งกำเนิดมลพิษโดยมีเจตนาที่จะทำลายชื่อเสียงหรือความไว้วางใจของสาธารณชนต่อการดำเนินกิจการโดยชอบด้วยกฎหมายของแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น

(๖.๒.๔) ผู้ที่ฝ่าฝืนคำสั่งห้ามใช้ยานพาหนะที่ก่อให้เกิดมลพิษ มีโทษปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท

(๖.๒.๕) ผู้ที่ฝ่าฝืนไม่ยินยอมหยุดพาหนะให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบ มีโทษจำคุก ๑ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(๖.๒.๖) เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ไม่จัดสงน้ำเสียหรือของเสียที่เกิดจากการดำเนินกิจการของตนไปทำการบำบัด หรือกำจัดโดยระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวมที่มีอยู่ในเขตควบคุมมลพิษ

(๖.๒.๗) ผู้ที่ขัดขวางไม่ยินยอมให้เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษเข้าไปในอาคารสถานที่และเขตที่ตั้งของแหล่งกำเนิดมลพิษหรือเขตที่ตั้งของระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสีย

๒) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑ นี้ ได้ยกเลิกความในหมวด ๓ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ ๔ การทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้แก้ไขหลัก ๆ คือ ยอมให้โครงการใดก็ตามที่ส่งผลกระทบรุนแรง แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนและเป็นสาธารณูปโภคจำเป็นสามารถประมวลโครงการไปก่อนได้ แล้วให้ทำการทำรายงานผลกระทบเกี่ยวกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (EHIA) ควบคู่กันไปด้วยโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับใหม่นี้ไม่มีการแก้ไขในหมวดอื่นเลย อีกทั้ง ยังมีการอ้างคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ ๙/๒๕๕๙ ไว้ในการแก้ไขครั้งนี้ด้วย ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้กำหนดเนื้อหาของส่วนที่ ๔ ใหม่โดยมีสาระสำคัญที่แตกต่างจากกฎหมายพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับเดิม โดยสรุปดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๖๑)

๒.๑) การเปลี่ยนชื่อเรียกของ “รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม” เป็น “รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม” ตามมาตรา ๓

๒.๒) เพิ่มพินัยคมคำว่า “การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม” “อนุญาต” และ “ผู้ดำเนินการ” ตามมาตรา ๔๖

๒.๓) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับใหม่ กล่าวถึงการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic environmental assessment: SEA) ตามมาตรา ๔๗ บัญญัติในกรณีที่มีการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ตามระเบียบหรือกฎหมายอื่นใดไว้แล้ว

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้คำนึงถึงผลการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ดังกล่าวด้วย แต่ไม่ได้กำหนดให้มีการจัดทำ SEA และปัจจุบันยังไม่มีระเบียบหรือกฎหมายฉบับอื่นใดที่กำหนดให้มีการจัดทำ การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์แต่อย่างใด

๒.๔) ตามมาตรา ๔๘ วรรคหนึ่ง มีการกำหนดชัดเจนให้โครงการที่อาจมีผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชน หรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ดำเนินการหรือผู้ขออนุญาตต้องประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ ทั้ง อำนาจในการ “ประกาศกำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือ เอกชนที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม” ของรัฐมนตรีโดย ความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามกฎหมายเดิมยังคงมีอยู่ โดยเปลี่ยนถ้อยคำเป็นการ “ประกาศกำหนดให้โครงการหรือกิจการหรือการดำเนินการใดของรัฐ หรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ เป็นโครงการหรือกิจการหรือการดำเนินการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือที่อาจมีผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของ ประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ซึ่งผู้ดำเนินการหรือผู้ขออนุญาตต้องจัดทำรายงานการ ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

๒.๕) มาตรา ๔๖ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อกำหนด มาตรการป้องกันผลกระทบและมาตรา ๔๘ ได้กำหนดให้การมีส่วนร่วมของประชาชนชัดเจนขึ้นโดยกำหนดให้ โครงการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วน ได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชน หรือชุมชน หรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น ของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ยังเป็นเพียงการนำข้อความในรัฐธรรมนูญมาใส่เอาไว้ เท่านั้น ไม่ได้กำหนดรายละเอียดที่เป็นสาระสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นแต่อย่างใด

๒.๖) ตามมาตรา ๔๙ โดยที่คณะรัฐมนตรีสามารถพิจารณาคำขอของหน่วยงานของรัฐ และ อนุมัติให้หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการสามารถจัดหาเอกชนมาเป็นผู้รับดำเนินการได้ในโครงการใหญ่ ๆ ของรัฐ โดยไม่ต้องรอผลของการพิจารณารายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (หรือรายงานอีไอเอ)

๒.๗) มาตรา ๕๐ เปิดโอกาสให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) มอบหมายให้ หน่วยงานอื่นของรัฐปฏิบัติหน้าที่แทนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สน.) ในการ ตรวจสอบรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งในการพิจารณาเสนอ ความเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เว้นแต่โครงการบางลักษณะที่มี ผลกระทบรุนแรง หรือมีความจำเป็นเร่งด่วนซึ่งน่าจะทำให้กระบวนการรวดเร็วขึ้น

๒.๘) มาตรา ๕๑ ในกรณีที่คณะกรรมการชำนาญการ (คชก.) ไม่ให้ความเห็นชอบ ผู้ดำเนินการหรือผู้ขออนุญาตต้องดำเนินการเพิ่มเติมหรือจัดทำรายงานใหม่ตามรายละเอียดที่คณะกรรมการ ชำนาญการ กำหนดภายใน ๑๘๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งผล มิฉะนั้นจะถือว่าผู้นั้นไม่ประสงค์จะเสนอรายงาน การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

๒.๙) มาตรา ๕๑/๕ กำหนดกระบวนการติดตามการปฏิบัติตามรายงานการประเมินผล กระทบสิ่งแวดล้อม โดยให้ผู้ดำเนินการหรือผู้ขออนุญาตที่ได้จัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับอนุญาตให้ดำเนินการแล้ว จัดทำรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงานการ ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เสนอต่อเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจอนุญาตอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง หากผู้ใดไม่ ดำเนินการต้องระวางโทษปรับ ไม่เกิน ๑ ล้านบาท และในกรณีที่ผู้ดำเนินการหรือผู้ขออนุญาตไม่ปฏิบัติตาม มาตรการที่กำหนดในรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการสั่งอนุญาตหรือต่ออายุ

ใบอนุญาตให้สำนักงานนโยบายและแผนเสนอให้หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจอนุญาตดำเนินการทางกฎหมาย เพื่อบังคับให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวได้

๒.๑๐) ตามมาตรา ๕๑/๖ รายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเห็นชอบตามกฎหมายฉบับนี้ สามารถนำไปใช้เพื่อเสนอขอรับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี หรือประกอบการพิจารณาอนุญาตตามกฎหมายได้ เป็นระยะเวลาห้าปีนับแต่วันที่ให้มีหนังสือแจ้งความเห็นของผู้มีอำนาจให้ความเห็นชอบ

๒.๑๑) ตามมาตรา ๑๐๑/๑ กำหนดโทษกรณีที่มีการก่อสร้างหรือดำเนินโครงการหรือกิจการก่อนที่รายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจะได้รับความเห็นชอบ ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๑ ล้านบาท และปรับอีกไม่เกินวันละ ๑ แสนบาท ตลอดระยะเวลาที่ไม่ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องหรือหยุดการกระทำนั้น ทั้งนี้ ความผิดดังกล่าวสามารถเปรียบเทียบปรับได้

๒.๑.๕ สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชน หลักการนี้มีอยู่เดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แต่ได้นำมาขยายสิทธิของชุมชนเพิ่มอีก และมีการบัญญัติให้หน่วยงานรัฐมี “หน้าที่” ที่เกี่ยวเนื่องกับสิทธิชุมชนอีกด้วย จึงทำให้เกิดหน้าที่กับรัฐด้วยที่จะต้องดำเนินการนอกเหนือจากเป็นสิทธิของชุมชน โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนมีบัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

“มาตรา ๔๓ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

(๒) จัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๓) เข้าชื้อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชนหรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุข ของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๔) รัฐจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตาม (๑) ถึง (๔) หมายความว่า รวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวได้ด้วย

ความในมาตรานี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลและสิทธิของชุมชน ในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งกำหนดให้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติรวมทั้งยังบัญญัติให้บุคคลและชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการตามอนุ (๑) (๒) (๓) (๔) ด้วยนอกจากนี้ ยังกำหนดให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดระบบสวัสดิการชุมชนซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพื่อให้ชุมชนจัดระบบสวัสดิการได้เอง “มาตรา ๕๗ รัฐต้อง

(๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริม

และสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

(๒) อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา พื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการ และได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ” บทบัญญัติในมาตรานี้กำหนดให้รัฐต้องดูแล อนุรักษ์ พื้นฟู คุ้มครอง ศิลปะ วัฒนธรรม อันติงามของท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยการบัญญัติดังกล่าว เป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ และขณะเดียวกันก็ได้รับรองสิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันติงาม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ ความว่า “จารีตประเพณีอันติงาม” คือ ความติงามที่วิญญูชนยอมรับนับถือ ทั้งนี้ “ความติงาม” ความหมายอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม นอกจากนั้นยังกำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันติงามเพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐและชุมชนได้มีสถานที่ในการร่วมกันพัฒนาและรักษาไว้ให้ยั่งยืนต่อไป สำหรับการให้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ หลักการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักการกระจายอำนาจ โดยในส่วนของการมีเสียดของการมีส่วนร่วมดำเนินการและการได้รับประโยชน์จากการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้น อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูลคำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและไม่ชักช้า บทบัญญัติในมาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่าการดำเนินการของรัฐหรือการอนุญาตให้ดำเนินการใดที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของประชาชนหรือชุมชนอย่างรุนแรง รัฐต้องศึกษา ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งนี้ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อนโดยต้องคำนึงให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และต้องเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมโดยไม่ชักช้า ซึ่งมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิการมีส่วนร่วมในการรับรู้และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อบุคคลและส่วนรวม และสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังเพิ่มหลักการใหม่ในเรื่องการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการนั้น กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลและชุมชนได้รับทราบข้อมูลคำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาต และนอกจากนี้กำหนดให้เป็นหน้าที่

ของรัฐในการระมัดระวัง การเกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ และหากเกิดผลกระทบจะต้องเป็นกรณีน้อยที่สุด และต้องดำเนินการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า ตามที่บัญญัติในวรรคสามของมาตรานี้ รวมทั้งยังบัญญัติหน้าที่ของรัฐตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ที่ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชนก่อนดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและต้องดำเนินการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสีย สำคัญอื่นใดของประชาชน หรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง นอกจากนี้ยังกำหนดหลักการใหม่เพื่อเป็นหลักประกันว่าบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาต เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนและชุมชนสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้ และเพิ่มหลักการใหม่เพื่อให้รัฐต้องพยายามป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบเกิดขึ้นก่อนเป็นลำดับแรก แต่หากเกิดความเสียหาย รัฐต้องเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรม และโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๕๑ การใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐตามหมวดนี้ ถ้าการนั้นเป็นการทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยตรง ย่อมเป็นสิทธิของประชาชนและชุมชนที่จะติดตามและเร่งรัดให้รัฐดำเนินการ รวมตลอดทั้งฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับประโยชน์นั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อให้มั่นใจว่ารัฐจะทำหน้าที่ของรัฐที่บัญญัติไว้โดยประชาชนและชุมชนไม่ต้องร้องขอหากรัฐไม่ดำเนินการตามหน้าที่ที่บัญญัติไว้ ประชาชนและชุมชนสามารถใช้สิทธิที่จะติดตามเร่งรัดหรือฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากบัญญัติรับรองให้สิทธิบุคคลและชุมชนมีสิทธิในการจัดการ และมีส่วนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม พร้อมทั้งบัญญัติให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องสิทธิชุมชน รวมทั้งสิทธิของประชาชนและชุมชนในการติดตามเร่งรัด ฟ้องร้องหน่วยงานรัฐหากไม่ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด ยังบัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๕๐ (๘) เพื่อรองรับหลักสากลที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีองค์การระหว่างประเทศในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการเปิดช่องให้แก่ประชาชนหรือชุมชน ในการปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และเป็นการสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชาติว่าควรร่วมมือกันในการรักษาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มหน้าที่โดยกำหนดหลักการให้ประชาชนมีหน้าที่ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมด้วย เพื่อให้เกิดความครอบคลุมยิ่งขึ้น อันจะทำให้เกิดการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมไทย เช่น ภาพวาดโบราณ วัตถุ เจดีย์ โบราณ หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

เสน่ห์ จามริก (๒๕๔๗) ได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไว้ว่า ประการแรกรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เนื่องจากที่ผ่านมาเกิดการกดขี่เหยียบย่ำเสรีภาพของประชาชน ประการที่สอง ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองเพราะที่ผ่านมาความพยายามร่างรัฐธรรมนูญให้มีการเลือกตั้ง แต่ผู้ปกครองกลับกีดกันไม่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองอย่างแท้จริง และประการที่สามเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เนื่องจากการใช้อำนาจรัฐที่ผ่านมามีการทุจริต

คอร์ปชั่น เบียดเบียน ช่มเหล่งทรัพย์สินสมบัติของประชาชน ทั้งสามประการนี้ รัฐธรรมนูญทั้งฉบับและมาตราต่าง ๆ จะต้องอยู่ภายใต้การกำกับของเจตนารมณ์นี้

๒.๒ สิทธิชุมชน

๒.๒.๑ ความหมายและที่มาของสิทธิชุมชน

“สิทธิ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แปลว่า “อำนาจอันชอบธรรม” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕) คำว่า “อำนาจ” ในทางสังคมวิทยา หมายถึง ความเป็นไปได้ที่บุคคลหนึ่งสามารถกำหนดให้อีกบุคคลหนึ่งกระทำตามความต้องการของตน โดยไม่คำนึงว่าอีกฝ่ายหนึ่งต้องการกระทำหรือไม่หรือรู้สึกอย่างไร (สุริยา สมุทรคุปต์, ๒๕๓๖) และตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕) ให้ความหมาย “อำนาจ” คือ ความสามารถหรือสิ่งที่สามารถทำหรือบันดาลให้เกิดสิ่งใดได้

“สิทธิ” จึงไม่ใช่อำนาจหรือความมีอำนาจเพียงเท่านั้นแต่ “สิทธิ” ต้องเป็นอำนาจที่ถูกกำกับด้วย “ความชอบธรรม” อันหมายถึง อำนาจที่ถูกต้องตามหลักธรรมตามหลักของคุณงามความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม เช่น หลักศาสนา หลักกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ประเพณีและเกณฑ์คุณค่าที่คนในสังคมหนึ่ง ๆ ยึดถือร่วมกัน ในภาษาอังกฤษ “สิทธิ” จึงตรงกับคำว่า “Right” ซึ่งแปลว่า ความถูกต้อง ในบางตำราอาจใช้คำว่า “สิทธิอำนาจ” ในความหมายเดียวกัน

“สิทธิ” หมายถึง สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่คนผู้นั้นพึงมาพึงได้อย่างถูกต้องคนอื่นต้องยอมรับจะขัดขวาง หรือลิดรอนไม่ได้ (วีระ สมบูรณ์, ๒๕๔๕)

“ชุมชน” ความหมายดั้งเดิมหมายถึง หมู่ชน กลุ่มคน ที่อยู่ ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕) แต่ในความหมายที่กว้างขวางออกไปในสังคมสมัยใหม่ปรากฏเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมากมายที่สมาชิกอาจมิได้อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน แต่มีความผูกพัน มีผลประโยชน์เดียวกัน มีชะตากรรมร่วมกัน สมาชิกแต่ละคนนิยามตนเองว่าเป็นหนึ่งในวงสัมพันธ์นั้นและสังคมที่รับรู้ว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น เช่น ชุมชนผู้ได้รับผลกระทบ ผู้เดือดร้อนจากการพัฒนา คนพิการ ฯลฯ ดังนั้น “ชุมชน” จึงหมายถึง วงสัมพันธ์ในลักษณะที่กว้างขวางออกไปด้วย

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๘) ให้คำนิยามของ “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติจนถึงระดับหมู่บ้านและใหญ่กว่าระดับหมู่บ้านและผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกันนอกจากนี้ ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

ชยันต์ วรรธนะภูติ (๒๕๓๖) ให้ความหมาย “ชุมชน” หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกันใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตจึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกัน มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

ประเวศ วะสี (๒๕๔๑) ให้ความหมาย “ชุมชน” หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร (๒๕๔๓) กล่าวถึง ความสำคัญของความเป็นชุมชนว่าการที่กลุ่มคนได้สร้างสรรค์ บางสิ่งบางอย่างขึ้นด้วยตนเอง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างกัน คุณลักษณะหรืออัตลักษณ์ และการ

ทำงานร่วมกัน ความเป็นชุมชนไม่ใช่สิ่งคงที่อยู่ตลอดเวลา อาจเกิดขึ้นและสลายไปได้ บางขณะก็มีความเข้มแข็งเพื่อเผชิญสถานการณ์ที่ยุ่งยาก บางขณะอาจจะไม่มีพลังและสูญเสียสลายไปหรืออาจฟื้นตัวขึ้นมาใหม่อีกครั้งก็ได้ มีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ

เสนห์ จามริก (๒๕๔๕) ให้ความหมาย “สิทธิชุมชน” คือการให้ชุมชนชาวบ้านมีสิทธิในการเลือกอนาคตของตนเอง เป็นตัวของตัวเองเป็นอิสระโดยตัวเองในสถานการณ์ปัจจุบัน ชาวบ้านจำเป็นจะต้องเรียนรู้ชุมชนที่เขาอยู่ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสิ่งที่โลกกำลังจ้องอยู่ เขาต้องเรียนรู้ที่จะเชื่อมสิ่งที่เขามีอยู่กับความต้องการ ความคาดหวังจากโลกภายนอกเท่าทันที่จะปกป้องสิทธิของเขา ในขณะที่เดียวกันก็ใช้สิทธิที่จะพิสูจน์ให้โลกเห็นว่าเขาสามารถทำประโยชน์ให้กับโลกได้ อย่างน้อยที่สุดก็คือการรักษาทรัพยากรของโลก เขาก็สนใจอยากเรียนรู้เพิ่มเติมที่จะทำวิจัย เขายินดีที่จะให้ความร่วมมือที่จะใช้ทรัพยากรเหล่านี้อย่างเป็นทางการยังเป็นประโยชน์ยั่งยืน การต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนแค่เรื่องสิทธิทำกิน ไม่เพียงพออีกต่อไป ยังมีอะไรอีกหลายอย่างที่เรากำลังคิด วิจัยศึกษา

ยศ สันตสมบัติ (๒๕๔๘) ให้ความหมาย “สิทธิชุมชน” หมายถึงสิทธิร่วมเหนือทรัพย์สินของชุมชนสมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าเท่านั้น จึงจะมีสิทธิใช้และได้ ประโยชน์จากป่า โดยนัยนี้สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ดังนั้น แม้ว่าโดยทฤษฎีแล้วสมาชิกของชุมชนทั้งหมดจะมีสิทธิตามธรรมชาติ ในการใช้ทรัพยากรรวม แต่ชุมชนก็สามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์โดยคำนึงถึง ความเป็นธรรมในสังคมเป็นสำคัญ

อานันท์ กาญจนพันธ์ (๒๕๕๒) กล่าวว่า สิทธิชุมชน ไม่ใช่สิทธิในการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในพื้นที่นั้น พื้นที่เหล่านั้นก็ยังเป็นของรัฐ แต่อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาเป็นของชุมชน ชุมชนสามารถที่จะออกกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ เพื่อพิทักษ์สิทธิและพื้นที่เหล่านั้นให้คงอยู่ สิทธิชุมชนจะเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่น ๆ ตามคตที่มีอยู่ในเชิงคุณค่า เชิงศีลธรรมของสังคม สิทธิชุมชนจะซ่อนอยู่ในเรื่องสิทธิต่าง ๆ เช่น “สิทธิหน้าหมู” คือ สิทธิของคนที่จะได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในป่าในที่ดิน หรือสิทธิในเรื่องของ “สิทธิการใช้” สิทธิเหล่านี้เกิดขึ้นตามหลักที่ว่าทุกคนควรมีสิทธิในการยังชีพมีสิทธิในการที่จะมีชีวิต เป็นระบบคุณค่าทางศีลธรรมและสิทธิชุมชนยังขยายตัวออกไปเกี่ยวข้องกับสิทธิอื่น ๆ ตามความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น สิทธิในความเป็นมนุษย์หรือศักดิ์ศรีของความเป็นคน สิทธิชุมชนจะเอื้อต่อการพัฒนาที่เป็นธรรมและยั่งยืน

อาจกล่าวสรุปได้ว่า “สิทธิชุมชน” หรือ “Community Rights” หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีขอบเขตเป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชน หรือหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มคนในชนบทเท่านั้น แต่จะรวมถึงกลุ่มคนในเมืองด้วย กลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ทางสังคม มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีการจัดสรร การใช้ทรัพยากรและผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งกลุ่มคนนั้นมีอำนาจอันชอบธรรมถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณี หรือข้อตกลงที่บุคคลในสังคมยึดถือร่วมกัน

๒.๒.๒ หลักการสำคัญของสิทธิชุมชน ประกอบด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๓)

๑) สิทธิชุมชน คือ ข้อตกลง กฎเกณฑ์ทางสังคม ที่พัฒนาให้กลุ่มคนร่วมกันจัดการทรัพยากร การจัดการทางเศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ โดยกลุ่มคนดังกล่าวมีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน มีวัฒนธรรมร่วมกัน จำเป็นที่ต้องจัดการร่วมกัน โดยชุมชนได้สร้างข้อตกลงหรือกติกาในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม ข้อตกลงอาจเป็นลายลักษณ์อักษร หรือกฎจารีตประเพณี ซึ่งข้อตกลงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ การต่อสู้ ต่อรอง ทั้งภายในระหว่างชุมชนหรือภายนอกชุมชน ข้อตกลงร่วมจึงมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม สิทธิชุมชนจึงมีขอบเขตที่กว้าง ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้

๒) สิทธิชุมชนเป็นรูปแบบสิทธิเชิงซ้อน หมายถึง ภายใต้อัตนข้อตกลงจัดการร่วมกันของชุมชนจะมีสิทธิหลายประเภทแต่สัมพันธ์กัน เช่น สิทธิการครอบครอง สิทธิการใช้ สิทธิการจัดการซึ่งสิทธิแต่ละประเภท

มีการปรับสร้างใหม่อยู่เสมอ และการซ้อนของสิทธิมีหลายระดับทั้งในรูปแบบสิทธิและเจ้าของสิทธิ เช่น บางเงื่อนไขสิทธิความเป็นเจ้าของทรัพยากรบางประเภทอาจเป็นของรัฐ หรือของบุคคลในชุมชนแต่ชุมชนมีสิทธิในการใช้และสิทธิจัดการ

๓) สิทธิชุมชนมีลักษณะเน้นการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ภายนอกเข้ามาร่วมสนับสนุนตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ราชการและรัฐ สิทธิชุมชนไม่ใช่สิทธิความเป็นเจ้าของแบบเบ็ดเสร็จ เช่น สิทธิรัฐที่เป็นเจ้าของใช้สิทธิตนเองก็ดกกันไม่ให้ภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างสิ้นเชิง เห็นได้จากกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เศรษฐกิจชุมชน หรือการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ล้วนเป็นกิจกรรมที่ต้องการการสนับสนุนจากชุมชนท้องถิ่น ประชาสังคมและรัฐ ซึ่งชุมชนก็ได้สร้างเงื่อนไข กติกาที่มีการควบคุมจากภายนอก เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิชุมชน กล่าวได้ว่า สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่กึ่งกลางทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรก คนภายนอกจะมาอ้างสิทธิเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเมือง มาอยู่เหนือการมีชีวิตรอดของชุมชนไม่ได้ ทำให้การมีส่วนร่วมลดหลั่นกันไปตามความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคม อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปสิทธิชุมชนมักมีลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายนอกมากกว่าการกีดกัน โดยหลักการสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” ก็คือ เป้าหมายของสิทธิชุมชน มีใช้เพื่อประโยชน์เฉพาะส่วนของชุมชนเท่านั้น แต่ต้องเป็นไป

๔) อุดมการณ์ของสิทธิชุมชนวางอยู่บนหลักพื้นฐานว่าด้วยความยั่งยืน และความเป็นธรรม เห็นได้จากการจัดการป่าการจัดการน้ำ ต้องการให้สมาชิกมีส่วนร่วมเข้าถึงทรัพยากร และได้รับการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การที่ชุมชนจะอยู่รอดได้ก็ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรที่ยั่งยืน การบริโภคให้หมดไปเป็นการทำลายทุนชีวิตของชุมชนโดยตรง ซึ่งอุดมการณ์สิทธิชุมชนจะมุ่งประสิทธิภาพสูงสุดจากการใช้ทรัพยากร

๕) สิทธิชุมชนบนเนื้อหาที่หลากหลาย ชุมชนจำนวนมากได้อาศัยทุนทางสังคมของตนสร้างระบบในการจัดการตนเองเพื่อปรับสัมพันธภาพทางอำนาจในหลายรูปแบบ เช่น สิทธิการจัดการทรัพยากร สิทธิในที่อยู่อาศัย สิทธิสตรี เศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น

๖) สิทธิชุมชนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยจากรากหญ้า สิทธิชุมชนเป็นการต่อสู้โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อไปสู่ความพหุลักษณะประชาธิปไตย หรือสังคมที่เคารพความหลากหลาย หรือมีนโยบายให้แต่ละท้องถิ่นตลอดจนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้ได้มีเสรีภาพของตนเองในการกำหนดกติกาของวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทรัพยากรตามภูมิวัฒนธรรมของตน ทั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกันของสังคมด้วย รัฐต้องมีนโยบายสนับสนุนชุมชนให้มีเสรีภาพในการกำหนดกฎ กติกา ระบบสิทธิการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของตนเองและมีกลไกสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน

เสนห์ จามริก (๒๕๔๙)(ก) ได้กล่าวไว้ว่า “คำตอบตรงไปตรงมาสำหรับปมปัญหาของหลักคิดเกี่ยวกับความหมายและขอบข่ายสิทธิมนุษยชนก็คือวิสัยทัศน์สิทธิมนุษยชนที่เป็นองค์รวม และบูรณาการขึ้นตามพัฒนาการเปลี่ยนแปลงอันเป็นพลวัต กระแสขบวนการสิทธิชุมชนท้องถิ่นที่กำลังพยายามต่อสู้เพื่อปกป้องวิถีชีวิตของตนเอง โดยรากฐานแล้วก็คือการเรียกร้องให้หลักคิดสิทธิมนุษยชนเช่นว่านี้ ได้เป็นที่ยอมรับกันเป็นสากลนั่นเอง”

เสนห์ จามริก (๒๕๔๙)(ข) ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนว่า เป็นระบบหรือชุดศีลธรรมแห่งสิทธิ ที่มีอยู่จริง มีจุดหมายปลายทางอยู่ในตัวเอง ประกอบเป็นเกณฑ์คุณค่ามิติหนึ่งควบคู่ไปกับพันธะทางสังคมเพื่อชีวิตการอยู่ร่วมกัน ดังนั้น จึงมีความเป็นพลวัตที่จะต้องมีการพัฒนาการตามสภาวะและกระบวนการเปลี่ยนแปลงอันเป็นธรรมดาโลก ส่วนโลกาภิวัตน์นั้น เป็นจุดเริ่มต้นของพลวัตการเปลี่ยนแปลงอันเป็นปรากฏการณ์ของโลกยุคใหม่ เป็นผลของการขยายตัวของระบบทุนอุตสาหกรรมนิยมตะวันตก ที่แผ่อำนาจออกไปสู่ภูมิภาคปาเซตริอัน เอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา มีเป้าหมายเพื่อเปิดตลาด และชุดรีดิวต์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ โลกภิวัตน์มีนิยาม ตามตำราเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การรวมตัวเข้าด้วยกันของเศรษฐกิจโลก

แต่แท้จริงแล้วคือ การแผ่อำนาจเข้าครอบครอง ครอบงำเหนือซีกโลกฝ่ายนอกตะวันตกนั่นเอง ทั้งนี้ ได้เรียกตนเองว่า “เศรษฐกิจเสรีนิยม” โดยในช่วงแรกแผ่อำนาจจักรวรรดินิยมเข้าครอบครองดินแดนอาณานิคมและกึ่งอาณานิคม และต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ภายใต้อิทธิพลอำนาจสหรัฐอเมริกา และกระแสขบวนการชาตินิยม เรียกร้องสิทธิการปกครองตนเอง โลกาภิวัตน์จึงได้กลายมาเป็น “เสรีนิยมใหม่” ในบริบทของเศรษฐกิจการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและทรงอำนาจภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านข้อมูลข่าวสารและชีวภาพ รวมไปถึงแสนยานุภาพทางการทหาร และเศรษฐกิจการเมืองไทยต้องตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์เช่นกัน ผ่านช่วงกึ่งอาณานิคมและ “เสรีนิยมใหม่” ตามลำดับ นอกเหนือจากกระบวนการต่อสู้เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิอธิปไตยแห่งรัฐประชาชาติที่สถาปนาขึ้นใหม่ จุดที่น่าสนใจสำหรับบทเรียนนี้คือ ผลพวงที่ตามมาจากการปฏิรูปรวมศูนย์อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหนือวิถีรากหญ้า ฐานทรัพยากรท้องถิ่นอันเป็นต้นทุนชีวิต รวมถึงภูมิปัญญาความรู้ชุมชน ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจอิทธิพลการช่วงชิงและคุกคาม “โดยชอบด้วยกฎหมาย” ตั้งแต่แรกเริ่มของระบบเศรษฐกิจตลาดเสรี เช่น สนธิสัญญาเบาริง ในกรณีของไทยเมื่อศตวรรษครั้งที่แล้วมา และเมื่อเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย การพัฒนาถึงปัจจุบันตามแบบตะวันตก นอกจากจะไม่ได้มีอะไรที่ดีขึ้นแล้ว สถานการณ์กลับยิ่งเลวร้ายรุนแรงขึ้นโดยลำดับ อำนาจอิทธิพลการช่วงชิงและคุกคาม สามารถกระทำกันได้อย่างเป็นระบบ และอ้างอิงความชอบธรรมตามกฎหมายอย่างหนักแน่นขึ้น โดยอ้างประโยชน์เรื่องความทันสมัยและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นความคิดความเชื่อที่ฝังหัวในหมู่ชนชั้นนำของประเทศ ระบบคิดแบบจักรวรรดินิยมจากภายนอกจึงได้แผ่ขยายเข้ามาสู่ระบบคิดแบบจักรวรรดินิยมภายใน และเกิดเป็นปัญหาแปลกแยกและลึกลับขัดแย้ง ส่งผลกระทบต่อชนทำลายต่อสิทธิมนุษยชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในสภาวะความเสื่อมถอยของเศรษฐกิจตลาดเสรีถึงจุดต่ำสุด จึงกลายเป็น “ทรราชย์ตลาดโลก” และอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จในทุก ๆ ด้าน อาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการสิทธิมนุษยชนได้เข้าสู่วัฏจักรของการแปรเปลี่ยนอีกราวหนึ่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นกัน จากกระแสขบวนการสิทธิมนุษยชนรากหญ้าและกระแสความพยายามแสวงระบบเศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์และการพัฒนาทางเลือก ในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อวิถีชีวิตทางเลือกหลากหลาย เสรี เป็นธรรม และในขณะเดียวกันเป็นการสงวนรักษาธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิตบนผืนโลก

อานันท์ กาญจนพันธ์ (๒๕๔๗) ได้กล่าวถึง “สิทธิชุมชน” ไว้ว่า สิทธิชุมชน ไม่ใช่เป็นเรื่องของการไปคัดค้านหรือกีดกันการพัฒนา เพราะหากไม่มีสิทธิชุมชน การพัฒนาก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ เนื่องจากการพัฒนาไม่ใช่การพัฒนาไปสู่การมีตัวเลขความเจริญเติบโตที่มากขึ้น แต่การพัฒนาหมายถึง การจะต้องนำไปสู่การพัฒนาที่มีการแบ่งปันในสังคมที่เป็นธรรมมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนด้วย ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ไม่ใช่แค่ตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น การพัฒนาในที่นี้จึงหมายถึงการกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรม ซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน สิทธิชุมชน จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะจะช่วยส่งเสริมหรือสร้างแรงจูงใจให้คนในสังคมมีความสนใจที่จะลงทุนหรือผลิตมากขึ้น แทนที่จะใช้การพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบของการบริโภคเพียงอย่างเดียว สิทธิชุมชน จะเอื้อต่อการพัฒนาที่เป็นธรรมและยั่งยืน ไม่ใช่เป็นตัวขัดขวางการพัฒนา

๒.๒.๓ ปฏิญญาและมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจและสิทธิมนุษยชน

๑) แผนการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๖๔) ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ ๗๐ เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๘ ประเทศไทยและประเทศสมาชิกสหประชาชาติ รวม ๑๙๓ ประเทศ ร่วมรับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. ๒๐๓๐ ให้เป็นกรอบการพัฒนา

ของโลก เพื่อร่วมกันบรรลุการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ภายในปี ๒๕๓๓ และกำหนดให้มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ๑๗ เป้าหมาย ประกอบไปด้วย ๑๖๙ เป้าหมายย่อย ๒๔๗ ตัวชี้วัด เป็นแนวทางให้แต่ละประเทศดำเนินการร่วมกัน มีความเป็นสากลเชื่อมโยงและเคลื่อนกัน โดยแบ่งแยกมิได้ จึงจำเป็นต้องดำเนินการขับเคลื่อนในทุกเป้าหมายไปพร้อมกัน ประเทศไทยได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (กพย.) ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน เพื่อเป็นกลไกระดับชาติในการสนับสนุนการดำเนินการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒ กำหนดให้สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำหน้าที่สำนักงานเลขานุการของ กพย. โดยมีอำนาจหน้าที่หลักในการเสนอแนะนโยบายและยุทธศาสตร์ การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศให้ครอบคลุมทุกมิติอย่างสมดุลและบูรณาการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขเพื่อเสนอต่อ กพย. ทั้งนี้ สามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน ๕ มิติได้แก่ (๑) การพัฒนาคน ให้ความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหยในทุกมิติ สร้างโอกาสที่เท่าเทียมในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (๒) สิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการปกป้อง และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนส่งเสริมการผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อพลเมืองโลกรุ่นต่อไป (๓) เศรษฐกิจและความมั่นคง ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีโดยมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับธรรมชาติ (๔) สันติภาพและความยุติธรรม ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติมีสังคมที่สงบสุข ยุติธรรม และไม่แบ่งแยก และ (๕) ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา ส่งเสริมความร่วมมือของทุกภาคส่วนในทุกระดับ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนรวมถึงความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ๑๗ เป้าหมาย มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้ “ประเทศไทยมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน”

แผนการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย ครอบคลุมการดำเนินการใน ๖ ด้านหลัก ได้แก่ (๑) สร้างการตระหนักรู้ (๒) การเชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกับแผน ๓ ระดับของประเทศ (๓) กลไกขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน (๔) การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (๕) ความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา (๖) การติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ ๒.๒ แผนการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย

หมายเหตุ: จาก รายงานความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๓ (น. ๑๐) โดย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๔.

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ๑๗ เป้าหมาย ประกอบด้วย

- ๑.๑) ยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่
- ๑.๒) ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร และยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน
- ๑.๓) สร้างหลักประกันการมีสุขภาพที่ดีและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับคนในทุกช่วงวัย
- ๑.๔) สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ๑.๕) บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศ และเพิ่มบทบาทของสตรีและเด็กหญิงทุกคน
- ๑.๖) สร้างหลักประกันเรื่องน้ำ และสุขาภิบาลให้มีการจัดการอย่างยั่งยืนและมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน
- ๑.๗) สร้างหลักประกันว่าทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ในราคาที่สามารถหาซื้อได้ เชื่อถือได้ และยั่งยืน
- ๑.๘) ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีผลิตภาพและการมีงานที่มีคุณค่าสำหรับทุกคน
- ๑.๙) สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืนและส่งเสริมนวัตกรรม
- ๑.๑๐) ลดความไม่เสมอภาคภายในและระหว่างประเทศ
- ๑.๑๑) ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน
- ๑.๑๒) สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน
- ๑.๑๓) ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และผลกระทบที่เกิดขึ้น
- ๑.๑๔) อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑.๑๕) ปกป้อง พื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้กับภัยสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดิน และฟื้นฟูสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

๑.๑๖) ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพลึกลับรับผิดชอบและครอบคลุมในทุกระดับ

๑.๑๗) แต่ความแข็งแกร่งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลก เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒) ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนตามหลักของสหประชาชาติ (หลักการชี้แนะว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UN Guiding Principles on Business and Human Rights))

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๗) สหประชาชาติ ได้เห็นความสำคัญของสิทธิมนุษยชนและการทำธุรกิจข้ามชาติ จึงได้ทำการศึกษารายงานดังกล่าว หลังจากที่ได้รับคำร้องเรียนเรื่องผลกระทบด้านลบของธุรกิจข้ามชาติต่อสภาพแวดล้อมและประชากรในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนของธุรกิจข้ามชาติ ที่ได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติใต้ดินในขณะที่ประชากรอยู่อาศัยอยู่รอบสถานประกอบการควรจะมีสิทธิ์เป็นเจ้าของของทรัพยากร แต่กลับกลายเป็นผู้ได้รับผลกระทบ จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวได้จัดทำเป็น รายงาน และกรอบการดำเนินงาน โดยผ่านการรับรองในการประชุมใหญ่สามัญของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนครั้งที่ ๑๗ และมีมติเอกฉันท์เห็นชอบกรอบงาน ในการคุ้มครองเคารพและเยียวยา ผู้ได้รับผลกระทบจากการทำธุรกิจ โดยกรอบงานดังกล่าวตั้งอยู่บนเสาหลัก ๓ ต้น ดังนี้

เสาหลักแรก หน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองประชาชนให้ปลอดภัยจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนที่กระทำโดยบุคคลรวมทั้งองค์กรธุรกิจ ทั้งนี้ โดยอาศัยนโยบายการควบคุมและการพิจารณาตัดสินคดีที่เหมาะสม

เสาหลักที่สอง ความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจในการเคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจควรใช้ความระมัดระวังตามควร เพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิของผู้อื่นและเพื่อใส่ใจในผลทางลบที่ตามมาที่องค์กรธุรกิจเข้าไปเกี่ยวข้อง

เสาหลักที่สาม การที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนต้องเข้าถึงการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพได้มากขึ้น ไม่ว่าเป็นการเยียวยาในทางศาลหรือไม่ใช่ศาล

โดยมีหลักการทั่วไป ๓ ส่วนตามเสาหลักทั้ง ๓ ดังนี้

๒.๑) หน้าที่ที่มีอยู่ของรัฐในการคุ้มครองเคารพสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างสมบูรณ์

๒.๑.๑) ต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนให้พ้นจากการกระทำที่ไม่ชอบภายในดินแดนของตน และ/หรือ การกระทำของบุคคลภายนอก รวมถึงองค์กรธุรกิจในเขตอำนาจของตน การคุ้มครองกำหนดให้ใช้ขั้นตอนที่เหมาะสมในการป้องกัน สืบสวน ลงโทษ และเยียวยาผลของการกระทำที่ไม่ชอบโดยใช้นโยบาย กฎหมายข้อบังคับ และการพิจารณาตัดสินคดีที่มีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒) และต้องกำหนดให้องค์กรธุรกิจที่ตั้งอยู่ในดินแดน หรือเขตอำนาจของรัฐว่าต้องให้มีการดำเนินการที่เคารพหลักสิทธิมนุษยชนในการดำเนินธุรกิจ

๒.๑.๓) รัฐควรดำเนินการ บังคับใช้กฎหมาย ที่มุ่งหรือมีผลกำหนดให้องค์กรธุรกิจเคารพสิทธิมนุษยชนและกำหนดให้องค์กรธุรกิจประเมินความเพียงพอของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รัฐต้องประกันว่ากฎหมายและนโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการก่อตั้งและการดำเนินการขององค์กรธุรกิจ เช่น กฎหมายธุรกิจ ต้อง

ไม่เป็นอุปสรรค แต่ต้องส่งเสริมให้เกิดการเคารพหลักสิทธิมนุษยชนและต้องจัดให้มีแนวปฏิบัติที่มีประสิทธิผล แก่องค์กรธุรกิจ ใน เรื่องวิธีการเคารพหลักสิทธิมนุษยชนตลอดการดำเนินการขององค์กรธุรกิจ และรัฐต้อง สนับสนุนองค์กรธุรกิจให้กำหนดวิธีการรับมือกับผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน ในสถานการณ์ที่ เสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๒.๑.๔) รัฐควรใช้ขั้นตอนเพิ่มเติม เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้พ้นจากการปฏิบัติไม่ ชอบธรรมโดยองค์กรธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของหรือควบคุมโดยตรงหรือที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เป็นต้นว่า หน่วยงานที่ได้สินเชื่อเพื่อการส่งออกและหน่วยงานของรัฐที่ให้การประกันการลงทุนหรือให้การค้ำประกันใน การลงทุน

๒.๑.๕) รัฐควรกำกับดูแลองค์กรธุรกิจให้ทำตามหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่าง ประเทศในเรื่องการทำสัญญาหรือออกกฎหมาย ให้องค์กรธุรกิจจัดหาแนวทางในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อ สิทธิมนุษยชน

๒.๑.๖) รัฐควรส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจที่รัฐร่วมทำธุรกรรมทางพาณิชย์เคารพหลักสิทธิ มนุษยชนด้วย

๒.๑.๗) หากพบองค์กรธุรกิจที่มีความเสี่ยงจะละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เนื่องจากเกิดความขัดแย้ง รัฐต้องประกันว่าองค์กรธุรกิจนั้นจะไม่ไปเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย การที่รัฐต้องเข้าไปช่วยป้องกันและลดความเสี่ยงที่จะเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดจากการดำเนินกิจการ ที่เกี่ยวข้อง รัฐต้องประเมินความเสี่ยงเพื่อป้องกันการปฏิบัติไม่ชอบในการละเมิดทั้งด้านเพศสภาพและด้าน ความรุนแรงทางเพศ รัฐต้องปฏิเสธที่จะสนับสนุนหรือให้บริการรวมทั้งไม่ร่วมมือกับองค์กรธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับ การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง และรัฐต้องประกันว่า นโยบาย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และมาตรการที่ ใช้บังคับของรัฐมีประสิทธิผลในการดูแล ลดความเสี่ยงที่อาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่าง ร้ายแรง

๒.๑.๘) รัฐควรประกันว่าหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้กำกับของรัฐต้องยึด หลักสิทธิมนุษยชนในการประกอบธุรกิจ โดยตระหนักถึงหน้าที่ของรัฐในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของประชาชน และให้ข้อมูลข่าวสาร การฝึกอบรม และการสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๙) รัฐควรคงไว้ซึ่งช่องทางและนโยบายภายในประเทศที่เพียงพอที่จะทำหน้าที่ ทางสิทธิมนุษยชนของรัฐ เมื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์แห่งนโยบายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจร่วมกับรัฐอื่น หรือ องค์กรธุรกิจอื่นตามสนธิสัญญาการลงทุนหรือสัญญาที่เกี่ยวกับการลงทุน

๒.๑.๑๐) เมื่อรัฐทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกของสถาบันพหุภาคีที่ทำเกี่ยวกับธุรกิจ รัฐควร ต้องดำเนินการประกันว่าสถาบันเหล่านั้น ต้องไม่บั่นทอนความสามารถของรัฐสมาชิกในการปฏิบัติหน้าที่ใน การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน หรือไม่เป็นอุปสรรคต่อองค์กรธุรกิจในการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน ต้องสนับสนุน ให้สถาบันเหล่านั้นปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่และในกรอบของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และช่วยเหลือรัฐ เมื่อได้รับการร้องขอ โดยให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรและสร้างการ รับรู้ โดยใช้หลักการชี้แนะเพื่อส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันและพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศในการ จัดการเรื่องท้าทายเกี่ยวกับองค์กรธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน

๒.๒) ความรับผิดชอบของภาคธุรกิจในการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน

๒.๒.๑) องค์กรธุรกิจควรเคารพหลักสิทธิมนุษยชน โดยหลีกเลี่ยงที่จะละเมิดสิทธิ มนุษยชนของผู้อื่น และควรดูแลผลกระทบทางลบจากการที่องค์กรธุรกิจใดเข้าไปเกี่ยวข้อง

๒.๒.๒) ต้องยอมรับกฎหมายสิทธิมนุษยชนอันเป็นที่ยอมรับในระดับระหว่างประเทศ ตามตราสารหลักระหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับหลักการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในอนุสัญญาและปฏิญญาว่าด้วยหลักการและสิทธิพื้นฐานในการทำงาน

๒.๒.๓) จะต้องหลีกเลี่ยงการกระทำหรือการมีส่วนร่วมที่จะทำให้เกิดผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากกิจกรรมขององค์กรธุรกิจเอง และต้องแก้ไขปัญหาหากเกิดผลกระทบต้องหาทางป้องกันหรือลดผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการดำเนินการผลิตหรือการบริการขององค์กรธุรกิจ แม้ว่าองค์กรธุรกิจจะไม่ได้มีส่วนทำให้มีผลกระทบเหล่านี้เองนั้นก็ตาม

๒.๒.๔) องค์กรธุรกิจไม่ว่าจะมีขนาดภาคส่วน บริบทในการดำเนินการกรรมสิทธิ์และโครงสร้างเป็นเช่นใดก็ตามจะต้องเคารพหลักสิทธิมนุษยชนเท่าเทียมกัน

๒.๒.๕) องค์กรธุรกิจควรจะมีนโยบายและกระบวนการที่เหมาะสมกับขนาดและสภาพแวดล้อมขององค์กรธุรกิจในการเฝ้าระวัง เรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังเพื่อป้องกันลดความสูญเสียและรับผิดชอบต่อการที่องค์กรธุรกิจ อาจมีผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้สามารถเยียวยาผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนได้

๒.๒.๖) องค์กรธุรกิจต้องมีค่าแกลง เรื่องนโยบายที่ผูกพันตั้งแต่ผู้บริหารขององค์กรจนถึงเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงาน เพื่อให้ทุกคนมีความตระหนักและมีจิตสำนึกด้านสิทธิมนุษยชนและควรส่งแกลงการณดังกล่าวไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่องค์กรธุรกิจมีความสัมพันธ์ทางสัญญาและเกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจ

๒.๒.๗) องค์กรธุรกิจต้องดำเนินธุรกิจโดยยึดหลักสิทธิมนุษยชนในการป้องกันลดความสูญเสีย และมีการประเมินผลกระทบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นจริงและอาจเกิดขึ้นได้ และมีการติดตามผลกระทบนั้นอย่างใกล้ชิด รวมทั้งมีการสื่อสารต่อสาธารณะเพื่อให้แน่ใจได้ว่าผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการดูแลและเยียวยา

๒.๒.๘) องค์กรธุรกิจควรระบุและประเมินผลกระทบทางลบด้านสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นจริงหรือที่น่าจะเกิดขึ้นได้ ที่องค์กรธุรกิจอาจเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและภายนอก

๒.๒.๙) เพื่อป้องกันผลกระทบที่มีผลในทางลบต่อสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจควรบูรณาการผลการประเมินผลกระทบและดำเนินการตามมาตรการที่เหมาะสม ได้แก่ ต้องมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ติดตามผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน จัดสรรงบประมาณและกำกับดูแลกระบวนการประสิทธิภาพหากเกิดผลกระทบ

๒.๒.๑๐) องค์กรธุรกิจต้องติดตามตรวจสอบประสิทธิผลของการแก้ปัญหา การติดตามตรวจสอบในกรณีที่มีผลกระทบ โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดด้านคุณภาพและด้านปริมาณมีการหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกรวมทั้งจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบ

๒.๒.๑๑) องค์กรธุรกิจต้องมีนโยบายและกระบวนการวิธีความรับผิดชอบต่อสิทธิมนุษยชนที่สาธารณะสามารถรับรู้ได้ และแสดงว่าองค์กรธุรกิจมีการปฏิบัติที่เคารพหลักสิทธิมนุษยชน มีการให้ข้อมูลข่าวสารแจ้งมาตรการใน เรื่องความโปร่งใสมีผู้รับผิดชอบต่อปัจเจกชนหรือกลุ่มบุคคลที่อาจได้รับผลกระทบตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

๒.๒.๑๒) ในกรณีที่องค์กรธุรกิจถูกระบุว่า ก่อให้เกิดหรือมีส่วนร่วมในการละเมิดสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจควรจัดให้มีหรือร่วมมือในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยใช้กระบวนการวิธีที่ชอบด้วยกฎหมาย

๒.๒.๑๓) องค์กรธุรกิจจะต้องทำตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับและเคารพต่อหลักสิทธิมนุษยชนที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลตามความเหมาะสม แสวงหาแนวทางที่จะเคารพหลักการที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เมื่อเผชิญกับข้อกำหนดที่ขัดกันและปฏิบัติตามกฎหมายในการจัดการความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง

๒.๒.๑๔) องค์กรธุรกิจควรจัดลำดับความสำคัญควรดำเนินการใน เรื่องผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงที่สุดก่อน หากดำเนินการล่าช้าอาจส่งผลกระทบต่อการเยียวยา

๒.๓) การเข้าถึงการเยียวยา รัฐมีหน้าที่ต้องคุ้มครองไม่ให้องค์กรธุรกิจละเมิดสิทธิมนุษยชน รัฐต้องใช้ขั้นตอนที่เหมาะสม เพื่อประกันว่าผู้ได้รับผลกระทบต้องมีช่องทางในการเข้าถึงการเยียวยาที่มีประสิทธิผล โดยอาศัยวิธีการทางศาลและกระบวนการยุติธรรม การบริหาร นิติบัญญัติ หรือวิธีการอื่น ๆ ที่เหมาะสม เพื่อดำเนินการเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนภายในดินแดนหรือเขตอำนาจรัฐโดยมีหลักในการดำเนินการ ดังนี้

๒.๓.๑) รัฐควรใช้ขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อประกันประสิทธิผลของกลไกยุติธรรมภายในเรื่องสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ รวมทั้งพิจารณาแนวทางในการลดอุปสรรคทางกฎหมาย การปฏิบัติ และอุปสรรคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่อาจนำไปสู่การไม่สามารถเข้าถึงการเยียวยา

๒.๓.๒) รัฐควรจัดให้มีกลไกการร้องทุกข์นอกกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิผลและเหมาะสม ควบคู่ไปกับกลไกทางกระบวนการยุติธรรม โดยให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบที่อาศัยรัฐเพื่อการเยียวยาสำหรับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ

๒.๓.๓) รัฐควรพิจารณาแนวทางการเข้าถึงกลไกการร้องทุกข์ที่ไม่อาศัยรัฐ จากการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับองค์กรธุรกิจ

๒.๓.๔) เพื่อให้ความเดือดร้อนของผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนได้รับการดูแลและแก้ไขตั้งแต่ต้น องค์กรธุรกิจควรจัดให้มีหรือเข้าร่วมในกลไกการร้องทุกข์ในระดับการดำเนินงานที่มีประสิทธิผล สำหรับปัจเจกชนโดยชุมชนผู้ได้รับผลกระทบ

๒.๓.๕) ควรจะประกันการมีกลไกการร้องทุกข์ที่มีประสิทธิผลสำหรับภาคอุตสาหกรรม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย และมีข้อตกลงร่วมในเรื่องการเคารพมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

๒.๓.๖) กลไกการร้องทุกข์นอกกระบวนการยุติธรรม โดยหน่วยงานรัฐและนอกภาครัฐควรมีลักษณะ คือ ขอบด้วยกฎหมาย เข้าถึงได้ คาดหมายได้ (มีกระบวนการพิจารณาที่ชัดเจนเป็นที่รับรู้กันทั่วไป) เป็นธรรม โปร่งใส สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนที่ยอมรับในระดับสากล เป็นแหล่งเรียนรู้ต่อเนื่อง สามารถปรับปรุงและป้องกันความเดือดร้อนในอนาคตได้ ควรมีการเข้าไปพูดคุยและปรึกษาหารือกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามกลไกที่มีอยู่ โดยหารือกันในเรื่องรูปแบบและการดำเนินการเพื่อให้การดูแลและแก้ไขความเดือดร้อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๓) การตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD)

กระบวนการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน เป็นเครื่องมือหลักในการแสดงความเคารพในสิทธิมนุษยชนของบริษัท อันประกอบด้วย

๓.๑) หลักการสำคัญตามที่ระบุไว้ในหลักการชี้แนะของสหประชาชาติ ๕ องค์กรประกอบ ดังนี้

๓.๑.๑) การประกาศนโยบายและหลักการของบริษัทที่ว่าด้วยการเคารพสิทธิมนุษยชน (A Statement of Policy Articulating the Company's Commitment to Respect Human Rights) ซึ่งจะอธิบายต่อสาธารณะว่า ธุรกิจจะดำเนินการอย่างไรในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อผู้มีส่วนได้เสียภายในและภายนอก รวมถึงการระบุความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องในโครงสร้างการทำงานของบริษัท

๓.๑.๒) การประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงหรือมีแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมของบริษัท (Assessment of Actual and Potential Human Rights Impacts of Company Activities and Relationships) หมายถึง การพิจารณาว่าใครที่ได้รับ / มีแนวโน้มได้รับผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินงาน ซึ่งธุรกิจจะต้องทำงานร่วมกันโดยตรงกับผู้ที่ได้รับหรืออาจจะได้รับผลกระทบ เช่น พนักงาน ผู้จัดหาวัตถุดิบ นักลงทุน ชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

๓.๑.๓) การบูรณาการนโยบายเข้ากับการประเมิน รวมถึงกลไกควบคุมภายในและภายนอก (Incorporating Into Company Procedures and Addressing Impacts) เมื่อมีการระบุปัญหาและจัดลำดับความสำคัญแล้ว ธุรกิจต้องหาทางบรรเทาปัญหาผ่านการบูรณาการเข้ากับการดำเนินงานของบริษัท วิธีการขึ้นอยู่กับประเด็น แต่ส่วนใหญ่มักดำเนินการผ่านการให้ความรู้และฝึกอบรมด้วยเครื่องมือและกระบวนการต่าง ๆ ประเด็นสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องมีตั้งแต่แรงงานไปจนถึงธรรมาภิบาลของบริษัท หากมีการทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียจะช่วยทำให้บริษัทพัฒนานโยบายและกระบวนการต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น

๓.๑.๔) การติดตามและการรายงานผลการดำเนินงาน (Tracking and Reporting Performance) การรายงานทำให้ผู้มีส่วนได้เสียโดยเฉพาะนักลงทุนเข้าใจว่า ทำไมบริษัทจึงให้ความสำคัญกับประเด็นสิทธิมนุษยชนและมีประโยชน์ต่อผู้ใดบ้าง รวมทั้งเผยแพร่รายงานการประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งแสดงถึงความโปร่งใสของธุรกิจได้ (International Tourism Partnership, ๒๐๑๔)

๓.๑.๕) การแก้ไขให้ถูกต้องและเยียวยา (Remediation and Remedy) เมื่อบริษัทระบุได้ว่าบริษัทก่อให้เกิดหรือมีส่วนก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบด้านสิทธิมนุษยชน บริษัทควรแก้ไขให้ถูกต้องหรือมีส่วนร่วมกับการแก้ไขผ่านกระบวนการที่ชอบธรรม โดยจัดตั้งหรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลไกรับเรื่องร้องเรียนสำหรับผู้มีส่วนได้เสียที่อาจได้รับผลกระทบเชิงลบจากกิจกรรมของตน เพื่อให้เรื่องร้องเรียนเหล่านั้นได้รับการจัดการอย่างทันท่วงที และมีการเยียวยาโดยตรง

๓.๒) ความท้าทายและข้อเสนอแนะต่อกระบวนการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน ความกังวลต่อการจัดทำ HRDD ของแต่ละธุรกิจมีหลายประการ ได้แก่ ธรรมชาติที่ซับซ้อนของธุรกิจ การที่ธุรกิจไม่แน่ใจว่าตนเองจะต้องดำเนินการมากเพียงใดจึงจะถือว่าครบถ้วน ประสิทธิภาพของมาตรฐานเชิงสมัครใจดังนี้

๓.๒.๑) เนื่องจากธุรกิจมีลักษณะที่ซับซ้อนแยกย่อย และมีความหลากหลาย เช่น ขนาดธุรกิจที่แตกต่างกัน การทำความเข้าใจหลักการสิทธิมนุษยชนที่มีรายละเอียดปลีกย่อยควรจะดำเนินการอย่างไรมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

๓.๒.๒) ในขั้นตอนการประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน มีคำถามว่าธุรกิจต้องสืบค้นข้อมูลมากเพียงใดจึงจะเพียงพอต่อการระบุความเสี่ยงด้านสิทธิมนุษยชน หลายครั้งปรากฏว่า ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงมักไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นด้วยสาเหตุต่าง ๆ กัน เช่น ถูกข่มขู่จากนายจ้าง หรือกฎหมายในประเทศนั้น ๆ ไม่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น จากการสำรวจความคิดเห็นของบริษัทในงานวิจัยเรื่อง Exploring Human Rights Due Diligence ที่จัดทำโดย The British Institute of International and Comparative Law (BIICL) และบริษัทกฎหมาย Norton Rose Fulbright พบว่า เมื่อดำเนินการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้านในห่วงโซ่อุปทาน บริษัทจำนวนมากประสบกับปัญหา “แค่นี้จึงจะพอ (How Far is Far Enough)” ข้อมูลจากบุคคลที่สามหรือประเทศที่มีความเสี่ยงด้านสิทธิมนุษยชนอาจใช้ไม่ได้ อีกทั้งยังมองว่าเป็นเรื่องยากในการเปลี่ยนความสนใจของบริษัทจากความเสี่ยงต่อธุรกิจมาเป็นความเสี่ยง หรือผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน และการจัดการความรับผิดชอบที่เกิดจากบุคคลที่สาม

๓.๓.๓) มีข้อสังเกตต่อหลักการชี้แนะว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นมาตรการเชิงสมัครใจมีประสิทธิภาพมากเพียงใดและเพียงพอต่อการปฏิบัติงานจริงหรือไม่ เนื่องจากที่ผ่านการปฏิบัติตามมาตรฐานเชิงสมัครใจ เช่น ข้อตกลงแห่งสหประชาชาติหรือหลักปฏิบัติสำหรับบริษัทข้ามชาติของ OECD ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในทางปฏิบัติ เนื่องจากหลายรัฐบาลไม่สามารถจัดการกับธุรกิจขนาดใหญ่ได้อย่างจริงจัง โดยเห็นว่ามีประเด็นสำคัญที่ควรคำนึงถึง เพื่อให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพ ๓ ประการ คือความโปร่งใส (Transparency) การมีส่วนร่วมและการตรวจสอบภายนอก (External Participation and Review) และการติดตามตรวจสอบและประเมินผลที่เป็นอิสระ (Independent Monitor and Review)

พิภพ อุดร (๒๕๖๑) ได้กล่าวถึงหลักการชี้แนะว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UN Guiding Principles on Business and Human Rights) โดยได้ระบุถึงกระบวนการ HRDD ในหลักการข้อที่ ๑๗ - ๒๒ ซึ่งได้กำหนดกรอบเพื่อให้ธุรกิจสามารถติดตามประเด็นสิทธิมนุษยชน โดยมุ่งหวังว่าองค์กรธุรกิจควรดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบ โดยยึดหลักสิทธิมนุษยชนในการป้องกันลดความสูญเสีย มีการประเมินผลกระทบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นจริง และอาจเกิดขึ้นได้และมีการติดตามผลกระทบอย่างใกล้ชิด รวมทั้งมีการสื่อสารต่อสาธารณะ เพื่อให้แน่ใจได้ว่าผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการดูแลและเยียวยาอย่างใส่ใจ ดังนี้

หลักการข้อที่ ๑๗ องค์กรธุรกิจควรดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสีย ใน การป้องกัน ลดความสูญเสีย มีการประเมินผลกระทบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นจริงและอาจเกิดขึ้นได้ และมีการติดตามผลกระทบนั้นอย่างใกล้ชิด รวมทั้งมีการสื่อสารต่อสาธารณะ เพื่อให้แน่ใจได้ว่าผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการดูแลและเยียวยาอย่างใส่ใจ

หลักการข้อที่ ๑๘ เพื่อที่จะวัดการเสี่ยงภัยในด้านสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจควรระบุและประเมินผลกระทบทางลบด้านสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นจริง หรือที่น่าจะเกิดขึ้นได้ ที่องค์กรธุรกิจอาจจะเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะโดยกิจการขององค์กรธุรกิจเอง หรือเป็นผลตามมาของความสัมพันธ์ทางธุรกิจขององค์กรธุรกิจ

หลักการข้อที่ ๑๙ เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบที่มีผลในทางลบต่อสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจควรบูรณาการสิ่งที่ค้นพบ จากการประเมินผลกระทบเข้ากับหน้าที่ และกระบวนการภายในที่เกี่ยวข้องและดำเนินการตามความเหมาะสม

หลักการข้อที่ ๒๐ ในการหาความจริงว่าผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนกำลังได้รับการดูแลหรือไม่ องค์กรธุรกิจควรติดตามตรวจสอบประสิทธิผลของการแก้ปัญหาการติดตามตรวจสอบ

หลักการข้อที่ ๒๑ ในการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสียด้านสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้น องค์กรธุรกิจควรมีความพร้อมที่จะสื่อสารเรื่องนี้กับภายนอก โดยเฉพาะเมื่อความกังวลนั้นถูกนำเสนอ หรือกระทำในนามของผู้มีส่วนได้เสียที่ได้รับผลกระทบ องค์กรธุรกิจที่กิจการของตนหรือบริบทการดำเนินธุรกิจ ทำให้มีความเสี่ยงที่จะเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง ควรจะรายงานอย่างเป็นทางการว่าองค์กรธุรกิจนั้นได้ดูแลผลกระทบเหล่านั้นอย่างไรในทุกกรณีการสื่อสาร

หลักการข้อที่ ๒๒ ในกรณีที่องค์กรธุรกิจถูกระบุว่าได้ก่อให้เกิดหรือมีส่วนร่วมในการละเมิดสิทธิมนุษยชน องค์กรธุรกิจเหล่านั้น ควรจัดให้มีหรือร่วมมือในการเยียวยาความเสียหาย ที่เกิดขึ้นโดยใช้กระบวนการที่ชอบธรรม

โดยสรุป กระบวนการการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน เป็นหนึ่งประเด็นสำคัญของหลักการชี้แนะว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งกำหนดให้การเคารพสิทธิมนุษยชนเป็นความรับผิดชอบต่อบริษัท บริษัทต้อง “รู้และแสดง” (Know and Show) ด้วยแนวทางการสร้างข้อมูลมัด

ด้านสิทธิมนุษยชนในนโยบายของบริษัท การทำงานเชิงรุกด้วยกระบวนการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้านและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และชดเชยต่อกรณีการละเมิดสิทธิที่เกิดขึ้นหรือไม่ อาจหลีกเลี่ยงได้จากการดำเนินงานของบริษัท

๔) กรอบความร่วมมือระหว่างสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia National Human Rights Institutions Forum: SEANF) (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๖๕)

๔.๑) ความเป็นมา

กรอบความร่วมมือระหว่างสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia National Human Rights Institutions Forum) เป็นความร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยความเห็นชอบร่วมกันของสถาบันสิทธิมนุษยชนจาก ๔ ประเทศ ประกอบด้วย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ในระหว่างการประชุมว่าด้วยกลไกสิทธิมนุษยชนอาเซียน ครั้งที่ ๔ ณ กรุงจาการ์ตา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย โดยใช้ชื่อของกรอบความร่วมมือในระยะเริ่มแรกว่า “ASEAN NHRI Forum” หรือ “ANF” โดยมีประเด็นที่ให้ความสนใจร่วมกัน ๕ ประเด็น ประกอบด้วย (๑) การก่อการร้าย (๒) การค้ามนุษย์ โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก (๓) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิทธิในการพัฒนา (๔) สิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน และ (๕) สิทธิมนุษยชนศึกษา ทั้งนี้ กรอบความร่วมมือนี้ได้มีการจัดการประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ จนกระทั่งถึงการประชุม ครั้งที่ ๓ ณ เมืองบาห์ลี สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ประชุมจึงได้มีการลงนามในเอกสารการจัดตั้งกรอบความร่วมมือร่วมกันอย่างเป็นทางการที่เรียกว่า “Declaration of Cooperation” โดยเอกสารนี้มีสาระสำคัญประกอบด้วย (๑) กำหนดให้กรอบความร่วมมือนี้มีการประชุมร่วมกันอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง (๒) การมีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐมีการดำเนินการขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อผลักดันให้เกิดการจัดตั้งกลไกสิทธิมนุษยชนที่เหมาะสมในระดับภูมิภาค (๓) การเปิดโอกาสให้องค์กรที่มีแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในส่วนขององค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน หรือองค์กรภาควิชาการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันและส่งเสริมให้มีการปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค ต่อมาในการประชุมประจำปี ครั้งที่ ๖ ณ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ที่ประชุมได้ตกลงกันให้มีการจัดทำข้อบังคับ การดำเนินงาน (Rules of Procedure) ขึ้นเพื่อเป็นการกำหนดรูปแบบหรือวิธีการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งเห็นชอบให้มีการเปลี่ยนชื่อกรอบความร่วมมือจาก “ANF” เป็น “South East Asia National Human Rights Institutions Forum” หรือ “SEANF” ตลอดจนการมีทำที่ที่เปิดกว้างที่จะให้มีการติดต่อประสานงานหรือการดำเนินกิจกรรมร่วมกันกับสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอื่นๆ ที่มีใช้สมาชิก เช่น ติมอร์ - เลสเต้ การดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการสิทธิระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (AICHR) รวมทั้งการเสนอความช่วยเหลือในการทำงานด้านการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนร่วมกับกลไกอื่นในภูมิภาค ต่อมาในการประชุมประจำปี ครั้งที่ ๗ ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ที่ประชุมได้มีการรับรองการเข้าเป็นสมาชิกของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของติมอร์ - เลสเต้ อย่างเป็นทางการและในการประชุมประจำปี ครั้งที่ ๘ ณ จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ที่ประชุมได้มีการรับรองการเข้าเป็นสมาชิกของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของเมียนมาอย่างเป็นทางการ ทำให้สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทั้ง ๒ ประเทศได้เข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ ๕ และ ๖ ตามลำดับ

๔.๒) สมาชิกของ SEANF ปัจจุบัน SEANF มีสมาชิกรวม ๖ สถาบัน ประกอบด้วย

๔.๒.๑) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของอินโดนีเซีย (Indonesian National Commission on Human Rights - Komnas HAM)

๔.๒.๒) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของมาเลเซีย (Human Rights Commission of Malaysia - SUHAKAM)

๔.๒.๓) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของเมียนมา (Myanmar National Human Rights Commission - MNHRC)

๔.๒.๔) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของฟิลิปปินส์ (Commission on Human Rights of the Philippines - CHRP)

๔.๒.๕) ผู้ตรวจการแผ่นดินของติมอร์ - เลสเต (Provedoria dos Direitos Humanos e Justica - PDHJ) และ

๔.๒.๖) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือ กสม. (National Human Rights Commission of Thailand)

๔.๓) ประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ของ SEANF (SEANF Priorities)

ในระยะแรก SEANF มีประเด็นที่ให้ความสนใจร่วมกัน ๕ ประเด็น ประกอบด้วย (๑) การก่อการร้าย (๒) การค้ามนุษย์ โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก (๓) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิทธิในการพัฒนา (๔) สิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน และ (๕) สิทธิมนุษยชนศึกษาอย่างไรก็ตาม ตามแผนยุทธศาสตร์ของ SEANF ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ (SEANF Strategic Plan ๒๐๑๗ - ๒๐๒๑) ซึ่งเป็นแผนฉบับปัจจุบัน SEANF ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ใน ๕ ด้าน (SEANF Priorities) ประกอบด้วย

๔.๓.๑) การมีสถานะเป็นนิติบุคคลที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือ

๔.๓.๒) การสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนข้อมูล

๔.๓.๓) การรณรงค์ด้านสิทธิมนุษยชน

๔.๓.๔) การมีจุดยืนร่วมกันต่อประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค

๔.๓.๕) การตอบสนองต่อประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยมีประเด็นสิทธิมนุษยชนในเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Human Rights Priorities) ที่ SEANF ให้ความสำคัญร่วมกัน ๖ ประเด็น ประกอบด้วย (๑) การเคลื่อนย้ายของบุคคล รวมถึง แรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน การค้ามนุษย์ ผู้ลี้ภัย และผู้แสวงหาที่พักพิง (๒) ธุรกิจและสิทธิมนุษยชน (๓) สิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน รวมถึง ความยุติธรรมด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (๔) การก่อการร้ายและแนวคิดแบบสุดขั้ว (๕) สิทธิมนุษยชนของกลุ่มที่เปราะบาง และ (๖) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

๔.๔) การประชุมของ SEANF

ในปัจจุบัน สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เป็นสมาชิกจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นประธานของกรอบความร่วมมือ SEANF โดยมีวาระ ๑ ปี เพื่อทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมต่าง ๆ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานของ SEANF โดยจะมีการจัดประชุมใน ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย

๔.๔.๑) การประชุมประจำปีของ SEANF (SEANF Annual Meeting) มีการประชุมปีละ ๑ ครั้ง ณ ประเทศที่ทำหน้าที่เป็นประธานของ SEANF โดยเป็นการประชุมหารือร่วมกันเกี่ยวกับความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชนในมิติต่าง ๆ ซึ่งจะมีหัวข้อหลักที่ประเทศเจ้าภาพให้ความสำคัญเป็นพิเศษ และประเด็นอื่นที่สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เป็นสมาชิกหยิบยกขึ้นมาประชุมหารือประกอบกันขึ้นเป็นระเบียบวาระของ

การประชุม ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาแนวทางในการร่วมมือกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ร่วมกันในประเด็นสิทธิมนุษยชนที่หลากหลาย

๔.๔.๒) การประชุมเจ้าหน้าที่ (Technical Working Group Meeting – TWG) จัดขึ้นปีละ ๒ ครั้ง เพื่อติดตามความคืบหน้าในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เป็นสมาชิกและ/หรือประเทศสมาชิก ความร่วมมือกับกลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียน การดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การกำหนดประเด็นสำคัญในระดับภูมิภาคร่วมกัน และเตรียมการสำหรับการประชุมประจำปี

๔.๔.๓) การประชุมสมัยพิเศษ หรือการประชุมตามแผนงาน/โครงการที่กำหนดขึ้นโดยสมาชิก SEANF ซึ่งจะจัดขึ้นตามวาระและความจำเป็นหรือการมีสถานการณ์เร่งด่วนพิเศษตามที่สมาชิกจะตกลงกัน ซึ่งจะจัดขึ้นประมาณปีละ ๑ - ๒ ครั้ง

๔.๕) การทำหน้าที่ประธาน SEANF ของ กสม. ในปี ๒๕๖๑

กสม. ได้ทำหน้าที่ประธาน SEANF ครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๔๗ และครั้งถัดมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ และ พ.ศ. ๒๕๕๕ ตามลำดับ และวาระการดำรงตำแหน่งประธานของ SEANF ของ กสม. ได้เวียนมาถึงอีกครั้งในปี ๒๕๖๑ ทำให้ กสม. มีภารกิจในการเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมของ SEANF จำนวน ๓ ครั้ง ประกอบด้วย การจัดการประชุมเจ้าหน้าที่ (TWG) จำนวน ๒ ครั้ง และการประชุมประจำปี (SEANF Annual Meeting) จำนวน ๑ ครั้ง รวมทั้งกิจกรรมพิเศษในโอกาสครบรอบ ๗๐ ปี ของการรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๕.๑) กิจกรรมพิเศษในโอกาสครบรอบ ๗๐ ปี ของการรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน การประชุมประจำปีของ SEANF ครั้งที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้ร่วมกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (OHCHR) ประจำปีภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดกิจกรรมพิเศษในโอกาสครบรอบ ๗๐ ปี ของการรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้น ในลักษณะการอภิปราย (Panel Discussion) ในหัวข้อ “สิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นปัจจัยเพื่อการบรรลุเป้าหมายเพื่อการพัฒนายั่งยืน” (Human Rights as an Enabling Factor to Achieving SDGs) โดยมีวิทยากรในการอภิปราย จำนวน ๕ คน ประกอบด้วย (๑) Tan Sri Razali Ismail ประธานสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของมาเลเซีย (SUHAKAM) (๒) MRs. Sandrayati Moniaga รองประธานสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของอินโดนีเซีย (Komnas HAM) (๓) Mr. Roberto Eugenio T. Cadiz กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของฟิลิปปินส์ (CHRP) (๔) ศาสตราจารย์กิตติคุณ วิจิต มันทาภรณ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ (๕) Mr. Juan Santander รองผู้แทนประจำประเทศไทย องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) โดยมี Ms. Katia Chirizzi รองผู้แทนประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำนักงาน OHCHR เป็นผู้ดำเนินรายการ โดยในการอภิปรายครั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมรับฟังการอภิปรายรวมประมาณ ๑๐๐ คน ประกอบด้วย ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ/กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ /ผู้ชำนาญการประธานสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เป็นสมาชิกของ SEANF และคณะผู้แทนของ SEANF ผู้บริหารและบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้แทนสถานเอกอัครราชทูตและองค์การระหว่างประเทศที่มีที่ตั้งในประเทศไทย ผู้แทนหน่วยงานและองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม

๔.๕.๒) การประชุมประจำปีของ SEANF ครั้งที่ ๑๕ ในการประชุมประจำปีของ SEANF ครั้งที่ ๑๕ ระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ที่ประชุมได้เห็นชอบและรับทราบความก้าวหน้าในการดำเนินการของ SEANF ในรอบปี ๒๕๖๑ ในหลายประเด็น ประกอบด้วย (๑) การนำเสนอผลงานที่สำคัญของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เป็นสมาชิกของ SEANF เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการปฏิบัติ

ระหว่างกัน โดยประธานสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เป็นสมาชิกของ SEANF เป็นผู้นำเสนอ (๒) ความคืบหน้าของการจัดตั้งสำนักงานเลขาธิการถาวรของ SEANF (๓) การรับรองแผนปฏิบัติการของ SEANF (SEANF Action Plan) ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ของ SEANF พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ (๔) ความคืบหน้าของการจัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานที่ปลอดภัยเป็นระเบียบ และปกติ (Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration- GCM) และแนวทางในการทำงานในอนาคต (๕) ความคืบหน้าของการประชุมคณะกรรมการของสหประชาชาติว่าด้วยผู้สูงอายุ (UN Open-ended Working Group on Ageing) สมัยที่ ๙ และแนวทางในการทำงานในอนาคต และการรับรองรายงานขั้นพื้นฐานว่าด้วยสิทธิของผู้สูงอายุในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Baseline Paper on the Rights of Older Persons in South East Asia) (๖) การรายงานผลการจัดกิจกรรมร่วมกับสถาบัน RWI และความคืบหน้าของการดำเนินกิจกรรมร่วมกับสมาคม APT (๗) การรับรองแถลงการณ์ของ SEANF ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SEANF Statement on Human Rights and SDGs) ที่เน้นการให้ความสำคัญกับบทบาทของ SEANF และสมาชิก SEANF ในการสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และสิทธิมนุษยชนในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และ (๘) การส่งมอบตำแหน่งประธาน SEANF ให้กับสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของติมอร์ - เลสเต

๔.๕.๓) การประชุมระดับเจ้าหน้าที่ ครั้งที่ ๑/๒๕๖๑ และครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ สำหรับในส่วนของ การจัดการประชุมเจ้าหน้าที่ (TWG) ครั้งที่ ๑/๒๕๖๑ และครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ สำนักงาน กสม. ได้จัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๑๕ - ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ และวันที่ ๑๒ - ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ตามลำดับนั้น มีประเด็นของการประชุมหารือที่สำคัญ ประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และผลการดำเนินงานระหว่างสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่เป็นสมาชิกของ SEANF ภายหลังจากการประชุมประจำปี ครั้งที่ ๑๔ กิจกรรมหรือโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการที่จะจัดร่วมกับสถาบัน Raoul Wallenberg (RWI) และสมาคมต่อต้านการทรมาน (APT) แนวทางการดำเนินการภายหลังจากจัดทำเอกสารข้อมูลพื้นฐานด้านผู้สูงอายุในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการเตรียมหัวข้อ/ประเด็นหลักของการประชุมประจำปี ครั้งที่ ๑๕ ที่ กสม. จะเป็นเจ้าภาพ ตลอดจนประเด็นอื่นที่มีการหยิบยกขึ้นมาหารือเป็นการเฉพาะ

นอกจากนี้ ในระหว่างการประชุม ครั้งที่ ๑/๒๕๖๑ สำนักงาน กสม. ได้นำคณะผู้แทน SEANF ที่เข้าร่วมประชุมไปทัศนศึกษาและเยี่ยมชมศูนย์ศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ ทั้งนี้ เนื่องจากศูนย์ดังกล่าวเป็นต้นแบบที่ดีของการฝึกฝนอาชีพให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้สามารถสร้างรายได้และการพัฒนาฝีมือแรงงาน รวมทั้งเป็นการศึกษาและอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมไทยตามแนวพระราชดำริ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ SDGs และ ICESCR รวมทั้งเพื่อแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานของไทยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสิทธิทางเศรษฐกิจของสตรีในชนบท โดยเฉพาะการสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่สตรี ตลอดจนศูนย์ดังกล่าวยังมีที่ตั้งที่อยู่ใกล้กับสถานที่จัดการประชุมด้วย

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จ แต่สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคยังมีความอ่อนไหวและเปราะบาง กรอบความร่วมมือ SEANF จึงถือเป็นกลไกความร่วมมือที่มีบทบาทสำคัญ ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค ซึ่งการทำงานร่วมกันในระดับภูมิภาคจะเป็นการเสริมและขยายพลังของเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้รัฐบาลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการดำเนินการที่เป็นความก้าวหน้า ในประเด็นที่เป็นปัญหาร่วมกันทางด้านสิทธิมนุษยชน เช่น ประเด็นการค้ามนุษย์ แรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน ธุรกิจและสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ ยังทำให้สถาบันสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคมีพลังที่เพิ่มขึ้น ในการมีความสัมพันธ์กับองค์กรหรือกลไกภายนอกภูมิภาค

เช่น APF GANHRI OHCHR ตลอดจนกลไกในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคของอาเซียน เช่น AICHR ACWC

๔.๖) โครงการที่สำนักงาน กสม.ประเทศไทยจะดำเนินการตามกรอบความร่วมมือ

โครงการของ Asia-Pacific Forum (APF) ว่าด้วยการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และกลไกด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างรัฐบาลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และแปซิฟิก โครงการเสริมสร้างความตระหนักรู้และการเรียนรู้จากประสบการณ์ การจัดทำข้อตกลง Escazú และอนุสัญญา Aarhus และความเห็นในประเทศไทยที่มีต่อการพัฒนากรอบการปฏิบัติงานระดับอาเซียน ว่าด้วยสิทธิทางสิ่งแวดล้อม

๕) ข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ (UN Global Compact)

สฤณี อาชวานันทกุลและคณะ (๒๕๕๙) ข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ (UN Global Compact) เริ่มใช้เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อเชิญให้องค์กรภาคธุรกิจทั้งภายในประเทศและบริษัทข้ามชาติได้เข้าร่วมทำข้อตกลงภายใต้ข้อตกลง ๑๐ ประการ เพื่อนำไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจ เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นบริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมโลก (Responsible Corporate Citizen) ข้อตกลง ๑๐ ประการดังกล่าว เกี่ยวข้องกับประเด็นหลัก ๔ เรื่อง ได้แก่ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) แรงงาน (Labor) สิ่งแวดล้อม (Environment) และการต่อต้านการทุจริต (Anti - Corruption) พัฒนามาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขององค์การสหประชาชาติปฏิญญาหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานในการทำงาน (ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization) ปฏิญญาริโอ ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) และอนุสัญญาองค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต (United Nations Convention Against Corruption) ข้อตกลงนี้เปิดโอกาสให้ทั้งองค์กรภาคธุรกิจ และไม่ใช่ภาคธุรกิจสามารถเข้าร่วมได้โดยสมัครใจเพื่อแสดงว่าตนเองได้ดำเนินงานอย่างมีความรับผิดชอบต่อหลักการความยั่งยืนสากล โดยมีเงื่อนไข คือ องค์กรที่เข้าร่วมต้องจัดทำรายงานประจำปีที่แสดงว่าได้นำเอาหลักการทั้ง ๑๐ ข้อนี้ไปใช้อย่างไรบ้างในการดำเนินงาน ที่เรียกว่ารายงานการสื่อสารความก้าวหน้า (Communication on Progress Report) ซึ่งเป็นรายงานที่เปิดเผยต่อสาธารณะ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ในรายงานต้องระบุผลการปฏิบัติงานที่บริษัทหรือองค์กรได้นำเอาหลักการสากลไปใช้ตัวอย่างเช่น ระดับของตัวชี้วัดการดำเนินงานการรายงานผลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ มี ๘,๐๐๐ องค์กรเข้าร่วมโดยสมัครใจ ข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ ๑๐ ประการ จำแนกออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๕.๑) ด้านสิทธิมนุษยชน

๕.๑.๑) สนับสนุนและเคารพการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ

๕.๑.๒) ไม่มีส่วนในการกระทำที่การละเมิดสิทธิมนุษยชน

๕.๒) ด้านแรงงาน

๕.๒.๑) ควรรักษาเสรีภาพในการสมาคมและการยอมรับสิทธิการเจรจาต่อรองร่วม

๕.๒.๒) ขจัดการใช้แรงงานบังคับทุกรูปแบบ

๕.๒.๓) ยกเลิกการใช้แรงงานเด็ก

๕.๒.๔) ขจัดการเลือกปฏิบัติในอาชีพและการจ้างงาน

๕.๓) ด้านสิ่งแวดล้อม

- ๕.๓.๑) สนับสนุนมาตรการ/วิธีการที่ป้องกันความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม
- ๕.๓.๒) ส่งเสริมแนวทาง/มาตรการที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
- ๕.๓.๓) ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ๕.๔) ด้านการต่อต้านคอร์รัปชัน ขจัดการคอร์รัปชันทุกรูปแบบ รวมถึงการติดสินบนและการใช้อำนาจบังคับ

๖) หลักการกำกับกิจการที่ดี (OECD Principles of Corporate Governance)

หลักการกำกับกิจการที่ดีของ OECD (OECD Principles of Corporate Governance) เป็นกฎเกณฑ์ที่ริเริ่มโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development - OECD) เพื่อเป็นแนวทางในการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ต้องปฏิบัติตาม มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นกรอบอ้างอิง เพื่อให้ผู้กำหนดนโยบายภาครัฐของประเทศต่าง ๆ สามารถใช้หลักนี้ เพื่อพิจารณาและกำหนดกรอบโครงสร้างของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องในประเทศของตน จึงเป็นหลักการที่ไม่มีข้อผูกมัดให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตามกรอบของหลักการกำกับกิจการที่ดี มุ่งเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการของบริษัท คณะกรรมการผู้ถือหุ้นและผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ เนื้อหาประกอบด้วยหลักการ ๖ ข้อ ได้แก่ (๑) การสร้างความมั่นใจในการมีกรอบโครงสร้างของการกำกับดูแลกิจการที่มีประสิทธิผล (๒) สิทธิของผู้ถือหุ้นและหน้าที่สำคัญของผู้เป็นเจ้าของ (๓) การปฏิบัติต่อผู้ถือหุ้นอย่างเท่าเทียมกัน (๔) บทบาทของผู้มีส่วนได้เสียในการกำกับดูแลกิจการ (๕) การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส และ (๖) ความรับผิดชอบต่อคณะกรรมการ

หลักการนี้กล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนเฉพาะข้อ ๔ ที่ระบุถึงความสำคัญของผู้มีส่วนได้เสีย โดยมองว่าความสามารถในการแข่งขันและความสำเร็จของบริษัทเกิดขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนสร้างประโยชน์หลายส่วนด้วยกัน ได้แก่ ผู้ลงทุน พนักงาน เจ้าหนี้และผู้จัดสรรสินค้าและวัตถุดิบ ซึ่งบริษัทควรมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้บริษัทมีกำไร

ข้อ ก. ภายใต้หลักการข้อที่ ๔ ระบุว่า สิทธิของผู้มีส่วนได้เสียทั้งที่กำหนดโดยกฎหมาย และโดยการตกลงร่วมกันต้องได้รับการยึดถืออย่างจริงจัง

ข้อ ข. ระบุว่าในกรณีที่เกิดผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียได้รับการปกป้องคุ้มครองตามกฎหมายนั้น ผู้มีส่วนได้เสียควรได้มีโอกาสได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อสิทธิของตนถูกละเมิด

ในคำอธิบายประกอบได้กล่าวถึงข้อย่อย ก. และ ข. ว่า ประเทศที่เป็นสมาชิกของ OECD สิทธิของผู้มีส่วนได้เสียจะถูกบัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น กฎหมายแรงงาน กฎหมายว่าด้วยธุรกิจ ฯลฯ บริษัทต้องถือว่าเป็นข้อผูกพันที่ต้องดูแล โครงสร้างกฎหมายต้องโปร่งใส และไม่เป็นอุปสรรคต่อความสามารถของผู้มีส่วนได้เสียในการร้องเรียน และขอรับการเยียวยาอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เมื่อปรากฏว่าตนถูกละเมิดสิทธิ

หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของ OECD ช่วยให้บริษัทพัฒนาแนวทางดำเนินธุรกิจและการลงทุน ซึ่งส่งผลต่อการเติบโตทางธุรกิจของบริษัทได้ เช่น ในส่วนที่ว่าด้วยความเป็นเจ้าของตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของ OECD มีประโยชน์ต่อการเฝ้าระวังติดตามการบริหารจัดการ และช่วยลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากประเด็นด้านความเป็นเจ้าของและการควบคุมได้

๗) แนวปฏิบัติสำหรับบริษัทข้ามชาติ OECD (OECD Guidelines for Multinational Enterprises)

ใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ และได้มีการปรับปรุงใหม่อย่างต่อเนื่องจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๕ แนวปฏิบัติสำหรับบริษัทข้ามชาติ OECD เป็นแนวปฏิบัติในการประกอบธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) ที่รัฐบาลของหลายประเทศได้ให้ความเห็นชอบร่วมกันที่จะนำไปเผยแพร่และ

สนับสนุนให้บริษัทข้ามชาติหรือบริษัทภายในประเทศของตนได้นำไปปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ เนื้อหา ค่อนข้างครอบคลุมประเด็นสำคัญค่อนข้างมาก แต่การบังคับใช้จะจำกัดอยู่เฉพาะประเทศสมาชิกของ OECD เท่านั้น สารสำคัญของแนวปฏิบัติ OECD ประกอบด้วย การเปิดเผยข้อมูลสิทธิมนุษยชน การจ้างงานและ อดสาหกรรมสัมพันธ์สิ่งแวดล้อม การต่อต้านการติดสินบน การชกแจงให้รับสินบน และการชุกรรชกสิทธิ ผู้บริโภควิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การแข่งขันและภาษีโดยเมื่อปฏิบัติตามแนวปฏิบัติ OECD นี้แล้ว จะเกิด ประโยชน์ต่อทั้งรัฐบาลและบริษัทในหลากหลายแง่มุม อาทิความก้าวหน้าทางสังคม การรักษาสิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการส่งเสริมบรรยากาศการลงทุน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ รัฐมนตรีจากประเทศสมาชิกได้ตกลงร่วมกัน เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของ บรรดาบริษัทข้ามชาติ และได้จัดทำแนวทางในการจำกัดการใช้แร่ที่มีประเด็นขัดแย้ง แนวทางที่ปรับปรุงใหม่ ล่าสุดได้รวมการละเมิดสิทธิมนุษยชน และความรับผิดชอบต่อบริษัทของห่วงโซ่อุปทานและเป็นการตกลง ร่วมกันระหว่างรัฐบาล แนวปฏิบัตินี้เป็นเครื่องมือความรับผิดชอบต่อบริษัทอย่างเป็นทางการเครื่องมือเดียวที่ รัฐบาลต่าง ๆ นำ ไปประยุกต์ใช้ประเทศสมาชิก OECD และใช้กับบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศที่เป็นสมาชิก ของ OECD ที่ไปดำเนินการในประเทศอื่น ๆ ด้วย แม้จะไม่บังคับทางกฎหมาย แต่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความ คาดหวังของประเทศต่าง ๆ ต่อบริษัทข้ามชาติที่จะมาลงทุน

เป้าหมายของแนวปฏิบัตินี้คือ เพื่อช่วยสร้างความมั่นใจว่าการดำเนินงานของผู้ประกอบการว่าจะ เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่างผู้ประกอบการและสังคม พัฒนา บรรยากาศในการลงทุนในต่างประเทศ และทำให้บริษัทข้ามชาติมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลไกรับเรื่องร้องเรียนเมื่อมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ภายใต้แนว ปฏิบัติดังกล่าว คือ ขั้นแรก ร้องเรียนต่อจุดติดต่อระดับชาติ ขั้นที่สอง ผ่านกรรมการด้านการลงทุนของ OECD ขั้นที่สาม ผ่านคณะกรรมการที่ปรึกษาในเบื้องต้น ผู้ได้รับผลกระทบสามารถร้องเรียนผ่านจุดติดต่อระดับชาติ ซึ่งจะ เป็นผู้พิจารณาว่าเรื่องที่ร้องเรียนมีมูลหรือไม่ หากเห็นว่ามีมูลจะเชิญทั้งสองฝ่ายมาเจรจา จากนั้นจะ กำหนดแนวทางปฏิบัติและแจ้งผลการสอบสวนต่อสาธารณะ รูปแบบการทำงานของจุดติดต่อระดับชาตินี้ เป็น การติดตามให้คำปรึกษาและรับเรื่องร้องเรียน

แนวปฏิบัติสำหรับบริษัทข้ามชาติของ OECD จำแนกออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ นโยบายทั่วไป สิทธิ มนุษยชน ความสัมพันธ์กับลูกจ้างและอุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อม และผลประโยชน์ของผู้บริโภค แม้จะมีการ จำแนกแนวปฏิบัติแต่ละด้านที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง

แนวปฏิบัติสำหรับบริษัทข้ามชาติของ OECD ถูกใช้เป็นกุญแจสำคัญของกระบวนการความ รับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท (CSR) และมีอิทธิพลต่อความคาดหวังของรัฐบาลต่อบริษัทเอกชน มีผลต่อ กระบวนการความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทต่าง ๆ และกลไกอื่นๆ เช่น ข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ และ ISO ๒๖๐๐๐ นอกจากนี้การจัดทำหลักการชี้แนะว่าด้วยธุรกิจ และสิทธิมนุษยชนขององค์การ สหประชาชาติยังได้อ้างอิงแนวปฏิบัตินี้

๘) มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ยั่งยืน (Standards on Environmental and Social Sustainability) ในหลักเกณฑ์ของบรรษัทเงินทุนระหว่างประเทศ (International Finance Corporation-IFC)

มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ยั่งยืน เป็นหลักเกณฑ์ของบริษัทเงินทุนระหว่างประเทศ (International Finance Corporation-IFC) ซึ่งเป็นหน่วยงานของธนาคารโลกที่ผลักดันสำนึกใส่ใจสังคมและ สิ่งแวดล้อมในภาคการเงิน มาตรฐานนี้เป็นส่วนสำคัญของหลักการ “อีเควเตอร์ (Equator Principles : EPs)” ที่เป็นกรอบในการดำเนินการปล่อยสินเชื่อให้กับโครงการขนาดใหญ่ ที่ต้องคำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม ๑๐ ข้อ

มาตรฐานชุดนี้เริ่มใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ปัจจุบันมีสถาบันการเงินเข้าร่วมหลักการนี้โดยสมัครใจ ๘๐ แห่ง จาก ๓๕ ประเทศทั่วโลก

กรอบความยั่งยืนของ IFC กำหนดยุทธศาสตร์ของบริษัทในการผูกมัดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความเสี่ยงของ IFC โดยนโยบายความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมและสังคมได้กำหนดข้อผูกมัด บทบาทและความรับผิดชอบของ IFC ที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมไว้ หลักปฏิบัติที่ใช้กับลูกค้า (clients) ได้ให้แนวทางในการวิเคราะห์ความเสี่ยงและผลกระทบและออกแบบเพื่อหลีกเลี่ยง บรรเทา และจัดการความเสี่ยงและผลกระทบจากการประกอบธุรกิจในแนวทางที่ยั่งยืน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย และการเปิดเผยข้อผูกพันของลูกค้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของโครงการในกรณีที่เป็นการลงทุนโดยตรง IFC ต้องการให้ลูกค้าใช้มาตรฐานการปฏิบัติเพื่อจัดการความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยใช้ควบคู่กับยุทธศาสตร์อื่น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านความยั่งยืน

หลักอ็ควเตอร์เป็นหลักการแบบสมัครใจ โดยไม่ได้กำหนดกลไกในการบังคับใช้หรือการรับผิดชอบทางกฎหมาย โดยการลงทุนของโครงการที่มีมูลค่าสิบล้านเหรียญสหรัฐต้องเป็นไปตามหลัก IFC ลักษณะการทำงานของ IFC มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

สถาบันการเงินผู้ปล่อยสินเชื่อ (เจ้าหนี้) ที่ลงนามรับหลักอ็ควเตอร์ต้องกำหนดให้ผู้ประสงค์จะกู้เงินไปทำโครงการ ที่น่าจะส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จัดเตรียมรายงานประเมินผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และนำเสนอกลไกบรรเทาปัญหาที่เหมาะสมตามมาตรฐานการดำเนินงาน (Performance Standards) ของ IFC ส่งให้เจ้าหนี้ประเมินว่าเป็นไปตามมาตรฐานของ IFC หรือไม่ โดยที่ปรึกษาอิสระจะประเมินรายงานผลกระทบ แผนปฏิบัติการและเอกสารกระบวนการปรึกษาหารือ และประเมินว่าโครงการนี้เป็นไปตามหลักอ็ควเตอร์หรือไม่ ต่อมาเจ้าหนี้จะตรวจสอบเองหรือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมและ/หรือสิ่งแวดล้อมอิสระ ที่จะติดตามตรวจสอบโครงการและรายงานต่าง ๆ ตลอดอายุเงินกู้ เจ้าหนี้ต้องรายงานต่อสาธารณะปีละครั้ง เกี่ยวกับภาพรวมของการนำหลักอ็ควเตอร์ไปปฏิบัติ แต่ไม่ต้องรายงานเป็นรายโครงการในมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ยั่งยืนของ IFC ได้กำหนดหลักปฏิบัติไว้ ๘ ด้านที่ระบุความรับผิดชอบในการบริหารจัดการความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กรธุรกิจ โดยมีตัวชี้วัดด้านสิทธิมนุษยชนอยู่ในมาตรฐานดังกล่าว เช่น การดำเนินการโครงการโดยไม่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน สิทธิแรงงาน เป็นต้น

มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ยั่งยืนดังกล่าวประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๘ ประการดังต่อไปนี้ (๑) การประเมินและจัดการผลกระทบและความเสี่ยงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (๒) แรงงานและสภาพการทำงาน (๓) ประสิทธิภาพของทรัพยากรและการป้องกันมลพิษ (๔) สุขภาพและความปลอดภัยของชุมชน (๕) การถือครองที่ดิน และอพยพออกโดยไม่สมัครใจ (๖) การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และการบริหารทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (๗) ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม (๘) มรดกทางวัฒนธรรม

กลไกการร้องเรียน เมื่อมีกรณีที่น่าจะละเมิดข้อตกลงตามหลักอ็ควเตอร์จะมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของเจ้าหน้าที่ทั่วไปของรัฐ ๑ (The Compliance Advisor Ombudsman- CAO) พิจารณาว่า โครงการของ IFC ดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อโครงการของ IFC หรือ MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency) พวกเขาสามารถขอความช่วยเหลือจาก CAO และแจ้งถึงข้อกังวลของพวกเขาได้ทาง CAO จะทำงานร่วมกับหน่วยงานสำคัญทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้น ๆ เพื่อหาข้อแก้ไข ช่วยปรับปรุง และแก้ไขผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

แรงจูงใจที่ทำให้สถาบันการเงินขนาดใหญ่ลงนามปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ IFC คือ ต้องการลดความเสี่ยงจากการเสียชื่อเสียง จึงเลือกปฏิบัติตามหลักอ็ควเตอร์ นอกจากจะมีกลไกที่ชัดเจนแล้วการปฏิบัติ

ตามยังมีต้นทุนต่ำกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผลที่เกิดขึ้นหากเสื่อมเสียชื่อเสียง การถูกประณาม ข่าวนegative และข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อาจส่งผลต่อต้นทุนด้านชื่อเสียงของธนาคาร การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ IFC เป็นมาตรการป้องกันความเสี่ยงที่ไม่ใช่ความเสี่ยงที่เป็นตัวเงิน

อย่างไรก็ตาม ข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อหลัก IFC คือไม่มีกลไกบังคับทางกฎหมาย ไม่กำหนดบทลงโทษ รวมทั้งไม่ผูกมัดกับระบบใด ๆ ของรัฐบาล หลักการนี้ถูกมองว่าเป็นเพียงเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์หรือเป็นความพยายามในการรักษาชื่อเสียงต่อลูกค้าและผู้ถือหุ้นมากกว่า

๙) มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลเฉพาะประเด็นสิทธิมนุษยชน (Global Reporting Initiatives -GRI)

มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูล Global Reporting Initiative (GRI) ริเริ่มโดยองค์กร ชื่อ Coalition for Environmentally Responsible Economies : CERES และสถาบัน Tellus ด้วยการสนับสนุนของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Program : UNEP) GRI ทำหน้าที่ประเมินและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานของธุรกิจต่าง ๆ ว่าได้ให้ความสำคัญและมีกิจกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใดมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลของ GRI มีการปรับปรุงให้ทันต่อสถานการณ์ และได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากองค์กรความร่วมมือของโครงการสิ่งแวดล้อมของสหประชาชาติ (UNEP) ปัจจุบันมีผู้ใช้ชุดหลักเกณฑ์ของ GRI มากกว่า ๒,๕๐๐ องค์กร ในกว่า ๗๐ ประเทศ ซึ่งเป็นบริษัทในประเทศไทย ๓๒ บริษัท ที่ใช้ชุดหลักเกณฑ์ของ GRI ในการจัดทำรายงานความยั่งยืนประจำปี บางบริษัททำรายงานแยกเป็น ๒ ฉบับ คือ Corporate Governance Report (รายงานเกี่ยวกับธรรมาภิบาลบริษัท) และ CSR Report (รายงานเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม)

เกณฑ์ GRI ช่วยให้บริษัทต่าง ๆ ประเมินแนวทางการพัฒนาจัดการ และเพิ่มประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน และทำให้ผู้สังเกตการณ์สามารถเปรียบเทียบผลงานระหว่างบริษัทได้แต่ละปี บริษัทจะจัดทำรายงานความยั่งยืนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบ และการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยใช้มาตรฐานของ GRI เป็นแนวทางซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ นอกจากนี้ บริษัทต่าง ๆ ยังจัดทำตัวชี้วัดเฉพาะด้านที่ตนเองและผู้มีส่วนได้เสียเห็นว่าสำคัญต่อธุรกิจ

มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลตามแนวทางของ GRI แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลทั่วไป ซึ่งเป็นการเปิดเผยบริบททั้งหมดของรายงาน และให้ข้อมูลของบริษัทและกระบวนการรายงานในมาตรฐานนี้ประกอบด้วยมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูล ๗ ประเภท โดยครอบคลุมกลยุทธ์ของบริษัท ในประเด็นความยั่งยืน ความเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้เสีย รวมทั้งการดำเนินการในประเด็นสำคัญเช่น ธรรมาภิบาล จริยธรรม และความซื่อตรงของบริษัท ๒) มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลเฉพาะเรื่อง ซึ่งจำแนกออกเป็น ๒ ด้าน คือการจัดการ (Management Approach) และตัวชี้วัด (Indicators) การเปิดเผยข้อมูลระดับมาตรฐาน มี ๒ ประเภท คือ ๑) มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลทั่วไป (General Standard Disclosures) ได้แก่ กลยุทธ์องค์กร ข้อมูลทั่วไปของบริษัท มิติและขอบเขตของข้อมูล ประเด็นการรายงาน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย คุณลักษณะของรายงาน ธรรมาภิบาล และการปฏิบัติด้านจริยธรรม และ ๒) มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลเฉพาะเรื่อง (Specific Standard Disclosures) ซึ่งจำแนกออกเป็น ๓ มิติคือ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม สำหรับมิติทางสังคมสามารถแบ่งออกเป็น ๑) การปฏิบัติด้านแรงงานและประสิทธิภาพการทำงานที่มีคุณค่า ๒) สิทธิมนุษยชน ๓) สังคม และ ๔) ความรับผิดชอบต่อด้านผลิตภัณฑ์ เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่มีรูปแบบการรายงานของบริษัทเองและ GRI ไม่บังคับให้ต้องมีการตรวจสอบจากภายนอก ทำให้มีการตั้งคำถามถึงคุณภาพและความถูกต้องของรายงาน ข้อดีของการให้บริษัทจัดทำรายงานเองคือ บริษัทรู้สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของตัวเองมากที่สุดเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย

๑๐) ตัวชี้วัดด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับภาคธุรกิจ (Human Rights Indicators for Business) สถาบันสิทธิมนุษยชนเดนมาร์ก

ตัวชี้วัดด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับภาคธุรกิจจัดทำขึ้นโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนเดนมาร์ก (Danish Human Rights Institution) มีดัชนีด้านสิทธิมนุษยชนกับธุรกิจในฐานะข้อมูลกว่า ๑,๐๐๐ ตัว จุดประสงค์คือให้บริษัทต่าง ๆ และผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ สามารถประเมินนโยบายบริษัท กระบวนการและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนได้ ดัชนีชี้วัดเหล่านี้ซึ่งประเมินการเคารพสิทธิมนุษยชนตามที่มีการนิยามในระดับนานาชาติ คำถามที่ใช้เป็นการวัดมาตรฐานการใช้หลักสิทธิมนุษยชนในนโยบายและการทำงานของ บริษัท ฐานข้อมูลนี้พัฒนามาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกฎด้านสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ และข้อตกลงขององค์การแรงงานระหว่างประเทศมีการปรับปรุงมาตรฐาน และตัวชี้วัดในฐานข้อมูลให้ทันสมัย รับฟังความคิดเห็นจากผู้ใช้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตามกฎหมาย และข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

ตัวชี้วัดนี้ใช้เวลาพัฒนา ๕ ปีได้รับเงินสนับสนุนจากสมาพันธ์อุตสาหกรรมเดนมาร์ก กองทุนพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อประเทศกำลังพัฒนาแห่งเดนมาร์ก บริษัทเงินทุนระหว่างประเทศและคณะกรรมการด้านแรงงานและสังคมของสหภาพยุโรป หลังจากการออกแบบโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนเดนมาร์ก ธุรกิจเอกชนทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก และองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน ๗๐ แห่งและนักวิจัย ๓๕ ครั้ง ร่วมดำเนินการและให้คำแนะนำ โดยเป็นตัวแทนจากอุตสาหกรรมยาเคมีอาหารและเครื่องดื่ม โทรคมนาคมมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนกว่า ๔๐ ครั้ง รวมทั้งการประชุมกับธนาคารและกรรมการเฉพาะด้านต่าง ๆ

รูปแบบการดำเนินการพัฒนาตัวชี้วัดประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การวิจารณ์โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน เป็นทั้งผู้วิจารณ์และประเมินตัวชี้วัด ซึ่งได้รับคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางสิทธิมนุษยชน และได้ให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับมาตรฐานแรงงานสิทธิทางสังคมและวัฒนธรรม และกลุ่มเปราะบางต่าง ๆ ๒) การจับคู่พูดคุยกันระหว่างบริษัทกับตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน ๔๐ กลุ่ม วิจารณ์เนื้อหาของตัวชี้วัด วัตถุประสงค์ของการจับคู่คือ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของบริษัทและองค์กรพัฒนาเอกชน หลังจากนั้นแต่ละกลุ่มจะได้พบกับตัวแทนของสถาบันสิทธิมนุษยชนเดนมาร์ก เพื่ออภิปรายและให้คำแนะนำในการปรับปรุงผลที่เกิดขึ้น คือ มีการเปลี่ยนแปลงที่มาจากผลกระทบร่วมกัน ๓) การประชุมกรรมการผู้เชี่ยวชาญ หลังจากขั้นตอนการพูดคุยกันระหว่างบริษัทกับองค์กรพัฒนาเอกชน ประเด็นที่สำคัญจะได้รับการตรวจสอบจากกรรมการผู้เชี่ยวชาญที่ประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มสิทธิมนุษยชน ๕ คน และจากภาคธุรกิจ ๕ คน

ตัวชี้วัดด้านสิทธิมนุษยชนสำหรับภาคธุรกิจของสถาบันสิทธิมนุษยชนเดนมาร์ก เริ่มเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตในปี พ.ศ.๒๕๔๘ และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สถาบันสิทธิมนุษยชนเดนมาร์กได้ปรับปรุงเนื้อหาของตัวชี้วัดให้ทันสมัยขึ้น เพื่อสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของธุรกิจและสิทธิมนุษยชน โดยสามารถแบ่งเป็น ๘ ด้านหลัก คือ (๑) การบริหารจัดการ (๒) ทรัพยากรบุคคล (๓) ความปลอดภัยและสุขภาพในที่ทำงาน (๔) คุณภาพของผลิตภัณฑ์และการทำการตลาด (๕) ผลกระทบต่อชุมชน (๖) การจัดการด้านความปลอดภัย (๗) กิจกรรมที่เกี่ยวกับกฎหมายและรัฐบาล (๘) ผู้รับเหมาและห่วงโซ่อุปทาน ในแต่ละด้านจะประกอบด้วยประเด็นย่อย และตัวชี้วัดที่มีลักษณะของคำถามที่เป็นรายละเอียดของแต่ละประเด็นย่อย

๑๑) มาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต่อสังคม (CSR-DIW) กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

มาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต่อสังคม (CSR-DIW) ของกรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นโครงการที่มีจุดประสงค์ เพื่อส่งเสริมการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม มาตรฐานนี้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑ ต่อมา มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์ใหม่

เพื่อให้ผู้ประกอบการปฏิบัติสอดคล้องกับมาตรฐานสากล ISO ๒๖๐๐๐ ว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (Corporate Social Responsibility) กระบวนการดำเนินงานเพื่อปฏิบัติตามมาตรฐานนี้ใช้เวลาประมาณ ๖ - ๘ เดือน โดยเริ่มจากการเปิดรับสมัครโรงงานที่สนใจเข้าร่วมโครงการ จากนั้นผู้แทนสถานประกอบการจะเข้าร่วมฝึกอบรมทั้งในและนอกสถานที่โรงงาน และรับเอกสารเตรียมความพร้อมและลงนามรับข้อตกลง คณะผู้ชำนาญการกรมโรงงานอุตสาหกรรมจะพิจารณา ก่อนจะมอบรางวัล CSR-DIW Awards เป็นประจำทุกปี

โรงงานอุตสาหกรรมที่เข้าร่วมโครงการแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการเป็นครั้งแรก (CSR-DIW) และกลุ่มที่ได้รับมาตรฐาน CSR-DIW มาก่อนหน้านี้แล้ว นอกจากกระบวนการลงนามรับข้อตกลงแล้ว ทั้งสองกลุ่มมีกระบวนการดำเนินงานแบบเดียวกัน

ในช่วงเริ่มต้นปี พ.ศ.๒๕๕๑ มีโรงงานได้รับประกาศนียบัตร ๒๘ โรงงาน ขณะที่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ มีโรงงานได้รับประกาศนียบัตรใหม่จำนวน ๑๓๐ โรงงาน และโรงงานที่ได้รับประกาศนียบัตรต่อเนื่องจำนวน ๓๔๐ โรงงาน

ในมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต่อสังคม (CSR-DIW) กรมโรงงานอุตสาหกรรมได้กำหนดเกณฑ์สำหรับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมโดยไม่จำกัดประเภท ขนาด และสถานที่ตั้ง ยกเว้นสำหรับการเข้าร่วมครั้งแรก โรงงานที่เข้าร่วมต้องไม่เป็นผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ ยาสูบ การพนัน การผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ ธุรกิจความบันเทิงผู้ใหญ่ และโรงงานที่ถูกฟ้องร้องดำเนินสิ่งแวดล้อมต่อศาลยุติธรรมและคดียังไม่สิ้นสุด

หลักเกณฑ์ในมาตรฐาน CSR-DIW ประกอบด้วย ๗ หัวข้อหลัก ได้แก่ การกำกับดูแลองค์กร สิทธิมนุษยชน การปฏิบัติด้านแรงงาน สิ่งแวดล้อม การดำเนินงานอย่างเป็นธรรม ผู้บริโภค และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน นอกจากหลักเกณฑ์ที่กล่าวถึงหลักสิทธิมนุษยชนโดยตรงแล้ว ยังมีหลักปฏิบัติด้านแรงงาน สิ่งแวดล้อม และผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสิทธิมนุษยชนด้วย

ข้อจำกัดที่สำคัญของมาตรฐาน CSR-DIW คือการติดตามผล เนื่องจากการประเมินผลรายปี และเมื่อมีการมอบประกาศนียบัตรแก่โรงงานที่ผ่านเกณฑ์ไปแล้วจะไม่มี การติดตามผล นอกจากนี้ความต่อเนื่องของการประเมินยังขึ้นอยู่กับความสมัครใจของบริษัทเอง ในการจัดทำรายงานตามข้อกำหนดของมาตรฐานหลังจากผ่านการประเมินในปีแรกไปแล้ว

๑๒) ปฏิญญาริโอ

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม (๒๕๕๙) ปฏิญญาริโอ เป็นปฏิญญาสากลที่พัฒนามาจากปฏิญญาสตอกโฮล์ม ประเด็นหลักของปฏิญญาริโอคือ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยปรากฏในหลักการข้อที่ ๑ ซึ่งมีความว่า “มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่ยั่งยืน มนุษย์มีสิทธิในการมีชีวิตที่ดีโดยสอดคล้องกับธรรมชาติ” เพื่อให้ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมผ่านการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นเงื่อนไขของการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ ที่ต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ หลักการข้อ ๑๐ ของปฏิญญานี้ ได้กล่าวถึงสิทธิเชิงกระบวนการไว้อย่างชัดเจน โดยระบุถึงสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิในการมีส่วนร่วมของสาธารณะในกระบวนการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม และสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ปฏิญญาริโอจะเชื่อมโยงเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาที่ยั่งยืนแล้ว หลักการข้อ ๓ ยังได้ตระหนักถึงสิทธิของชนรุ่นหลัง โดยมีความว่าการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงความต้องการทางการพัฒนา และความต้องการทางสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ในยุคปัจจุบันและชนรุ่นหลังด้วย

๒.๒.๔ บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

๑) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๑.๑) หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ และ ๒๗ กำหนดให้ กสม. มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

๑.๑.๑) ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกกรณีโดยไม่ล่าช้า และเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง

๑.๑.๒) จัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศ เสนอต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีและเผยแพร่ต่อประชาชน

๑.๑.๓) เสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมตลอดทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใดๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

๑.๑.๔) ชี้แจงและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องโดยไม่ชักช้า ในกรณีที่มีการรายงานสถานการณ์ที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยโดยไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม

๑.๑.๕) สร้างเสริมทุกภาคส่วนของสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน

๑.๑.๖) ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความร่วมมือแก่บุคคล หน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชน ในการการศึกษา วิจัย และเผยแพร่ความรู้และพัฒนาความเข้มแข็งด้านสิทธิมนุษยชน รวมทั้งในการให้ความช่วยเหลือหรือเยียวยาแก่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

๑.๑.๗) ส่งเสริมและเผยแพร่ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนของแต่ละบุคคลที่ทัดเทียมกันและการเคารพในสิทธิมนุษยชนของบุคคลอื่น ๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันในทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และศาสนา

๑.๑.๘) ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศในด้านสิทธิมนุษยชน

๑.๑.๙) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีหรือการปฏิบัติตามหนังสือสัญญาเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

๑.๑.๑๐) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

๑.๒) ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ ๒/๒๕๖๓

กสม. ได้พิจารณาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อกฎหมาย หลักการสิทธิมนุษยชนสถิติการร้องเรียน รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนประจำปี รายงานการศึกษาวิจัย ข้อมูลจากการจัดกิจกรรมเวทีสาธารณะ กสม. พบประชาชน ๕ ภูมิภาค และเวทีสัมมนาวิชาการแล้วเห็นควรมีข้อเสนอแนะมาตรการ หรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติ ว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) และมาตรา ๔๒ ดังนี้

๑.๒.๑) ประเด็นโดยภาพรวม

(๑) ควรระบุการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและมาตรการแก้ไขปัญหาด้านธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนของประเทศ

(๒) ควรกำหนดหลักเกณฑ์เบื้องต้นที่องค์กรธุรกิจที่ตั้งอยู่ในดินแดน หรือเขตอำนาจอธิปไตยของไทยต้องปฏิบัติตามหลักการชี้แนะแห่งสหประชาชาติ ว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UNGPs)

(๓) ควรจัดทำรายงานการประเมินสภาพแวดล้อมสถานการณ์สำคัญด้านธุรกิจ และกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้น ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย (Nation Baseline Assessment: NBA)

(๔) ควรระบุถึงการนำนโยบายว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

(๕) ควรระบุหลักประกันที่จะทำให้รัฐวิสาหกิจเป็นผู้นำในการเคารพ และส่งเสริมการทำธุรกิจที่เคารพสิทธิมนุษยชน

(๖) ควรระบุถึงการรับประกันให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชนในกิจกรรมทางธุรกิจ ซึ่งอาจได้รับการสนับสนุนและให้ประกันการลงทุน

(๗) ควรระบุหลักประกันการเคารพสิทธิมนุษยชนในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ

(๘) ควรระบุถึงแผนการบูรณาการ และประกันความสอดคล้องประสานด้านนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนภายในหน่วยงานของรัฐ

(๙) ควรระบุหลักการสำคัญที่จะประกันว่าการลงนามในสนธิสัญญา ด้านการค้าระหว่างประเทศของไทยจะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน

(๑๐) ควรระบุแผนงานและรายละเอียดในการเพิ่มศักยภาพ ความรู้การแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน รวมถึงอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมทางธุรกิจ

(๑๑) ควรระบุถึงแผนการ มาตรการ แนวทางและวิธีการการแก้ไขปัญหาช่องทางกฎหมายและกระบวนการทางปกครองที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

(๑๒) ควรระบุถึงกลไกการเยียวยานอกกระบวนการยุติธรรมของรัฐ และกฎหมายว่าด้วยการเยียวยานอกกระบวนการยุติธรรม กลไกการร้องทุกข์นอกกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม

๑.๒.๒) ประเด็นสิทธิแรงงาน จากการทบทวนสถานการณ์ด้านสิทธิแรงงาน พบความก้าวหน้าในการบังคับและปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับประเด็นแรงงานที่เน้นให้การบังคับใช้กฎหมายและการปฏิบัติตามนโยบายที่มีผลเป็นการคุ้มครองแรงงาน ทั้งการประกันค่าแรงงานขั้นต่ำ ความปลอดภัยในการทำงานและประกันการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ และความยุติธรรมของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยการเปิดใช้ระบบการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติและออกกฎหมายใหม่ เพื่อตอบสนองต่อข้อเสนอแนะดังกล่าว อย่างไรก็ตามด้วยพลวัตของการโยกย้ายถิ่นฐานของแรงงาน ทั้งแรงงานภายในประเทศและแรงงานข้ามชาติ ส่งผลให้รัฐไทยต้องประสพกับข้อท้าทายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ในปัจจุบัน

๑.๒.๓) ประเด็นชุมชน ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเหล่านี้สามารถส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งช่วยเพิ่มศักยภาพของประเทศไทยที่จะสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

และน้ำนั้นยังสามารถก่อให้เกิดผลสะท้อนในเชิงลบขึ้นได้ ดังเช่นการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่กว่า ๔๐ แห่ง ในช่วงเวลา ๕๐ ปีที่ผ่านมา นั้น ต้องเผชิญหน้ากับการคัดค้านอย่างมีนัยสำคัญจากชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการพัฒนาโครงการเขื่อนใหญ่ ๆ หลายแห่งในหลายพื้นที่นั้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ ตลอดจนกระทบถึงชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ซึ่งต้องพบกับภาวะการลดลงของรายได้ ความเสื่อมสลายไปของอาหารตามธรรมชาติ มีความไม่มั่นคงทางด้านอาหารเพิ่มมากขึ้น และนั่นเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คน ซึ่งมีชีวิตพึ่งพาอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่โครงการก่อสร้างเขื่อนแห่งใหม่ ๆ นั้น ส่วนมากกำลังถูกระงับเอาไว้

๑.๒.๔) ประเด็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชน นักปกป้องสิทธิมนุษยชนเป็นบุคคลที่มีการขับเคลื่อนประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ มีความเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ในพื้นที่และสร้างความตระหนักทั้งเรื่องนิติธรรมการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDG) ข้อ ๑๖ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การสร้างกลไกต่าง ๆ การทำงานในหน้าที่ของนักปกป้องสิทธิมนุษยชน มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างควมรับผิดชอบของรัฐ โดย UNGP ให้ความสำคัญและเชื่อมโยงไปที่การตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence : HRDD) นอกจากนี้ จากเอกสารข้อเท็จจริง หมายเลข ๒๙ (Fact sheet No.๒๙) ของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ด้านสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (OHCHR) ได้กำหนดนิยาม “นักปกป้องสิทธิมนุษยชน” คือ

(๑) การต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิของบุคคลอื่น ๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยหมายรวมถึงสาธารณะ

(๒) การกระทำปกป้องสิทธิตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม

(๓) การกระทำสันติวิธี

๑.๒.๕) ประเด็นการลงทุนระหว่างประเทศและบริษัทข้ามชาติ จากการติดตามและประเมินกระบวนการและแผน NAP ตั้งแต่ปี พ.ศ ๒๕๖๔ เป็นต้นมาพบว่า

(๑) กระบวนการทำ NBA/NAP ยังขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อีกทั้งสาธารณชนวงกว้าง และหน่วยงานภาครัฐยังขาดความตระหนักและเข้าใจ อีกทั้งรัฐบาลยังไม่ให้ความสำคัญอย่างจริงจังต่อแผน NAP

(๒) ข้อเสนอแนะทางปฏิบัติต่าง ๆ ใน NAP ยังเสนอแบบกว้างหรือเป็นภาพรวม ทำให้ไม่สามารถบังคับใช้หรือนำไปสู่การปฏิบัติจริง

(๓) กลไกการกำกับดูแลยังเน้นไปที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นสำคัญ ขาดการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วมถึงไม่มีกลไกในการเปิดเผยข้อมูลในการติดตาม

(๔) การดำเนินการของรัฐมีวิธีการปฏิบัติที่ขัดกันระหว่างสิทธิมนุษยชน ที่ปรากฏในแผน NAP กับการควบคุมสิทธิพลเมืองและการเมืองต่าง ๆ อาทิ กรณีการออกกฎหมาย หรือข้อกำหนดที่ลิดรอนหรือละเว้นการปฏิบัติในบางลักษณะเพื่อให้เกิดการพัฒนาธุรกิจ

๑.๒.๖) ข้อท้าทายของการดำเนินงานด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากภาครัฐกิจ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน กสม. เกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนกรณีการร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐกิจ พบว่า

(๑) บริษัทเอกชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลกับ กสม. เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามหลายครั้งบริษัทไม่ได้ให้ข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมด โดยเฉพาะการมาชี้แจงด้วยวาจา อาจทำให้ไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน ตรงประเด็น ดังนั้น การชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรจึงเป็นวิธีการที่จะทำให้ได้รับข้อมูลที่ตรงประเด็น และมีความชัดเจนมากกว่า

(๒) การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายกฎเกณฑ์ภาครัฐ และมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการเคารพสิทธิมนุษยชนของภาคเอกชนเป็นเรื่องใหม่ และมีองค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น มาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้อง อาทิ ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (CSR) จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาในด้านนี้ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะในการจัดทำข้อเสนอแนะไปยังภาครัฐ รวมถึงการเริ่มให้ข้อเสนอแนะไปยังภาคเอกชนให้มีความชัดเจนขึ้น

๑.๒.๗) ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนและการนำไปสู่การปฏิบัติในประเทศไทย การดำเนินธุรกิจที่ผ่านมาก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนในหลายประการ อาทิ การก่อกบฏภาวะ การโยกย้ายที่อยู่ของชุมชน การละเมิดสิทธิของแรงงานและการเกิดแรงงานบังคับ รวมถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตโดยรวมของประชาชนในพื้นที่ประกอบธุรกิจนั้น ๆ จนทำให้ประชาคมและองค์กรระหว่างประเทศร่วมกันสร้างบรรทัดฐาน เพื่อให้การดำเนินธุรกิจที่เคารพสิทธิมนุษยชน โดยในปี ๒๕๕๓ องค์กรสหประชาชาติได้ประกาศข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Global : UNGC) เป็นมาตรการโดยความสมัครใจของภาคธุรกิจภายใต้หลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนแรงงาน สิ่งแวดล้อม และการต่อต้านการคอร์รัปชัน และในปี ๒๕๕๔ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติได้รับรองเอกสารหลักการชี้แนะเรื่องสิทธิมนุษยชนสำหรับธุรกิจของสหประชาชาติ ภายใต้กรอบ “คัมภีร์-เคารพ-เยียวยา” (The United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPR) : Implementing the United Nation “Protect, Respect and Remedy” Framework) พร้อมผลักดันให้ประเทศต่าง ๆ นำหลักการชี้แนะ UNGP ไปใช้ให้เกิดผลในประเทศของตน ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ที่ประชุมทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทยในกระบวนการ Universal Periodic Review (UPR) รอบที่ ๒ (วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙) ได้รับข้อเสนอให้ไทยจัดทำและบังคับใช้แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (National Action Plan : NAP) เพื่อปฏิบัติตามหลัก UNGP ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการเพื่อจัดทำแผน NAP อาทิ การจัดทำรายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในภาคธุรกิจ (National Baseline Assessment : NBA) โดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนสำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแผน NAP การประชุมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากภูมิภาคอาเซียน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการจัดทำแผน NAP และต่อมาได้ประกาศใช้แผน NAP ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งมีการเผยแพร่และติดตามการดำเนินการตามแผน NAP รวมถึงการพิจารณาทบทวนแผนดังกล่าวเป็นระยะ

๑.๒.๘) ข้อเสนอแนะ

การตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD) เป็นเครื่องมือที่ใช้สนับสนุนให้ผู้ประกอบการธุรกิจ ห่วงโซ่อุปทาน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามมาตรฐานต่าง ๆ ที่ดำเนินการได้จริงและสามารถวัดผลได้ โดยเป็นแนวทางหนึ่งที่หลักการ UNGP แนะนำให้ดำเนินการในหลักการข้อที่ ๑๗ - ๒๒ กำหนดกรอบเพื่อให้ผู้ประกอบการธุรกิจห่วงโซ่อุปทาน และหน่วยงานรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องได้ติดตามประเด็นสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง แสดงความรับผิดชอบต่อโดยยึดหลักการป้องกันการลดความสูญเสีย และมีการประเมินผลกระทบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและอาจเกิดขึ้นได้ พร้อมการติดตามผลกระทบอย่างใกล้ชิดรวมถึงการสื่อสารต่อสาธารณะ เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการดูแลและเยียวยาอย่างใส่ใจ

กระบวนการ HRDD กำหนดให้การเคารพสิทธิมนุษยชนเป็นความรับผิดชอบของผู้ประกอบการธุรกิจห่วงโซ่อุปทานและหน่วยงานรัฐ หรือเอกชนที่เกี่ยวข้องโดยต้อง “รู้และแสดง (Know and show)” และเป็นกระบวนการต่อเนื่องในการสร้างความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมี ๕ องค์ประกอบหลัก คือ

(๑) การประกาศนโยบายและหลักการที่เคารพต่อการเคารพสิทธิมนุษยชน โดยอธิบายต่อสาธารณะว่าจะดำเนินการอย่างไร ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในและภายนอก รวมถึงการระบุความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงสร้างการทำงานของธุรกิจ

(๒) การประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง หรือมีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นจากกิจกรรม โดยพิจารณาว่าใครที่ได้รับ/มีแนวโน้มได้รับผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินงาน ซึ่งธุรกิจจะต้องทำงานร่วมกันโดยตรงกับผู้ที่ได้รับหรืออาจจะได้รับผลกระทบ เช่น พนักงาน/แรงงาน ผู้จัดหาวัตถุดิบ นักลงทุน ชุมชน ท้องถิ่น เป็นต้น

(๓) การบูรณาการนโยบายเข้ากับการประเมิน รวมถึงกลไกควบคุมภายในและภายนอก เมื่อมีการระบุปัญหาและจัดลำดับความสำคัญแล้ว ต้องหาทางบรรเทาปัญหาผ่านการบูรณาการ การเข้าถึงการดำเนินงานต่าง ๆ โดยวิธีการขึ้นอยู่กับประเด็น แต่ส่วนใหญ่มักดำเนินการผ่านการให้ความรู้และฝึกอบรมด้วยเครื่องมือและกระบวนการต่าง ๆ โดยประเด็นคาบเกี่ยวตั้งแต่แรงงานไปจนถึงธรรมาภิบาลของสถานประกอบการธุรกิจห่วงโซ่อุปทาน และหน่วยงานรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง หากมีการทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะช่วยพัฒนานโยบายและกระบวนการต่าง ๆ ได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

(๔) การติดตามและการรายงานผลการดำเนินงาน การรายงานทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักลงทุนเข้าใจว่า ทำไมบริษัทจึงให้ความสำคัญกับประเด็นสิทธิมนุษยชนและมีประโยชน์ต่อผู้ใดบ้าง รวมทั้งการเผยแพร่รายงานการประเมินผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งแสดงถึงความโปร่งใสของการปฏิบัติงานของสถานประกอบการธุรกิจ ห่วงโซ่อุปทาน และหน่วยงานรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง

(๕) การแก้ไขให้ถูกต้องและเยียวยาโดยหากพบว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดหรือมีส่วนก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบด้านสิทธิมนุษยชน ควรแก้ไขให้ถูกต้องหรือมีส่วนร่วมกับการแก้ไข ผ่านกระบวนการที่ชอบธรรมโดยจัดตั้งหรือมีส่วนในการจัดตั้งกลไกรับเรื่องร้องเรียนสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่อาจได้รับผลกระทบเชิงลบจากกิจกรรมของตนเอง เพื่อให้เรื่องร้องเรียนเหล่านั้น ได้รับการจัดการอย่างทันที่และมี การเยียวยาโดยตรง

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สำนักงาน กสม.) เกี่ยวกับกระบวนการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดจากภาคธุรกิจ พบว่า ขั้นตอนของการพิจารณาเรื่องดังกล่าว เริ่มจากกรณีที่มีบุคคลหรือองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนยื่นเรื่องร้องเรียนต่อ กสม. หรือเป็นกรณีที่ กสม. เห็นสมควรให้มีการตรวจสอบ (หยิบยก) โดย สำนักงาน กสม. จะทำหน้าที่ในการกลั่นกรองข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติการณ์ตามคำร้องว่ามีมูลอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและอยู่ในอำนาจหน้าที่ของ กสม. หรือไม่ และทำความเข้าใจเสนอ กสม. เพื่อมีมติมอบหมายให้คณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้องโคคณะกรรมการมีหน้าที่ในการกำหนดประเด็นการตรวจสอบ และสืบสวนสอบสวนแสวงหาข้อเท็จจริงจากผู้ร้อง (ในกรณีที่มีการร้องเรียน) ผู้ถูกร้องหรือผู้ถูกกล่าวหา และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้น คณะอนุกรรมการจะจัดทำรายงานผลการตรวจสอบพร้อมความเห็นเสนอ กสม. เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ โดยหากเป็นกรณีที่การตรวจสอบพบว่า มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น กสม. จะส่งรายงานผลการตรวจสอบพร้อมกำหนดมาตรการการแก้ไขปัญหาไปยังบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้น และสำนักงาน กสม. จะทำหน้าที่ในการติดตามผลการดำเนินการของบุคคลหรือหน่วยงานดังกล่าว ว่าได้ดำเนินการแก้ไขตามรายงานผลการตรวจสอบของ กสม. หรือไม่

ในการดำเนินการกับภาคเอกชนที่ผ่านมา กสม. ยังไม่เคยมีการจัดทำข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาไปยังหน่วยงานเอกชนแต่อย่างใด แต่จะเป็นไปในรูปแบบของการขอความร่วมมือเพื่อให้ชี้แจงข้อเท็จจริง หรือเชิญบุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยมากกว่า ทั้งนี้ กสม. ได้เคย

ตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีของบริษัทไทยถูกร้องเรียนว่า กระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากกรณีบริษัทธุรกิจของไทยเข้าไปดำเนินธุรกิจในประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งถือเป็นกรณีแรกที่กสม. รับเรื่องร้องเรียนกรณีผู้เสียหายและพื้นที่เกิดเหตุมีได้อยู่ในประเทศไทย โดยที่ กสม. ได้มีการอ้างอิงหลักปฏิบัติว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติเพื่อประกอบการพิจารณากรณีดังกล่าวด้วย

๒) สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการคุ้มครองการละเมิดสิทธิมนุษยชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐฉบับแรกที่ทำให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้น โดยบัญญัติหลักการไว้ในหมวด ๖ รัฐสภา ส่วนที่ ๘ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติโดย มาตรา ๒๐๐ บัญญัติให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อให้ดำเนินการแก้ไข หากไม่มีการดำเนินการแก้ไข คณะกรรมการต้องรายงานต่อรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ คณะกรรมการจะมีอำนาจในการตรวจสอบและรายงานการกระทำดังกล่าวแล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้วย จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น เพื่อจัดให้มีคณะกรรมการและหน่วยงาน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ รูปแบบองค์กรจึงเป็นองค์กรอิสระในรูปของคณะกรรมการ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานให้คำปรึกษาด้านสิทธิมนุษยชนต่อรัฐสภา เพื่อปฏิบัติการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านวิธีการตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้มีการเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมาตรา ๒๕๖ และมาตรา ๒๕๗ ซึ่งมีสาระสำคัญแตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ในประการสำคัญด้วยกัน ๕ ประการ ได้แก่

๒.๑) สถานะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช ๒๕๕๐

เนื่องด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้จัดรูปองค์กรของรัฐกล่าวเฉพาะส่วนขององค์กรตามรัฐธรรมนูญได้แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑.๑) องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ หมายถึง องค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ มีด้วยกันทั้งสิ้น ๔ องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้งผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

๒.๑.๒) องค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ หมายถึง องค์กรที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้จัดตั้งขึ้น และมีพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรเป็นการเฉพาะ ประกอบด้วย องค์กรอัยการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒.๒) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้มีกรรมการทั้งสิ้น ๗ คน ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ ๑ คน และกรรมการอื่นอีก ๖ คน ซึ่งลดลงจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งแต่เดิมกำหนดให้มีกรรมการทั้งสิ้น ๑๑ คน โดยยังคงให้มีสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งมีเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นผู้บริหารสูงสุดของสำนักงาน ปฏิบัติหน้าที่เป็นฝ่ายอำนวยการและเป็นเลขานุการเพื่อสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการคงเดิม

๒.๓) กระบวนการสรรหาและเลือกคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วิธีการได้มาซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กำหนดวิธีการสรรหาไว้ ด้วยการกำหนดให้มีคณะกรรมการสรรหากรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีจำนวนเจ็ดคน ประกอบด้วย ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร บุคคลซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาคัดเลือกจำนวนหนึ่งคน และบุคคลซึ่งที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดคัดเลือกจำนวนหนึ่งคน ทำหน้าที่สรรหาและคัดเลือก กสม. จำนวน ๗ คน ด้วยมติที่มีการลงคะแนนโดยเปิดเผย และมีคะแนนไม่ได้กว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ แล้วเสนอรายชื่อผู้ได้รับเลือกพร้อมความยินยอมของผู้นั้นต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติให้ความเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงข้างมากโดยวิธีลงคะแนนลับ ซึ่งเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญที่แตกต่างจากกระบวนการสรรหาเดิม ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ในส่วนของขั้นตอนของคณะกรรมการสรรหา คือ องค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหา วิธีการสรรหาและคัดเลือก รวมทั้งจำนวนผู้ได้รับเลือกเพื่อเสนอชื่อให้วุฒิสภา และในขั้นตอนของวุฒิสภาจากเดิมที่ต้องมีมติเพื่อคัดเลือกผู้ได้รับการเสนอชื่อจากจำนวนยี่สิบสองคนให้เหลือ ๑๑ คน เป็น มีมติให้ความเห็นชอบผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อจากคณะกรรมการสรรหาจำนวน ๗ คน

๒.๔) การพ้นจากตำแหน่ง

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดให้กรรมการพ้นจากตำแหน่งเมื่อมีอายุครบ ๗๐ ปีบริบูรณ์ เพิ่มเติมจากเหตุอื่นตามที่พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติไว้

๒.๕) อำนาจหน้าที่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดให้คณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่เพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ โดยเฉพาะกับองค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการด้วยกัน ดังนี้

๒.๕.๑) การเสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่เห็นชอบตามที่มีผู้ร้องเรียนเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่า มีกฎหมาย คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดในการปกครองที่ก่อให้เกิดปัญหาและกระทบต่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ หรือกฎหมายที่มีค่าบังคับเทียบเท่ากับพระราชบัญญัติ

๒.๕.๒) การเสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลปกครอง ในกรณีที่เห็นชอบตามที่มีผู้ร้องเรียนเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่า มีกฎหมาย คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดในทางปกครองที่ก่อให้เกิดปัญหาและกระทบต่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ หรือกฎหมายที่มีค่าบังคับเทียบเท่ากับพระราชบัญญัติ

๒.๕.๓) การฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหาย เมื่อผู้เสียหายร้องขอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และเป็นกรณีที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้นเห็นสมควรให้มีการฟ้องคดีเพื่อแก้ไขปัญหาคาการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยมุ่งประสงค์ผลโดยส่วนรวม

ผลของการจัดรูปแบบองค์กรของรัฐดังกล่าว ทำให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นองค์กรของรัฐในรูปคณะกรรมการที่มีสถานะชัดเจนขึ้นกว่าที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๐๐ เมื่อพิเคราะห์ถึงสาระสำคัญประกอบกันทั้งหมด คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงเป็นองค์กรของรัฐที่ทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิมนุษยชนตามที่กฎหมายในระดับพระราชบัญญัติให้อำนาจไว้ ระดับของการปฏิบัติการจึงอยู่ในฐานะขององค์กรซึ่งให้คำปรึกษาต่อองค์กรผู้ใช้อำนาจบริหาร นั่นคือ คณะรัฐมนตรี ในการให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นต่อการพิทักษ์และคุ้มครอง ตลอดจนส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านไปยังองค์กรผู้ใช้อำนาจฝ่ายปกครองซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานของคณะรัฐมนตรี มีสิทธิในการเสนอแนะต่อองค์กรผู้ใช้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ คือ รัฐสภา ในการตรากฎหมาย ตลอดจนปรับปรุงและพัฒนากฎหมายให้มีสภาพที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการคุ้มครองและส่งเสริมด้านสิทธิมนุษยชนโดยรัฐ และมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการเสนอคดี หรือฟ้องร้องต่อองค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการผ่านศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลยุติธรรม ในฐานะผู้เสนอประเด็นวินิจฉัยต่อศาลในประเด็นข้อกฎหมาย ตลอดจนกฎหมายและคำสั่ง รวมถึงการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายในศาลยุติธรรม

ภารกิจหลักของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คือ การเข้าไปตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ที่เป็นผลกระทบจากการกระทำของ “รัฐ” เป็นสำคัญแต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ปัจจุบันปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมนั้นไม่ได้เกิดเฉพาะแต่กรณีการใช้อำนาจรัฐเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นภายในภาคธุรกิจอีกด้วย

๒.๓ การมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการกำหนดไว้แตกต่างกันตามบริบททางสังคมและการเมือง ซึ่งคณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ (๒๕๔๕) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นให้คำแนะนำปรึกษาร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติรวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (๒๕๕๑) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิดกล่าว คือ เป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจการลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาเป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติอีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่น่าจะรุนแรง” ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมและช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ซึ่งเป็นไปในทางเดียวกันกับ อรทัย ก๊กผล (๒๕๔๖) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ และการปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายและได้นำเสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าต้องมีอิสรภาพ

โดยที่ต้องเข้าร่วมโดยสมัครใจ มีความเสมอภาคในการเข้าร่วมกิจกรรมและผู้เข้าร่วมต้องมีความสามารถ คือมีความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีประสิทธิผล ได้ต้องประกอบด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลจากประชาชนส่งผ่านไปยังผู้เสนอนโยบาย หรือโครงการ เพื่อให้ผู้ที่จะกำหนดนโยบาย หรือผู้ที่จะเสนอโครงการนั้น ๆ ได้ทราบถึงธรรมชาติและแนวคิดของสังคม

๒) ข้อมูลทางเทคนิคเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นประเด็นสนใจจากผู้เสนอโครงการส่งผ่านไปยังประชาชน

๓) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความเชื่อระหว่างประชาชนกับผู้กำหนดนโยบายหรือผู้เสนอโครงการ หรือระหว่างประชาชนด้วยกันเอง

๔) ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนผู้สนใจจะต้องได้รับการนำเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล (๒๕๔๘) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะ และมีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะมียผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเอง นอกจากจะช่วยให้การตัดสินใจของผู้เสนอโครงการหรือรัฐบาลมีความรอบคอบ และสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลให้มีความโปร่งใส (Transparency) ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน (Responsiveness) และมีความรับผิดชอบหรือสามารถตอบคำถามของประชาชนได้ (Accountability) อีกด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นอีกด้วย

๒.๓.๒ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

๑) ความหมายของนโยบายสาธารณะ

คำว่านโยบายสาธารณะเป็นคำที่มีความหมายกว้าง หากพิจารณาคำว่า “นโยบาย” และคำว่า “สาธารณะ” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ “นโยบาย” หมายถึงหลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ และคำว่า “สาธารณะ” หมายถึง เพื่อประชาชนทั่วไปเมื่อนำสองคำมารวมกันแล้ว “นโยบายสาธารณะ” หมายถึง หลักและวิธีปฏิบัติเพื่อประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้นิยามนโยบายสาธารณะแตกต่างกัน โดย James E. Anderson (๒๐๐๐) กล่าวว่า คำจำกัดความของนโยบายสาธารณะเป็นการจำกัดความในวงกว้าง กล่าวคือหมายถึงความสัมพันธ์ของรัฐต่อสิ่งแวดล้อมสิ่งใดที่รัฐเลือกที่จะทำหรือไม่ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องไม่มากนักน้อยในการกำหนดระยะเวลา และมักจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่ไม่แน่นอนในการกระทำของบุคคลกลุ่มและรัฐ ซึ่งเป็นความหมายที่กว้างมาก

Ira Shakansky (๑๙๗๐) ให้ความหมายที่แคบลงมาว่า นโยบาย คือกิจกรรมที่กระทำโดยรัฐบาลซึ่งรวมถึงงานบริการสาธารณะ การศึกษา สวัสดิการ ทางหลวงแผ่นดิน กฎข้อบังคับในกิจกรรมของบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ โดยตำรวจ ผู้ควบคุมโรงงาน กรมควบคุมอาหารและยาการเฉลิมฉลองในโอกาสและเหตุการณ์ที่เป็นสัญลักษณ์ของชาติ การควบคุมกระบวนการ การกำหนดนโยบายหรือการกระทำทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงวิธีการเสนอร่างกฎหมายต่อรัฐสภา การกำหนดเงินประกันในการสมัครรับเลือกตั้ง การป้องกันและปราบปรามฉ้อราษฎร์บังหลวงในวงราชการ เช่นเดียวกับ David Easton (๑๙๖๕) กล่าวว่า นโยบายสาธารณะ คือการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่า อย่างถูกต้องตามกฎหมายให้กับสังคมส่วนรวม สิ่งที่มีคุณค่า ได้แก่ ทรัพยากรบุคคล งบประมาณ ทรัพยากรธรรมชาติ และอื่นๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาความหมายนี้ บุคคลและองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้กับสังคมก็คือรัฐบาลนั่นเอง นอกจากนี้ การดำเนินการของรัฐหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำย่อมก่อให้เกิดผลในการแจกแจงคุณค่าต่าง ๆ ของสังคม

Steven A. Peterson (๒๐๐๓) ให้ความหมายนโยบายสาธารณะว่า กิจกรรมทั้งหมดของรัฐบาลที่ทำโดยตรงหรือผ่านตัวแทนที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชากร นอกจากนี้นักวิชาการในประเทศไทยได้ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับรัฐ คือ วัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (๒๕๔๐) ให้ความหมายของนโยบายสาธารณะว่านโยบายสาธารณะนั้นเป็นแนวทางปฏิบัติของรัฐบาล ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์แน่นอนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง คือเพื่อแก้ไขปัญหาในปัจจุบันเพื่อป้องกันหรือหลีกเลี่ยงปัญหาในอนาคต และเพื่อก่อให้เกิดผลที่พึงปรารถนา รัฐบาลมีความจริงใจและจริงจังที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติและนโยบายอาจเป็นบวกหรือเป็นลบหรืออาจเป็นการกระทำที่งดเว้นการกระทำก็ได้

มยุรี อนุমানราชชน (๒๕๔๗) กล่าวถึงความหมายของนโยบายสาธารณะว่าอาจพิจารณาเป็น ๒ แนวทาง ในความหมายที่แคบนโยบายสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของรัฐบาลและมติการเลือกตั้งตัดสินใจของรัฐบาล ส่วนในความหมายที่กว้างนโยบายสาธารณะ หมายถึง แนวทางในการกระทำของรัฐบาลซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางกว้าง ๆ ที่รัฐบาลได้ทำการตัดสินใจเลือกและกำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อชี้้นำให้มีกิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการวางแผน การจัดทำโครงการ วิธีการบริหารหรือกระบวนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งด้วยวิธีปฏิบัติงานที่ถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของประชาชนหรือผู้ใช้บริการในแต่ละเรื่อง

ศุภชัย ยาวะประภาส (๒๕๔๕) ให้นิยามของนโยบายสาธารณะว่า เป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลซึ่งรวมทั้งกิจกรรมที่ผ่านมาในอดีต กิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบันและกิจกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์ (๒๕๔๖) ให้นิยามความหมายของนโยบายสาธารณะ หมายถึง การตัดสินใจของรัฐบาลในการเลือกแนวทางที่พึงประสงค์ เพื่อจะได้นำมาใช้เป็นกรอบในการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลโดยมีความมุ่งหวังที่จะแก้ไขปัญหาป้องกันปัญหา รวมทั้งให้เกิดสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่พึงประสงค์ขึ้นในสังคม

๒) ความสำคัญของนโยบายสาธารณะ

Easton (๑๙๖๕) อ้างถึงใน ปัทมา สุขกำปัง (๒๕๖๒) กล่าวว่า นโยบายสาธารณะมีความสำคัญทั้งต่อผู้กำหนดนโยบายและต่อประชาชน กล่าวคือ ส่วนใหญ่ผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการกำหนดนโยบายบริหารประเทศก็คือ รัฐบาล หากรัฐบาลกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนทั้งในด้านค่านิยมของสังคมและการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพของประชาชน จะทำให้รัฐบาลได้รับความศรัทธาเชื่อถือจากประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ารัฐบาลสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) จะยิ่งทำให้รัฐบาลได้รับการยอมรับและค่านิยมจากประชาชนอย่างกว้างขวาง

ในขณะที่นโยบายสาธารณะมีความสำคัญต่อประชาชน เนื่องจากนโยบายสาธารณะเป็นผลผลิตทางการเมืองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้น ประชาชนจึงสามารถแสดงออกซึ่งความต้องการของตนผ่านกลไกทางการเมืองต่าง ๆ เช่น ผ่านพรรคการเมือง ผ่านกลุ่มอิทธิพลและผลประโยชน์ ผ่านระบบราชการ ผ่านนักการเมือง ผ่านฝ่ายบริหาร และผ่านฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นต้น ความต้องการ (Demands) และการสนับสนุน (Supports) ของประชาชนจะถูกนำเข้าสู่ระบบการเมือง (Political System) ไปเป็นนโยบายสาธารณะ เมื่อนโยบายสาธารณะถูกนำไปปฏิบัติและปรากฏผลลัพธ์ตามเป้าประสงค์ที่พึงปรารถนา จะทำให้ประชาชนได้รับความพอใจและส่งผลการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (Feed Back) จะทำให้ประชาชนเชื่อมั่นและศรัทธาต่อการบริหารงานของรัฐบาลมากยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากผลลัพธ์และคุณภาพของการนำนโยบายไปปฏิบัติไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่พึงปรารถนาของประชาชน จะส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนตกต่ำ

ปรากฏการณ์เช่นนี้ จะทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อรัฐบาล รัฐบาลจะต้องพยายามปรับเปลี่ยนนโยบายหรือปรับปรุงการนำนโยบายไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อเรียกศรัทธาคืนจากประชาชน มิฉะนั้นประชาชนอาจไม่ให้การสนับสนุนรัฐบาลอีกต่อไป ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการเมืองกับประชาชนจึงเป็นความสัมพันธ์แบบพลวัต (Dynamic System) ดังนั้น นโยบายสาธารณะในฐานะที่เป็นผลผลิตของระบบการเมือง จึงส่งผลอย่างสำคัญต่อวิถีและคุณภาพชีวิตของประชาชน

ศุภชัย ยาวะประภาษ (๒๕๔๕) กล่าวว่า นโยบายสาธารณะเป็นแนวทางการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาล ซึ่งเปรียบเสมือนแผนปฏิบัติงานของรัฐบาลนั่นเอง การศึกษาเรื่องของรัฐและการบริหารงานของรัฐบาลนั้น หากขาดความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมที่รัฐบาลมุ่งปฏิบัติจริงย่อมไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ดังนั้น การทำความเข้าใจและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐผู้ศึกษาต้องเข้าใจในสิ่งที่รัฐตั้งใจจะกระทำด้วย ซึ่ง ประเวศ วะสี (๒๕๔๙) กล่าวว่านโยบายสาธารณะที่ดีต้องเป็นนโยบายสาธารณะที่นำไปสู่ความถูกต้องเป็นธรรม และประโยชน์สุขของมหาชน

๓) อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

แม้จะมีการบัญญัติหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ นับแต่ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ต่อเนื่องมาถึงฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ แต่ความพยายามผลักดันการปฏิรูปกระบวนการนโยบายสาธารณะให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายประการทั้งจากแรงกดดันของกระแสโลกาภิวัตน์ ทุนิยมเสรี แรงต้านและแรงเสียดทานจากหน่วยงานของรัฐที่ไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียอำนาจ ปัญหาอุปสรรคดังกล่าวนำไปสู่การปะทะขัดแย้งของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบายสาธารณะระดับต่างๆ (บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์, ๒๕๕๑) จากการศึกษาโดยสถาบันพระปกเกล้า (คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ, ๒๕๔๕) พบว่ามีปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาด้านการรับรู้เกี่ยวกับแนวคิดและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาด้านโครงสร้างกฎหมายและกระบวนการนโยบายที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม ปัญหาการใช้เครื่องมือการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและความพร้อมของประชาชน ปัญหาด้านความพร้อมของภาครัฐ และปัญหาเกี่ยวกับตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในด้านการเมืองและมีใช้ด้านการเมือง

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (๒๕๕๒) พบว่ามีปัญหาในกระบวนการกำหนดนโยบายซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานสำคัญ ๓ ประการคือ การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และความรับผิดชอบ และประเวศ วะสี (๒๕๔๙) กล่าวเช่นกันว่าในความเป็นจริงนโยบายสาธารณะมักประกอบด้วยอุกุศล ๓ ประการ คือ (๑) ขาดฐานความรู้ เกิดจากการคิดเอาเอง การมีผลประโยชน์แฝงเร้นจากความคิดชั่วแล่นที่ขาดข้อมูลหลักฐานและผ่านวิจารณ์อย่างดี (๒) ขาดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง บางกรณีคนไม่กี่คนหรือคนคนเดียวกำหนดนโยบาย โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียอย่างกว้างขวางแต่คนทั้งประเทศได้รับผลเสีย (๓) ขาดศีลธรรม คือขาดอุดมคติเพื่อความถูกต้องดีงามและประโยชน์ของคนทั้งหมด แต่เพื่อประโยชน์แฝงเร้นของคนบางคนหรือบางกลุ่ม ทั้งที่กระบวนการนโยบายสาธารณะในอุดมคตินั้น มีลักษณะดังนี้ (๑) เป็นกระบวนการทางปัญญาใช้หลักฐานข้อเท็จจริงที่ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์มาอย่างดีจนเป็น “ความรู้” ที่เรียกว่าเป็นการสร้างนโยบายที่อยู่บนฐานของความรู้ (Knowledgebase policy formulation) (๒) เป็นกระบวนการทางสังคมนโยบายกระทบสังคมทั้งหมดอย่างรุนแรง ผู้มีส่วนได้เสียคือสังคมควรเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ร่วมกำหนดนโยบายเป็นกระบวนการเปิดเผยโปร่งใสและเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ (๓) กระบวนการศีลธรรม กระบวนการนโยบายสาธารณะควรมีอุดมคติเพื่อความถูกต้องดีงาม และประโยชน์สุขของคนทั้งหมดไม่แฝงเร้นเพื่อประโยชน์เฉพาะตนเฉพาะกลุ่ม

กรณีตัวอย่างการดำเนินนโยบายสาธารณะที่นำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งในสังคม เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเยียวยาชดเชยผลกระทบอย่างเป็นธรรม ปรากฏให้สังคมไทยได้รับรู้รับทราบแม้เป็นโครงการที่ริเริ่มดำเนินการมาหลายสิบปี แต่จนถึงปัจจุบันปัญหาดังกล่าวก็ยังคงดำรงอยู่อีกทั้งปัญหาได้ขยายออกไปในวงกว้าง และมีมิติที่ซับซ้อนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อาทิ เช่น โครงการเขื่อนบ้านกุ่ม จังหวัดอุบลราชธานี โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี โครงการตามแผนพัฒนาเหล็กต้นน้ำ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โครงการนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง และโครงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ซึ่งสองกรณีหลังนี้ภาคประชาชนได้รวมตัวกันเพื่อยื่นฟ้องต่อศาลปกครองและศาลปกครองได้มีคำวินิจฉัยที่ช่วยคลี่คลายปัญหาไปได้ระดับหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตามหากเรานำบทเรียนจากกรณีศึกษาดังกล่าว มาใช้ในการพิจารณาเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์หรือแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างแท้จริง โดยเฉพาะประชาชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายนั้น และการตัดสินใจดำเนินนโยบายสาธารณะนั้น ต้องทำให้ประชาชนเข้าใจว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ และประชาชนโดยรวมเป็นหลักซึ่งต้องมีมาตรการเยียวยาและชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมด้วย

๒.๔ ธรรมภิบาล

๒.๔.๑ แนวทางในการขับเคลื่อนหลักธรรมภิบาล เพื่อสกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบาย

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (๒๕๖๑) การทุจริตเชิงนโยบาย (Policy Corruption) เป็นการทุจริตรูปแบบหนึ่งที่อาศัยรูปแบบของกฎหมายหรือมติของคณะรัฐมนตรีหรือมติของคณะกรรมการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์และทำให้ประชาชนเห็นว่าเป็นการกระทำถูกต้องชอบธรรมโดยมีลักษณะ ดังนี้

๑) มีการกำหนดนโยบายจัดทำโครงการหรือกิจการใด โดยองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐบาลที่อ้างประโยชน์ของประเทศชาติหรือประชาชน

๒) มีการเตรียมการรองรับโครงการหรือกิจการนั้น ให้ชอบด้วยกฎหมายหรือกฎระเบียบ

๓) ผลประโยชน์อันมิควรได้เกิดแก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล หรือพวกพ้องหรือญาติมิตรของผู้กำหนดนโยบายไม่ว่าจะในรูปของเงิน ทรัพย์สิน สิทธิประโยชน์ หรือผลประโยชน์อย่างอื่นใด ดังนั้น หากทำความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนของนโยบายหรือวงจรนโยบาย (Policy cycle) ในเบื้องต้น จะช่วยทำให้เข้าใจเรื่องการทุจริตเชิงนโยบายได้ดียิ่งขึ้นว่าในแต่ละนโยบายนั้นมีช่องทางในขั้นตอนใดบ้างที่ก่อให้เกิดการทุจริตได้

โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอนของนโยบายสาธารณะไว้ในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน เพียงแต่มีการแบ่งขั้นตอนที่มากขึ้นแตกต่างกันเท่านั้น ในที่นี้จะขอนำเสนอกระบวนการนโยบายในนิยามของ James E. Anderson ซึ่งจำแนกกระบวนการของนโยบายสาธารณะ เป็นขั้นตอนใหญ่ ๆ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑) ขั้นการก่อตัวของนโยบาย (Policy Formation) เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการนโยบาย โดยเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์สภาพของปัญหาสาธารณะว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาอะไร เกิดขึ้นกับคนกลุ่มใด มีผลกระทบต่อสังคมอย่างไร จนเกิดเป็นประเด็นถกเถียงกันในสังคม (Public Issue) หรือเป็นปัญหาของสังคม (Public Problem) การระบุปัญหาที่ชัดเจนเป็นพื้นฐานในการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ซึ่งปัญหาสาธารณะจะกลายเป็นประเด็นเชิงนโยบายและได้รับความสนใจจากผู้กำหนดนโยบายต้องมีคุณลักษณะ คือ เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีการแตกตัวและขยายวงกว้างกระเทือนต่อความรู้สึกและเป็นที่น่าสนใจของสื่อมวลชนมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทำลายต่ออำนาจและความชอบธรรม

ของรัฐ หรือเป็นเรื่องร่วมสมัยในขั้นตอนนี้ การทุจริตอาจเกิดขึ้นได้จากการหยิบยกประเด็นของสังคมขึ้นมาพิจารณาโดยประเด็นนั้นไม่ใช่เป็นประเด็นปัญหาที่แท้จริงของสังคม หากแต่เป็นเพียงความต้องการของผู้กำหนดนโยบายเพื่อที่จะแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือพวกพ้องเท่านั้น

๒) ขั้นการกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) เป็นขั้นตอนที่ ๒ ของกระบวนการนโยบาย ซึ่งการกำหนดนโยบายถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งจะก่อให้เกิดพฤติกรรมการเมืองและการบริหารอื่น ๆ ตามมาตามการกำหนดนโยบายสาธารณะในปัจจุบันมิใช่เป็นการกิจผูกขาดที่เป็นของรัฐโดยเฉพาะ แต่ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ และองค์กรอิสระต่าง ๆ ในขั้นตอนนี้การทุจริตจะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากขั้นตอนแรก คือ เมื่อหยิบยกประเด็นของสังคมที่ไม่ใช่ประเด็นปัญหาที่แท้จริง แต่เป็นเพียงความต้องการหรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มคนหรือพวกพ้อง หรือจากกลุ่มฐานเสียงของนักการเมือง ทำให้การกำหนดรายละเอียดของนโยบายไม่ชัดเจน เป็นการกำหนดกรอบแบบกว้าง ๆ หรือมีการวิเคราะห์นโยบายหรือประเมินความคุ้มค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับข้อมูลจริง รวมทั้งการกำหนดวาระปัญหานโยบายดังกล่าวอาจนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่มีลักษณะเป็น “นโยบายประชานิยม” ได้ในที่สุด ซึ่งเมื่อประเด็นนโยบายดังกล่าวได้รับความนิยมประชาชนแล้ว ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมักจะนำมาเป็นข้อกล่าวอ้างในการกำหนดนโยบายและนำไปดำเนินการอย่างชอบธรรม ซึ่งทำให้ยากต่อการโต้แย้งหรือตรวจสอบอย่างจริงจังจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓) ขั้นการตัดสินใจนโยบาย (Policy Decision) หมายถึง การเลือกวิถีทางหรือแนวนโยบายที่เหมาะสมที่สุดซึ่งสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามต้องการอาจรวมถึงนโยบายเทคนิคและกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี หลักจริยธรรมหรือคุณธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อค่านิยมที่เป็นรากฐานสำคัญในการเลือกนโยบาย รูปแบบการตัดสินใจนโยบายอาจพิจารณาได้จากการต่อรองในกระบวนการตัดสินใจ การโน้มน้าวให้เชื่อมั่นในความถูกต้องต่อข้อเสนอของนโยบายของตนหรืออาจจะเป็นคำสั่งเพื่อแสวงหาการสนับสนุนนโยบายในขั้นตอนนี้ การทุจริตอาจเกิดขึ้นได้จากผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเลือกหยิบยกนโยบายที่เกิดประโยชน์กับตนหรือพวกพ้องมาใช้ในการหาเสียง แทนที่จะเป็นนโยบายที่มีประโยชน์กับประชาชนหรือสาธารณชนอย่างแท้จริงและในการตัดสินใจนั้น ไม่ได้คำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง ความคุ้มค่า หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับงบประมาณของรัฐเพื่อใช้ในการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว

๔) ขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) คือ เมื่อได้ตัดสินใจเลือกนโยบายที่เห็นว่าดีที่สุดแล้วก็นำนโยบายที่เลือกแล้วไปปฏิบัติให้บรรลุผล และมีอะไรเป็นผลกระทบต่อเนื้อหาของนโยบายขั้นตอนนี้หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ จะมีบทบาทสำคัญมากในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติในขั้นตอนนี้ การทุจริตอาจเกิดขึ้นได้จากการวางแผนโครงการตามนโยบายที่ไม่รัดกุมเป็นช่องว่างให้เกิดการกระทำการทุจริตได้ เช่น กระบวนการการจัดซื้อจัดจ้าง การทำสัญญา การประเมินความคุ้มค่า เป็นต้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดโครงการภายหลังที่กำหนดไว้แต่แรกเริ่ม เพื่อประโยชน์กับตนเองหรือพวกพ้อง นอกจากนี้ ข้าราชการประจำอาจมิได้มีอิสระอย่างแท้จริงในการดำเนินงานตามนโยบาย แต่ยังคงถูกกำกับหรือควบคุมตลอดจนแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองในหลายลักษณะทั้งการกำหนดตัวผู้ปฏิบัติงานหรือผู้มีอำนาจในการสั่งการ ซึ่งมักเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับฝ่ายการเมืองเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามที่ฝ่ายการเมืองต้องการ และหน่วยงานที่เป็นองค์กรตรวจสอบเองก็อาจถูกแทรกแซงด้วยเช่นกัน ทำให้การทำงานในการตรวจสอบการทุจริตถูกบิดเบือนไป

๕) ขั้นการประเมินนโยบาย (Policy Evaluation) เพื่อให้ทราบผลว่าการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ ในกรณีที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมายจะได้มีการปรับแผน/แผนงาน/โครงการ ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์มากขึ้นเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้รู้ว่าแผน/แผนงาน/

โครงการนั้นควรจะทำเนิการต่อไปหรือยุติ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการประเมินผลโครงการ คือ เพื่อสนับสนุนหรือยกเลิก เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน เพื่อปรับปรุงงาน เพื่อศึกษาทางเลือกที่ดีที่สุด เพื่อลดความเสี่ยงและเพื่อขยายผลจากกระบวนการนโยบายตามทฤษฎีที่ได้กล่าวมานั้น

๒.๔.๒ การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล

ประธาน สุวรรณมงคล (๒๕๕๘) ธรรมาภิบาลหรือ Good Governance ในความหมายกว้าง ๆ เป็นคำที่มีความหมายถึงการปกครองหรือการบริหารที่ดีที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน สังคม ประเทศชาติหรือองค์กรนั้น แต่หากพิจารณาให้แคบเข้า คำว่า “ธรรมาภิบาล” หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาลมาจากคำว่า “ธรรม” + “อภิบาล” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Good Governance ซึ่งบวรศักดิ์อุวรรณ โฉน อธิบายว่า อภิบาล หมายถึง วิธีการใช้อำนาจเพื่อบริหารทรัพยากรขององค์กร ดังนั้นคำว่า “ธรรมาภิบาล” หมายถึง วิธีการที่ดีในการใช้อำนาจเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร

คณะกรรมการการกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิกแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific: UNESCAP) ให้คำจำกัดความว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการโครงสร้าง และความสัมพันธ์ของสถาบันทางการเมืองซึ่งครอบคลุมทั้งในส่วนของสถาบันทางการเมืองที่มีลักษณะอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรเพื่อบริหารกิจการของบ้านเมืองและแก้ไขปัญหาของสังคม ตลอดจนกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคส่วนหรือฝ่ายต่าง ๆ ในการกำหนดนโยบายสาธารณะและการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติภายใต้กรอบและกระบวนการทางกฎหมายอันชอบธรรม

UNDP ได้นิยามว่า เป็นเรื่องของการใช้อำนาจทางการเมืองเศรษฐกิจและการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อจัดการประเทศชาติบ้านเมืองสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยได้ให้คำจำกัดความว่า หมายถึง การปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม นอกจากนี้ยัง หมายถึง การบริหารจัดการที่ดีซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ธรรมที่ใช้ในการบริหารงานนี้มีความหมายอย่างกว้าง กล่าวคือ หากได้มีความหมายเพียงหลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่รวมถึงศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องชอบธรรมทั้งปวง ซึ่งวิญญูชนพึงมีและพึงประพฤติปฏิบัติ อาทิ ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรภายนอก เป็นต้นในความเห็นของผู้เขียน ธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารการปกครองที่มุ่งประโยชน์สูงสุดของประชาชน และประเทศชาติโดยยึดหลักเหตุผล และความเป็นธรรม กล่าวอีกแง่หนึ่ง ธรรมาภิบาลเป็นทั้งหลักการ (Principles) และแนวทาง (Guidelines) สำหรับการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการที่กำหนด

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program: UNDP) ได้วางองค์ประกอบของธรรมาภิบาลไว้ ๙ ประการ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วม (Participation) ชายและหญิงทุกคนควรมีสหิทธิมีเสียงในการตัดสินใจทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมผ่านทางสถาบันตัวแทนอันชอบธรรมของตน การมีส่วนร่วมที่เปิดกว้างนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มและการแสดงความคิดเห็น รวมถึงสามารถเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีเหตุผลในเชิงสร้างสรรค์

๒) นิติธรรม (Rule of Law) กรอบตัวบทกฎหมายต้องมีความเป็นธรรมและไม่มีทางเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิมนุษยชน

๓) ความโปร่งใส (Transparency) ต้องอยู่บนพื้นฐานของการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารโดยบุคคลที่มีความสนใจจะต้องสามารถเข้าถึงสถาบัน กระบวนการและข้อมูลข่าวสารได้โดยตรง

ให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ และจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ โปร่งใสและตรวจสอบได้โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน”

๒.๔.๓ ธรรมนูญการปกครองและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจในโครงการพัฒนา

จุฬารัตน์ ชมพันธ์ (๒๕๕๖) การพัฒนาประเทศในอดีตที่ผ่านมาได้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นต้นทุนในการดำเนินกิจกรรมและโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ประชาชาติและยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ลดน้อยและเสื่อมโทรมลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และก่อปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่โครงการอย่างรุนแรง นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างเจ้าของโครงการกับประชาชนในท้องถิ่น จากการที่ประชาชนในพื้นที่ต้องเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการนั้น ๆ โดยปราศจากการช่วยเหลือดูแลอย่างเหมาะสม ซึ่งความขัดแย้งจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในปัจจุบันมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นและปัญหาทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นหลักการสำคัญหนึ่งของธรรมนูญการปกครอง จึงเป็นแนวคิดสำคัญที่เป็นที่คาดหวังว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ และสามารถนำประเทศไทยไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต

ปัญหาและอุปสรรคต่อการสร้างธรรมนูญการปกครองและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจในโครงการพัฒนาในประเทศไทย ได้แก่ ลักษณะการสั่งการแบบบนสู่ล่าง การขาดการส่งเสริมจากภาครัฐในการขาดความโปร่งใสในการบริหารจัดการโครงการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ครอบคลุมของผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจอยู่ในระดับต่ำทำให้ผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมเนื่องจากการตัดสินใจต่างๆ ไม่ได้ได้รับการยอมรับ

แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องอาศัยความทุ่มเทและความพยายามเป็นอย่างยิ่งของภาครัฐในการที่จะปรับเปลี่ยนวิธีคิด ทักษะคิด แนวทางการบริหารและกระบวนการตัดสินใจที่คุ้นเคยจากการสั่งการเพียงอย่างเดียวเป็นการบริหารแบบ Bottom-up Approach โดยการสอดแทรกกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้าไปในการวางแผนการทำงาน การส่งเสริมด้านจริยธรรมและคุณธรรม ตลอดจนสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับ สร้างระบบการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐและเอกชนเพื่อถ่วงดุลอำนาจ ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนและการมีข้อมูลที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ และสามารถตรวจสอบได้ รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาภาคเอกชนและเสริมสร้างให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจให้มีระดับที่สูงขึ้น

๒.๕ การวิเคราะห์สถานการณ์ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในภาคตะวันออก

๒.๕.๑ ข้อมูลภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก ๒

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก ๒ (๒๕๖๔) กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก ๒ ประกอบด้วย จังหวัดจันทบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มจังหวัดตามประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ๑๔,๕๒๒,๘๑๓ ไร่ หรือ ๒๓,๒๓๖.๕๐๒ ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศ เป็นเทือกเขาและที่ราบสลับภูเขาลูกเตี้ย บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกมีเทือกเขาจันทบุรีทอดตัวไปทางทิศตะวันตก จรดกับเทือกเขาพนมดงรักซึ่งทอดยาวจากเหนือถึงใต้เป็นเส้นแบ่งอาณาเขต ระหว่างไทยกับประเทศกัมพูชา ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับทะเล

อ่าวไทย มีแม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำตราด แม่น้ำระยอง และแม่น้ำประแสร์ ซึ่งไหลลงสู่อ่าวไทยทางฝั่งทะเลที่เรียวยาว โค้งงอ ท้องทะเลตะวันออก เต็มไปด้วยกลุ่มเกาะน้อยใหญ่หลายแห่งที่สำคัญ ได้แก่ เกาะช้าง เกาะหมาก เกาะกูด เกาะเสม็ด เกาะมัน เกาะล้าน เกาะสีชัง ส่วนบริเวณปากแม่น้ำเป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์เกิดจากการทับถมของตะกอนโคลนตมที่แม่น้ำสายต่าง ๆ พัดมา เป็นบริเวณที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ ของสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรี เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งในดินและในน้ำมีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตร โดยเฉพาะการเพาะปลูกผลไม้ที่ขึ้นชื่อ ได้แก่ ทุเรียน เงาะ มังคุด ลางสาด และผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ เช่น พริกไทยและยางพารา ส่วนบริเวณชายฝั่งก็มีการประมง นอกจากนี้ จันทบุรี ยังเป็นศูนย์กลางธุรกิจด้านอัญมณีที่มีชื่อเสียงแพร่หลายไปทั่วโลก เป็นแหล่งรวมช่างฝีมือในการเจียรไนอัญมณีและทำเครื่องประดับต่าง ๆ ทั้งยังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง ในด้านของลักษณะภูมิอากาศจะได้รับอิทธิพลจากลมทะเลพัดผ่านตลอดเวลา อากาศเย็นสบายตลอดปี มีฝนตกชุกในฤดูฝน ไม่ร้อนจัดเนื่องอยู่ติดทะเลและไม่หนาวเย็นจัด อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ที่ ๒๐.๘ องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ ๓๔.๓ องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีอยู่ที่ ๒๘.๑ องศาเซลเซียส การใช้ประโยชน์จากที่ดิน เป็นเนื้อที่ป่าไม้ ๔,๑๐๐,๗๙๔ ไร่ ในที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ๗,๓๖๙,๐๓๙ ไร่ และ เนื้อที่ใช้ประโยชน์นอกการเกษตร ๓,๐๗๓,๘๕๒ ไร่

๒.๕.๒ ข้อมูลนโยบายภาครัฐของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก ๒

แผนระดับ ๓

๑) พัฒนาอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของภาคตะวันออกอย่างยั่งยืน กล่าวคือ มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อช่วยพัฒนาการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หน่วยงานระดับศักยภาพของวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจ SMEs ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพและยกระดับทักษะฝีมือแรงงานให้มีความสามารถ เพื่อการแข่งขันของอุตสาหกรรมเป้าหมาย

๒) พัฒนาการเกษตรคุณภาพและผลตอบแทนสูงเชื่อมโยงสู่การผลิตอาหารปลอดภัย กล่าวคือ การผลิตพลังงานทดแทนและพืชสมุนไพรทางการแพทย์ในด้านการเกษตรมีความพร้อมทั้งด้านพืช ประมง และสมุนไพรทางการแพทย์ รวมถึงมีการพัฒนาด้วยระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทาง การเพาะปลูกแปรรูปเทคโนโลยีนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการยกระดับภาคการเกษตรสู่ตลาดสากล

๓) รักษาและยกระดับการท่องเที่ยวคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวทางเลือก รวมทั้งการพัฒนาธุรกิจเกี่ยวเนื่องที่เน้นคุณค่า อัตลักษณ์ ความยั่งยืน และความเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัย กล่าวคือ ในด้านการท่องเที่ยวมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประวัติศาสตร์วิถีชีวิตและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอย่างทั่วถึง มีความยั่งยืนมีศักยภาพด้านการบริการและสินค้าเพื่อยกระดับสู่ตลาดท่องเที่ยวคุณภาพได้

๔) พัฒนาเมืองและพื้นที่ชนบทให้มีความทันสมัยน่าอยู่ พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนในทุกช่วงวัย กล่าวคือ การพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมเพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานพร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ได้มาตรฐานและครอบคลุมทุกพื้นที่และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับทุกภาคส่วนทุกพื้นที่

๕) รักษาและยกระดับพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนประเทศกัมพูชาให้มีมูลค่าสูงมีความมั่นคง และเป็นประตูเชื่อมโยงการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ ยกระดับพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนโดยการเพิ่มมูลค่าการค้าชายแดนและผ่านแดน และเสริมสร้างความพร้อมโครงสร้างพื้นฐานบริเวณจุดผ่านแดน

เพื่อยกระดับพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางทางการค้า การท่องเที่ยว การลงทุน และโลจิสติกส์เชื่อมโยงการค้า ภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน

๖) เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มประสิทธิภาพการรับมือภัยธรรมชาติและผลกระทบการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ กล่าวคือด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีทรัพยากรน้ำเพียงพอ ระบบป่าไม้มีความสมดุล ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอุดมสมบูรณ์มีคุณภาพดี และมีการเตรียมความพร้อมรับมือจากผลกระทบการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่เหมาะสม

ประเด็นการพัฒนากลุ่มจังหวัด

๑) ส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชุมชน และวัฒนธรรม โครงการสำคัญได้แก่ โครงการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก ๒

๒) เพิ่มขีดความสามารถด้านการค้า การค้าชายแดนและการลงทุนเชื่อมโยง EEC และประเทศเพื่อนบ้าน โครงการสำคัญได้แก่ พัฒนาการค้าการลงทุนและเศรษฐกิจชายแดนเชื่อมโยง EEC และประเทศเพื่อนบ้าน

๓) พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตการแปรรูปและการตลาด สินค้าเกษตรตามมาตรฐานความปลอดภัยอย่างครบวงจรและมีมูลค่าสูง โครงการสำคัญได้แก่ โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การแปรรูป และควบคุมรักษามาตรฐานผลไม้ปลอดภัย โครงการพัฒนาเมืองสมุนไพรกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก ๒ โครงการส่งเสริมและพัฒนากการผลิตการแปรรูปสินค้าปศุสัตว์ และประมง ให้ได้มาตรฐานอาหารปลอดภัย

๔) อนุรักษ์ ป่าไม้ พัฒนา และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน โครงการสำคัญได้แก่ โครงการรักษาน้ำ รักษาป่า สร้างสมดุลแห่งสิ่งแวดล้อม

๕) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สังคม การบริหารจัดการ ยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคงปลอดภัย โครงการสำคัญได้แก่ โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัย

๒.๕.๓ ข้อมูลภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี (จังหวัดจันทบุรี, ๒๕๖๔, น.๑ - ๓๑)

๑) สภาพทั่วไป

๑.๑) ที่ตั้งจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดในภาคตะวันออก ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลด้านทิศตะวันออกของอ่าวไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครเป็นระยะทางประมาณ ๒๔๕ กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดสระแก้ว ทิศใต้ติดกับทะเลอ่าวไทย (มีแนวชายฝั่งทะเลยาวประมาณ ๘๗ กิโลเมตร) ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดตราดและจังหวัดพระตะบอง ราชอาณาจักรกัมพูชา (แนวเขตยาวประมาณ ๘๖ กิโลเมตร) ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี

๑.๒) พื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ มีพื้นที่ประมาณ ๖,๓๓๘ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๓,๙๖๑,๒๕๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖ ของพื้นที่ภาคตะวันออก และร้อยละ ๑.๘ ของพื้นที่ประเทศไทยเป็นพื้นที่ภูเขาสูงและป่าไม้ โดยตอนกลางเป็นที่ราบสลับภูเขาตอนล่างเป็นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบชายฝั่งทะเล

๑.๓) ภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเมืองร้อน (Tropical Monsoon Climate) มีฝนตกชุก อากาศร้อนชื้นเนื่องจากได้รับอิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี ๒๗.๔ องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ๓๒.๒ องศาเซลเซียส ส่วนอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๒๓.๘ องศาเซลเซียส

ประกอบด้วย ๓ ฤดูกาล คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝนโดยจังหวัดจันทบุรีมีฝนตกชุกตั้งแต่เดือนมิถุนายนเป็นต้นไปจนถึงเดือนกันยายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรวมตลอดปีประมาณ ๒,๕๐๐ – ๓,๐๐๐ มิลลิเมตร

๑.๔) การใช้ประโยชน์จากที่ดินมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น แสดงว่ามีการขยายตัวของชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนประชากรของจังหวัดจันทบุรีที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามการพัฒนาและการเติบโตของเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามปี ๒๕๖๑ พบว่ามีพื้นที่ทางเกษตรเพิ่มขึ้น เฉพาะไม้ยืนต้นที่มีปริมาณการปลูกเพิ่มมากขึ้นสำหรับพื้นที่ป่าและพื้นที่แหล่งน้ำ พบว่ามีปริมาณลดลงไม่มากโดยมีพื้นที่ทำการเกษตร ๒,๒๕๖,๔๗๙ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘๗ ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ป่าไม้ ๑,๓๑๐,๐๐๑ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๐๔๗ พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง ๑๔๒,๗๕๓ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๙ และพื้นที่แหล่งน้ำ ๑๒๙,๗๒๘ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๘

๑.๕) ทรัพยากรธรรมชาติ

๑.๕.๑) ดินทรัพยากรดินในจังหวัดจันทบุรีมีความอุดมสมบูรณ์สูงมาก ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นดินที่เกิดจากการสลายตัวของหินปูน ทำให้ดินมีความเป็นด่างเหมาะแก่การปลูกผลไม้อันเป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี เช่น ทุเรียน มังคุด เงาะ ดินมีลักษณะเป็นดินตื้นถึงลึกอันเนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศ โดยดินส่วนมากของจังหวัดจันทบุรีเป็นดินที่สามารถระบายน้ำออกได้ดีถึงดีมาก อย่างไรก็ตามจังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับการทำเกษตรประมาณ ๓,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร โดยปัญหาทรัพยากรดินที่พบมากที่สุดคือดินเค็มในบริเวณชายฝั่งทะเล ดินตื้นและดินในพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อน

๑.๕.๒) แหล่งน้ำจังหวัดจันทบุรีมีลุ่มน้ำที่สำคัญ คือ ลุ่มน้ำปราจีนบุรี ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออกและลุ่มน้ำโตนเลสาบ มีพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำรวม ๖,๓๖๒.๐๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๙๗๖,๒๘๑ ไร่ มีแม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำพังราด แม่น้ำวังโตนด และแม่น้ำเวฬุ จังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่ชลประทานรวม ๒๓๗,๒๕๐ ไร่ ส่วนใหญ่เป็นโครงการป้องกันน้ำเค็มและเก็บกักน้ำจืดมีแหล่งกักเก็บน้ำที่สำคัญ จำนวน ๕ แห่ง ประกอบด้วย อ่างเก็บน้ำคลองศาลทราย อ่างเก็บน้ำคลองพระพุทธ อ่างเก็บน้ำคลองประแกต เขื่อนศิริธารและเขื่อนพลวง

๑.๕.๓) ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ และป่าชายเลนหรือป่าโกงกาง ในปี ๒๕๖๒ มีพื้นที่ป่าไม้ ๑,๒๙๗,๓๑๗.๓๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓๖ ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งต่ำกว่าค่ามาตรฐานความสมดุลของระบบนิเวศที่กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ทั้งหมด หรือร้อยละ ๕ ของพื้นที่ป่าทั้งประเทศ จำแนกตามพื้นที่อนุรักษ์แบ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ๑๗ แห่ง อุทยานแห่งชาติ ๔ แห่ง วนอุทยาน ๑ แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ๓ แห่ง พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดจันทบุรี ในปี ๒๕๖๒ มีจำนวนลดลง -๔,๙๐๒.๕๔ ไร่ คิดเป็นร้อยละ -๐.๓๘ เมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๑ ที่มีพื้นที่ป่าไม้ ๑,๓๐๒,๒๑๙.๘๐ ไร่

๑.๕.๔) ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในปี ๒๕๖๑ จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ป่าชายเลน ๒๐๙,๑๓๐.๐๒ ไร่ แบ่งเป็น ป่าชายเลนคงสภาพ ๘๒,๕๙๔.๗๙ ไร่ และป่าชายเลนเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่อื่นๆ ๑๒๖,๕๓๕.๒๓ ไร่ มีพื้นที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี ๒๐๕,๓๓๖.๙๔ ไร่ เป็นพื้นที่ป่าชายเลนคงสภาพ ๘๒,๔๖๗.๑๔ ไร่ อยู่ในพื้นที่ ๕ อำเภอ ๓๒ ตำบล ได้แก่ อำเภอขลุง อำเภอกาบัง อำเภอนายายอาม อำเภอเมืองจันทบุรี และอำเภอแหลมสิงห์

๒) ด้านเศรษฐกิจ

๒.๑) ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP)

จังหวัดจันทบุรีมีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ณ ราคาประจำปี ๒๕๖๒ เท่ากับ ๑๓๓,๓๖๓ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๐.๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ (GDP) ซึ่งมีมูลค่า ๑๖,๘๘๘,๐๘๖

ล้านบาท คิดเป็นลำดับที่ ๒๑ ของประเทศ และคำนวณจากประชากร ๕๕๖,๙๔๖ คน ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัว (GPP Per Capita) เท่ากับ ๒๓๙,๔๕๓ บาทต่อปี คิดเป็นลำดับที่ ๑๕ ของประเทศ ดังตารางที่ ๒.๒

ตารางที่ ๒.๒ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ณ ราคาประจำปีของจังหวัดจันทบุรี

รายการ	มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ณ ราคาประจำปี (ล้านบาท)				
	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๖๐	๒๕๖๑	๒๕๖๒
ภาคเกษตร: เกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมง	๕๙,๒๒๑	๕๖,๗๐๓	๗๔,๗๓๔	๖๕,๘๕๕	๗๓,๖๐๒
ภาคนอกเกษตร					
อุตสาหกรรม	๖,๘๔๓	๗,๔๙๖	๙,๐๗๓	๘,๐๖๑	๗,๘๗๖
การทำเหมืองแร่และเหมือง หิน	๒๓๐	๓๕๗	๒๔๐	๒๕๕	๒๑๐
การผลิต	๕,๒๐๔	๕,๖๖๙	๗,๓๒๕	๖,๔๕๐	๖,๑๒๗
ไฟฟ้า ก๊าซไอน้ำ และระบบ ปรับอากาศ	๑,๑๘๖	๑,๒๔๑	๑,๒๗๔	๑,๑๒๙	๑,๒๙๑
การจัดหาน้ำ และการบำบัด น้ำเสีย ของเสีย และสิ่ง ปฏิภูล	๒๒๔	๒๒๙	๒๓๓	๒๒๖	๒๔๗
บริการ	๓๘,๐๔๘	๔๑,๗๕๙	๔๗,๓๓๑	๔๖,๖๙๒	๕๑,๘๘๕
การก่อสร้าง	๓,๐๗๘	๓,๗๕๓	๓,๒๗๐	๓,๔๖๖	๓,๙๖๒
การขายส่ง ขายปลีก ซ่อม ยานยนต์และจักรยานยนต์	๑๕,๔๒๗	๑๖,๕๘๑	๒๐,๙๗๐	๑๘,๗๘๗	๒๑,๗๗๖
การขนส่งและสถานที่เก็บ สินค้า	๑,๔๗๔	๑,๗๙๗	๒,๒๑๔	๒,๑๓๒	๒,๔๒๗
ที่พักแรมและบริการด้าน อาหาร	๖๗๘	๗๔๐	๙๙๙	๑,๑๕๖	๑,๓๒๒
ข้อมูลข่าวสารและการ สื่อสาร	๖๑๑	๕๙๑	๖๖๓	๗๒๖	๘๗๑
กิจกรรมทางการเงินและการ ประกันภัย	๔,๔๗๓	๕,๑๓๓	๕,๔๑๑	๕,๗๕๗	๖,๐๙๓
กิจกรรมอสังหาริมทรัพย์	๒,๑๖๒	๒,๕๓๙	๒,๕๔๐	๒,๖๙๖	๒,๙๑๒
กิจกรรมทางวิชาชีพ วิทยาศาสตร์ =และเทคนิค	๘๘	๑๓๕	๑๕๖	๑๙๐	๒๐๙
กิจกรรมการบริหารและ บริการสนับสนุน	๓๑๕	๓๔๓	๓๖๕	๔๒๕	๖๔๒

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

รายการ	มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ณ ราคาประจำปี (ล้านบาท)				
	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๖๐	๒๕๖๑	๒๕๖๒
การบริหารราชการ การป้องกันประเทศ ประกันสังคม	๒,๔๘๓	๒,๖๐๗	๒,๗๙๖	๓,๐๖๓	๓,๐๔๓
การศึกษา	๔,๓๖๑	๔,๔๒๓	๔,๖๓๒	๔,๗๑๗	๔,๘๑๓
กิจกรรมด้านสุขภาพและงานสังคมสงเคราะห์	๒,๒๗๓	๒,๔๑๘	๒,๕๗๙	๒,๗๖๗	๒,๙๓๑
ศิลปะความบันเทิงและนันทนาการ	๑๔๙	๑๘๘	๒๒๕	๒๖๑	๓๐๙
กิจกรรมบริการด้านอื่นๆ	๔๗๖	๕๑๐	๕๑๑	๕๔๙	๕๗๖
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP)	๑๐๔,๑๑๑	๑๐๕,๙๕๘	๑๓๑,๑๓๘	๑๒๐,๖๐๘	๑๓๓,๓๖๓
มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัว (บาท)	๑๙๗,๘๐๘	๑๙๘,๐๕๙	๒๔๑,๑๕๙	๒๑๘,๒๐๘	๒๓๙,๔๕๓
ประชากร (๑,๐๐๐ คน)	๕๒๖	๕๓๕	๕๔๔	๕๕๓	๕๕๗

หมายเหตุ. จาก แผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ (น. ๘ -๙) จันทบุรี: สำนักงานจังหวัดจันทบุรี.

การเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรีในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๒ มีการเติบโตเพียงร้อยละ ๒.๐๖ ซึ่งต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศ และเมื่อพิจารณาเป็นรายปีจะพบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรีมีความผันผวนมาก โดยความผันผวนมาจากภาคเกษตรซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจหลักของจังหวัดส่งผลต่อเนื่องไปยังภาคเศรษฐกิจอื่น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายสาขาภาคเศรษฐกิจที่มีการเติบโตสูงได้แก่ ภาคศิลปะและนันทนาการ ภาคบริการสนับสนุน กิจกรรมทางวิชาชีพ ที่พักโรงแรมและบริการด้านอาหาร การขนส่งและสถานที่เก็บสินค้า ซึ่งการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมในภาคเศรษฐกิจเหล่านี้ ย่อมต้องการแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพเพิ่มขึ้นไปพร้อมกัน ทั้งนี้คาดว่า การเติบโตของสาขาต่าง ๆ กลุ่มนี้ส่วนหนึ่งมาจากการท่องเที่ยว

๒.๒) ภาคการเกษตร

จังหวัดจันทบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ณ ราคาประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ เท่ากับ ๗๓,๖๐๒ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๑๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด มีพื้นที่ทำการเกษตร จำนวน ๒,๒๘๔,๖๓๘ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๖๗ ของพื้นที่จังหวัด ผลผลิตด้านพืชที่สำคัญ ได้แก่ ทูเรียน ยางพารา ลำไย และมังคุด เป็นต้น

ตารางที่ ๒.๓ พื้นที่ปลูกพืชสำคัญของจังหวัดจันทบุรี ผลผลิตและผลผลิตเฉลี่ย ปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๓

พืชสำคัญ	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	๒๕๖๑	๒๕๖๒	๒๕๖๓	๒๕๖๑	๒๕๖๒	๒๕๖๓
ข้าว	๑๓,๖๙๗	๑๒,๘๓๐	๑๒,๖๒๙	๕,๐๔๘	๔,๗๑๔	๔,๕๘๖
พืชไร่						
มันสำปะหลัง	๔๙,๘๕๕	๑๘,๙๒๗	๑๖,๙๘๑	๑๖๙,๙๑๖	๖๖,๗๐๑	๕๗,๖๖๙
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	๑๑,๕๙๙	๙,๑๑๗	๖,๖๗๑	๘,๑๗๘	๖,๓๔๓	๔,๕๑๙
อ้อยโรงงาน	๕,๙๗๑	๕,๗๕๔	๔,๙๘๔	๖๖,๘๑๗	๕๗,๘๒๙	๔๐,๑๓๗
สับปะรดโรงงาน	๖๕๓	๗๗๘	๕๕๗	๒,๗๔๘	๓,๐๘๗	๒,๑๕๓
ไม้ผล ไม้ยืนต้น						
ยางพารา	๕๔๔,๘๖๔	๕๓๗,๙๐๗	๕๓๒,๕๖๙	๑๐๒,๙๗๙	๑๐๔,๘๘๒	๑๐๔,๘๙๒
ลำไย	๒๐๐,๐๖๒	๒๙๒,๕๑๘	๒๙๔,๔๑๓	๒๗๙,๖๐๙	๒๗๙,๗๗๙	๒๔๔,๑๖๑
ทุเรียน	๑๘๑,๖๖๐	๑๙๐,๗๒๘	๑๙๕,๑๒๖	๒๗๙,๐๗๕	๓๓๙,๒๙๒	๓๘๐,๔๔๖
มังคุด	๑๒๙,๘๐๗	๑๓๐,๑๓๓	๑๒๙,๗๑๑	๕๐,๗๑๙	๑๒๕,๘๓๔	๑๔๖,๓๗๕
เงาะ	๕๕,๔๕๕	๕๔,๗๕๗	๕๓,๒๕๕	๘๕,๙๑๕	๙๖,๓๒๖	๙๘,๐๖๓
ลิ้นจี่	๑,๑๖๕	๑,๓๖๕	๑,๕๔๕	๑,๐๘๒	n/a	๑,๔๑๒
ปาล์มน้ำมัน	๒๔,๓๘๒	๒๓,๗๔๒	๒๔,๕๒๖	๕๒,๐๕๘	๕๐,๔๗๒	๕๐,๔๕๐
มะพร้าว	๑,๑๙๕	๑,๗๖๐	๑,๗๖๐	๔๑๑	๗๒๗	๗๓๗
พริกไทย	๓,๘๒๔	๓,๖๙๔	๑,๘๗๘	๑,๙๔๖	๒,๑๔๓	๙๕๗

หมายเหตุ. จาก แผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ (น. ๑๓) จันทบุรี: สำนักงานจังหวัดจันทบุรี.

ผลไม้ที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ทุเรียน มังคุด และลำไย จะถูกส่งไปขายให้กับประเทศจีน ดังนั้นหากเกิดภาวะวิกฤติที่ทำให้ไม่สามารถส่งผลไม้ดังกล่าวไปจีนตามปกติได้ จะเกิดผลกระทบต่อเกษตรกรและเศรษฐกิจของจังหวัดอย่างมาก นอกจากนี้ปัจจุบันผู้รับซื้อทุเรียน มังคุดและลำไยเกือบทั้งหมดที่ส่งผลไม้เหล่านี้เข้าประเทศจีน คือคนจีนที่เข้ามาเปิดกิจการโรงคัดบรรจุรับซื้อผลไม้ในจังหวัด แม้จะมีคนไทย แต่ส่วนใหญ่ต้องส่งผ่านผู้รับซื้อคนจีนเข้าไปขายในตลาดจีน ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดอยู่ในมือของพ่อค้าคนจีนในสัดส่วนที่สูงและเศรษฐกิจอื่น ๆ ต้องอาศัยการไหลเวียนของเม็ดเงินที่ได้จากการส่งออกผลไม้เหล่านี้

ตลาดทุเรียนประเทศจีนมีความต้องการทุเรียนสูง เนื่องจากกลุ่มผู้รับซื้อและคัดแยกบรรจุผลไม้รายใหม่ ๆ ที่รับซื้อทุเรียนเพื่อบรรจุลงกล่องและจัดส่งไปจำหน่ายในประเทศจีนมีเพิ่มมากขึ้น ปริมาณผลผลิตทุเรียนในปี ๒๕๖๓ เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๖๒ ร้อยละ ๑๒.๑ เนื่องจากมีสภาพอากาศที่เหมาะสมและอายุของต้นทุเรียนเพิ่มมากขึ้น ทุเรียนจึงเป็นพืชที่คุ้มค่าต่อการลงทุนของเกษตรกร แม้ราคาเฉลี่ยต่อกิโลกรัมจะลดลง ร้อยละ ๑.๙ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในช่วงต้นปี ๒๕๖๓ แต่ที่ส่งผลกระทบในระยะสั้นเพราะทุเรียนเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่อง ในปี ๒๕๖๓ ผลผลิตทุเรียนของทั้งจังหวัดมีมูลค่าประมาณ ๔๔,๐๐๐ ล้านบาท โดยมีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์ จำนวน ๓๑,๒๗๗ ครัวเรือน

ตลาดมังคุด มังคุดเป็นผลไม้ที่มีความต้องการจากประเทศจีนสูงเช่นเดียวกับทุเรียน ปริมาณการผลิตมังคุดในปี ๒๕๖๒ ขยายตัวสูงร้อยละ ๑๔๘.๑๐ เมื่อเทียบกับปี ๒๕๕๖๑ เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ในปี ๒๕๖๓ ผลผลิตมังคุดทั้งจังหวัดมีมูลค่าประมาณ ๗,๖๐๐ ล้านบาท มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์ จำนวน ๒๓,๘๔๔ ครัวเรือน

ตลาดลำไย ลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดที่นิยมปลูกในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมา เนื่องจากเป็นที่ต้องการของประเทศจีนเช่นเดียวกับทุเรียนและมังคุด แต่การปลูกลำไยจะต้องใช้สารราดลำไย ปริมาณผลผลิตลำไยปี ๒๕๖๓ ลดลงร้อยละ ๑๒.๗ เนื่องจากภาวะภัยแล้งและสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้เกษตรกรไม่ราดสารลำไยและมีปัญหาขาดแคลนแรงงานในการเก็บผลผลิต อีกทั้งตลาดมีความต้องการที่น้อยลง เนื่องจากผลผลิตลำไยในพื้นที่อื่นและประเทศเพื่อนบ้านมีมากขึ้น ในปี ๒๕๖๓ ผลผลิตลำไยของทั้งจังหวัดมีมูลค่าประมาณ ๖,๗๐๐ ล้านบาท โดยมีครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์ จำนวน ๑๘,๗๑๗ ครัวเรือน

จังหวัดจันทบุรี ประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์มีทรัพยากรภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านที่ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีโรงงานสมุนไพรที่ได้รับมาตรฐาน GMP ได้แก่ โรงพยาบาลเขาคิชฌกูฏ มีโรงพยาบาลที่เป็นโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบ ได้แก่ โรงพยาบาลพระปกเกล้าจันทบุรี ที่ส่งเสริมแพทย์แผนไทย ประกอบกับนโยบายรัฐบาลที่กำหนดให้จังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองสมุนไพร (Herbal City) ส่วนขยายในปี ๒๕๖๑ ส่งผลให้จังหวัดจันทบุรีมีปัจจัยเอื้อหลายประการที่จะส่งเสริมและพัฒนาสู่การเป็น เมืองสมุนไพรอย่างครบวงจร ดังนั้น การพัฒนาจังหวัดจันทบุรีให้เป็นเมืองสมุนไพรจะเป็นการส่งเสริมและรักษามาตรฐานการผลิตสมุนไพรคุณภาพ เสริมสร้าง รักษา พื้นฟู สุขภาพของประชาชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมทั้งสามารถพัฒนาจังหวัดสู่การเป็นเมืองแพทย์แผนไทยที่สำคัญ ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกิดการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ และเกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง (จังหวัดจันทบุรี, ๒๕๖๔, น.๙๐)

๓) ภาคการท่องเที่ยว

รายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรีในปี ๒๕๖๑ คือ ๘,๕๒๐ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๗ ของ GPP ในสภาวะปกติจำนวนนักท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยวที่ไม่พักค้างคืน มีประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ คนต่อปี หากสามารถเปลี่ยนนักท่องเที่ยวเหล่านี้ให้เป็นนักท่องเที่ยวได้จะก่อให้เกิดรายได้เพิ่มประมาณ ๒๕๔ ล้านบาทต่อปี ที่ผ่านมากการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรีในปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒ มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากนโยบายสำคัญของรัฐบาลในการส่งเสริมสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเมืองรอง แต่จังหวัดจันทบุรีมีผลกระทบ ด้านขยะในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะขยะทะเลที่ส่งผลกระทบต่อสภาพลักษณะด้านการท่องเที่ยวชายทะเลของจังหวัด ซึ่งปัจจุบันมีเพียงการจัดเก็บขยะเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มี การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อประกอบธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะโฮมสเตย์

๒.๕.๔ ข้อมูลนโยบายภาครัฐของจังหวัดจันทบุรี (จังหวัดจันทบุรี, ๒๕๖๔, น.๘๔ - ๙๕)

จังหวัดจันทบุรี มีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัด คือ จันทบุรีเมืองเศรษฐกิจการเกษตร อัญมณี การค้าชายแดน การท่องเที่ยวมูลค่าสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีความคิดสร้างสรรค์และสังคมดี โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จตามเป้าหมายการพัฒนาจังหวัด ๒ ตัวคือ ๑) อัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพิ่มขึ้น และ ๒) สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านการกระจายรายได้ของจังหวัดลดลง มีประเด็นการพัฒนาจังหวัด ดังนี้

๑) ยกระดับศักยภาพการผลิตแปรรูปและเป็นศูนย์รวมและกระจายสินค้าเกษตร ที่มีมูลค่าสูงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีแผนงานสำคัญคือแผนงานพัฒนาภาคการเกษตร แผนงานพัฒนาสัตว์น้ำ เศรษฐกิจและแผนงานพัฒนาเมืองสมุนไพร โดยมีโครงการสำคัญได้แก่ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบกระจายน้ำเพื่อการเกษตร โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการแปรรูปสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์เกี่ยวเนื่องให้ได้มาตรฐานสากลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โครงการส่งเสริมการผลิตและแปรรูปพืชสมุนไพร และผลิตภัณฑ์เกี่ยวเนื่องที่มีคุณภาพครบวงจร โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตด้านประมงและปศุสัตว์ให้ได้มาตรฐานเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และโครงการขยายช่องทางการตลาดการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์เกี่ยวเนื่องที่มีคุณภาพสู่สากล

๒) ยกระดับขีดความสามารถอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับรวมทั้งผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีมูลค่าสูงตามอัตลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี มีแผนงานสำคัญคือ แผนงานขับเคลื่อนจันทบุรีนครอัญมณีโดยมีโครงการยกระดับอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับเป็นโครงการที่ใช้ในการขับเคลื่อน

๓) ยกระดับพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนให้ได้มาตรฐานมีมูลค่าทางเศรษฐกิจและความปลอดภัยสูง มีแผนงานสำคัญคือ แผนงานพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนโดยมีโครงการยกระดับเศรษฐกิจชายแดนด้านจังหวัดจันทบุรีเป็นโครงการที่ใช้ขับเคลื่อน

๔) ยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เน้นคุณค่าอัตลักษณ์และความยั่งยืน มีแผนงานสำคัญคือ แผนงานพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวและโครงการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว เป็นโครงการหลักที่ใช้ในการขับเคลื่อน

๕) พัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองและพื้นที่ชนบทให้มีความเหมาะสมสำหรับอยู่อาศัย และพักผ่อนควบคู่กับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย มีแผนงานสำคัญ คือ แผนงานขับเคลื่อนจังหวัดจันทบุรีเมืองอัจฉริยะและแผนงานยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย โดยมีโครงการสำคัญที่ใช้ขับเคลื่อน คือ โครงการพัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองตามอัตลักษณ์และวิถีชีวิตพื้นถิ่นและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาและบำรุงรักษาระบบสาธารณสุขปโภคให้ได้มาตรฐานและครอบคลุมทุกพื้นที่ โครงการเร่งรัดฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โครงการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัย และโครงการเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นโครงการหลักที่ใช้ขับเคลื่อน

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด ดังนี้

ด้านการเกษตร

๑) ส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตทุเรียนและมังคุด เนื่องจากความต้องการยังคงเพิ่มขึ้นมากกว่าปริมาณผลผลิต

๒) ส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกลำไยที่มีต้นทุนสูง ปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชทดแทน

๓) การปลูกยางพารายังคงเป็นพืชทางเลือกเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการผันผวนของราคาทุเรียนมังคุดและลำไย

๔) จัดคู่มือธุรกิจและหารือในเรื่องความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการแปรรูปลำไย เพื่อบรรเทาปัญหาให้กับเกษตรกร

๕) เพิ่มผู้ค้าผลไม้ส่งออกที่เป็นชาวไทยพร้อมกับวิเคราะห์โครงสร้างตลาดผลไม้ของจังหวัดจันทบุรี เพื่อให้ทราบกลไกที่มีผลต่อการรับซื้อและส่งออกไปยังประเทศจีนในทุกระดับชั้น หากจุดแข็งจุดอ่อนของพ่อค้าชาวจีนเพื่อพัฒนาพ่อค้าชาวไทยเข้าไปแข่งขันให้ได้มากขึ้น

ด้านการท่องเที่ยว

๑) คำนึงรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตรงกับกลุ่มลูกค้ารายใหม่ และเป็นที่ต้องการของลูกค้าในปัจจุบันเช่น การตั้งเป้าหมายให้จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งทำงานนอกระบบที่ของประเทศไทยสำหรับกลุ่ม Digital workers จัดการท่องเที่ยวแบบผจญภัยสำหรับชาวตะวันตกเป็นแหล่งแห่งการ Shopping ของคนกัมพูชา เป็นพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวของกัมพูชาจากการผ่านเข้าทางด่านอรัญประเทศ

๒) สร้างเอกลักษณ์ของจังหวัดให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่จะต้องมาส่งเสริมให้ทุกอำเภอทุกหน่วยงานมีของดี ดำเนินการประชาสัมพันธ์ของดีให้เป็นที่รู้จัก เช่น ตลาดพลอย ตลาดเช้าที่ขมบ่าง งานแสดงสินค้าและวิชาการการเกษตรของศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ค่ายตากสิน การท่องเที่ยวสถานที่สำคัญในเมืองทริป ๑ วัน ๑ คืน

๓) พัฒนาและออกแบบสินค้าของฝากและ Mascot ที่เป็นเอกลักษณ์

๔) ส่งเสริมกิจกรรมเชิงศิลปะนันทนาการและบันเทิง เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้พักค้าง

๒.๕.๕ ข้อมูลพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เดิมเป็นตำบลที่อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี กระทรวงมหาดไทยได้มีประกาศเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ แบ่งท้องที่อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ ๑ แห่ง เรียกชื่อว่า “กิ่งอำเภอแก่งหางแมว” มีเขตการปกครองรวม ๕ ตำบล คือ ตำบลแก่งหางแมว ตำบลขุนซ่อง ตำบลสามพี่น้อง ตำบลพวา และตำบลเขาวงกตตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภอที่ตำบลแก่งหางแมว ให้อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๗ ตอนที่ ๒๕, ๒๕๓๓) เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยยกฐานะกิ่งอำเภอแก่งหางแมวขึ้นเป็น “อำเภอแก่งหางแมว”

สถาบันพระปกเกล้า (๒๕๖๔, น.๑๕ - ๑๖) ปี พ.ศ ๒๕๓๕ เกิดความแห้งแล้งในจังหวัดจันทบุรี ทำให้ชาวสวนผลไม้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก และเกษตรกรได้มีการร้องขอให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในเมื่อขาดแคลนน้ำ โดยกรมชลประทานจัดทำแผนหลักในการพัฒนาแหล่งน้ำและศึกษาความเหมาะสมโครงการพัฒนากลุ่มน้ำคลองวังโตนดจังหวัดจันทบุรี แล้วเสร็จในปีพ.ศ ๒๕๓๘ จากการศึกษาของกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พบว่าสามารถก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดกลางได้ ๔ แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำคลองพวาใหญ่ อ่างเก็บน้ำคลองประแกดอ่างเก็บน้ำคลองหางแมว และอ่างเก็บน้ำคลองวังโตนด กรมชลประทาน มีแผนการพัฒนาแหล่งน้ำในกลุ่มน้ำคลองวังโตนดขึ้น เนื่องจากกลุ่มน้ำคลองวังโตนดนี้มีคลองสายหลักคือ คลองวังโตนดต้นน้ำจากเขาตะเคราและเขา ๑๕ ชั้น ในเขตป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด (จังหวัดสระแก้ว จันทบุรี ระยอง ชลบุรีและฉะเชิงเทรา มีพื้นที่ประมาณ ๕ ล้านไร่) มีปลายน้ำออกสู่ทะเลที่ปากน้ำแฉมหนู จังหวัดจันทบุรีมีระยะทางรวมประมาณ ๑๒๖ กิโลเมตรครอบคลุม ๓ อำเภอได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว อำเภอนายายอาม และอำเภอท่าใหม่ รวมพื้นที่ทั้งหมด ๑,๗๓๐ ตารางกิโลเมตร และมีปริมาณน้ำรายปี ๑,๒๔๘.๒๑ ล้านลูกบาศก์เมตร ถ้าการดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดกลางทั้ง ๔ แห่งในกลุ่มน้ำคลองวังโตนดแล้วเสร็จจะทำให้มีแหล่งน้ำต้นทุนต่อปี รวมประมาณ ๓๐๘.๓๐ ล้านลูกบาศก์เมตร จึงเป็นที่มาของแผนพัฒนาแหล่งน้ำในกลุ่มน้ำวังโตนดนี้ โดยมีโครงการย่อยจำนวน ๔ โครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เป็นแหล่งเก็บกักน้ำสำหรับการเกษตรและการอุปโภคบริโภค ๒) สนับสนุนพัฒนาการเกษตรกรรมให้ราษฎรมีรายได้สูงขึ้น ๓) เป็นแหล่งน้ำเพาะพันธุ์และขยายพันธุ์สัตว์น้ำจืดให้ราษฎรทำการประมงเป็นการเสริมรายได้ ที่ตั้งโครงการอยู่ที่ตำบลขุนซ่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่วังานอ่างเก็บน้ำครอบคลุมพื้นที่ตำบลขุนซ่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี จำนวน ๖ หมู่บ้าน ๑,๖๐๐ ครัวเรือน พื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนซ่อง (โซน E) จำนวน ๑๒,๒๕๙ ไร่ มีลักษณะอุทกวิทยาเป็นพื้นที่รับน้ำของอ่างเก็บน้ำ ๑๑๘ ตารางกิโลเมตร ปริมาณน้ำไหลลงอ่างเก็บน้ำเฉลี่ยทั้งปี

๙๓. ๓๐ ล้านลูกบาศก์เมตร และฝนตกเฉลี่ยทั้งปี ๑๘๔๖ มิลลิเมตร มีแผนงานก่อสร้างตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕ ใช้งบประมาณทั้งสิ้นจำนวน ๗๖๙,๐๖๔,๘๐๐ บาท สำหรับปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมาคือ การได้รับงบประมาณปี ๒๕๖๓ ล่าช้าทำให้ดำเนินการช้ากว่าแผนงาน ซึ่งผลการดำเนินการของแผนการพัฒนา แหล่งน้ำคลองวังโตนด มีดังนี้

โครงการที่ ๑ โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองประแกดโดยมีที่ตั้งในตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีลักษณะเป็นเขื่อนดินสูง ๒๕.๕๐ เมตร ยาว ๑๔๘๔ เมตร มีความจุอ่างอยู่ที่ ๖๐ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์จะนวน ๔๖,๐๐๐ ไร่ อ่างเก็บน้ำคลองประแกด มีอาคารหัวงานเป็นทำนบดิน ประกอบด้วยลักษณะ งานส่วนสำคัญคือ ตัวเขื่อนเป็นเขื่อนดินถมแกนดินเหนียว มีสันทำนบดินกว้าง ๙ เมตร ความยาวทำนบดิน ๑,๔๔๘.๗๕ เมตร ส่วนที่กว้างที่สุดของฐาน ๑๑๕ เมตร ปริมาณดินถมตัวเขื่อนทำนบดินประมาณ ๑๔,๓๐๐ ลูกบาศก์เมตร พื้นที่ก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำคลองประแกด ใช้พื้นที่ก่อสร้างจำนวนทั้งสิ้น ๑๑,๖๖๕ ไร่ แยกเป็น พื้นที่น้ำท่วม ๙,๔๕๙ ไร่ พื้นที่ดำเนินการก่อสร้างและบริเวณหัวงานโครงการจำนวน ๒,๒๐๕ ไร่ สำหรับการไ้ที่ดินมีการขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนช่องซึ่งกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ให้ความเห็นชอบกรณีขอใช้พื้นที่เกิน ๒๐ ไร่แล้วเมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ด้านการก่อสร้างเริ่ม ดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ผลการดำเนินการ กรมชลประทานกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ได้ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑

โครงการที่ ๒ โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองพวาใหญ่ ตั้งอยู่ที่ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่ง หางแมวจังหวัดจันทบุรี ลักษณะเป็นเขื่อนดินสูง ๓๘.๖๐ เมตร มีความยาว ๗๓๔ เมตร ความจุของอ่างเก็บน้ำ ๖๘.๖๐ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์จำนวน ๕๔,๐๐๐ ไร่ มีแผนงานก่อสร้าง ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๓) ปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินการก่อสร้าง

โครงการที่ ๓ โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองหางแมว ที่ตั้งของโครงการอยู่ที่ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ลักษณะของอ่างเก็บน้ำเป็นทำนบดินมีความสูง ๒๑ เมตร ยาว ๒,๗๒๖ เมตร ความจุของอ่างจำนวน ๘๐.๗๐ ล้านลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่รับประโยชน์ฤดูฝนจำนวน ๖๒,๐๐๐ ไร่ มีแผนงาน การก่อสร้าง ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕) ขณะนี้อยู่ระหว่างการก่อสร้าง

โครงการที่ ๔ โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองวังโตนด มีที่ตั้งของโครงการอยู่ที่ ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีความจุของอ่างเก็บน้ำจำนวน ๙๙.๕๐ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับ ประโยชน์จำนวน ๗๐,๐๐๐ ไร่ โดยมีแผนงานก่อสร้าง ๖ ปี ขณะนี้โครงการอยู่ระหว่างการทบทวนและศึกษา EHIA

พื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี แต่เดิมสภาพเป็นป่าที่สมบูรณ์ สภาพ พื้นดินเหมาะกับการเพาะปลูกมีภูเขาที่สลับซับซ้อน มีน้ำตกพลูและมีต้นพวาจำนวนมาก ซึ่งเป็นพืชตระกูล เดียวกับมังคุด มีชาวบ้านที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมและอพยพย้ายถิ่นมาอยู่เพิ่มมากขึ้น จึงเรียกกันติดปากว่า บ้านพวา เมื่อก่อนเป็นเขตการปกครองของอำเภอท่าใหม่และแยกออกมาจากตำบลสามพี่น้อง ตำบลพวา แบ่งการ ปกครองเป็นหมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มและเป็นภูเขาและบางแห่งเป็นที่ราบสูงเหมาะแก่การทำ การเกษตร ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ อาชีพหลักของประชาชน คือ ทำสวน ทำไร่ อาชีพเสริม คือ รับจ้าง ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ตำบลพวามีพื้นที่การเกษตร ทั้งสิ้น ๕๗๔.๒๖๔ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓๕๘,๘๑๕ ไร่ จากพื้นที่ ทั้งหมดของตำบลใช้เป็นพื้นที่ เพื่อการเกษตรประมาณ ๒๒๖,๑๕๐ ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่อื่น ๆ และที่ว่างเปล่าดังนี้

- พื้นที่ทำสวนผลไม้ ๔๒,๑๖๒ ไร่
- พื้นที่สวนยางพารา ๘๔,๐๓๒ ไร่

- พื้นที่ปลูกพืชไร่ พืชผัก ๑๕,๔๖๕ ไร่
- พื้นที่ปลูกสวนป่า ๘๔,๔๙๑ ไร่
- พื้นที่อยู่อาศัย ถนน คลอง และที่สาธารณประโยชน์ ๑๑,๙๗๕ ไร่

๑) ปัญหาที่ค้นพบในพื้นที่ มีดังต่อไปนี้

๑.๑) ปัญหาเรื่องข้างป่า

ข้างป่าได้สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนในพื้นที่ ตำบลพวาและตำบลขุนซ่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรีอยู่อย่างต่อเนื่อง นอกจากจะทำลายพืชผลทางการเกษตรเสียหายแล้ว ชาวบ้านบางรายยังถูกข้างป่าทำร้ายทั้งบาดเจ็บและเสียชีวิต ถึงแม้จังหวัดจันทบุรีจะประกาศพื้นที่ประสบภัยพิบัติข้างป่าครอบคลุมพื้นที่ทั้ง ๒ ตำบล แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น เนื่องจากผืนป่าที่กว้างใหญ่มีอาณาเขตหลายแสนไร่ที่มีเขตติดต่อกันถึง ๕ จังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ราบสูงจึงเป็นที่อาศัยของข้างป่าจำนวนมาก มีชาวบ้านเห็นข้างป่าประมาณร้อยละเก้าสิบ เนื่องจากประชาชนจำนวนมากได้เข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าที่เป็นที่อาศัยของข้างป่ามาแต่เดิม เพื่อเข้าไปทำการเกษตรกรรม และนับวันประชาชนเหล่านี้ก็มีการขยายพื้นที่ทำการเกษตรมากยิ่งขึ้น อาจทำให้มีผลกระทบทำให้พื้นที่ป่ามีจำนวนน้อยลงและพื้นที่ดังกล่าวอาจเคยเป็นเส้นทางเดินของข้างป่าที่ใช้สัญจรมาแต่เดิม ข้างยังจดจำและเดินตามเส้นทางเก่ามาโดยตลอดประกอบกับเมื่อข้างป่ามีแหล่งน้ำและแหล่งอาหารลดลง ข้างป่าเหล่านั้นก็จะลงมาหาอาหารในเขตชุมชนและพบเจอกับผู้คนมากยิ่งขึ้น การแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับข้างป่านี้ ถ้าเป็นได้ก็คือจะต้องมีการจัดสรรพื้นที่ให้เป็นที่อาศัยของข้างป่าเป็นการเฉพาะ และการนำพืชที่สามารถเป็นอาหารของข้างป่าไปปลูกในพื้นที่ที่เป็นที่อาศัยของข้างป่า เช่นพื้นที่บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ก็จะทำให้ข้างป่าเหล่านี้มีอาหารที่อุดมสมบูรณ์และอาจจะไม่มารบกวนชาวบ้าน หรืออาจจะมาบ้างแต่ก็มีเป็นจำนวนที่น้อยลง

๑.๒) ปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคและน้ำเพื่อการเกษตร

ปัญหาการขาดน้ำในการทำการเกษตรที่พบในพื้นที่ตำบลพวา ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรประสบปัญหาภัยแล้งเกือบทุกปี จนเกิดผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตรวมถึงคุณภาพ “ถ้าเรามีการส่งน้ำเข้าไปอย่างเพียงพอจะทำให้ทุเรียนมีผลผลิตที่ดีขึ้นหรือพื้นที่ไหนที่น้ำไม่ไปถึงเราอาจทำอ่างเก็บน้ำแล้วให้ชาวบ้านสูบน้ำไปใช้ได้เพื่อส่งเสริมการปลูกทุเรียน ยังมีน้ำผลผลิตทุเรียนก็จะดีขึ้นเพราะพื้นที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำมาก น้ำใต้ดินก็ไม่ค่อยมี” นี่คือภาพสะท้อนความคิดเห็นของคนในพื้นที่พื้นที่เดิมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนยางพารา ปัจจุบันราคายางพาราตกต่ำ ชาวบ้านจึงหันมาปลูกทุเรียนกันมากขึ้น เนื่องจากพื้นที่เหมาะสมทำให้ทุเรียนมีคุณภาพดี เมื่อจำหน่ายก็ได้ราคาสูง ชาวบ้านที่มีทุนพอก็จะโค่นต้นยางพาราทิ้ง เพื่อปลูกต้นทุเรียนแทน การเปลี่ยนชนิดพืชจากยางพาราเป็นทุเรียนนั้น จะต้องใช้น้ำมากกว่าการปลูกยางพาราหลายเท่า พื้นที่ไหนที่ส่งน้ำไปไม่ถึง ทางกรมชลประทานก็จะมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อกักเก็บน้ำ แล้วให้ชาวบ้านสูบน้ำไปใช้เพื่อส่งเสริมการปลูกทุเรียน ยังมีน้ำ ผลผลิตทุเรียนก็จะดีขึ้น สำหรับปริมาณน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตร เจ้าของสวนทุเรียนรายหนึ่งได้เสริมอีกว่า “ช่วงหน้าแล้งที่นี้น้ำค่อนข้างขาดแคลน การปลูกทุเรียนต้องใช้น้ำเยอะ และค่อนข้างบ่อย ต้องรดน้ำตลอดทั้งปี จนกว่าจะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ถ้าให้เทียบปริมาณน้ำที่เชื่อว่าใช้ไปเท่าไรโดยส่วนตัวแล้วประมาณไม่ถูก ยอมรับว่าน้ำที่จะต้องใช้เป็นปริมาณที่มาก เนื่องจากทุเรียนขาดน้ำไม่ได้ ซึ่งห้ามเกิน ๒ - ๓ วัน ก็ต้องรดน้ำ เพราะอาจจะทำให้ต้นทุเรียนนั้นตายได้” นอกจากนี้เกษตรกรในพื้นที่หลายรายต้องซื้อน้ำจากแหล่งน้ำจากนอกพื้นที่ เพื่อนำมารดต้นทุเรียน แต่ถึงอย่างไรก็ยังคงคุ้มค่าเมื่อเทียบกับผลผลิตที่ได้รับ เนื่องจากในปีที่ผ่านมาทุเรียนในพื้นที่มีการส่งออกได้มาก ได้ราคาดี จึงเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรส่วนมากหันมาทำสวนผลไม้แทนสวนยางพารา ทำให้มีความจำเป็นในการใช้น้ำจำนวนมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนขนาดกลาง เพื่อกักเก็บน้ำ ให้เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร

๑.๓) ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการผันน้ำไปใช้ในพื้นที่อุตสาหกรรมของระเบียบเศรษฐกิจ-พิเศษ ภาควัดวันออก (EEC)

ปัญหาความกังวลของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำเกี่ยวกับนโยบายผันน้ำ เพื่อส่งน้ำต่อไปยังพื้นที่อุตสาหกรรมของระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒ นั้น มีการกำหนดให้สร้างความเข้มแข็งในพื้นที่ก่อนที่จะผันน้ำไปที่อื่น ปัญหาความกังวลของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ คือ เกรงว่าประชาชนในพื้นที่จะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากน้ำตามโครงการจะเห็นว่าตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวนี้ มีการกำหนดว่าเมื่อการก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำตามแผนพัฒนาลุ่มน้ำวังโดนตเสร็จสิ้นตามแผนแล้วนั้น จะมีอ่างเก็บน้ำที่สมบูรณ์แล้วจำนวน ๔ อ่าง ซึ่งหมายความว่า เมื่อได้ปริมาณน้ำเต็มจำนวนทั้ง ๔ อ่างครบสมบูรณ์แล้ว ถึงจะสามารถส่งน้ำต่อไปยังพื้นที่อุตสาหกรรมของระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกได้ แต่สิ่งที่พบเห็นในปัจจุบันก็คือ มีเพียงโครงการเดียวเท่านั้นที่สร้างเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว คือ โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองประแกดและเป็นเพียงโครงการเดียวที่สามารถกักเก็บน้ำได้ แต่สิ่งที่ชาวบ้านพบเห็นเมื่อประมาณวันที่ ๑ ถึง ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ พบว่ากรมชลประทานได้มีการส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำคลองประแกดไปให้โครงการอุตสาหกรรมภาคตะวันออกแล้วจำนวน ๑๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เนื่องจากในปีที่ผ่านมาเกิดภาวะขาดแคลนน้ำมากและพื้นที่ดังกล่าวมีความต้องการใช้น้ำถึง ๘ ล้าน ๓ แสนไร่ เนื่องจากเกิดภาวะภัยแล้งติดต่อกันถึง ๗ เดือน จึงเป็นที่มาของความกังวลของประชาชนที่ว่าชุมชนส่วนใหญ่ที่อยู่ต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำจะไม่ได้รับประโยชน์จากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำทั้ง ๔ แห่ง แต่มีชาวบ้านที่ได้รับประโยชน์บ้างก็คือชุมชนที่อยู่บริเวณกลางน้ำและปลายน้ำของลำคลองวังโดนตเท่านั้น ซึ่งข้อความกังวลใจเหล่านี้เกิดจากการที่มีการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นและข้อชี้แจงของกรมชลประทานหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่า จะดำเนินการต่าง ๆ ตามแผนของกรมชลประทาน แต่ข้อเท็จจริงยังปรากฏว่าไม่ได้เป็นไปตามที่ได้มีการตกลงหรือการประชาสัมพันธ์ดังกล่าวแต่อย่างใด จึงเป็นที่มาของการยื่นข้อร้องเรียนมายังสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ผ่านมา จากความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่พอสรุปได้ว่ามีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน หรือองค์กรส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการสร้างท่อส่งน้ำหรือคลองส่งน้ำขนาดเล็กไปยังชุมชนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่รอบบริเวณอ่างเก็บน้ำ ให้ได้ใช้ประโยชน์จากน้ำในเขื่อน เพื่อการทำเกษตรหรืออุปโภคบริโภคก่อนที่จะผันน้ำไปยังพื้นที่อื่น รวมถึงต้องการให้กรมชลประทานหรือหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาประชาสัมพันธ์ชี้แจงเกี่ยวกับแนวนโยบายในการพัฒนาชุมชนที่อยู่ในบริเวณต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีความเข้าใจและรับฟังปัญหาความต้องการในพื้นที่ร่วมกัน อย่างไรก็ตามทราบว่าทางกรมชลประทานได้ดำเนินการให้ชุมชนนำน้ำไปรดต้นทุเรียนและอื่นๆ และขอให้มีการรวมกลุ่มของผู้ที่มีความต้องการใช้น้ำโดยไปขอจดทะเบียนกับกรมชลประทานเพื่อที่จะได้จัดสรรน้ำให้ได้ตามความต้องการ แต่ประเด็นปัญหาของประชาชนก็คือจะต้องหาข้อมูลจากนักวิชาการ เพื่อคำนวณว่า ทุเรียน ๑ ต้น จะต้องใช้น้ำในปริมาณที่เท่าไร ส่วนการดำเนินการดังกล่าวนี้ชุมชนได้มีการประสานกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี เพื่อขอสนับสนุนท่อส่งน้ำต่าง ๆ ที่จะทำการผันน้ำให้กับชาวสวนใช้ในการทำการเกษตรแล้ว นอกจากนี้ชุมชนที่ตั้งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้มีการเสียสละที่ดินเพื่อใช้เป็นสระน้ำสำหรับการเก็บกักน้ำชั่วคราวที่จะได้จากการระบายน้ำจากอ่างเก็บน้ำของกรมชลประทาน เพื่อเก็บไว้ใช้ในการเกษตรต่อไป ในภาพรวมของชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบอ่างเก็บน้ำเห็นด้วยกับที่จะมีการแบ่งปันน้ำไปช่วยเหลือในโครงการอุตสาหกรรมภาคตะวันออก แต่ขณะเดียวกันก็ขอให้ทางหน่วยงานทางราชการได้มีการสนับสนุนให้มีระบบต่าง ๆ ที่จะบริการให้ประชาชนที่อยู่รอบอ่างเก็บน้ำได้ใช้ประโยชน์เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนต่อไป

๑.๔) ปัญหาแหล่งน้ำใต้ดินมีปริมาณลดลง

ปัญหาที่เกิดจากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำมีผลทำให้พื้นดินที่อยู่ต่ำจากระดับที่ตั้งอ่างเก็บน้ำลงไปนั้น ขาดความชุ่มชื้นและปริมาณน้ำใต้ดินลดลง อันเป็นผลมาจากการเก็บกักน้ำไว้ในอ่าง เมื่อปล่อยไปตามลำคลองที่สร้างขึ้นหรือลำน้ำที่มีอยู่เดิมกระแสน้ำไหลไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่มีน้ำมากพอที่จะไหลไปหล่อเลี้ยงลำน้ำทางธรรมชาติที่มีอยู่จำนวนมาก ซึ่งแต่เดิมก่อนที่จะมีการสร้างอ่างเก็บน้ำนั้น เมื่อมีฝนตกลงมาน้ำก็จะไหลไปตามลำคลองตามแหล่งน้ำธรรมชาติทำให้เกิดความชุ่มชื้นไปทั่วบริเวณ รวมถึงทำให้ปริมาณน้ำใต้ดินมีปริมาณที่เพียงพอ เนื่องจากน้ำปริมาณน้ำใต้ดินมีการสะสมน้ำจากลำน้ำธรรมชาติ แต่หลังจากที่มีการสร้างอ่างเก็บน้ำและมีการสร้างประตูปรับน้ำเพียงแห่งเดียว ทำให้พื้นที่ที่อยู่ต่ำอ่างเก็บน้ำประสบกับความแห้งแล้งมวลน้ำถูกระบายไปตามลำน้ำจำนวนมาก แรงเคลื่อนของน้ำสูง น้ำไหลเร็ว ทำให้การสะสมน้ำตามลำน้ำแขนงตามธรรมชาติมีระยะเวลาสั้นลง น้ำสะสมในชั้นใต้ดินมีจำนวนน้อยลง จึงอนุมานได้ว่าปรากฏการณ์นี้จะทำให้มีผลกับระดับน้ำใต้ดิน แต่อย่างไรก็ตามที่ผ่านมามีเพียงชาวบ้านที่ติดลำคลองส่งน้ำโดยตรงเท่านั้นที่สามารถนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำนี้ไปใช้ประโยชน์ได้ ประมาณ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ของปริมาณน้ำทั้งหมด ข้อสรุปก็คือ ผลจากการสร้างเขื่อนทำให้ไม่มีปริมาณน้ำไหลไปเลี้ยงตามลำธาร ลำห้วย หรือลำคลองธรรมชาติ จึงทำให้พื้นดินโดยทั่วไปขาดความชุ่มชื้นและจำนวนปริมาณน้ำใต้ดินลดลงไปด้วยความคิดเห็นของประชาชนก็คือ มีความต้องการให้กรมชลประทานดำเนินการสร้างฝายชะลอน้ำ หรือทำนบกั้นลำน้ำที่ออกจากอ่างเก็บน้ำเป็นช่วง ๆ ตลอดลำน้ำ ทั้งนี้ เพื่อให้มีน้ำกระจายความชุ่มชื้นไปในพื้นที่โดยรอบไปตามลำน้ำธรรมชาติได้ดังเดิม

๑.๕) ปัญหาจากค่าเวนคืนและค่าอาสิน

เนื่องจากการเวนคืนที่ดินที่นำมาสร้างโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ หรือเขื่อนนั้น กรมชลประทานได้รับการจัดสรรงบประมาณตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรรประจำปีตามแผนงาน การก่อสร้างจนแล้วเสร็จนั้น หมายถึงแต่ละโครงการไม่ได้มีการจัดสรรงบประมาณทั้งโครงการ แต่จะได้รับงบประมาณเป็นงวด ๆ ดังนั้น เมื่อได้รับงบประมาณตามแผนงานที่จะก่อสร้างในพื้นที่ส่วนใดก็จะได้รับงบประมาณที่เป็นค่าเวนคืนที่ดินในส่วนของพื้นที่นั้นก่อน หรือลดหลั่นกันไปตามแผนการก่อสร้างแต่สำหรับค่าเวนคืนที่ประชาชนได้รับทั้งโครงการจะได้ค่าเวนคืนในจำนวนที่เท่ากันตามอัตราที่จ่ายในโครงการเดียวกันทั้งโครงการ แต่การก่อสร้างกว่าจะแล้วเสร็จตามโครงการมีระยะเวลาไม่ต่ำกว่า ๔ ถึง ๕ ปี ผลที่ประชาชนได้รับก็คือ

๑.๕.๑) ผู้ได้รับเงินค่าเวนคืนในปีแรก เมื่อได้รับเงินค่าเวนคืนแล้วก็จะนำเงินมาซื้อที่ดินเพื่อตั้งบ้านเรือนใหม่ ส่วนใหญ่จะหาซื้อที่ดินที่อยู่ใกล้แหล่งทำมาหากินเดิมและอยู่ใกล้กับบริเวณเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ เมื่อมีการก่อสร้างบ้านเรือนมากขึ้น มีผู้อยู่อาศัยมากขึ้น จึงเกิดเป็นชุมชนขยายและมีความเจริญมากขึ้น เป็นเงาตามตัวทำให้ราคาที่ดินมีราคาสูงขึ้น ผู้ที่ได้รับเงินค่าเวนคืนในโครงการเดียวกันแต่ได้รับเงินล่าช้าหรือได้รับในปีหลัง ๆ จึงไม่สามารถซื้อหาที่ดินในบริเวณเดียวกันได้ หรือเงินที่ได้รับมาไม่เพียงพอที่จะซื้อที่ดิน จึงจำเป็นต้องหาเงินเพิ่ม ประกอบกับราคาที่ดินมีการขึ้นราคาตามระยะเวลาโดยปกติ แต่เมื่อมีความต้องการมากขึ้นราคาก็สูงขึ้น ทำให้ประชาชนที่ได้รับเงินเวนคืนช้าสูญเสียผลประโยชน์และได้รับสิทธิของการเวนคืนที่ดินอย่างไม่เท่าเทียมกัน ข้อเรียกร้องของประชาชนในพื้นที่ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐจะต้องพิจารณาในการจัดสรรงบประมาณมาจ่ายให้กับประชาชนผู้ที่ถูกเวนคืนที่ดินในการก่อสร้างโครงการทั้งหมดให้กับประชาชนก่อนในปีแรกของการดำเนินการก่อสร้าง เนื่องจากเมื่อประชาชนส่งมอบที่ดินให้กับโครงการแล้ว จะได้ไปหาซื้อที่ดินเพื่อตั้งบ้านเรือนหรือที่ทำกินได้ทันที จะได้ไม่เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ที่เวนคืนที่ดินด้วยกัน หรือความเดือดร้อนจากผลกระทบที่เกิดจากค่าเงินที่ลดลงหรือราคาที่ดินสูงขึ้น เป็นต้น

๑.๕.๒) การได้รับค่าชดเชยผลอาสินที่ประชาชนได้รับการเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐมีราคาต่ำกว่าความเป็นจริงในภาวะทางเศรษฐกิจปัจจุบัน เนื่องจากราคามาตรฐานหรือราคากลางมี

การประเมินและปรับปรุงราคา มีระยะถึง ๑๐ ปี ถึงจะปรับราคามาใช้ครั้งหนึ่ง จึงทำให้ราคาผลอาสินไม่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ความต้องการของประชาชนมีความต้องการให้ภาครัฐควรมีการปรับปรุงราคาผลอาสินอยู่ระหว่าง ๓ ถึง ๕ ปี เป็นอย่างมาก เพื่อประชาชนผู้ที่ได้รับการเยียวยาจะไม่ได้รับกระทบมากนัก

๒) ข้อเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

๒.๑) ขอให้มีการกระจายทรัพยากรน้ำไปให้กับประชาชนในพื้นที่ได้ใช้สอยก่อน ที่เหลือถ้ามีความประสงค์จะส่งน้ำไปให้กับพื้นที่อื่นก็ไม่ได้หวงห้ามแต่อย่างใด แต่ขอให้ชุมชนได้มีน้ำใช้สักครึ่งหนึ่งของปริมาณน้ำทั้งหมดที่มีอยู่ในอ่าง เพื่อให้คนในพื้นที่ได้มีน้ำในการทำมาหากินที่เหลือนิดีที่จะให้นำน้ำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นก็ได้ โดยให้ทางกรมชลประทานมีการพูดคุยร่วมกันถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปริมาณน้ำปัจจุบันว่ามีปริมาณเท่าไรประชาชนมีความต้องการใช้ในปริมาณเท่าไร และจะนำไปจ่ายให้พื้นที่อื่น ๆ ในปริมาณที่เท่าไร ทั้งนี้ ชุมชนส่วนใหญ่มีความยินดีที่จะแบ่งปันในการใช้ประโยชน์จากน้ำที่เกิดจากต้นน้ำจนเป็นลำน้ำวังตอนต จากข้อมูลของกรมชลประทานทราบว่า หากโครงการเสร็จสิ้นจะมีน้ำท่าทั้งหมด ๑,๒๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร แต่สามารถเก็บน้ำได้เพียง ๓๐๐ ลูกบาศก์เมตร เท่านั้น ส่วนปริมาณน้ำที่เหลือนั้นก็ไหลลงทะเลไป โดยมีประชาชนที่ใช้ประโยชน์จากต้นน้ำก็คืออำเภอแก่งหางแมว กลางน้ำคืออำเภอนายายอามและปลายน้ำ คืออำเภอท่าใหม่เท่านั้น

๒.๒) ขอให้มีการติดตั้งท่อหรือระบบชลประทานกระจายสู่ชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านที่สามารถใช้น้ำได้จริง ๆ มีปริมาณ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้รับประโยชน์จากลำน้ำนี้ ข้อเรียกร้องก็คือ ขอให้มีการสร้างระบบชลประทานต่อท่อจากลำน้ำประแกด พวาใหญ่ แก่งหางแมว หรือลำน้ำวังตอนต กระจายไปสู่ประชาชน ให้สามารถมีน้ำใช้ในการทำมาหากินได้ ซึ่งก็จะทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจ ส่วนน้ำที่เหลือยิดีที่จะให้นำไปพัฒนาประเทศ

๒.๓) ขอให้มีการขุดลอกสระน้ำที่มีอยู่เดิมให้เก็บกักน้ำได้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้มีการกระจายน้ำเป็นแก้มลิงในหลาย ๆ หมู่บ้าน เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในยามขาดแคลน นอกจากขุดลอกสระน้ำที่มีอยู่เดิมแล้ว ก็ขอให้มีการขุดสระน้ำเพิ่มกระจายไปตามหมู่บ้าน เมื่อได้สระน้ำเรียบร้อยแล้วขอให้กรมชลประทานสูบน้ำหรือผ่านน้ำไปสู่สระเก็บน้ำเหล่านี้ หลังจากนั้นชาวบ้านจะสูบน้ำไปใช้ตามความต้องการของตนเองได้ โดยมีจำนวนหมู่บ้านประมาณ ๔ หมู่บ้าน ที่มีความจำเป็นต้องมีสระน้ำสำรองที่เป็นแก้มลิงอย่างนี้ ซึ่งปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากกรมพลังงานได้ดำเนินการติดตั้งระบบท่อส่งน้ำและปั้มน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ทั้งหมดใช้งบประมาณประมาณ ๔๐ ล้านบาท ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณมาเรียบร้อยแล้วและอยู่ในระหว่างการดำเนินการ โดยงบประมาณนี้เป็นงบประมาณที่ได้มาจากกองทุนพลังงาน ซึ่งชาวบ้านสามารถขอได้ฟรี เนื่องจากเป็นประโยชน์ของชุมชนโดยแท้จริงจึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณดังกล่าวแล้ว

๒.๔) ขอสงวนพื้นที่ต้นน้ำแก่งหางแมวให้เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของภูมิภาคนี้ไว้ โดยมีให้นำพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งไปใช้ในการทำเหมืองแร่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำเหมืองแร่ทองคำ เนื่องจากมีชาวที่เป็นประเด็นที่สร้างความกังวลกับประชาชนในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีเป็นอย่างมากเกี่ยวกับการขอสัมปทานบัตรหรืออาญาบัตรในการทำเหมืองทองคำในเขตพื้นที่ต้นน้ำในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ของบริษัทหนึ่งที่มีการสำรวจพื้นที่และเตรียมขออนุญาตในการดำเนินการดังกล่าว จากการให้ข้อมูลของประชาชนในพื้นที่กล่าวว่า “เนื่องจากพื้นที่แก่งหางแมวเป็นแนว Golden Belt หรือเข็มขัดทองคำ เป็นหนึ่งใน ๑๖ จังหวัดของประเทศไทยที่เป็นแนวสินแร่ทองคำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวสินแร่ทองคำในเขตอำเภอแก่งหางแมว มีกระแสน้ำหรือสินแร่ทองคำอยู่ในระดับต้นจากพื้นลงไปประมาณ ๑๓ เมตร ซึ่งเป็นทองผิวดิน กรมทรัพยากรธรณีได้มีการสำรวจเรียบร้อยแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ แต่ฝรั่งรู้ตำแหน่งของสินแร่ทองคำดังกล่าวแล้วเมื่อ ๓๐ ปีที่ผ่านมา ฝรั่งเคยมาขุดเจาะสำรวจในพื้นที่นี้เรียบร้อยแล้ว และตั้งชื่อหมู่บ้านนั้นว่า บ้านครองทอง ปัจจุบันยัง

มีร่องรอยของการขุดเจาะดังกล่าวที่เป็นแห่งหินปรากฏอยู่เป็นกันจำนวนมาก สิ่งที่ปรากฏคือสินทองคำจะอยู่ที่พื้นที่ต้นน้ำเป็นปฐมภูมิ โดยเฉพาะในพื้นที่ต้นน้ำวังประเทศมีพื้นที่ประมาณ ๕๓๒ ไร่ และในอุทยานแห่งชาติเขาวงมีจำนวน ๒ แปลง ประมาณ ๒๑,๐๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำในการทำกิจกรรมเหมืองแร่ทองคำ กระบวนการดังกล่าวจะมีการขุดดินและนำสารเคมีหลายสิบชนิด เพื่อนำมาละลายทองคำออกจากสินแร่ กิจกรรมเพื่อสกัดทองคำจากแหล่งแร่ออกมาจากหินนั้นจะทำให้หินและดินตกตะกอน ในกระบวนการคัดแยกทองคำออกจากแหล่งแร่ก็จะได้อินและดินตะกอนออกไปทางหนึ่ง น้ำที่ปนเปื้อนสารเคมีโดยเฉพาะสารไซยาไนด์ก็จะออกไปทางหนึ่ง และสินแร่ทองคำก็จะออกไปอีกทางหนึ่ง แต่สารพิษที่เกิดจากการทำเหมืองแร่ทองคำก็จะมีเป็นจำนวนมาก และสารเคมีเหล่านี้ก็จะลงสู่แหล่งน้ำลำคลองตลอดสายน้ำก็จะเกิดสารพิษขยายไปทั้งจังหวัด รัฐเก็บค่าภาคหลวงได้ ๖ ถึง ๑๒ เปอร์เซ็นต์ แต่ที่พิชิตร์เก็บได้ปีละ ๕๐๐ ล้านบาท สำหรับในปีที่ผ่านมาผลผลิตทุเรียนของจังหวัดจันทบุรีสามารถผลิตได้ถึง ๔ หมื่นล้านบาท เมื่อเทียบกันแล้วมันไม่คุ้มค่าและที่สำคัญในการทำสวนทุเรียนจะทำให้เกิดมูลค่า ปีละ ๔-๕ หมื่นล้านบาทต่อปี ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งอาหารและแหล่งน้ำก็ไม่ถูกทำลาย ดังนั้นหากมีการดำเนินการทำเหมืองแร่เกิดขึ้น มีความจำเป็นที่ชาวบ้านก็ต้องรวมตัวกันคัดค้าน ต่อสู้ ชัดขวางในการทำเหมืองแร่ทองคำนี้ให้ถึงที่สุด"

๒.๕.๖ กระบวนการทำเหมืองแร่ทองคำ

สันติชัย ศรชัยไพศาล (๒๕๕๔) ได้กล่าวถึงการทำเหมืองแร่ทองคำ ดังนี้

๑) วิธีการทำเหมืองโดยทั่วไปจะแบ่งเป็น ๒ วิธี คือ การทำเหมืองเปิด (Open Pit Mining) และการทำเหมืองใต้ดิน (Underground Mining) ดังนี้

๑.๑) การทำเหมืองเปิดจะเป็นการทำเหมืองในแหล่งแร่ที่ไม่ลึกจากผิวดินมากนัก เพื่อเสาะหาและทองคำที่อาจพบเป็นเม็ดทองคำอิสระสะสมในตัวชั้นกรวดทราย ตามร่องน้ำเก่าหรือที่ลุ่มที่เกิดสายควอตซ์ที่แทรกเข้ามาในหินภูเขาไฟหรือฝังในหินไรโอไลท์ การทำเหมืองแบบเปิดแบ่งออกได้เป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑.๑) การทำเหมืองเปิดในแหล่งแร่แบบปฐมภูมิซึ่งเป็นแหล่งที่เกิดเป็นสาย ซึ่งส่วนมากจะเป็นสายแรกควอตซ์ในหินภูเขาไฟ การทำเหมืองสำหรับแหล่งแร่เช่นนี้ จะทำการเปิดเปลือกดินหินออกไปเก็บกองไว้แล้วระเบิดส่วนของเปลือกหินออกแล้วจึงระเบิดเอาส่วนของสายแรกออกมาส่งโรงแต่งแร่ต่อไป

๑.๑.๒) การทำเหมืองเปิดในแหล่งแร่แบบทุติยภูมิหรือแหล่งลานแร่ (Placer Gold Mine) เหมาะสำหรับแร่ทองคำจากแหล่งแร่ปฐมภูมิที่เกิดการสึกกร่อนถูกน้ำพัดไปสะสมในที่แห่งใหม่ เกิดเป็นเม็ดทองคำอิสระสะสมปะปนกับกรวดทรายท้องน้ำเก่า สามารถทำเหมืองแร่ไปโดยการร่อนแร่ การทำเหมืองแล่น การทำเหมืองสูตรหรือเหมืองหาบสูบและเหมืองเรือขุด

๑.๒) การทำเหมืองใต้ดิน (Underground Mining) แหล่งแร่ที่อยู่ลึกจากผิวดินมากหากทำเหมืองเปิดจะเสียค่าใช้จ่ายในการเปิดเปลือกดินมากเกินไป ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีการทำเหมืองใต้ดิน ซึ่งแหล่งแร่ทองคำเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งปฐมภูมิในการทำเหมืองใต้ดินนั้น จะเริ่มจากการสร้างทางเข้าออกหลักมีทั้งแบบปล่อยตั้งปล่อยเอียงหรือแบบอุโมงค์และตัดเข้าสู่ตัวสายแรกที่ระดับต่าง ๆ และเปิดเอาแร่ด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้วแต่ลักษณะของแร่

๒) การแต่งแร่ทองคำสิ่งแรกที่ได้จัดหน้าเหมือนจะประกอบด้วยแร่ทองคำและสิ่งเจือปนต่าง ๆ ซึ่งต้องนำมาแยกเอาทองคำออกมา กระบวนการแยกจะแตกต่างกันไปตามลักษณะการเกิดทองคำ และแรกประกอบอื่น ๆ ตลอดจนคุณสมบัติของแหล่งแร่ ดังนี้

๒.๑) การแยกแร่ทองคำในเหมืองที่ได้จากแหล่งลานแร่ สินแร่ที่ได้จากแหล่งลานแร่จะเป็นเม็ดอิสระซึ่งไม่ค่อยมีมลทิน จะใช้กระบวนการแต่งแร่แบบกราวิต (Gravity Concentration) จะเริ่มด้วยราง

กู่แร่ เพื่อแยกมลทินส่วนใหญ่ออกไปแล้วเลือกเก็บเม็ดทองคำขนาดใหญ่และเอาหัวแร่ที่เหลือไปแต่งให้สะอาดด้วยจิ๊ก (Jigs) โต๊ะสั่น (Shaking Tables) หรือเครื่องแยกแร่อื่น ๆ การแยกแร่ทองคำชั้นสะอาดนั้นจะแยกด้วยปรอท (Amalgamation) หรือละลายด้วยไซยาไนด์ (Cyanidation)

๒.๒) ทองคำจากแหล่งปฐมภูมิจะฝังอยู่กับมลทิน เช่น ควอตซ์และแร่ประกอบอื่น ๆ ดังนั้นกระบวนการแยกจึงต้องเริ่มที่การบดย่อยเพื่อให้ทองคำหลุดเป็นอิสระจากมลทิน โดยหากขนาดของเม็ดทองคำที่หลุดออกมาค่อนข้างหยาบก็สามารถใช้กระบวนการแยกแบบกระวีทได้ ซึ่งจะสามารถลดค่าใช้จ่ายในการแยกแร่ทองคำได้มาก แต่ถ้าขนาดของเม็ดทองคำมีขนาดละเอียดจำเป็นจะต้องแยกแร่ด้วยวิธีการทางเคมีด้วยสารละลายไซยาไนด์ ซึ่งสามารถเก็บแร่ทองคำ ได้ประมาณ ๙๐ - ๙๕ % จากนั้นสารละลายจะถูกนำมาแยกทองคำออกด้วยวิธีการตกตะกอน และนำมาถลุงเป็นแท่งโลหะผสม ซึ่งประกอบด้วยทองคำและเงินเป็นหลักสุดท้ายจะนำมาทำให้บริสุทธิ์ ด้วยการแยกเงินออกไป ซึ่งจะได้ทองคำบริสุทธิ์ ๙๙.๙๙ %

๒.๓) การจับทองคำด้วยปรอท เป็นการทำให้ประหลอดสัมผัสกับแร่ทองคำ เพื่อละลายทองคำที่มีอยู่เข้าไปอยู่ในปรอทให้ได้มากที่สุด โดยการปล่อยแร่ทองคำให้ไหลผ่านปรอทที่ซาร์จอยู่บนแผ่นทองแดง หรือโดยการนำแร่ทองคำและปรอทไปคลุกเคล้ากันในหม้อคลุกทรงกระบอก

๒.๔) การแยกทองคำออกจากปรอทและทองคำที่คลุกเคล้ากันจะเรียกว่าอะมัลกัม จะถูกนำไปทำความสะอาดโดยการล้างด้วยน้ำร้อนโดยให้น้ำไหลล้นขึ้นเพื่อให้มลทิน ซึ่งเบากว่าอะมัลกัมลอยขึ้นมาตามความเร็วของกระแส น้ำ และอะมัลกัมที่สะอาดจะจมอยู่ด้านล่าง จากนั้นน้ำอะมัลกัมจะไปเข้าเครื่องกรองแบบอัดหรือปิดกรองด้วยผ้าใบแยกเอาปรอทบางส่วนออก แล้วนำอะมัลกัมที่เหลือซึ่งจะมีทองคำปนอยู่ประมาณ ๒๐ - ๔๕ % ไปเข้าเตากลั่นปรอทที่อุณหภูมิ ๖๐๐ - ๗๐๐°C เพื่อให้ปรอทซึ่งมีจุดเดือดอยู่ที่ ๓๕๖°C ระเหยกลายเป็นไอแยกออกจากทองคำแล้วกลั่นตัวกลับมาเพื่อนำไปใช้ใหม่ต่อไป

๒.๕) การสกัดทองคำโดยวิธีการละลายด้วยจุลชีพ (Bioleaching Process) เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหามลพิษจากสารเคมี จึงมีการใช้จุลชีพเป็นตัวทำละลายในกลุ่มของยูเรีย (Thiourea และ Thiosulfate) ในการสกัดแร่ทองคำโดยวิธีนี้มีขั้นตอนที่สำคัญ ๓ ขั้นตอน คือ การเตรียมแร่เพื่อแยกโลหะบางชนิดออกไปก่อนการละลายทองโดยใช้จุลชีพ และการแยกทองคำออกจากสารละลาย

ประเทศไทยได้มีการให้สิทธิในการทำเหมืองแร่ทองคำแก่ผู้ประกอบการรายใหญ่ จำนวน ๒ ราย ได้แก่ บริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด โดยเปิดการทำเหมืองแร่มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และบริษัท ทุงคำ จำกัด เริ่มเปิดทำเหมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ โดยมีวิธีการทำเหมืองแร่ของแต่ละบริษัทดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๒)

๑) บริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด

ลักษณะการทำเหมืองแร่ทองคำ การทำเหมืองแร่ของบริษัทเป็นการทำเหมืองแร่แบบเปิดตามลักษณะชั้นบันไดโดยเปิดเป็นกลุ่มเหมือง ๔ บ่อ ความลึกประมาณ ๔๐ - ๑๕๐ เมตร จากระดับผิวดิน ความลาดชันไม่เกิน ๕๕ องศา การเปิดหน้าเหมืองใช้วัตถุระเบิดไม่เกิน ๑๒,๐๐๐ กิโลกรัมต่อครั้ง (ความถี่ของการระเบิด ๕ - ๗ ครั้ง/วัน หรือประมาณสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง) โดยมีวิศวกรควบคุมการระเบิดทุกครั้ง และมีสัญญาณเตือนภัยแจ้งให้ทราบล่วงหน้าก่อนการระเบิดทุกครั้ง

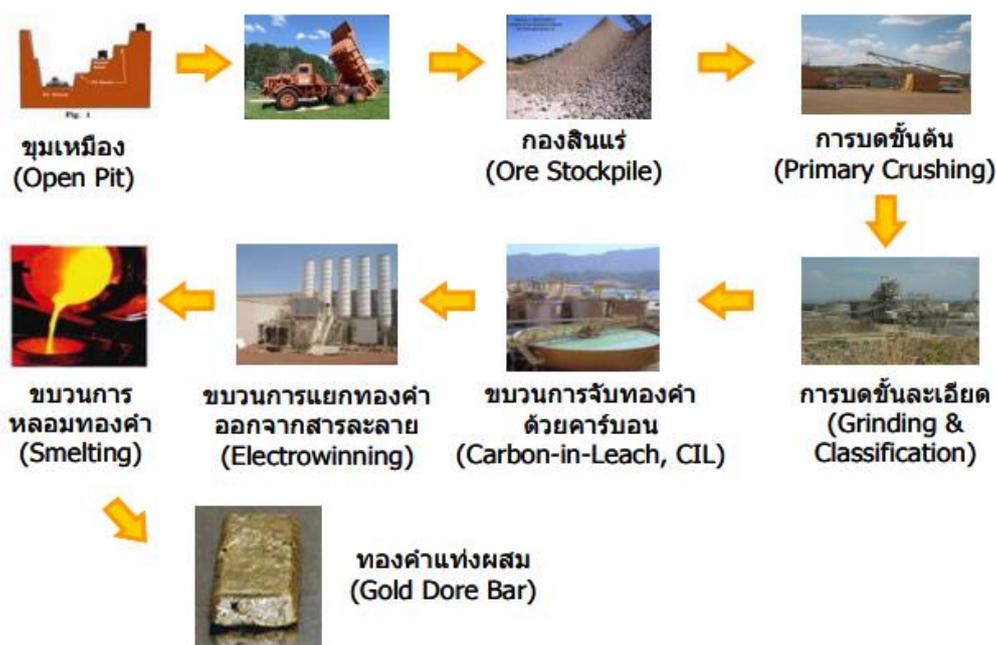
ภาพที่ ๒.๓ แสดงการทำเหมืองแร่ทองคำแบบเปิดของ บริษัทอัครา ไมนิ่ง จำกัด

หมายเหตุ. จาก การศึกษาระบบภาษีทางเลือกสำหรับเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทย (น. ๑๔), โดย สันติชัย ศรชัยไพศาล, ๒๕๕๔, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสกัดแร่ เริ่มจากรถบรรทุกขนดินและหินที่ขุดจากเหมืองส่งไปยังโรงประกอบโลหะกรรม เพื่อบดให้ละเอียดแล้วนำไปใส่ในถังแช่ที่มีสารละลายไซยาไนด์ผสมอยู่ ซึ่งทองคำและเงินจะละลายออกมา แล้วจึงดูดซับด้วยเม็ดถ่านกัมมันต์และใช้ไฟฟ้าแยก โลหะผสมนี้เรียกว่า “Dore” มีน้ำหนักแห้งประมาณ ๓๐ กิโลกรัม ส่วนกากแร่จะนำไปเก็บที่บ่อเก็บกากแร่ เศษหินจะนำไปกองในพื้นที่ที่จัดไว้ โดยปัจจุบันหิน/ดิน ๑ ตัน จะผลิตทองประมาณ ๒ กรัม อย่างไรก็ตาม ทองคำที่ได้ในขั้นตอนนี้ไม่ใช่ทองคำบริสุทธิ์แต่จะมีเงินปนประมาณ ๗๕%

ภาพที่ ๒.๔ ขั้นตอนการสกัดแร่ทองคำ ของบริษัท อัคราไมนิ่ง จำกัด

หมายเหตุ. จากรายงานการศึกษานโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ (น. ๔๒), โดย สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๒, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมายเหตุ. จากรายงานการศึกษา นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ (น. ๔๓), โดย สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๒, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การแต่งแร่ โลหะผสม Dore ซึ่งเป็นส่วนประกอบของทองคำ ๒๕% และเงิน ๗๕% จะถูกนำไปแต่งแร่ (Refining Stage) ที่ฮ่องกงและออสเตรเลีย เพื่อให้ได้ทองคำบริสุทธิ์ ๙๙.๙๙% โดยเสียค่าใช้จ่าย กิโลกรัมละ ๘.๙๐ ดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณร้อยละ ๐.๒๓๕ ของมูลค่าโลหะผสม และมีค่าใช้จ่ายของการขนส่งประมาณร้อยละ ๐.๑๗ ของโลหะผสม รวมค่าใช้จ่ายในขั้นตอนนี้ ประมาณร้อยละ ๐.๔๐๕ ของโลหะผสม หลังจากนั้นจะขายทองคำ ๙๙.๙๙% ส่วนหนึ่ง ในราคาที่ยาวล่วงหน้าไว้ ส่วนที่เหลือจะขายในราคาตลาดโลก ซึ่งผู้ค้าทองคำในประเทศไทย จะไปซื้อทองคำจากฮ่องกงเพื่อนำมาแปรรูปเป็นเครื่องประดับและใช้ในอุตสาหกรรมอื่น ๆ ต่อไป

การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการพื้นที่สำหรับกองมูลดินโดยให้กองสูงได้ไม่เกิน ๓ เมตร ปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินและการฟุ้งกระจายของฝุ่น สำหรับกองมูลดินมีการเก็บกอง ๓ แห่ง พื้นที่ ๓๑๕ ไร่ ๘๖ ไร่ และ ๔๑ ไร่ตามลำดับ โดยกองดินสูงไม่เกิน ๔๐ เมตร มีการนำเปลือกดินมาปิดทับ และปรับปรุงดินก่อนปลูกต้นไม้ การเก็บกากแร่มีบ่อเก็บกักได้ประมาณ ๒๐๐ ไร่ มีคันดินสูงประมาณ ๑๙ - ๒๓.๗ เมตร และใช้ดินเหนียวหน้า ๓๐ มิลลิเมตรปูพื้นกันบ่อระบบบำบัดน้ำเสีย น้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการสกัดแร่ จะถูกนำไปผ่านกระบวนการลดปริมาณไซยาไนด์และสารปนเปื้อนอื่น ๆ ก่อนปล่อยลงสู่ขุมเหมือนและนำกลับไปใช้ใหม่ในกระบวนการผลิต ก๊าซเกิดขึ้นจากการผลิตแร่ จะใช้พัดลมดูดอากาศขนาด ๑,๘๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง เพื่อดูดก๊าซสู่บรรยากาศ มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อดูแลผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำเหมืองทองคำโดยนำเงินเข้ากองทุนจำนวน ๑๔๕ บาท ต่อทองคำ ๑ ออนซ์ ขณะนี้มีเงินเหลืออยู่ในกองทุน

ประมาณ ๗.๑๘ ล้านบาท นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งงบประมาณสำหรับพัฒนาชุมชนเป็นรายปี โดยในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้ใช้เงินเพื่อการพัฒนาชุมชนรวม ๑๓.๒๗๗ ล้านบาท

การปรับสภาพพื้นที่เหมือง ได้กำหนดกลยุทธ์ในการฟื้นฟูสภาพเหมืองตามข้อกำหนดใน ประทานบัตรและมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงาน EIA ดังนี้

๑. การฟื้นฟูสภาพเหมืองในระหว่างการทำเหมือง ดินชั้นบนสุขที่อุดมสมบูรณ์และขุดลอก ออกมาไปเก็บกองไว้ในพื้นที่ที่กำหนดและหากกองทิ้งไว้นานกว่า ๑ ปี จะปลูกพืชคลุมดิน เพื่อป้องกันการพัง กระจายและรักษาคุณสมบัติของดินให้คงเดิม สำหรับดินลูกรังชั้นล่าง หากกองทิ้งไว้นานกว่า ๓ ปี จึงจะปลูก พืชคลุมดิน นอกจากนั้น จะจัดทำแผนการปลูกต้นไม้ เป็นรายปี โดยระบุสถานที่ปลูก ประเภทและพันธุ์ใหม่ โดยใช้ไม้พื้นบ้าน เช่น สะเดา กระจินเทพา เป็นต้น และมีแผนดูแลเรื่องการระบายน้ำและการป้องกันการกัด เาะาะของดิน

๒. การฟื้นฟูสภาพเหมืองหลังจากการสิ้นสุดการทำเหมืองประกอบด้วยบ่อเก็บกักกากแร่ จะบำบัดน้ำที่เหลืออยู่ก่อนสูบไปไว้ที่ชุมชนเหมือง แล้วใช้ดินชั้นบนถมและทดสอบคุณสมบัติทางธรณีเคมีและจะปลูก พืชเฉพาะพืชคลุมดิน เพราะไม่ใหญ่อาจมีรากลึกลงด้านล่างและเกิดการโค่นล้มภายหลัง สำหรับโรงแต่งแร่ถนนใน พื้นที่โครงการอาคารสำนักงานบ้านพักและพื้นดินอื่น ๆ ในบริเวณโครงการ นั้น หากบริษัท สวนสักพัฒนา จำกัด คุนย ซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินไม่ต้องการใช้ประโยชน์ จะรื้อถอนให้กลับสู่สภาพเดิมมากที่สุด นอกจากนั้น บริษัท สวนสักพัฒนา จำกัด มีโครงการปลูกไม้สักและไม่โตเร็วชนิดอื่น ๆ สำหรับบ่อเหมืองจะทิ้งไว้เป็นแหล่ง น้ำโดยจะดำเนินการปิดทับชั้นดินที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ

การติดตามและตรวจสอบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จะดำเนินการตรวจสอบคุณภาพอากาศ ความดังของเสียง คุณภาพน้ำตรวจระดับน้ำในบ่อเก็บกักแร่ตรวจสอบปริมาณไซยาไนด์ คุณภาพน้ำใต้ดินตาม กำหนดเวลาภายใต้มาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ในประทานบัตร และต้อง จัดทำรายงานการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทุก ๔ เดือน ส่งให้ ท้องถิ่นสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ กพร. เพื่อทราบ ซึ่ง กพร. ให้ ความเห็นว่า การดำเนินงานของบริษัทเป็นไปตามแผนผังโครงการและมาตรการป้องกันผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม

๒) บริษัททุ่งคำ จำกัด (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, ๒๕๕๓)

การทำเหมืองแร่ทองคำบริเวณภูทับฟ้าและภูซับบอน จังหวัดเลย เป็นการทำเหมืองแร่เปิดโดยวิธี เหมืองหาบลักษณะการทำเหมืองเป็นแบบชั้นบันไดความสูงของชั้นบันไดไม่เกิน ๖ เมตร การทำเหมืองดังกล่าว จะมีการใช้วัตถุระเบิด เพื่อระเบิดหินปนแร่ออกมาแล้วนำหินปนแร่ดังกล่าวไปคัดแยกแร่ทองคำออกเป็นการ แยกทองคำจากสินแร่ ส่วนของการประกอบโลหกรรมกระทำโดยการนำหินปนแร่ไปบดย่อยให้มีขนาดเล็กแล้ว ใช้สารไซยาไนด์ทำการสกัดทองคำจากสินแร่ โดยควบคุมให้สภาพสารละลายไซยาไนด์ให้เป็นต่างอยู่เสมอ จากนั้นก็นำผงถ่านไปจับทองคำที่อยู่ในสารละลายแล้วทำการหลอมทองคำที่ได้ให้เป็นก้อนมีน้ำหนักประมาณ ๑๒ กิโลกรัม ส่วนของไซยาไนด์ในระบบการประกอบโลหกรรมจะไม่มีสารระบายออกสู่ภายนอก โดยใน กระบวนการประกอบโลหกรรมที่ได้รับอนุญาตนี้จะใช้วิธี Inco process ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวจะมีการสกัด สารไซยาไนด์ที่ใช้น้ำกลับไปใช้ใหม่หมุนเวียน เพื่อเป็นการใช้สารให้มีความคุ้มค่ามากที่สุด โดยระบบสามารถนำ สารไซยาไนด์ที่นำกลับไปใช้ใหม่ได้ถึง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ และน้ำที่ปล่อยออกจากระบบเพื่อนำไปเก็บกักไว้ในบ่อกัก เก็บนั้น จะต้องมีความเข้มข้นของสารไซยาไนด์ไม่เกินค่าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมกำหนดกากแร่ต่าง ๆ ที่มีการปนเปื้อนสารไซยาไนด์นี้จะถูกเก็บกักไว้ในบ่อกักเก็บเช่นเดียวกัน และ

จะต้องพยายามทำให้กากแร่ดังกล่าวแห้งเพื่อที่ให้สารโซเดียมคลอไรด์สลายตัวไปตามธรรมชาติ ส่วนของบ่อกักเก็บตะกอนแร่นี้จะทำการบดอัดแน่นและปูด้วยพลาสติก (HPDP) เพื่อป้องกันการรั่วซึมของสารโซเดียมคลอไรด์หรือโลหะหนักที่ปนเปื้อนอยู่ในสินแร่เข้าสู่ทางน้ำใต้ดิน ทั้งนี้ในระบบยังมีมาตรการติดตามตรวจสอบการปนเปื้อนของสารโซเดียมคลอไรด์หรือโลหะหนักดังกล่าวสู่ทางน้ำใต้ดิน โดยบริษัทจะต้องทำการตรวจวัดค่าปริมาณสารโซเดียมคลอไรด์และโลหะหนักอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังได้ทำการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำผิวดินโดยรอบพื้นที่ประกอบการเหมืองแร่ เพื่อให้ทราบว่ามีกรปนเปื้อนของมลพิษต่าง ๆ ออกสู่แหล่งน้ำธรรมชาติหรือไม่ ทั้งนี้การติดตามตรวจสอบดังกล่าวได้ บริษัทจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนด

๒.๕.๗ การเก็บค่าภาคหลวงแร่

สันติชัย ศรชัยไพศาล (๒๕๕๔) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดเก็บผลประโยชน์จากแร่ทองคำโดยจำแนกได้เป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ประเทศแคนาดาและออสเตรเลีย มีการจัดเก็บผลประโยชน์จากแร่ทองคำโดยการกำหนดค่าภาคหลวงแร่ใน ๒ รูปแบบ คือค่าภาคหลวงแร่ที่คิดจากมูลค่าของราคาประเมินที่หักค่าใช้จ่ายเบื้องต้นและที่คิดจะกำไรสุทธิ โดยสามารถเลือกรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อัตราที่เรียกเก็บของทั้งสองประเทศ อยู่ที่ร้อยละ ๒ - ๔ ของราคาประเมินโดยวิธีหักค่าใช้จ่ายเบื้องต้นและ ๒.๗ - ๓.๕ สำหรับประเมินจากมูลค่าแร่เบื้องต้น

๒) กลุ่มประเทศแถบแอฟริกาส่วนใหญ่มีการจัดเก็บผลประโยชน์จากการ ทำเหมืองแร่ทองคำ โดยคิดมูลค่าแร่เบื้องต้น มีอัตราค่าภาคหลวงตั้งแต่ร้อยละ ๒ - ๑๒

๓) กลุ่มประเทศอเมริกาใต้ทั้งประเทศเม็กซิโกและชิลี ไม่มีการกำหนดอัตราค่าภาคหลวงแร่ทั้งทองแดง หินปูน และทองคำ ส่วนประเทศอื่น ๆ มีการกำหนดอัตราค่าภาคหลวงที่ร้อยละ ๑ - ๓ ส่วนในกรณีของประเทศโดมินิกัน มีการเรียกเก็บค่าภาคหลวงจากราคาส่งออกที่ทำเรือและยกเว้นการเก็บค่าภาคหลวงหากไม่มีการส่งออก

๔) กลุ่มประเทศเอเชีย มีการเก็บค่าภาคหลวง ๒ ลักษณะ คือ คิดจากมูลค่าแร่เบื้องต้นในอัตราร้อยละ ๔ บวกกับมูลค่าคิดตามหน่วยสินแร่ทองคำที่ผลิตได้ในขณะที่อินโดนีเซียกำหนดค่าภาคหลวงแร่ในรูปต่อหน่วยสินแร่

ศิรินันท์ ไหมคง (๒๕๖๑) ได้กล่าวถึง ค่าภาคหลวงแร่ไว้ว่า ค่าภาคหลวงแร่ คือ ภาษีที่รัฐเรียกเก็บจากการทำเหมืองและขุดผลิตแร่ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน แร่เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปและเป็นสมบัติของประเทศภาครัฐจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยการเรียกเก็บผลตอบแทนจากการนำทรัพยากรแร่ไปใช้ประโยชน์ โดยในปี พ.ศ.๒๕๖๐ รัฐมีรายได้จากค่าภาคหลวงแร่ ๓,๕๖๙ ล้านบาท โดยรัฐมิได้มีการปรับอัตราค่าภาคหลวงแร่มาเป็นเวลานานจึงส่งผลให้อัตราค่าภาคหลวงแร่ไม่เหมาะสม จึงได้มีการกำหนดให้เรียกเก็บค่าภาคหลวงแร่ของการทำเหมืองแร่ดีบุก แร่ชนิดที่มีทั้งสติออกไซด์ แร่ตะกั่ว แร่ทองคำ และแร่สังกะสี จะจัดเก็บค่าภาคหลวงในอัตราก้าวหน้าร้อยละ ๒ - ๒๐ ของราคาแร่ ซึ่งการปรับอัตราค่าภาคหลวงดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการแร่ตามที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ภายใต้ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแร่ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ตามตารางที่ ๒.๔

ตารางที่ ๒.๔ แสดงการจัดเก็บค่าภาคหลวงแร่ทองคำ

แร่ทองคำ หน่วย : ๑ กรัม

ราคาแร่ (ราคาที่ยึดถือประกาศ)	อัตราค่าภาคหลวง (ร้อยละของราคาแร่)
≤ ๔๐๐ บาท	๒.๕
> ๔๐๐ - ๖๐๐ บาท	๕
> ๖๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท	๑๐
> ๑,๐๐๐ - ๑,๕๐๐ บาท	๑๕
> ๑,๕๐๐ บาท ขึ้นไป	๒๐

หมายเหตุ. จาก “การปรับอัตราค่าภาคหลวงแร่”, โดย ศิริพันธ์ ไหมคง, ๒๕๖๑, TAX POLICY JOURNAL, Tax Policy Bureau, Fiscal Policy Office, ๒(๘), น. ๒.

๒.๕.๖ ข้อมูลรายได้จากเหมืองทองคำที่ผ่านมา

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๒) ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่ได้รับประทานบัตรหรือสิทธิในการทำเหมืองจำนวน ๒ รายที่ยังดำเนินการอยู่โดยวิธีการใช้สารเคมีในการสกัดแร่ทองคำออกจากหิน ได้แก่

๑) บริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด ได้รับสิทธิทำเหมืองแร่ทองคำในเขตรอยต่อจังหวัดพิจิตรและเพชรบูรณ์ จำนวน ๕ แปลง ครอบคลุมพื้นที่ ๑,๒๕๘ ไร่ ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจำนวน ๔ แปลง พื้นที่ ๑,๑๖๖ ไร่ ๙๔ ตารางวา โดยประทานบัตรทั้ง ๔ แปลง มีอายุประทานบัตร ๒๐ ปี (ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๖๓) เปิดการทำเหมืองแร่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ผลิตแร่ทองคำแล้ว ๒๒.๓๒ เมตริกตัน

๒) บริษัท หุ่นคำ จำกัด ได้รับสิทธิทำเหมืองแร่ทองคำที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย จำนวน ๖ แปลง ครอบคลุมพื้นที่ ๑,๒๘๘ ไร่ อายุประทานบัตร ๒๕ ปี (ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๗๐ และ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๗๑) เริ่มเปิดทำเหมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ผลิตแร่ทองคำแล้ว ๐.๘ เมตริกตัน

ตารางที่ ๒.๕ ปริมาณการผลิต มูลค่าการผลิตและค่าภาคหลวงแร่ทองคำและเงิน

บริษัท	ผลผลิต				มูลค่ารวม (ล้านบาท)	ค่า ภาคหลวงแร่ (ล้านบาท)
	ทองคำ (เมตริกตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)	เงิน (เมตริกตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)		
บริษัทอัครา ไมนิ่ง จำกัด	๒๒.๓๒	๑๒,๑๐๒.๐๐	๖๙.๒๘	๕๙๓.๔๘	๑๒,๖๙๕.๔๘	๓๘๓.๘๒
บริษัทหุ่นคำ จำกัด	๐.๘๐	๖๕๖.๔๐	๐.๐๙	๑.๖๑	๖๕๘.๐๑	๑๕.๑๐
รวม	๒๓.๑๒	๑๒,๗๕๘.๔๐	๖๙.๓๗	๕๙๕.๐๙	๑๓,๓๕๓.๔๙	๓๙๘.๙๒

หมายเหตุ. จาก รายงานการศึกษานโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ (น. ๙), โดย สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๒, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

จากตารางที่ ๒.๕ รัฐสามารถเก็บค่าภาคหลวงแร่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ จนถึงปัจจุบันเป็นเงินทั้งสิ้น ๓๘๘.๙๒ ล้านบาท และจากตารางที่ ๒.๓ จังหวัดจันทบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ณ ราคาประจำปีของจังหวัดจันทบุรีในเฉพาะภาคการเกษตร เป็นเงิน ๗๓,๖๐๒ ล้านบาท

๒.๕.๙ ผลกระทบของการทำเหมืองแร่ทองคำ

สถาบันพระปกเกล้า (๒๕๖๔) เหมืองแร่ทองคำเกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลไทย ในการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรม โดยหวังผลให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยในส่วนของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำได้ถูกผลักดันผ่านมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งเห็นชอบให้มีการสำรวจและพัฒนาแร่ทองคำที่พบในหลายพื้นที่ของประเทศไทยและต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้มีมติเพิ่มเติมโดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้ออกใบอนุญาตขุดแร่ทองคำ การสำรวจแร่ทองคำพิเศษและประทานบัตรสำหรับการสำรวจและการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย และบริเวณใกล้เคียง ต่อมามีการกำหนดพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่หลายบริเวณ และเปิดให้เอกชนมาสำรวจและพบว่ามีเพียง ๒ แหล่งเท่านั้นที่มีศักยภาพสูงในเชิงพาณิชย์สามารถลงทุนผลิตแร่ทองคำได้อย่างคุ้มค่า คือ เหมืองทองชาติรี ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตรอยต่อของอำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร และอำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ดำเนินงานโดย บริษัท อัคราไมนิ่ง จำกัด และเหมืองทองภูทับฟ้า ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ดำเนินงานโดยบริษัท ทุงคำ จำกัด ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ได้มีประกาศเกี่ยวกับกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ของกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี ว่าบริษัททริชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด ได้ยื่นคำขอใบอนุญาตพิเศษแร่ทองคำ และรับจดทะเบียนไว้เป็นคำขอที่ ๘/๒๕๕๙ และ ๙/๒๕๕๙ รวม ๒ คำขอ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๔,๖๕๐ ไร่ ที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

๑) กรณีเหมืองแร่ทองคำ ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

๑.๑) การปนเปื้อนโลหะหนักในสิ่งแวดล้อมรอบพื้นที่เหมืองทองคำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๒๕๕๗) มุลนิธิบูรณะนิเวศได้เริ่มศึกษาสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในพื้นที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕ เมื่อทราบว่าชาวบ้านในพื้นที่มีความกังวลถึงปัญหาการปนเปื้อนของสารมลพิษในสิ่งแวดล้อมและอันตรายที่จะมีต่อสุขภาพ เนื่องจากเริ่มพบว่าประชาชนเจ็บป่วยด้วยอาการคล้ายกันอย่างผิดปกติโดยไม่ทราบสาเหตุที่ชัดเจน และชาวบ้านต้องการให้มีหน่วยงานที่สามารถเข้าไปช่วยเหลือศึกษาและค้นหาคำตอบแก่ชุมชนว่าการปนเปื้อนของสารมลพิษในสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมี และน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการทำเหมืองหรือไม่ และจะอย่างไรเพื่อช่วยยับยั้งและป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพไม่ให้รุนแรงไปกว่าสถานการณ์ที่ชาวบ้านกำลังประสบอยู่ การสำรวจพื้นที่และการศึกษาของมูลนิธิบูรณะนิเวศเริ่มต้นจากการปรึกษาหารือและสอบถามความต้องการของ “กลุ่มคนรักบ้านเกิด” และประชาชนในตำบลเขาหลวงบางหมู่บ้าน เพื่อกำหนดพื้นที่ที่ควรมีการศึกษาเบื้องต้นร่วมกัน โดยมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาขอบเขตพื้นที่ที่ควรจะศึกษาเป็นลำดับแรกคือ พื้นที่ที่เคยมีการศึกษาจากหน่วยงานราชการและพบการปนเปื้อนของสารมลพิษในสิ่งแวดล้อมมาแล้ว ได้แก่ บริเวณตามร่องห้วยผูก ห้วยฮวย และห้วยเหล็ก ซึ่งหน่วยงานราชการ ๓ แห่ง ได้แก่ กรมควบคุมมลพิษ (คพ.) กรมทรัพยากรน้ำบาดาล และกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (กพร.) ได้เคยเข้ามาเก็บตัวอย่างสิ่งแวดล้อมไปวิเคราะห์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ และพบการปนเปื้อนของโลหะหนักบางชนิด เช่น สารหนูและแมงกานีสในลำห้วยเหล่านี้ ถัดมาคือบริเวณลำห้วยผูก ห้วยเหล็กและแหล่งผลิตน้ำประปาบาดาลที่บ้านนาหนองบง (คุ่มน้อย) ซึ่งสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลย (สสจ.เลย) ได้เคยเข้ามาศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ และตรวจพบสารโลหะหนักในพื้นที่เหล่านี้ จนมีการออกประกาศเตือนประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้ห้วยผูกและห้วยเหล็กมิให้ดื่มน้ำจากสองลำห้วยนี้ ห้ามดื่มน้ำประปาบาดาลที่บ้านนาหนองบง (คุ่มน้อย) และห้ามบริโภคหอยขมที่เก็บจากลำห้วยเหล็ก นอกจากนี้สำนักงาน

สาธารณสุขจังหวัดเลย ยังตรวจพบโลหะหนักและสารไซยาไนด์ในเลือดของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใน ๖ ชุมชนรอบเหมืองด้วย

๑.๒) การปนเปื้อนโลหะหนักในตะกอนและในดินรอบพื้นที่เหมืองทองคำ

ศราริน กลิ่นโพธิ์กลับและคณะ (๒๕๖๒) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาดิตตามตรวจสอบมลพิษทางดินและเทคโนโลยีบำบัดดินในพื้นที่ปนเปื้อน โดยในการทดลองที่ ๒ ได้ศึกษาการแพร่กระจายของแคดเมียม ตะกั่ว และสารหนูในพื้นที่การเกษตรจังหวัดเลย โดยสำรวจการปนเปื้อนของโลหะหนักในพื้นที่เกษตรกรรมใกล้เคียงเหมืองแร่ทองคำทับฟ้าจำนวน ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาหนองบง บ้านภูทับฟ้าพัฒนา บ้านห้วยผุก และบ้านกอกสะท้อน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เก็บตัวอย่างดินในพื้นที่เกษตรกรรมตลอดแนวลำน้ำฮวย ห้วยผุกและห้วยเหล็ก จำนวน ๒๕๖ จุด แต่ละจุดแบ่งเป็นดินชั้นบนและดินชั้นล่าง (ที่ระดับต่ำกว่าดินบนลงไปจนถึง ๖๐ เซนติเมตร) พบการปนเปื้อนของสารหนูทั้งในดินชั้นบนและดินชั้นล่างและตะกอนท้องน้ำในเกือบทุกจุดเก็บตัวอย่างในระดับที่สูงเกินค่ามาตรฐานคุณภาพดินที่ใช้เพื่ออยู่อาศัยและเกษตรกรรมของประเทศไทย ที่ ๓.๙ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ในขณะที่ตะกั่วและแคดเมียมนั้นมีค่าต่ำกว่าค่ามาตรฐานของกลุ่มสมัชชายุโรป ที่กำหนดไว้ ๑๐๐ และ ๓.๐ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ตามลำดับจากผลวิเคราะห์ดินที่เก็บจากพื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำบริเวณหน้าเหมืองแร่ทองคำทับฟ้า บ้านภูทับฟ้าพัฒนา บ้านกอกสะท้อน และบ้านนาหนองบง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พบโลหะหนักปนเปื้อนและสะสมในดินมากที่สุดที่ระดับความลึกไม่เกิน ๓๐ เซนติเมตรจากผิวดิน ดังนั้นสารหนูที่ปนเปื้อนในดินอาจเป็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของพื้นที่นี้ เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนมีการบริโภคผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูกในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงทางด้านสุขภาพของคนในชุมชน

ผลวิเคราะห์ตัวอย่างตะกอนดินท้องน้ำ (Sediments) จากลำห้วยสาธารณะห้วยเหล็ก และห้วยผุกในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ซึ่งไหลผ่านด้านข้างของเหมืองแร่ทองคำทับฟ้าและอยู่ใกล้เคียงกับบ่อดักตะกอนของเหมืองแร่ทองคำ พบปริมาณสารหนูทั้งหมดในตะกอนดินจากลำห้วยเหล็กที่ระดับ ๓๑.๖ - ๒๓๒.๒ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และสารหนูในตะกอนดินจากลำห้วยผุก ๒๑.๗-๔๑.๑ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งปริมาณที่ตรวจพบดังกล่าวสูงเกินเกณฑ์คุณภาพตะกอนดินในแหล่งน้ำผิวดินตามประกาศของกรมควบคุมมลพิษ ปีพ.ศ. ๒๕๖๑ (๑๐ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม) โดยลำห้วยทั้งสองสายไหลลงไปสู่ชุมชนด้านล่างก่อนไปรวมกับลำน้ำฮวย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำหลักที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ทั้งเพื่อการอุปโภคและบริโภค

๑.๓) การวิเคราะห์ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของการทำเหมืองแร่ทองคำ

กาญจนา ยาอุด (๒๕๕๖) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของการทำเหมืองแร่ทองคำ กรณีศึกษาอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบภายนอกจากการทำเหมืองแร่ทองคำ โดยเฉพาะผลกระทบต่อสุขภาพโดยการสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบเหมืองแร่ทองคำ เกี่ยวกับปัญหาทางด้านสุขภาพ วิธีการป้องกัน และต้นทุนค่าใช้จ่ายในการป้องกัน นำข้อมูลผลกระทบภายนอกทางด้านสุขภาพมาวิเคราะห์ แจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ เพื่อคำนวณต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของผลกระทบภายนอกด้านสุขภาพจากการทำเหมืองแร่ทองคำ โดยต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ที่ประเมินนี้มีองค์ประกอบได้แก่ ต้นทุนความเจ็บป่วยและต้นทุนของการหลีกเลี่ยงความเจ็บป่วย ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์ประชาชนพื้นที่ศึกษาจำนวน ๗๐ คน และประชาชนกลุ่มเปรียบเทียบจำนวน ๗๐ คน และมูลทุติยภูมิจากโรงพยาบาลวังสะพุงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้ป่วยและค่ารักษาพยาบาลด้วยโรคหรืออาการเฝ้าระวังที่คาดว่าจะเกิดจากผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ ผลการศึกษาพบว่า

๑.๓.๑) อุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำเป็นกิจการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทั้งลักษณะภูมิประเทศ อากาศ เสียง น้ำ ดิน ระบบนิเวศวิทยา และนำไปสู่ผลกระทบต่อสุขภาพจากการปนเปื้อนสารพิษหรือโลหะหนัก

๑.๓.๒) การคำนวณต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของผลกระทบภายนอกด้านสุขภาพจากการทำเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดเลย พบว่าต้นทุนความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นทั้งหมดมีมูลค่ารวมสะสมตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๔ ถึงปีงบประมาณ ๒๕๕๖ เท่ากับ ๓,๑๓๓,๒๔๙ บาท และต้นทุนในการหลีกเลี่ยง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๖๖ เท่ากับ ๕๗๗,๖๘๐,๒๘๑ บาท หรือ ๘๒,๕๒๕,๗๕๔ บาท ต่อปี หรือ ๗๘,๘๒๑ บาท ต่อครัวเรือนต่อปี

วัชรินทร์ ชาญศิลป์ (๒๕๖๑) พบว่า การทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัททุ่งคา ในอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ได้ส่งผลกระทบต่อด้านสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบเหมือง โดยในร่างกายของประชาชนมีการปนเปื้อนสารตะกั่ว แคดเมียม สารหนู แมงกานีส และไซยาไนด์ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่ได้รับผลกระทบกับบริษัททุ่งคา ประชาชนในพื้นที่จึงใช้การเมืองภาคพลเมืองเพื่อแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา มีแกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิดและเมืองคักรพัฒนาเอกชนบางกลุ่มออกมาเป็นแนวร่วม เช่น มูลนิธิบูรณะเขต มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร รวมทั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในส่วนของภาครัฐนั้นขั้นตอนการแก้ปัญหาที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เช่น การตรวจสอบคุณภาพน้ำบริเวณพื้นที่รอบเหมืองก็มีการตรวจตอนที่เกิดปัญหาแล้ว แม้จะพบสารแมงกานีส สารหนู แต่ก็ไม่สามารถระบุแน่ชัดว่าไซยาไนด์ที่พบในการตรวจตัวอย่างเลือด เกิดจากการรับสารพิษจากการดำเนินกิจกรรมของเหมืองแร่ทองคำมากไปกว่านั้น ภาครัฐยังร่วมมือกับบริษัททุ่งคาในการแก้ปัญหา ซึ่งทำให้ประชาชนรู้สึกที่ภาครัฐช่วยเหลือให้บริษัททุ่งคาให้สามารถดำเนินกิจการไปได้ มากกว่าการแก้ปัญหาให้ประชาชน เช่น การที่มีตำรวจสกัดกั้นไม่ให้ประชาชน และกลุ่มผู้คัดค้านเข้าร่วมการทำ Public scoping หรือการที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐช่วยบริษัททุ่งคาเกลี้ยกล่อมประชาชนและกลุ่มผู้คัดค้านให้บริษัททุ่งคาขนแร่ออกไปได้ ปัญหาเรื่องเหมืองแร่ทองคำ จึงควรมีการพิจารณาปรับปรุง ดังนี้

๑) ในการดำเนินงานของภาครัฐ

๑.๑) ควรมีระบบในการจัดเก็บข้อมูล เพื่อศึกษาว่าสารพิษที่ตรวจพบในโลหิตของประชาชนนั้น เกิดขึ้นก่อนหรือหลังจากการดำเนินกิจกรรมเหมืองทองคำแล้ว หรือสารพิษที่พบในโลหิตของประชาชนในพื้นที่รอบเหมืองกับพื้นที่อื่น ๆ ต่างกันหรือไม่

๑.๒) ควรมีเครื่องมือที่ใช้อย่างเพียงพอ เช่น เครื่องตรวจวัดไซยาไนด์

๑.๓) ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานของภาครัฐให้ดียิ่งขึ้น

๑.๔) ควรมีความโปร่งใสที่ผ่านมาประชาชนมองว่าหน่วยงานรัฐ เช่น กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (กพร.) มีผลประโยชน์ร่วมกับบริษัทเอกชนเพราะ กพร. เป็นผู้ที่มีอำนาจในการออกประทานบัตรและใบอนุญาตประกอบโลหกรรม กพร. จะได้รับเงินอุดหนุนพิเศษตลอดอายุประทานบัตร เป็นทุนการศึกษาแก่บุตรหลานของข้าราชการ กพร.ด้วย มากไปกว่านั้นประชาชนเคลือบแคลงสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของภาครัฐมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันเกี่ยวพัน ในการดำเนินงานของบริษัทเอกชน เช่น มีเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่ได้ลาออกไปแล้วได้ดำรงตำแหน่งสำคัญใน กพร. และได้เสนอให้มีการขยายการทำเหมืองแร่ทองคำออกไปอีก ๑๒ จังหวัด

๑.๕) การเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบควรมีอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

๑.๖) ภาครัฐควรพิจารณาค่าภาคหลวงให้เหมาะสมในเรื่องค่าภาคหลวง ซึ่งภาครัฐในส่วนกลางจะจัดสรรงบที่ได้จากค่าภาคหลวงไปสู่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นจะได้ใช้งบประมาณ

นี้ไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ในกรณีของการที่บริษัททุ่งคาได้รับอนุญาตให้เข้ามาดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจะได้รับงบประมาณที่เกิดจากค่าภาคหลวงปีละ ๑๐ ล้านบาท บริษัททุ่งคาที่ได้รับประทานบัตร มีการลดค่าภาคหลวงจากร้อยละ ๑๐ เหลือร้อยละ ๒.๕ และในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ (ค.ศ. ๒๐๐๗) จะลดลงเหลือ ๒๐% ค่าภาคหลวงนี้ถูกลดลงมากซึ่งไม่คุ้มกับการที่ประเทศต้องสูญเสียทรัพยากรอันมีค่าแต่ที่ ทำเพราะ เพื่อดึงดูดให้นักลงทุนต่างประเทศเข้ามาทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำมากขึ้นเท่านั้น

๑.๗) ควรมีการทบทวนนโยบายการสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน หรือ Boi ที่นักธุรกิจต่างประเทศได้รับสิทธิพิเศษอีก ๔ ประการ ว่านโยบายดังกล่าวเอื้อประโยชน์ให้บริษัทเหมืองแร่มากเกินไปหรือไม่ เช่น ได้รับการยกเว้นภาษีอากรขาเข้าได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิ ๘ ปี และหลังจาก ๘ ปีแล้วยังได้รับการลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิต่อไปอีก ๕ ปี และได้รับอนุญาตหัก ค่าขนส่ง ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ได้ ๒ เท่า ของค่าใช้จ่ายเป็นเวลา ๑๐ ปี

๑.๘) ควรมีการพิจารณา พรบ. เหมืองแร่ในประเด็นการเพิ่มอำนาจของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ที่มากเกินไป โดยไม่สนใจการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒) ประชาชนไม่ควรถูกละเมิดสิทธิที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการอนุญาตสัมปทานสำรวจเหมืองทองคำ การละเมิดดังกล่าวอาจเนื่องมาจากประชาชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจดีพอ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและบริษัทเหมืองทองคำจึงใช้วิธีลัดในการขออนุญาตสัมปทานสำรวจเหมืองทองคำ ประชาชนไม่ได้เข้าร่วมในการรังวัด ปักหมุดของเขตเหมืองไม่ได้มีการปรึกษาหารือเบื้องต้นก่อนการดำเนินงานของสัมปทาน ขาดการทำประชาคม หมู่บ้านเพื่อรับฟังความคิดเห็นว่าจะให้บริษัทเหมืองแร่ ดำเนินการขอสัมปทานต่อหรือไม่ ดังนั้นจึงควรให้ความรู้ ความเข้าใจกับประชาชนให้มากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๒๕๕๗) ประชาชนในพื้นที่เกิดความวิตกกังวลถึงโลหะหนัก และสารอันตรายต่าง ๆ ของเหมืองแร่ทองคำที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งที่ตั้งของกิจการเหมืองแร่ทองคำนั้นเป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำสายหลักของชุมชน และเป็นพื้นที่แหล่งอาหาร ที่อุดมสมบูรณ์ของประชาชนในพื้นที่ ๖ ชุมชนซึ่งอยู่ท้ายน้ำ ทั้งนี้ ได้มีการตรวจพบว่า ระบบนิเวศในพื้นที่ดังกล่าว มีการปนเปื้อนของโลหะหนักและไซยาไนด์ในดินและแหล่งน้ำทั้งลำห้วยและน้ำบาดาลเพื่อการอุปโภค บริโภค และการตรวจพบโลหะหนักและไซยาไนด์ในเลือดของชาวบ้านใน ๖ หมู่บ้านเกินมาตรฐานหลายราย โดยประชาชนบางส่วนมีอาการเจ็บป่วยจากกล้ามเนื้ออ่อนแรงและแขนขาลีบ นอกจากนี้ ยังมีเหตุค้นบ่อเก็บกากไซยาไนด์พังทลายตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคมและเสี่ยงต่อการปนเปื้อนแหล่งน้ำใต้ดิน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ได้มาตรฐานของเหมืองดังกล่าว

นอกจากนี้ชาวบ้านยังพบว่าขั้นตอนการขอประทานบัตรเพื่อขยายการทำเหมืองในครั้งนี้ มีความไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากรายงานการไต่สวนประกอบคำขอประทานบัตรได้ระบุว่าพื้นที่ป่าโคกภูเหล็กเป็นป่าเบญจพรรณที่มีความสมบูรณ์น้อย รวมทั้งไม่มีทางหลวงและทางน้ำสาธารณะตัดผ่าน ทั้งที่ความเป็นจริงป่าโคกภูเหล็กได้จัดเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น ๑A ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่ามาก มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีร่องน้ำและโครงข่ายน้ำซับน้ำซึมแทรกประสานอยู่ใต้ดินและเป็นแหล่งต้นน้ำของชาวบ้าน รายงานการไต่สวนที่เป็นเท็จเช่นนี้ ประกอบกับผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านไม่ยอมรับและต้องลุกขึ้นมาคัดค้านการขอประทานบัตรขยายเหมืองแร่ ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่รอบเหมืองทองคำ จังหวัดเลย โดยสรุปสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ๒) วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ๓) ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับผู้ประกอบการ

๑.๔) การจัดการมลพิษเหมืองทองคำในต่างประเทศ

เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง (๒๕๕๘) รัฐบาลทั่วโลกยอมรับว่าเหมืองแร่เป็นกิจการที่ก่อมลพิษทั้งในรูปของมลพิษที่ปล่อยสู่ดิน น้ำ อากาศและมลพิษที่แฝงอยู่ในรูปของเสีย จากกระบวนการขุดเหมืองและกระบวนการแต่งแร่ ซึ่งประกอบด้วยสารมลพิษจำนวนมากที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เช่น สารตะกั่ว สังกะสี สารหนู ทองแดง สารปรอท แคดเมียม ไซยาไนต์ ฯลฯ จนเป็นเหตุให้หลายประเทศออกกฎหมายบังคับให้เหมืองแร่และโรงแต่งแร่เป็นกิจการที่ต้องรายงานปริมาณสารมลพิษที่ปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมทุกปี ดังเช่นในประเทศญี่ปุ่น แคนาดา สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ๒๘ ประเทศ ออสเตรเลีย ฯลฯ โดยมีการสรุปแหล่งกำเนิดมลพิษในอุตสาหกรรมการผลิตแร่ ดังนี้

๑.๔.๑) มลพิษจากเหมืองแร่ (สภาวะน้ำเหมืองเป็นกรดจากหินทิ้ง)

มลพิษหลักที่เกิดจากเหมืองแร่ คือ หินทิ้ง เนื่องจากหินทิ้งส่วนใหญ่ประกอบด้วยโลหะชนิดซัลไฟด์ เมื่อหินทิ้งทำปฏิกิริยากับน้ำและอากาศจะก่อให้เกิดน้ำชะจากเหมืองที่มีสภาพเป็นกรด หรือที่เรียกทั่วไปว่า “สภาวะน้ำเหมืองเป็นกรด” โดยน้ำเหมืองที่เกิดสภาวะเป็นกรดจะส่งผลให้โลหะหนักในหินทิ้งชะละลายสู่สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน

๑.๔.๒) มลพิษจากโรงแต่งแร่ (สารพิษในกากแร่)

โรงแต่งแร่ คือ กิจการที่แปลงสินแร่เป็นผลิตภัณฑ์ผู้ประกอบการนิยมตั้งโรงแต่งแร่ในพื้นที่เดียวกับเหมือง เพื่อประหยัดค่าขนย้ายสินแร่จำนวนมาก กระบวนการแต่งแร่มีหลากหลายวิธี เช่น การบด การแยกแร่ด้วยสารละลาย ฯลฯ มลพิษหลักที่เกิดจากโรงแต่งแร่ คือ กากแร่ หรือ หางแร่ ซึ่งมีสภาพเป็นของเหลวข้น ประกอบด้วยสารเคมีจากกระบวนการแต่งแร่ น้ำ และแร่ที่ไม่ต้องการ โดยแร่เหล่านี้อยู่ในสภาพบดละเอียดและสามารถทำปฏิกิริยาได้ง่าย สารพิษที่พบบ่อยในกากแร่ ได้แก่ ไซยาไนต์ ปรอท สารหนู ตะกั่ว แคดเมียม ทองแดง เซลีเนียม สังกะสีและนิกเกิล นอกจากนี้ กากแร่ยังสามารถก่อให้เกิดสภาวะน้ำเหมืองเป็นกรดได้เช่นกัน เนื่องจากกากแร่บางชนิดประกอบด้วยโลหะชนิดซัลไฟด์

๒) สถานการณ์ผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินงานของบริษัทเอกชน

๒.๑) บริษัทข้ามชาติกับสิทธิมนุษยชน

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และคณะ (๒๕๕๐) ในยุคโลกาภิวัตน์ที่การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเป็นไปในรูปแบบไร้พรมแดน ธุรกิจมีการออกไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากร แรงงาน การผลิต การตลาด ในประเทศที่เข้าไปลงทุนโดยบางธุรกิจอาจใช้รูปแบบเครือข่ายการผลิตข้ามชาติ (Global Production Network) ในการวางแผนลงทุนในประเทศต่าง ๆ ตามกลยุทธ์ของบริษัทแม่ ตัวอย่างเช่น ในอุตสาหกรรมยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ตามคำนิยามขององค์การการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development : UNCTAD) : UNCTAD บริษัทข้ามชาติ คือ บริษัทที่มีการดำเนินธุรกิจข้ามพรมแดนโดยการดำเนินงานเป็นไปภายใต้กลยุทธ์และนโยบายของบริษัทแม่ ซึ่งโดยทั่วไปในการนับบริษัท/หน่วยธุรกิจที่เป็นเครือข่ายของบริษัทข้ามชาติมักใช้เกณฑ์สัดส่วนการถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละ ๑๐ ขึ้นไปหรือเทียบเท่า ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่มีผลต่ออำนาจในการบริหาร

การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศหรือ (FDI) คือการลงทุนในรูปแบบของการควบคุมความเป็นเจ้าของในธุรกิจในประเทศหนึ่ง โดยนิติบุคคลที่ตั้งอยู่ในอีกประเทศหนึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยมาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๖๐s โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ ๑๙๘๐ หลังจากข้อตกลง Plaza Accord (๑๙๘๕) บริษัทข้ามชาติ (MNEs) ส่วนใหญ่จากญี่ปุ่นมีการโยกย้ายฐานการผลิตมายังประเทศไทย ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่

ไทยใช้นโยบายส่งเสริมการส่งออก ช่วยสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศ ทำให้การส่งออกขยายตัวอย่างรวดเร็วและเศรษฐกิจไทยเติบโตสูงเฉลี่ยจนถึงก่อนวิกฤติการเงินในเอเชียในอัตราประมาณร้อยละ ๑๐ ต่อปี

การกระจายตัวของการลงทุนของบริษัทข้ามชาติในประเทศไทยมีการกระจุกตัวอยู่ในสาขาการผลิต เช่น ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า รวมถึงอุตสาหกรรมที่สนับสนุนอุตสาหกรรมข้างต้น และภาคบริการ เช่น ธุรกิจการค้า โดยประเทศผู้ลงทุนหลักในไทย ได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐฯ กลุ่มประเทศยุโรปและอาเซียน แม้ว่าในภาพใหญ่ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทย แต่การที่บริษัทข้ามชาติมีการกระจุกตัวอยู่ในหลายภาคเศรษฐกิจ และในหลายกรณีมีแนวโน้มที่จะมีผลประกอบการที่ดีกว่าบริษัทของคนไทย เป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่น่าจะก่อให้เกิดข้อกังขาเกี่ยวกับประโยชน์ที่คนไทยได้รับจากการลงทุนของบริษัทข้ามชาติในประเทศ ในปัจจุบันที่กระแสเงินลงทุนจากสหรัฐฯ ญี่ปุ่น ยุโรป และประเทศอื่นๆ ในเอเชีย เข้ามาในไทยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น การทำความเข้าใจกับการทำธุรกิจของบริษัทข้ามชาติและผลกระทบต่อไทยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญกับการวางแผนและนโยบายของภาครัฐเพื่อให้ประเทศได้ประโยชน์จากการเข้ามาของธุรกิจต่างชาติมากที่สุด

การเข้ามาของทุนต่างประเทศในรูปแบบของบริษัทข้ามชาติเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจไทย โดยการลงทุนสร้างรายได้จากการส่งออกและการจ้างงานขึ้นในประเทศ อย่างไรก็ตามสำหรับผลต่อการเชื่อมโยงระหว่าง MNEs กับอุตสาหกรรมในประเทศและผลทางอ้อมในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับธุรกิจในประเทศนั้น เพื่อให้ประเทศได้รับประโยชน์มากที่สุดในแง่ของนโยบายภาครัฐควรต้องคงนโยบายการค้า และการลงทุนเสรีเพื่อจูงใจให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนและให้ธุรกิจไทยเผชิญกับการแข่งขันเพื่อให้มีการปรับตัว โดยภาครัฐควรมีมาตรการช่วยเหลือและส่งเสริมการปรับปรุงคุณภาพของซัพพลายเออร์และอุตสาหกรรมสนับสนุนในประเทศ ซึ่งเป็นจุดแข็งของไทยในการดึงดูดการลงทุนของนักลงทุนต่างชาติด้วยการขยายตัวทางเศรษฐกิจและรายได้ทำให้ประเทศไทยไม่อาจแข่งขันในการดึงดูดการลงทุนด้วยการเป็นแหล่งแรงงานราคาถูกได้อีกต่อไป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรืออีกนัยหนึ่งคือ แรงงานที่มีคุณภาพซึ่งปัจจุบันเริ่มมีความขาดแคลนในบางอุตสาหกรรม เป็นปัจจัยหลักที่จะช่วยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้เทคโนโลยีและขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาวให้กับอุตสาหกรรมไทย

องค์การการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (๒๕๕๘) (UNCTAD) ระบุความจำเป็นในการปฏิรูปความตกลงด้านการลงทุนระหว่างประเทศและเรียกร้องให้ผู้กำหนดนโยบายปฏิรูประบบ เพื่อสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนและพิจารณาความสอดคล้องของข้อตกลงที่มีอยู่รายงานระหว่างประเทศต่าง ๆ ควรจะใส่ใจใน ๕ ประเด็น คือ

๒.๑.๑) สงวนสิทธิ์ในการกำกับดูแลเพื่อประโยชน์สาธารณะ เพื่อให้ข้อจำกัดในการออกแบบมาตรการจากความตกลงด้านการลงทุนไม่เป็นอุปสรรคต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น มีการเขียนให้ชัดเจนและอธิบายสถานการณ์ให้ชัดเจนขึ้นในข้อกำหนดเกี่ยวกับให้สิทธิประเทศที่ได้รับความอนุเคราะห์สูงสุด (Most Favored Nation: MFN's) การปฏิบัติที่เท่าเทียมและเป็นธรรม มาตรการเวนคืนทางอ้อม การเยียวยาขาดความเสียหาย และมีการระบุข้อยกเว้นสำหรับนโยบายสาธารณะหรือความมั่นคงของชาติ

๒.๑.๒) ปฏิรูปการระงับข้อพิพาทเพื่อให้สามารถตัดการกับปัญหาวิกฤติเกี่ยวกับความชอบธรรมทางกฎหมาย เช่น ปฏิรูปกลไกอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจสำหรับระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับ

นักลงทุนโดยที่ยังคงโครงสร้างพื้นฐานไว้ ไม่ว่าจะปรับปรุงกลไกเดิมหรือเพิ่มองค์ประกอบใหม่เข้ามาอีกด้าน อาจจะทำให้ระบบใหม่ขึ้นมา เช่น สร้างศาลระหว่างประเทศหรือกลไกระหว่างรัฐต่อรัฐ

๒.๑.๓) ขยายการส่งเสริมการลงทุนและอำนวยความสะดวกในความตกลงด้านการลงทุนระหว่างประเทศ เช่น เพิ่มทางเลือกเกี่ยวกับการส่งเสริมการรับและออกไปลงทุน การส่งเสริมการลงทุนร่วมกัน การมีผู้ตรวจราชการในด้านการอำนวยความสะดวกการลงทุน (Ombudsperson) และความร่วมมือระหว่างภูมิภาค

๒.๑.๔) สร้างการลงทุนที่รับผิดชอบต่อให้เกิดผลกระทบในทางบวกสูงสุดและมีผลกระทบทางลบต่ำสุด เช่น เพิ่มบทบัญญัติในกฎหมายที่จะไม่มีการลดมาตรฐานใด ๆ หรือเพิ่มข้อกำหนดที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อมากขึ้นแก่ผู้ลงทุน

๒.๑.๕) ปรับปรุงให้ความตกลงมีความสอดคล้องเป็นระบบเพื่อไม่ให้เกิดช่องว่าง ความซ้ำซ้อนและสร้างความร่วมมือในด้านการลงทุน เช่น ปรับปรุงความสอดคล้องของความตกลงด้านการลงทุน จัดการ และเครือข่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จัดการให้มีการเชื่อมโยงระหว่างความตกลงเหล่านี้กับกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ และทำให้การปฏิรูปนี้เป็นวาระแห่งชาติของทุกประเทศ

๒.๒) การดำเนินการของบริษัทข้ามชาติกับธุรกิจเหมืองทองคำในประเทศไทย

ตามนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศ ตามมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ เห็นชอบให้มีการสำรวจและพัฒนาแร่ทองคำที่พบในหลายพื้นที่ของประเทศไทยและเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้มีมติเพิ่มเติมโดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้ออกอาชญาบัตรผูกขาดการสำรวจแร่ อาชญาบัตรพิเศษและประทานบัตรสำหรับการสำรวจและการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย และบริเวณใกล้เคียง กิจการผลิตแร่ทองคำในอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี ๒๕๔๔ หลังจากที่บริษัท ทุ่งคำ จำกัด หรือ บมจ. ทุ่งคำเบอร์เป็นบริษัทประกอบการเหมืองแร่ทองคำของไทยรายหนึ่งซึ่งเป็นบริษัทลูกของผู้ประกอบการสัญชาติออสเตรเลียซึ่งจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๙ (ข), น.๘๓) ได้รับประทานบัตรการทำเหมืองแร่ระยะแรกบนภูทับฟ้า ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) สำหรับ คำขอประทานบัตรที่ ๖๒ - ๖๗/๒๕๓๘ ได้ผ่านมติความเห็นชอบในหลักการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยมีเงื่อนไขจากคณะกรรมการผู้ชำนาญการให้บริษัทผู้ขอประทานบัตรจะต้องเสนอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับแผนการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การจัดการกองเปลือกดินและเศษหิน การบำบัดปริมาณสารละลายไซยาไนด์ในน้ำทิ้งจากโรงแต่งแร่และมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมแก่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง, ๒๕๕๘) รัฐบาลยังได้เชิญชวนให้ผู้สนใจลงทุนยื่นขอสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ พร้อมทั้งได้กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ยื่นขอสิทธิ ข้อเสนอทางเทคนิค ผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษแก่รัฐ และอื่น ๆ โดยบริษัทดังกล่าวได้ดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำจนสิ้นสุดในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เนื่องจากใบอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้หมดอายุลง

บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) (ชื่อเดิม อัครา ไมนิ่ง จำกัด) เป็นบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนจัดตั้งภายใต้กฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทยในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นเจ้าของและผู้ประกอบการโครงการเหมืองแร่ชาติรีคอมเพล็กซ์ในประเทศไทย เป็นบริษัทลูกของบริษัท คิงส์เกต คอนโซลิเดเต็ด ซึ่งจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย ("ASX") ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๖ บริษัท คิงส์เกต คอนโซลิเดเต็ด ถือหุ้นร้อยละ ๔๘.๒% บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) เป็นเจ้าของและผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำที่มี

ปริมาณสินแร่และปริมาณการผลิตทองคำมากที่สุดในประเทศไทยภายใต้โครงการเหมืองแร่ชาตรีคอมเพล็กซ์ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตจังหวัดพิจิตรและเพชรบูรณ์ ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๒๘๐ กิโลเมตร โครงการเหมืองแร่ชาตรีคอมเพล็กซ์ ประกอบด้วย แหล่งสินแร่ชาตรีใต้ ซึ่งเริ่มดำเนินการผลิตเชิงพาณิชย์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔ และแหล่งสินแร่ชาตรีเหนือ ซึ่งเริ่มดำเนินการผลิตเชิงพาณิชย์ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๑ นอกจากนี้ โครงการเหมืองแร่ชาตรีคอมเพล็กซ์ ยังมีโรงประกอบ โลหกรรมชาตรีเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วย (บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๗)

เนื่องจากได้มีการร้องเรียนและคัดค้านการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเพราะว่าการประกอบกิจการดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่โครงการทำเหมืองแร่ทองคำหลายแห่ง ซึ่งยังต้องรอการตรวจสอบวิเคราะห์และวินิจฉัยในข้อเท็จจริงและปัญหาจึงมีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการในการป้องกันและระงับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รวมทั้งกำหนดมาตรการในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมทั้งส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติ หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติจึงมีคำสั่งที่ ๗๒/๒๕๕๙ ให้ผู้ประกอบการที่ได้รับประทานบัตรและใบอนุญาตต่าง ๆ ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ระงับการประกอบกิจการไว้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นต้นไป จนกว่าคณะกรรมการจะมีมติเป็นอย่างอื่น แต่ทั้งนี้ ผู้ประกอบการดังกล่าวยังคงมีหน้าที่ในการฟื้นฟูพื้นที่ตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไม่ว่าพื้นที่ที่ประทานบัตรจะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานใดก็ตาม (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ, ๒๕๕๙)

หลังจากที่การดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำได้ยุติลงตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๕๙ ถึงเดือนตุลาคม ๒๕๖๓ คณะกรรมการแร่ ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบการอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษเพื่อการสำรวจแร่ทองคำจำนวน ๔๔ แปลง ในพื้นที่อำเภอชนแดนและวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นคำขอยื่นไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และ พ.ศ. ๒๕๔๘ และได้มีการดำเนินการต่อตามนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำและพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ มีอายุในการสำรวจไม่เกินแปลงละ ๕ ปี กรมจึงได้อนุญาตเป็นอาชญาบัตรพิเศษที่ ๓/๒๕๖๓-๔๖/๒๕๖๓ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ถึงวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ โดยกำหนดให้ต้องได้รับการยินยอมหรือการอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่ก่อนการสำรวจและเมื่อได้ดำเนินการสำรวจโดยวิธีการเจาะสำรวจแล้วต้องฟื้นฟูดูแลพื้นที่ให้เป็นไปตามที่เสนอไว้ในแผนการสำรวจ ต่อมาในเดือนธันวาคม ๒๕๖๔ คณะกรรมการแร่ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบการอนุญาตให้ต่ออายุประทานบัตรเพื่อการทำเหมืองแร่ทองคำและเงิน ด้วยวิธีการทำเหมืองแร่แบบเหมืองเปิด จำนวน ๔ แปลง ได้แก่ ประทานบัตรที่ ๒๕๕๒๘/๑๔๗๑๔ ในพื้นที่ตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ และประทานบัตรที่ ๒๖๙๑๐/๑๕๓๖๕ ประทานบัตรที่ ๒๖๙๑๑/๑๕๓๖๖ และประทานบัตรที่ ๒๖๙๑๒/๑๕๓๖๗ ในพื้นที่ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ออกไปอีก ๑๐ ปี กรมฯ จึงได้อนุญาตให้ต่ออายุประทานบัตร ๔ แปลง ตั้งแต่วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ถึงวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๗๔ และได้้อนุญาตการต่ออายุใบอนุญาตประกอบโลหกรรมที่ ๑/๒๕๕๑ ให้แก่บริษัทฯ เพื่อประกอบโลหกรรมแร่ทองคำ ด้วยวิธีการโลหวิทยาสารละลาย วิธีการโลหวิทยาไฟฟ้า และวิธีการโลหวิทยาความร้อน ที่ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร และที่ตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ออกไปอีก ๕ ปี ตั้งแต่วันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ถึงวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๗๐ ซึ่งคำขอต่ออายุประทานบัตรทั้งหมดเป็นคำขอที่บริษัทได้ยื่นไว้ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ และพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ในพื้นที่ประทาน

บัตรเดิม และต่อมาได้ยื่นเอกสารประกอบคำขอเพิ่มเติมตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมทั้งได้ดำเนินการตามกรอบนโยบายบริหารจัดการแร่ทองคำ

กรณีการขออนุญาตอาญาบัตรพิเศษเหมืองแร่ทองคำ ที่บริษัท ริชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด ในพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่เห็นว่า การสำรวจแร่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่อพื้นที่บริษัทฯ ทำการสำรวจแร่ โดยการยื่นคำขออาญาบัตรพิเศษเป็นการ “ขอสิทธิ” ในการสำรวจแร่ ในพื้นที่ที่กำหนดและการอนุญาตอาญาบัตรพิเศษไม่ใช่การอนุญาตหรือการให้สิทธิในการครอบครองพื้นที่ อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังไม่มีความเคลื่อนไหวใดใด จากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องถึงความคืบหน้าของการขออนุญาตอาญาบัตรพิเศษเหมืองแร่ทองคำดังกล่าว (ประชาชาติธุรกิจ, ๒๕๖๔)

การดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจเหมืองทองคำในประเทศไทยยังคงสร้างความวิตกกังวลให้กับประชาชนหรือชุมชน เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมายังมีประเด็นปัญหาต่าง ๆ จำนวนมากที่เกี่ยวกับการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาเกี่ยวกับสารพิษ ปัญหาสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ และปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในที่สุด

๒.๓ ผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินงานของธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทย

จากเอกสารงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (๒๕๕๑) พบว่าเหมืองแร่ทองคำชาติหรืออยู่ระหว่างจังหวัดพิจิตรและจังหวัดเพชรบูรณ์ เดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ บริษัทฯ ได้รับอนุญาตอาญาบัตรพิเศษเพื่อการสำรวจแร่ทองคำ ในบริเวณพื้นที่รอยต่อระหว่างจังหวัดพิจิตรเพชรบูรณ์ และพิษณุโลก จากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่จำนวน ๑๔ แปลง พื้นที่รวมประมาณ ๑๑๐,๐๐๐ ไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ บริษัทฯ เริ่มเปิดเหมืองก่อให้เกิดเสียงดังและฝุ่นละอองที่เกิดจากการระเบิดเหมือง รวมทั้งมลพิษปนเปื้อนลงในแหล่งน้ำสาธารณะจนไม่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพทั้งโรคระบบทางเดินหายใจและโรคผิวหนัง รวมทั้งเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในชุมชน แบ่งเป็นฝ่ายสนับสนุน-คัดค้านโครงการเหมืองแร่ทองคำรวมถึงมีการอพยพออกนอกพื้นที่ของวัดและโรงเรียน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีประชาชน จำนวน ๔๘ คน ได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่า การดำเนินงานบริษัทฯ ซึ่งยื่นคำขอประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำและเงินเพิ่มเติมบริเวณเขาหม้อ หมู่ที่ ๖ บ้านคลองดาลัย ตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนได้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีข้อสรุปผลการตรวจสอบว่า หน่วยงานรัฐควรพิจารณาให้ประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำและเงิน จำนวน ๕ แปลงใหม่ ที่ยื่นขอขยายเพิ่มเติมจากเดิมการขยายพื้นที่สร้างความแตกแยกในชุมชนอย่างรุนแรง ชุมชนต้องถูกโยกย้ายขณะที่ที่ดินทำกินมีจำกัด และไม่สามารถรองรับชุมชนเดิมได้ทั้งหมด การดำเนินการของบริษัทเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนที่มีสิทธิอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ บริษัทฯ ได้รับอนุญาตให้ขยายพื้นที่การทำเหมืองและปี พ.ศ. ๒๕๕๑ บริษัทฯ ขยายพื้นที่และโรงงานทำเหมืองแร่และผลิตโลหะกรรมเพิ่มเติมซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่เดิมทางทิศเหนือจากข้อมูลในรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกัน และแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเหมืองแร่ทองคำของบริษัทดังกล่าว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๒ โดยกระทรวงสาธารณสุขพบปริมาณโลหะหนักในน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินมีค่าเกินมาตรฐาน ได้แก่ แมงกานีส สารหนู และปรอท ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ตัวแทนชาวบ้านเขาหม้อ ๔๔ ราย ในพื้นที่หมู่ ๙ ตำบลเขาเจ็ดลูก ได้ยื่นฟ้องศาลปกครองพิษณุโลกให้ดำเนินคดีกับ ๕ หน่วยงานรัฐ ที่กระทำการโดยไม่

ขอด้วยกฎหมาย ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ คณะกรรมการเหมืองแร่ อธิบดีกรมป่าไม้ และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาเจ็ดยอดทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ ส่งผลให้ชาวบ้านตำบลเขาเจ็ดยอดกว่า ๑๐๐ คนได้รับผลกระทบ เจ็บป่วยจากการระเบิดภูเขาอย่างต่อเนื่อง น้ำดื่มไม่สามารถดื่มกินได้กว่า ๒ ปี และขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนประทานบัตร ๕ แปลงแรกของบริษัทฯ ที่ไม่ได้มีการทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) และยุติการดำเนินการใด ๆ ในเขตประทานบัตรเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายเป็นการชั่วคราว รวมถึงขอให้เพิกถอนการอนุญาตเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าทำเหมืองแร่ โดยกรมป่าไม้ และเพิกถอนมติสภา อบต. เขาเจ็ดยอดเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่ไม่ได้เปิดให้ประชาชนที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงมีส่วนร่วม มีนาคม ๒๕๕๕ ศาลปกครองพิษณุโลกพิพากษาให้เพิกถอนประทานบัตร แต่ก็มีเงื่อนไขให้บริษัทฯ ไปจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้เสร็จสมบูรณ์ภายในกำหนด ๑ ปี (นับจากวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕)

ผลกระทบจากเหมืองทองคำที่ผ่านมานอกจากจะมีประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแล้ว ยังมีผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการและหลังการดำเนินการ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในตอนต่อไป

๒.๔) สถานการณ์ผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินงานของบริษัทเอกชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๙)(ก) เหมืองแร่ทองคำชาติรีเดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ บริษัทฯ ได้รับอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษเพื่อการสำรวจแร่ทองคำในบริเวณพื้นที่รอยต่อระหว่างจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก จากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่จำนวน ๑๔ แปลง พื้นที่รวมประมาณ ๑๑๐,๐๐๐ ไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ บริษัทฯ เริ่มเปิดเหมือง ๑๒ ก่อให้เกิดเสียงดังและฝุ่นละอองจากการระเบิดเหมือง และมีมลพิษปนเปื้อนในแหล่งน้ำสาธารณะจนไม่สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ทั้งโรคระบบทางเดินหายใจ และโรคผิวหนัง รวมทั้งเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในชุมชน แบ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านโครงการเหมืองแร่ทองคำรวมถึงมีการอพยพออกนอกพื้นที่ของวัดและโรงเรียน (เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง, ๒๕๕๘) ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีประชาชนจำนวน ๔๘ คน ได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่า การดำเนินงานบริษัทฯ ซึ่งยื่นคำขอประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำและเงินเพิ่มเติมบริเวณเขาหม้อ หมู่ที่ ๖ บ้านคลองตาลัด ตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ผลการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ได้ให้ผู้ถูกร้อง ซึ่งได้แก่ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรณี กรมสรรพากร สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน จังหวัดพิจิตร และบริษัทฯ ชี้แจงข้อเท็จจริงเป็นลายลักษณ์อักษรและด้วยวาจา ซึ่งก่อนหน้านี้นี้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ บริษัทฯ ได้ซื้อที่ดินจากประชาชนในบริเวณดังกล่าวเพิ่มเติมทำให้ต้องมีการอพยพจนเกือบกลายเป็นชุมชนร้าง ต่อมา พ.ศ. ๒๕๔๘ บริษัทฯ ได้ยื่นคำขอประทานบัตรเพื่อการทำเหมืองแร่ทองคำที่ ๔/๒๕๔๖ เพิ่มเติม ประชาชนจึงยื่นคำร้องคัดค้านการขอประทานบัตร

บริษัทฯ ได้ชี้แจงว่าได้ยื่นคำขอประทานบัตรแปลงนี้ไว้ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ แต่เนื่องจากต้องใช้เวลาในการเจรจาซื้อกรรมสิทธิ์ที่ดิน จึงเพิ่งได้ทำการรังวัดเมื่อธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ และได้ชี้แจงว่า การทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัทฯ ได้ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับต่ำสุดจึงไม่มีความจำเป็นต้องย้ายประชาชนออกจากถิ่นฐานเดิม เหมืองแร่ทองคำและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขดังตัวอย่างของเหมืองแร่ทองคำ Martha ในเมือง Waihi ประเทศนิวซีแลนด์ แต่ที่ต้องดำเนินการโยกย้ายประชาชนในหมู่บ้านเขาหม้อออกจากพื้นที่เดิมนั้น เป็นการทำตามความต้องการของชาวบ้าน ไม่เช่นนั้นจะไม่ให้ความเห็นชอบในโครงการฯ ของบริษัทฯ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีข้อสรุปผลการตรวจสอบว่า หน่วยงานรัฐควรพิจารณาทำให้ประธานบัตรเหมืองแร่ทองคำและเงิน จำนวน ๕ แปลงใหม่ ที่ยื่นขอขยายเพิ่มเติมจากเดิมการขยายพื้นที่มายังแปลง ที่ ๒ สร้างความแตกแยกในชุมชนอย่างรุนแรง ชุมชนต้องถูกโยกย้ายขณะที่ที่ดินทำกินมีจำกัดและไม่สามารถรองรับชุมชนเดิมได้ทั้งหมด การดำเนินการของบริษัทเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนที่มีสิทธิอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ บริษัทฯ ได้รับอนุญาตให้ขยายพื้นที่การทำเหมืองและปี พ.ศ. ๒๕๕๑ บริษัทฯ ขยายพื้นที่และโรงงานทำเหมืองแร่และผลิตโลหะกรรมเพิ่มเติม ซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่เดิมทางทิศเหนือ จากข้อมูลในรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเหมืองแร่ทองคำของบริษัทดังกล่าว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๒ โดยกระทรวงสาธารณสุข ๑๔ พบปริมาณโลหะหนักในน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินมีค่าเกินมาตรฐาน ได้แก่ แมงกานีส สารหนู และปรอท

เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ชาวบ้านเขาหม้อ ๔๔ ราย ในพื้นที่หมู่ ๙ ตำบลเขาเจ็ดยักษ์ ยื่นฟ้องศาลปกครองพิษณุโลก ให้ดำเนินคดีกับ ๕ หน่วยงานรัฐ ที่กระทำการไม่ชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ คณะกรรมการเหมืองแร่ อธิบดีกรมป่าไม้และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาเจ็ดยักษ์ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ส่งผลให้ชาวบ้านตำบลเขาเจ็ดยักษ์กว่า ๑๐๐ คน ได้รับผลกระทบเจ็บป่วยจากการระเบิดภูเขาอย่างต่อเนื่อง น้ำไม่สามารถดื่มกินได้กว่า ๒ ปีและขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนประธานบัตร ๕ แปลงแรกของบริษัทฯ ที่ไม่ได้มีการทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) และยุติการดำเนินการใด ๆ ในเขตประธานบัตรเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายเป็นการชั่วคราว รวมถึงขอให้เพิกถอนการอนุญาตเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าทำเหมืองแร่ โดยกรมป่าไม้ และเพิกถอนมติสภา อบต. เขาเจ็ดยักษ์ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่ไม่ได้เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ศาลปกครองพิษณุโลกพิพากษาให้เพิกถอนประธานบัตรแต่ก็มีเงื่อนไขให้บริษัทฯ ไปจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้เสร็จสมบูรณ์ภายในกำหนด ๑ ปี (นับจากวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕) กลางเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ลงพื้นที่ตรวจสอบเหมืองแร่ทองคำ (เฟส ๒) นำมาซึ่งคำสั่งใน ๓ ประเด็น คือ

๒.๔.๑) ให้บริษัทฯ หยุดดำเนินการทำเหมือง ตั้งแต่เวลา ๑๙.๐๐ - ๐๕.๐๐ น. ตั้งแต่วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นต้นไป จนกว่าจะมีการตรวจสอบตามข้อเท็จจริงอีกครั้ง

๒.๔.๒) ให้บริษัทฯ หยุดการทำเหมืองด้านทิศเหนือของโครงการตั้งแต่วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นต้นไป จนกว่าบริษัทฯ จะมีมาตรการแก้ไขปัญหาเสียงดังของการเจาะ การระเบิดและเครื่องจักรกลหนัก

๒.๔.๓) ให้บริษัทฯ ติดตั้งเครื่องกรองน้ำที่สามารถกรองโลหะหนักบริเวณบ่อประปาบาดาลของชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่โครงการทั้งหมด พร้อมทำการตรวจวัดคุณภาพของน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ทั้งนี้ ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔

เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ตัวแทนชาวบ้านท่านหนึ่ง ได้ทำหนังสือร้องเรียนส่งถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมอีกครั้ง โดยระบุว่า จากคำสั่งของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ทั้ง ๓ ข้อข้างต้นนั้น บริษัทฯ ยังมีได้แก้ไขข้อใดเลย นอกจากนี้ ยังเรียกร้องให้มีการตรวจสอบการข่มขู่คุกคามเอาชีวิตแกนนำชาวบ้านที่ต่อต้านเหมืองแร่ทองคำแห่งนี้ที่เกิดขึ้นแล้วและทวีความรุนแรงมากขึ้นต่อมา ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ศาลปกครองพิษณุโลก พิพากษาในคดีที่ประชาชน ๑๐๘ รายในพื้นที่หมู่ที่ ๓ บ้านเขาดิน หมู่ที่ ๗ บ้านหนองขนาท หมู่ที่ ๘ บ้านเขาดิน หมู่ที่ ๙ บ้านเขาหม้อ ตำบลเขาเจ็ดยักษ์

อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ยื่นฟ้องรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม (ที่ ๑) อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (ที่ ๒) อธิบดีกรมป่าไม้ (ที่ ๓) องค์การบริหารส่วนตำบลเขาเจ็ดยอด (ที่ ๔) กรมควบคุมมลพิษ (ที่ ๕) กรมที่ดิน (ที่ ๖) บริษัทฯ (ที่ ๗) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ที่ ๘) ผู้อำนวยการสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพิจิตร (ที่ ๙) ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร (ที่ ๑๐) เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดพิจิตร สาขาตะพานหิน (ที่ ๑๑) นายอำเภอทับคล้อ (ที่ ๑๒) บริษัทผู้ประกอบการถือครองที่ดินเพื่อการลงทุนและให้เช่าแห่งหนึ่ง (ที่ ๑๓) และอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม (ที่ ๑๔) ในข้อหาละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติตาม (ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑-๖, ๘, ๑๐, ๑๔) ปล่อยให้ บริษัทฯ สร้างบ่อทิ้งเก็บกากแร่แห่งที่ ๒ และประกอบโลหกรรมส่วนย่อยโดยไม่ชอบหรือไม่ได้รับอนุญาตจากราชการ ออกโฉนดที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑๑) และละเลยไม่ดูแลทางสาธารณประโยชน์ (ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑๒) ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ บริษัทฯ ได้สร้างบ่อทิ้งเก็บกากแร่แห่งที่ ๒ ที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากราชการ ซึ่งบ่อดังกล่าวอยู่ห่างจากบ้านของผู้ฟ้องคดีเพียง ๓๐๐ เมตรเท่านั้น อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างปัญหาสุขภาพให้คนในชุมชน ศาลปกครองพิษณุโลกพิพากษาให้เพิกถอนคำสั่งเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ของอธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ที่อนุญาตให้บริษัทฯ เปลี่ยนแปลงผังโครงการเหมืองแร่ทองคำชาติรีเหนือ ๑๕ (ไทยพับลิก้า, ๒๕๕๗)

๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ได้มีหนังสือด่วนที่สุดที่ อก ๐๕๐๘/๑๓๓ ลงนามโดยอธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่แจ้งให้บริษัทฯ หยุดประกอบการโลหกรรม โดยกำหนดเงื่อนไขให้บริษัทฯ ต้องให้นำชาวบ้านที่ป่วย ๒๕๔ คน ไปรักษาและรายงานผลภายใน ๓๐ วัน รวมทั้งให้เปิดเผยผลการศึกษาที่มีการตั้งข้อสังเกตว่าเหมืองทองเป็นต้นเหตุของการปนเปื้อนสารโลหะหนัก โดยเปิดเวทีสาธารณะเชิญนักวิชาการที่มีความเห็นแตกต่างกันมาแสดงความคิดเห็นและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในคณะผู้ตรวจสอบงานของบริษัทฯ และให้ส่งแผนปรับโครงสร้างภายใน เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องมลพิษสัมผัสพื้น หลังจากนั้นมีคำสั่งให้บริษัทฯ ประกอบกิจการเหมืองทองที่จังหวัดพิจิตรได้อีกครั้ง เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘

๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ สน.ทุ่งมหาเมฆ สรุปสำนวนสั่งฟ้องแกนนำคัดค้านเหมืองทองพิจิตรนำตัวส่งอัยการ หลังบริษัทฯ แจ้งความดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาท กรณีนำชาวบ้าน ๓๐๐ คน ยื่นร้องเรียนต่อสถานทูตออสเตรเลีย เมื่อพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ชาวบ้านในนามขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรมหรือพีมูฟ ประมาณ ๓๐๐ คน นำโดยตัวแทนผู้ป่วยและผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ตลอดจนตัวแทนชาวบ้านที่ถูกบริษัทฯ ฟ้องฐานบุกรุกและรบกวนการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ ได้เคลื่อนขบวนไปยื่นหนังสือที่สถานเอกอัครราชทูตออสเตรเลียประจำประเทศไทยเขตสาทร เพื่อคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำและใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์เพื่อกิจการเหมืองแร่ของบริษัทฯ ซึ่งเป็นบริษัทลูกของบริษัทสัญชาติออสเตรเลีย ที่ได้รับประทานบัตรให้ทำเหมืองแร่ทองคำครอบคลุมพื้นที่ ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร และบริเวณใกล้เคียงนานกว่า ๑๐ ปี ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสุขภาพของคนไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง จึงขอให้ประเทศเจ้าของทุนได้รับทราบและดำเนินการประสานงานไปยังบริษัทดังกล่าวให้ยุติกิจการ ตลอดจนรับผิดชอบต่อผลเสียหายที่เกิดขึ้น โดยมีเลขานุการเอกอัครราชทูตเป็นผู้รับเรื่อง หลังจากตัวแทนชาวบ้านยื่นร้องเรียนต่อสถานเอกอัครราชทูตออสเตรเลียแล้ว บริษัทฯ ได้แจ้งความดำเนินคดีกับแกนนำชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดพิจิตร ในข้อหาหมิ่นประมาท กรณีพาชาวบ้านไปยื่นร้องเรียนต่อสถานทูต โดยอ้างว่าเป็นการให้ข้อมูลเท็จเกี่ยวกับผลกระทบจากการทำเหมือง ทำให้บริษัทฯ ได้รับความเสียหายและต่อมา บริษัทฯ ได้แจ้งความดำเนินคดีกับตัวแทนชาวบ้านอีกคนในข้อหาหมิ่นประมาทด้วยเช่นกัน

๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีมติตั้งคณะกรรมการไต่สวนข้อกล่าวหาสินบนเหมืองทองคำที่จังหวัดพิจิตร พิชณุโลก และเพชรบูรณ์ ประธานเจ้าหน้าที่บริหารบริษัทสัญชาติออสเตรเลียซึ่งเป็นบริษัทผู้ถือหุ้นของบริษัทฯ ในประเทศไทยชี้แจงว่า บริษัท ฯ ไม่เคยจ่ายสินบนเพื่อใบอนุญาตในการทำเหมืองแร่ บริษัทฯ และกิจการเหมืองในเครือของบริษัทฯ ได้ดำเนินธุรกิจตามกฎหมายและข้อบังคับของภาครัฐในประเทศออสเตรเลียอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ทั้งยังปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการขอเข้าใช้ที่ดินความปลอดภัยและสุขอนามัยของพนักงาน การฟื้นฟูพื้นที่ทำเหมืองการปกป้องและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การควบคุมมลภาวะ และการติดต่อประสานงานทุกรูปแบบกับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐในทุกประเทศที่บริษัทเข้าไปดำเนินธุรกิจในช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย (ASIC) ได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนกรณีดังกล่าวและจากการสอบสวนไม่พบความผิดปกติใด ๆ และบริษัทฯ จึงเชื่อว่าการสอบสวนในกรณีดังกล่าวนี้ ได้ดำเนินไปจนถึงที่สุดแล้ว

สถาบันพระปกเกล้า (๒๕๖๔, น.๒) จากบทเรียนที่ผ่านมา สรุปได้ว่าประเทศไทยประสบปัญหาจากผลกระทบจากการทำเหมืองแร่โลหะ เช่น โรงงานแต่งแร่ตะกั่วในจังหวัดกาญจนบุรี การปนเปื้อนแคดเมียมในนาข้าวจากการทำเหมืองแร่สังกะสีในจังหวัดตาก และปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการประกอบกิจการเหมืองและโรงแต่งแร่ทองคำในจังหวัดพิจิตร จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดเลย ซึ่งกิจกรรมเหมืองแร่เหล่านี้ยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน หากพิจารณาปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการประกอบกิจการเหมืองแร่และโรงแต่งแร่ทองคำในจังหวัดพิจิตร โดยมีเขตติดต่ออีกสองจังหวัด คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดเลยและมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการใช้อำนาจของรัฐในการอนุญาตให้กลุ่มทุนข้ามชาติเข้ามาสำรวจและดำเนินการกิจการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในเขตพื้นที่จังหวัดพิจิตรและเขตพื้นที่ติดต่อกลุ่มทุนพยายามขอเข้าสำรวจในพื้นที่อำเภอบึงสามพัน โดยผ่านกลุ่มคนที่มีอำนาจในท้องถิ่นและเข้าสำรวจสายแร่ในพื้นที่ดังที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดการลุกขี้ของกลุ่มประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ประชาชนได้รวมตัวกันในการต่อต้านคัดค้านการทำเหมืองแร่เป็นวงกว้าง โดยประชาชนรู้สึกกังวลในการขอสำรวจแร่เพราะนอกจากพื้นที่ที่ขอสำรวจแร่ทับซ้อนกับพื้นที่ป่าสงวนและพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง หากมีการอนุญาตให้สำรวจแร่และเปิดเหมืองแร่ทองคำ อาจเกิดการปนเปื้อนมลพิษจากเหมืองทองสู่แหล่งน้ำกินน้ำใช้ของพื้นที่เขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) และกระทบแหล่งเพาะปลูกทุเรียนส่งออกที่สำคัญของประเทศ ซึ่งจังหวัดจันทบุรีเป็นหนึ่งในพื้นที่สำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำใน ๑๒ จังหวัด ที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ได้ประกาศตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ตามนโยบายของรัฐบาล นอกจากนี้ ผลที่เกิดจากการทำเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมา มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง เนื่องจากมีการบุกรุกเบิกพื้นที่ต้นไม้อุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และถ้าการทำลายเป็นจำนวนมาก มีการทำลายระบบนิเวศน์และทำให้ขาดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และถ้าการดำเนินการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ทับซ้อนของอุทยาน ป่าสงวน และพื้นที่ทำมาหากินของประชาชน เช่น สวนยางพารา สวนทุเรียน ย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรวม ทั้งด้านการประกอบอาชีพ ด้านการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และที่สำคัญตำบลพวาและตำบลสามพี่น้องที่มีการขออนุญาตขุดหาแร่ของบริษัท ริชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของภาคตะวันออกหากธรรมชาติถูกทำลายย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยรวมตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำกลางน้ำและปลายน้ำ ตลอดจนจังหวัดใกล้เคียงจำนวนมาก

ภาพที่ ๒.๖ ประชาชนจังหวัดจันทบุรีได้รวมตัวกันในการต่อต้านคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำ

หมายเหตุ: ปรับปรุงจาก สมาพันธ์คนจันทน์ที่ต้านเหมืองทอง. (๒๕๖๖, กรกฎาคม ๒๒). [ภาพถ่าย].

สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/Antigoldmine/photos>.

ภาพที่ ๒.๗ สถาบันพระปกเกล้าสรุปผลการสำรวจความคิดเห็นชาวบ้านเรื่องเหมืองทอง ณเทศบาลตำบลพวา อ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี

หมายเหตุ: จาก สมาพันธ์คนจันทน์ที่ต้านเหมืองทอง. (๒๕๖๔, เมษายน ๗). [วีดิทัศน์].

สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/Antigoldmine/videos/๓๗๑๑๗๒๔๒๔๐๐๙๐๑๘>.

จากผลการดำเนินการเกี่ยวกับการทำเหมืองทองคำที่ผ่านมา จะเห็นว่านโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการอนุญาตให้เอกชนมาดำเนินการสำรวจและได้รับสัมปทานบัตรในการทำเหมืองทองคำ ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง รวมถึงชุมชนที่อยู่โดยรอบสถานที่ประกอบการนั้น จากสถานการณ์ที่ผ่านมาจะเห็นว่ามีการดำเนินการทำเหมืองทองคำในเขตภูเขาหรืออุทยานเป็นพื้นที่ปราศจากการเข้าไปจับจองที่ดินทำกินของประชาชน แต่ถึงอย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้นนั้นก็ถือได้ว่าเป็นผลกระทบที่เสียหายจำนวนมากสำหรับในพื้นที่ต้นน้ำของประเทศ เช่น พื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก เป็นพื้นที่ที่มีความต้องการเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญที่จะต้องผลิตน้ำดิบสู่การบริโภค อุปโภค ภาคการเกษตร และภาคอุตสาหกรรมในหลายจังหวัด ยิ่งเป็นที่น่าวิตกที่อาจจะนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งในพื้นที่ในอนาคตได้

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรนิพา ลัดน้ำหिन (๒๕๕๓) ได้ทำการศึกษาวิจัย ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ใช้แรงงานในเมืองแร่ทองคำ ภูทับฟ้า บริษัททุ่งคำ จำกัด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ใช้แรงงานในเมืองแร่ทองคำ และเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานในเมืองแร่ทองคำ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กลุ่มเป้าหมาย คือ คณะผู้บริหาร ๓ คน และผู้ใช้แรงงาน ๑๒ คน รวมทั้งสิ้น ๑๕ คน และการสนทนากลุ่ม โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ หัวหน้าฝ่าย ๘ คน และตัวแทนผู้ใช้แรงงาน ๘ คน รวมทั้งสิ้น ๑๖ คน การประชุมวิเคราะห์ห้วงค์กรโดยเทคนิค SWOT จำนวน ๓๐ คน และการจัดเวทีพหุภาคียุทธศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า มีการจ่ายค่าตอบแทนตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบตามความสามารถที่ผู้ใช้แรงงานรู้สึกพึงพอใจ การทำงานมีความปลอดภัยเพราะอัตราเสี่ยงมีน้อย การทำงานมีความสามัคคี มีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น ทางเหมืองมีการสนับสนุนและทำประโยชน์ต่อสังคมด้วยดี ในด้านคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานพบว่า ค่าตอบแทนไม่เพียงพอ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น การแต่งกายในการทำงานยังไม่ค่อยถูกระเบียบ เสี่ยงต่อความปลอดภัยในการทำงาน เหมืองแร่มีการหยุดงานบ่อยครั้ง เนื่องจากไม่มีสินแร่ที่ใช้ในกระบวนการผลิต ทำให้ต้องหยุดงานและขาดรายได้ ชีวิตการทำงานกับครอบครัวไม่สมดุล เพราะเวลาทำงานไม่เป็นเวลา ทำให้ไม่มีเวลาให้กับครอบครัว การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงาน ผู้วิจัย เห็นควร ส่งเสริมการให้ความรู้เพื่อให้เกิดความชำนาญในการทำงานด้านอุตสาหกรรมเหมืองแร่และความปลอดภัยในการทำงาน พัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ใช้แรงงานในเมืองแร่ และส่งเสริมให้รักษาสภาพสิ่งแวดล้อมและการป้องกันมลพิษในเมืองแร่

ฐิติพร พลัดบุญ (๒๕๖๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้วิธีการวัดความต้านทานไฟฟ้าเพื่อประเมินศักยภาพการรั่วไหลของเสียจากบ่อกักเก็บกากแร่ของเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดพิจิตร โดยใช้การประยุกต์วิธีการสำรวจทางธรณีฟิสิกส์โดยการวัดความต้านทานไฟฟ้า เพื่อการประเมินศักยภาพการรั่วไหลของเสียจากบ่อกักเก็บกากแร่ TSF๑ ของเหมืองทองคำ จังหวัดพิจิตร ได้ทำการวัดค่าความต้านทานไฟฟ้าทั้งในท้องปฏิบัติการและภาคสนาม ซึ่งในการทดลองได้นำตัวอย่างหินทิ้งที่ใช้ทำผนังบ่อกักเก็บกากแร่ จำนวน ๑๔ ตัวอย่าง มาทำการวิเคราะห์หาค่าความต้านทานไฟฟ้า พบว่าค่าความต้านทานไฟฟ้าของหินทิ้ง ๑๔ ชนิดจะมีค่าประมาณ ๓๑๐ - ๑,๔๔๖ Ω m กล่าวคือเมื่อค่าการนำไฟฟ้าสูงขึ้นจะส่งผลให้ค่าความต้านทานไฟฟ้าในตัวอย่างหินมีแนวโน้มลดลง และจากการวัดค่าความต้านทานไฟฟ้าในภาคสนามได้ทำการวัดที่แนวการสำรวจ ๒๑ แนว แบ่งเป็น ๓ บริเวณ คือ บริเวณผนังบ่อกักเก็บกากแร่ บริเวณระหว่างบ่อกักเก็บกากแร่กับจุดที่พบการปนเปื้อนและบริเวณพื้นที่ควบคุม ผลการสำรวจพบว่า น้ำเหมืองรั่วไหลผ่านบริเวณผนังบ่อกักเก็บกากแร่หรือเกิดการแพร่กระจายออกทางด้านข้างทางทิศใต้ และตะวันตก ทำให้มีค่าความต้านทานไฟฟ้าต่ำกว่าค่าที่ควรจะเป็นสภาพของชั้นดินและหิน (โดยอ้างอิงกับลักษณะทางธรณีของดินและผลสำรวจความต้านทานไฟฟ้าในแนวควบคุม) ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ควรทำการประเมินความเสี่ยงเชิงปริมาณ อย่างละเอียดว่าน้ำเหมืองแร่ที่รั่วไหลจะทำให้เกิดความเสียหายอย่างมีนัยสำคัญต่อสุขภาพของประชาชน และระบบนิเวศหรือไม่แล้วจึงดำเนินการจัดการความเสี่ยง ซึ่งหากทำการประเมินแล้วไม่พบความเสี่ยงก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินการฟื้นฟู แต่ต้องทำการสื่อสารกับชุมชนให้เหมาะสมและถูกต้องตามหลักวิชาการ แต่หากประเมินแล้วพบว่าความเสี่ยงอย่างมีนัยสำคัญ ก็ต้องดำเนินการฟื้นฟูและสื่อสารกับชุมชนระหว่างดำเนินการฟื้นฟูเพื่อให้ชุมชนรอบเหมืองทองคำสามารถอยู่อาศัยได้อย่างปลอดภัย ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต

เรวดี ศรีนุ้ยคง (๒๕๖๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดูดซับไซยาไนด์ แอมโมนีแอส และสารหนูด้วยพืชใบเลี้ยงเดี่ยวและพืชใบเลี้ยงคู่จากกากโลหกรรมเหมืองแร่ทองคำ งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาผลของการใช้ปุ๋ยต่อการดูดซับไซยาไนด์ แอมโมนีแอส และสารหนูด้วยพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ได้แก่ หญ้าแฝก และไผ่ป่า และพืชใบเลี้ยงคู่ ได้แก่ กระถินเทพา และกระถินยักษ์ บริเวณบ่อเก็บกากโลหกรรม จากการทำเหมืองแร่ทองคำ และศึกษาปริมาณการดูดซับและสะสมไซยาไนด์ แอมโมนีแอส และสารหนู ในส่วนต่างๆ ของพืชทดลอง คือ ส่วนเหนือดิน และส่วนใต้ดิน สำหรับพืชใบเลี้ยงเดี่ยว และส่วนราก ลำต้น และใบ สำหรับพืชใบเลี้ยงคู่ รวมทั้งศึกษาปริมาณการสะสมไซยาไนด์ แอมโมนีแอส และสารหนูในกากโลหกรรม แบ่งชุดการทดลองออกเป็นปลูกพืชในพื้นที่แปลงทดลอง (In-situ) และการปลูกพืชในโรงเรือนทดลอง (Ex-situ) โดยได้ทำการศึกษา ๑๘๐ วัน และทำการเก็บตัวอย่างทุกๆ ๓๐ วัน ผลการศึกษาปริมาณการสะสมไซยาไนด์ แอมโมนีแอส และสารหนูในกากโลหกรรม พบว่ามีแนวโน้มของการสะสมลดลงเมื่อระยะเวลาของการทดลองเพิ่มขึ้นทั้งในชุดทดลองในพื้นที่แปลงทดลอง และชุดทดลองในโรงเรือนทดลอง ส่วนปริมาณการดูดซับและสะสมไซยาไนด์ แอมโมนีแอส และสารหนู ในส่วนต่าง ๆ ของพืชทดลอง ที่ระยะเวลาของการทดลอง ๑๘๐ วัน พบว่า หญ้าแฝก และกระถินเทพา ชุดทดลองในโรงเรือนทดลองที่ใส่ปุ๋ยเคมี มีความสามารถในการดูดซับสารหนู แอมโมนีแอส และไซยาไนด์ได้สูงกว่าชุดทดลองในโรงเรือนทดลองที่ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ และชุดทดลองในพื้นที่แปลงทดลอง โดยพบว่า หญ้าแฝกสามารถดูดซับและสะสมสารหนูและแอมโมนีแอสไว้ในส่วนใต้ดินสูงสุด เท่ากับ ๗.๐๗ และ ๑๗.๐๓ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ตามลำดับ และสามารถดูดซับและสะสมไซยาไนด์ได้สูงที่สุดในส่วนเหนือดิน เท่ากับ ๖.๔๓ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม สำหรับกระถินเทพาสามารถดูดซับและสะสมสารหนูและแอมโมนีแอสไว้ในส่วนใบ เท่ากับ ๕.๖๔ และ ๔๐.๕๑ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ตามลำดับ และสามารถดูดซับและสะสมไซยาไนด์ได้สูงที่สุดในส่วนลำต้น เท่ากับ ๐.๒๔ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ดังนั้น กระถินเทพาซึ่งเป็นพืชใบเลี้ยงคู่ และหญ้าแฝกซึ่งเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวเป็นพืชที่มีศักยภาพสูงในการดูดซับสารพิษ หรือช่วยในการลดปริมาณโลหะหนักดังกล่าวได้ ประกอบกับพืชดังกล่าวเป็นพืชท้องถิ่น (Native Plants) ดังนั้นผลการศึกษานี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดินปนเปื้อนไซยาไนด์ แอมโมนีแอส และสารหนูในพื้นที่อื่นๆได้ และควรเพิ่มประสิทธิภาพการดูดซับและสะสมโลหะหนักด้วยการใส่ปุ๋ยเคมี

อัญญา วงษ์ทองดี (๒๕๕๙) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปนเปื้อนโลหะหนักในแหล่งน้ำและสัตว์น้ำบริเวณพื้นที่เหมืองแร่ทองคำ โดยทำการศึกษาปริมาณ As Hg Pb Mn Ni Cu Zn และ Cd ในน้ำ ตะกอนดิน บริเวณพื้นที่เหมืองแร่ทองคำ จังหวัดพิจิตร เพื่อประเมินความเสี่ยงจากการสัมผัสโลหะหนักผ่านทางกรบริโภค สัตว์น้ำโดยเก็บตัวอย่างภายในพื้นที่เหมือง ๓ ครั้ง ในเดือนสิงหาคม ๒๕๕๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ และกุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ และเก็บตัวอย่างภายนอกพื้นที่ในเหมืองเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๙ โดยทำการวิเคราะห์ปริมาณ Pb Mn Ni Cu Zn และ Cd ในตัวอย่างด้วยเทคนิค Inductively coupled plasma optical emission spectroscopy และวิเคราะห์ ปริมาณ As และ Hg ด้วยเทคนิค Atomic absorption spectrophotometry ผลการศึกษาว่าตัวอย่างน้ำผิวดินในพื้นที่เหมืองมีปริมาณ As Hg Pb Mn Ni Cu Zn และ Cd ต่ำกว่ามาตรฐานน้ำแหล่งน้ำผิวดินกำหนด และมีปริมาณ Mn อยู่ในช่วง ๐.๐๐๕๕-๒.๐๗๙ มก./ล. ซึ่งบางตัวอย่างมีค่าสูงกว่ามาตรฐานน้ำแหล่งน้ำผิวดินกำหนด และตัวอย่างตะกอนดินในพื้นที่เหมืองมีปริมาณ As Pb Zn และ Cd ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพของตะกอนดินในแหล่งน้ำกำหนดและมีปริมาณ Ni Cu Mn และ Hg ในตะกอนดินมีค่าอยู่ในช่วง ๐.๓๗๑๙-๑๘.๘๙ ๐.๙๔๙๙-๔๕.๓๕ ๐.๒๓๓-๘๗๔.๑ และ ๐.๐๕๗๑-๐.๘๓๘๗ มก./กก. น้ำหนักแห้ง ตามลำดับ ซึ่งบางตัวอย่างมีค่าสูงกว่ามาตรฐานคุณภาพของตะกอนดินในแหล่งน้ำกำหนด และพบว่าปริมาณของโลหะหนักทุกชนิดจากตัวอย่างน้ำผิวดินและตะกอนดินภายในพื้นที่เหมืองสูงกว่าภายนอกพื้นที่เหมือง ผลการวิเคราะห์ตัวอย่างสัตว์น้ำในพื้นที่เหมืองจำนวน ๑๕ ชนิด (ปลา ๑๓

ชนิด กุ้ง ๑ ชนิดและหอย ๑ ชนิด) พบปริมาณ As Ms Ni Cu และ Zu ต่ำกว่ามาตรฐานการปนเปื้อนโลหะหนักในอาหารกำหนดและพบปริมาณ Cd Hg และ Pb ในตัวอย่างสัตว์น้ำอยู่ในช่วง $0.0005-0.6024$ $0.0002-0.078$ $0.0005-0.358$ มก./กก. น้ำหนักเปียก ตามลำดับ ซึ่งบางตัวอย่างมีค่าสูงกว่ามาตรฐานการปนเปื้อนโลหะหนักในอาหารกำหนด จากการประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพว่าการบริโภคสัตว์น้ำบางชนิดในพื้นที่เหมืองมีความเสี่ยงในการเกิดผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว โดย Hazard Quotient (HQ) ของการได้รับ As Cu Mn และ Hg จากหอยเชอร์รี่มีค่ามากกว่า ๑ และค่า HQ ของการได้รับ Hg จากกุ้งฝอย ปลาแขยงข้างลาย ปลาชิว และปลาหมอมีค่ามากกว่า ๑ และมีความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งจาก As หากบริโภคหอยเชอร์รี่เป็นระยะเวลานาน สำหรับการประเมินค่าความเสี่ยงของสารไม่ก่อมะเร็งโดยรวม (Hazard Index; HI) พบว่าหอยเชอร์รี่ ปลาหมอ ปลาแขยงข้างลาย ปลาชิว และกุ้งฝอย มีค่า HI เท่ากับ ๑๓ ๗.๖ ๔.๘ ๓.๔ และ ๒.๒ ตามลำดับ ดังนั้น หากบริโภคในปริมาณมากอย่างต่อเนื่องอาจมีความเสี่ยงต่อสุขภาพเมื่อบริโภคสัตว์น้ำเหล่านี้เป็นระยะเวลานาน

ชุตินา คล่องสำราญ (๒๕๕๗) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การชะละลายโลหะหนักของหินทิ้ง บริเวณเหมืองแร่ทองทับฟ้า จังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า มีโลหะหนักชะละลายออกมาจากหินที่ทุกพีเอช โดยมีพีเอช ๒ มีการชะละลายออกมาสูงสุด รองลงมาคือ พีเอช ๔ และ ๖ ตามลำดับ ในกองออกไซด์พบความเข้มข้นของโครเมียม ทองแดง สารหนู พรอท และตะกั่วในทุกพีเอช ส่วนนิกเกิลที่พีเอช ๒ สูงกว่าค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินแต่ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพน้ำจากโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม ส่วนความเข้มข้นของแมงกานีสที่พีเอช ๒ สูงเกินค่าที่กำหนดไว้ทั้งสองมาตรฐาน ในกองทรานซิชันพบโครเมียม นิกเกิล แคลเดียม และตะกั่วที่พีเอช ๒ ส่วนสารหนูในทุกพีเอช มีความเข้มข้นมากกว่าค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินแต่ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพน้ำทั้งจากโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม ส่วนแมงกานีสและทองแดงที่พีเอช ๒ มีความเข้มข้นสูงเกินทั้งสองมาตรฐาน ในกองซัลไฟด์พบความเข้มข้นของ แมงกานีส นิกเกิล และตะกั่วที่พีเอช ๒ ส่วนทองแดง สารหนู และพรอทในทุกพีเอชสูงเกินค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินแต่ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพน้ำทั้งจากโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม กองหินทิ้งที่ต้องมีการเฝ้าระวังในเรื่องการชะละลายเป็นพิเศษ ได้แก่ กองทรานซิชัน และกองซัลไฟด์ เนื่องจากกองทรานซิชันมีโลหะหนักชะละลายออกมา และมีความเสี่ยงในการก่อให้เกิดน้ำทิ้งจากเหมืองในสภาพเป็นกรด ส่วนกองซัลไฟด์มีหินซัลไฟด์เนื้อแน่นซึ่งเป็นหินที่มีความเสถียรกับกรดแต่สามารถเกิดออกซิเดชันได้เมื่อทิ้งไว้ในที่โล่ง ทำให้เกิดน้ำทิ้งจากเหมืองในสภาพเป็นกรด และโลหะหนักจะอยู่ในรูปที่ไม่เสถียรสามารถชะละลายออกมาได้ง่ายขึ้นโดยหินที่ควรระวังคือหินกอสแซน หินสการ์น และหินซัลไฟด์เนื้อแน่น จึงควรมีการจัดการกองหินทิ้งให้เหมาะสมโดยบริเวณกองหินทิ้งบางส่วนที่ทิ้งหินเต็มแล้ว ควรนำดินเหนียวมาคลุม เพื่อไม่ให้หินได้สัมผัสกับน้ำและอากาศ หรือสัมผัสให้น้อยที่สุด และปลูกพืชคลุมไว้

สฤณี อาชวานันทกุลและคณะ (๒๕๕๙) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง มาตรฐานสากลในการดำเนินธุรกิจเพื่อการเคารพสิทธิมนุษยชนพบว่า ปัจจุบันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนถือเป็นส่วนสำคัญของหลักการแนวปฏิบัติและมาตรฐานทุกชุดที่รณรงค์ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ตั้งแต่ข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ (UN Global Compact) เป็นต้นมา ตลอดจนมาตรฐานระดับอุตสาหกรรม อาทิ Equator Principles (สถาบันการเงิน), Extractive Industries Transparency Initiative (อุตสาหกรรมขุดเจาะ), Bonsucro (น้ำตาล), Marine Stewardship Council (อาหารทะเล) ฯลฯ ซึ่งประเทศไทยให้ความสนใจเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภาคธุรกิจจึงมีความครอบคลุมและเพียงพอแล้ว กสม. จึงไม่จำเป็นต้องพัฒนามาตรฐานใหม่ อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมามีใช้การขาดความตระหนักต่อมาตรฐานเหล่านี้ แต่เป็นเรื่องของการขาดความรู้ ความเข้าใจของภาคธุรกิจในภาคปฏิบัติโดยเฉพาะวิธีการและ

ระบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ หัวใจของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของภาคธุรกิจ อยู่ที่การตรวจสอบและประเมินสถานะขององค์กรด้านสิทธิมนุษยชน (Human Rights Due Diligence) ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์มาตรฐานภายในและนอกประเทศ จำนวน ๘ มาตรฐาน พบว่า ทุกมาตรฐาน ยกเว้นข้อตกลงโลกแห่งสหประชาชาติ และหลักการกำกับกิจการที่ดีของ OECD ซึ่งทั้งสองมาตรฐานเป็นหลักการ (principles) กว้างๆ มากกว่าแนวปฏิบัติ กำหนดให้บริษัทที่รับมาตรฐานต้องจัดทำและดำเนินการตามกระบวนการดังกล่าว โดยหลักการชี้แนะว่าด้วยธุรกิจและสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UN Guiding Principles on Business and Human Rights) ได้กำหนดองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ในการจัดทำกระบวนการตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้านสำหรับภาคธุรกิจ ได้แก่

๑) การประกาศนโยบายและหลักการของบริษัทที่ว่าด้วยการเคารพสิทธิมนุษยชนโดยบูรณาการเข้ากับระบบประเมินความเสี่ยงของบริษัท (ข้อ ๑๗)

๒) การประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงหรือมีแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมของบริษัท (ข้อ ๑๘)

๓) การบูรณาการข้อผูกมัดเชิงนโยบายเข้ากับการประเมิน รวมถึงกลไกควบคุมภายในและภายนอก (ข้อ ๑๙) และ

๔) การติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน (ข้อ ๑๙ และ ๒๐)

คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอให้ กสม. พิจารณาริเริ่มการจัดทำคู่มือตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence) จัดการอบรม และร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่คู่มือและสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนนำคู่มือดังกล่าวไปปฏิบัติ อีกทั้ง กสม. อาจพิจารณาบทบาทในการติดตาม ตรวจสอบ การปฏิบัติตามคู่มือดังกล่าวของภาคเอกชนเป็นระยะ

Albasri, et al. (๒๐๒๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Vegetation composition in the community gold post-mining land and PT Panca Logam Nusantara in Bombana Regency, Southeast Sulawesi Province วัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัยนี้คือการจำแนกความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของพืชในพื้นที่ที่เคยทำเหมืองทองคำ ในอำเภอบอมบานา จังหวัดซูลาเวซีตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศอินโดนีเซีย การวิจัยนี้ได้ดำเนินการในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยการวิเคราะห์ชนิดและจำนวนของพืชจากพื้นที่ที่เคยทำเหมืองทองคำที่ชุมชนดูแลอยู่และพื้นที่ที่เคยทำเหมืองทองคำที่บริษัท PT Panca Logam Nusantara ดูแล ผลการวิจัยพบว่า การทำเหมืองทองคำส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมากทั้งในเชิงกายภาพทาง เคมีและทางชีวภาพ เช่นทำให้ ดินมีธาตุอาหารน้อย ค่า pH ของดินต่ำ และดินมีสารพิษเนื่องจากมีปริมาณโลหะสูง ดินสามารถอุ้มน้ำได้น้อย ค่าสารอินทรีย์ในดินต่ำและสภาวะดินไม่เสถียร นอกจากนี้ยังพบว่าในพื้นที่ที่เคยทำเหมืองแร่ทองคำและปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่ชุมชนดูแลอยู่ มีพืชเกิดขึ้น จำนวน ๓๙ ชนิด มีค่า INP สูงสุดที่ ๒๖.๓๕% และค่าดัชนีความหลากหลายเท่ากับ ๒.๘๕ พบพืชตระกูลหญ้ามากที่สุด และพื้นที่ที่เคยทำเหมืองทองคำที่บริษัท PT Panca Logam Nusantara ดูแลอยู่ พบพืชทั้งหมด ๒๖ ชนิด โดยมีค่า IVI สูงสุดที่ ๓๒.๐๕% และค่าดัชนีความหลากหลายเท่ากับ ๒.๕๕ พบพืชตระกูลหญ้าแห้วหมูมากที่สุดเนื่องจากสามารถเจริญเติบโตและปรับตัวได้ดีในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี

Rindi Gencea Hatika, et al. (๒๐๐๑) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง Illegal Gold Mining in Kuantan River: Mercury Contamination Analysis. การทำเหมืองแร่ทองคำที่ผิดกฎหมายในตำบล Kuantan Singinggi เป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข แม้จะมีการดำเนินการกับเหมืองแร่ทองคำดังกล่าว แต่ก็ไม่สามารถยับยั้งผู้กระทำผิดได้ เนื่องจากประชาชนขาดความรู้เกี่ยวกับอันตรายและผลกระทบจากการปนเปื้อนของสารปรอทในการทำเหมืองแร่ทองคำ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปริมาณสารปรอทที่พบในน้ำในบริเวณของเหมืองแร่ทองคำ ในแม่น้ำ Kuantan ในตำบล Kuantan Singinggi โดยใช้ Atomic Absorption Spectrophotometer

(AAS) ผลการวิเคราะห์พบสารปรอทในพื้นที่ที่ ๑ และ ๔ อยู่ที่ ๐.๐๔๐๗ mg/L และ ๐.๐๑๑๗ mg/L ตามลำดับ ซึ่งมีค่าปรอทสูงเกินกว่าค่าจำกัดของพระราชบัญญัติเลขที่ ๘๒ ปี ค.ศ. ๒๐๐๑ ที่กำหนดไว้ที่ ๐.๐๐๒ mg/L และข้อกำหนดขององค์การอนามัยโลก

Corry Yanti Manullang, et al. (๒๐๒๐) ศึกษาวิจัย เรื่อง Mercury concentration in Kayeli Bay, Buru Island of Indonesia: The update of possible effect of land-based gold mining. ตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. ๒๐๑๑ สารปรอทถูกใช้ในการทำเหมืองแร่ทองคำ ในพื้นที่เขาโบตักของหมู่เกาะ Buru ทำให้สารปรอทตกค้างและเกิดการทับถมในอ่าว Kayeli การวิจัยนี้ได้เก็บตัวอย่างตะกอนทะเลและตัวอย่างปลาจากแหล่งต่างๆ จำนวน ๙ แหล่ง โดยวิธีสุ่มจากร้านค้า ผลการวิจัยพบว่า ค่าความเข้มข้นของสารปรอทสะสมในตะกอนทะเลพบได้ที่ทุกจุดที่เก็บตัวอย่าง มีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๐๓๕ - ๔.๘๐๒ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัมน้ำหนักแห้ง (DW) ซึ่งเกินกว่าค่าที่กำหนดไว้ของ National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA) ในปลาตัวอย่างที่สุ่มเก็บจากร้านค้า พบค่าความเข้มข้นของสารปรอทสะสมในกล้ามเนื้อปลา *Myripristis kuntee* (เป็นปลาสายพันธุ์หนึ่งในวงศ์ Holocentridae พบได้ทั่วไปในแถบอินโดแปซิฟิก) สูงที่สุดคือ ๑.๖๖๗ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัมน้ำหนักแห้ง (DW) และค่าความเข้มข้นของสารปรอทสะสมต่ำสุดพบในปลา *Lutjanus Lutjanus* (ปลากะพงแดง) คือ ๐.๐๑๖ มิลลิกรัมต่อกิโลกรัมต่อน้ำหนักแห้งค่า (DW) การกระจายตัวของสารปรอทสะสมในตะกอนทะเลของอ่าว Kayeli แสดงถึงความสัมพันธ์กับการทำเหมืองทองคำขนาดเล็กในภูมิภาคนี้

I S Korotchenko, et al. (๒๐๒๐) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง The effect of gold mining on developmental instability in leaves of *Betula platyphylla* (Betulaceae) and *Populus tremula* (Salicaceae) พบว่าเกิดความไม่สมมาตรของใบของต้นเบิร์ชสีขาวและต้นป้อปลาร์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในบริเวณใกล้ๆ โรงงานขุดแร่ทองคำของ บริษัท Seligdar (ในเขต Aldansky ของสาธารณรัฐซาคา ในประเทศรัสเซีย) ผลกระทบของระยะทางจากเหมืองแร่ทองคำต่อความสมมาตรของใบของพืชทั้งสองชนิดนี้สามารถอธิบายได้โดยใช้ฟังก์ชันกำลังที่มีค่าสัมประสิทธิ์ของการกำหนด ๐.๙๙๙๗ สำหรับ *B. platyphylla* (ต้นเบิร์ชสีขาว) และ ๑.๐๐๐๐ สำหรับ *P. tremula* (ต้นป้อปลาร์) ในแง่ของการเกิดความไม่สมมาตรของใบของต้น *P. tremula* มีความไวต่อความเครียดจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำเหมืองแร่ทองคำมีนัยสำคัญทางสถิติมากกว่าต้น *B. platyphylla* ที่ระยะทาง ๑๐๐ ม. จากเหมืองแร่ทองคำ ความไม่สมมาตรของใบ *P. tremula* สูงกว่า ของ *B. platyphylla* ๑.๘ เท่า แต่ที่ระยะทาง ๑,๐๐๐ เมตร และ ๒,๐๐๐ เมตร จากเหมืองแร่ทองคำ ความไม่สมมาตรของใบพืชทั้งสองชนิดมีค่าเท่ากัน ซึ่งความไม่สมมาตรนี้มีความสัมพันธ์กับระยะห่างของการเก็บตัวอย่างใบไม้กับเหมืองแร่ทองคำ กล่าวคือ ตัวอย่างใบไม้ที่เก็บใกล้เหมืองแร่ทองคำ มีความไม่สมมาตรของใบมากกว่าตัวอย่างของใบไม้ที่เก็บไกลจากเหมืองแร่ทองคำออกไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การทำเหมืองแร่ทองคำมีความเสี่ยงที่จะมีผลกระทบต่อพืชและสิ่งแวดล้อม

Nora L Alvarez-Berrios and T Mitchell Aide (๒๐๑๕) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง Global demand for gold is another threat for tropical forests เนื่องจากปัจจุบัน ความต้องการทองคำเพิ่มสูงมากขึ้นตามความต้องการของประเทศที่พัฒนาแล้วและตามความผันผวนของตลาดเงิน ซึ่งความต้องการทองคำนี้เป็นภัยคุกคามต่อระบบนิเวศในเขตร้อนชื้น เนื่องจากการทำเหมืองแร่ทองคำมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม แต่การทำเหมืองทองคำมักถูกมองข้ามในการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในเรื่องการตัดไม้ทำลายป่า เนื่องจากถูกมองว่าใช้พื้นที่ในการทำเหมืองและมีผลกระทบต่อพื้นที่ป่าน้อย เป็นที่มาของการศึกษาวิจัยนี้ ซึ่งได้ดำเนินการประเมินการตัดไม้ทำลายป่าในระบบนิเวศป่าดิบชื้นในทวีปอเมริกาใต้ และศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงของป่าไม้ในพื้นที่ทำเหมืองทองคำระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๕๖ และได้ประเมินการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ป่าสงวนหรือป่าอนุรักษ์ โดยใช้เว็บแอปพลิเคชัน Land Mapper

และภาพจากดาวเทียม MODIS MOD๑๓Q๑ ที่ดัชนีสหพารณพีช ๒๕๐ เมตร ดำเนินการจำลองแผนที่การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าในเหมืองแร่ทั้งสิ้น ๑,๖๐๐ แห่ง ระหว่างปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๙ ถึง ๒๕๕๐ - ๒๕๕๖ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า พื้นที่ป่าดิบชื้นเขตร้อนสูญเสียบวกกว่า ๑,๖๐ ตารางกิโลเมตร ระหว่างที่มีการทำเหมืองแร่ทองคำในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๕๖ การตัดไม้ทำลายป่าสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๖ โดยมีความสัมพันธ์กับความต้องการทองคำที่เพิ่มขึ้นหลังการเกิดวิกฤตการณ์การเงินระหว่างประเทศ งานวิจัยพบว่ากว่าร้อยละ ๙๐ ของการตัดไม้ทำลายป่าพบอยู่ในเขตชีวภูมิศาสตร์ ๔ แห่งใหญ่ คือ Guianan (๔๑%) ป่าดิบชื้นอเมริกาตะวันออกเฉียงใต้ (๒๘%) ป่าดิบชื้นทาบามาซอส-ซิงกู (๑๑%) และป่าเบญจพรรณในหุบเขามักดาเลนา และป่าดิบชื้นมักดาเลนา-อูราบา (๙%) นอกจากนี้ยังพบว่า เหมืองแร่ทองคำที่ยังดำเนินการอยู่มีการตัดไม้ทำลายป่าห่างจากพื้นที่ป่าสงวนหรือป่าอนุรักษ์ประมาณแค่ ๑๐ กิโลเมตร ซึ่งถือเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องคำนึงถึงผลกระทบของการทำเหมืองแร่ทองคำต่อระบบนิเวศวิทยาและผลกระทบต่อสังคมของทวีปอเมริกาใต้ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำในพื้นที่ทำเหมืองแร่ทองคำอีกด้วย

Nora Álvarez-Berrios et al (๒๐๒๑) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง Does formalizing artisanal gold mining mitigate environmental impacts? Deforestation evidence from the Peruvian Amazon การทำเหมืองแร่แบบดั้งเดิมและการทำเหมืองขนาดเล็กมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ป่าเขตร้อน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ อีกทั้งการทำเหมืองแร่รูปแบบนี้ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนสารปรอทต่อประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ภาครัฐและหน่วยงานด้านการพัฒนาได้มีความพยายามในการสนับสนุนเงินจำนวนหลายล้านเหรียญเพื่อกำหนดรูปแบบการทำเหมืองแร่ที่เป็นทางการขึ้น เช่น การขึ้นทะเบียนการให้สัมปทาน การออกกฎระเบียบและกำหนดเขตสิทธิการทำเหมืองแร่ให้ห่างจากพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวทางระบบนิเวศน์ แต่แนวคิดดังกล่าวกลับไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร การวิจัยนี้ได้ศึกษาแนวโน้มในการทำลายทรัพยากรป่าไม้จากการทำเหมืองแร่ทองคำในเขตพื้นที่ป่าเมซอนในประเทศเปรู ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๕๗ ซึ่งมีการออกใบอนุญาตชั่วคราวให้ทำเหมืองแร่และจำกัดการทำเหมืองแร่ไม่ให้มีขนาดเกินกว่า ๕,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร การวิจัยใช้แบบจำลองการถดถอยแบบปรับค่าคงที่และการเทคนิคการจับคู่เพื่อควบคุมราคาทองคำ ธรณีวิทยา และการเข้าถึงทองคำ แต่กลับพบว่าหลังจากมีการประกาศใช้นโยบายการควบคุมการทำเหมืองทองคำ มีการทำเหมืองแร่เพิ่มมากขึ้น และทำลายพื้นที่ป่าไม้ไปประมาณ ๔๐,๐๐๐ ไร่ มีพื้นที่เหมืองทองคำเปิดใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่ควบคุมและพื้นที่ที่สงวนเอาไว้เพื่อเป็นกันชนของชุมชนคนพื้นเมือง เหมืองเปิดใหม่มีการกระจุกตัวอยู่เป็นหย่อมๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้นั้นล้มเหลว เนื่องจากผู้ที่ทำเหมืองไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ได้วางไว้ และยังมีปัญหาเรื่องของการอ้างกรรมสิทธิ์ทับซ้อนในพื้นที่เพื่อการเกษตรและการทำป่าไม้ ผู้ทำเหมืองมองว่าการปฏิบัติตามกระบวนการและแนวทางที่วางไว้มีความล่าช้าและมีค่าใช้จ่ายสูง หลากๆ คนแสวงหาแนวทางในการอ้างกรรมสิทธิ์ในพื้นที่และหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ผู้วิจัยพบว่า การปฏิบัติตามกฎระเบียบของผู้ทำเหมืองแร่นั้น แตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ และรูปแบบที่วางไว้นั้นไปขัดขวางการทำเหมืองแร่ทองคำและทำให้สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมแย่ลงเนื่องจากไม่มีการบังคับใช้กฎระเบียบที่เคร่งครัด การติดต่อประสานงานไม่เพียงพอและไปให้ความสำคัญกับการอ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดิน จึงทำให้การทำเหมืองแร่แบบดั้งเดิมและการทำเหมืองขนาดเล็กเป็นสิ่งที่ทำให้ระบบนิเวศน์ถูกทำลายเร็วขึ้น

Ovidiu Csillik & Gregory P.Asner (๒๐๒๐) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง Aboveground carbon emissions from gold mining in the Peruvian Amazon ในผืนป่าเมซอนของประเทศเปรู ซึ่งเป็นป่าเขตร้อนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ใต้ผืนดินของผืนป่านั้น อุดมไปด้วยแร่ทองคำที่ทับถมและไหลมาจากเทือกเขาแอนดีส ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรายได้ระยะสั้นจากการทำเหมืองแร่ทองคำและผลกระทบระยะยาว

ต่อสิ่งแวดล้อม ป่าเขตร้อนแห่งนี้ ช่วยกักเก็บคาร์บอนไว้ได้เป็นจำนวนมาก แต่การตัดไม้ทำลายป่าสร้างความเสื่อมโทรมให้กับสภาพแวดล้อมของป่าแห่งนี้ จึงเกิดการแพร่กระจายของคาร์บอนไปในชั้นบรรยากาศ การทราบปริมาณการปล่อยคาร์บอนจากเหมืองแร่ทองคำที่ชัดเจน จากป่าแห่งนี้เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อกระตุ้นเตือนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสร้างความเข้าใจต่อผลกระทบของการทำเหมืองแร่ทองคำที่ผิดกฎหมายต่อการเกิดสภาวะเรือนกระจก งานวิจัยนี้ได้ใช้การสำรวจระยะไกลผ่านดาวเทียม LiDAR ผ่านอากาศ และสร้างแบบจำลองการเรียนรู้เชิงลึกเพื่อสร้างการประมาณความหนาแน่นของปริมาณคาร์บอนบนพื้นดินและการปล่อยก๊าซจากการทำเหมืองแร่ทองคำในปี ๒๕๖๐ และ ๒๕๖๑ ในพื้นที่ประมาณ ๗๕๐,๐๐๐ เฮกตาร์ ผลการวิจัยพบว่า ค่ามวลชีวภาพเหนือพื้นดินของคาร์บอน (ACD) มีค่าเฉลี่ย ๘๔.๖ (± ๓๖.๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) เมกะกรัมคาร์บอนต่อเฮกตาร์ และ ๘๓.๙ (± ๓๖.๐) เมกะกรัมคาร์บอนต่อเฮกตาร์ สำหรับปี ๒๕๖๐ และ ๒๕๖๑ ตามลำดับ เป็นที่น่าตกใจว่าเพียงปีเดียว มีการปล่อยมลพิษ ๑.๑๒ ตันกิโลกรัม ซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นที่ ๒๓,๖๑๓ เฮกตาร์ รวมถึงในเขตป่าสงวนและแนวกันชนทางนิเวศวิทยา วิธีการและการค้นพบของงานวิจัยนี้เป็นขั้นตอนเตรียมการและสามารถนำไปพัฒนาระบบตรวจสอบการปล่อยคาร์บอนในป่าแบบอัตโนมัติที่มีความละเอียดสูง ซึ่งจะติดตามการเปลี่ยนแปลงแบบเป็นปัจจุบันและจะสนับสนุนการดำเนินการเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่ทองคำและการทำลายป่าในลักษณะอื่น ๆ ต่อไป

Gregory P Asner And Raul Tupayachi (๒๐๑๖) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Accelerated losses of protected forests from gold mining in the Peruvian Amazon การทำเหมืองทองคำในเขตพื้นที่ป่าเมซอนของประเทศเปรู มีการตัดไม้ทำลายป่า การขุดดินและการใช้ปรอทเหลวในการทำเหมืองแร่ ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพน้ำ และปริมาณคาร์บอนในพื้นที่ป่าไม้ รวมทั้งมีผลเสียต่อสุขภาพของมนุษย์ด้วย มีการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ Madre de Dios ประเทศเปรูอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว เป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพในระดับโลก แม้ว่าจะมีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาและการบังคับใช้กฎหมายมากมายในปี ๒๕๕๕ ก็ตาม ยังคงพบการทำเหมืองทองคำรุกเข้าไปในพื้นที่ของรัฐ แต่ไม่ทราบอัตราการรุกรานที่แน่ชัด งานวิจัยนี้ ใช้เทคโนโลยีระยะไกลที่มีความละเอียดสูงเพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเขตการทำเหมืองแร่ทองคำระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๙๙ ถึง ค.ศ. ๒๐๑๖ ในพื้นที่ Madre de Dios ประเทศเปรู รวมถึงเขตป่าสงวนแห่งชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงสุดและพื้นที่กันชนรอบๆ เขตดังกล่าว จากการวิจัยพบว่า มีพื้นที่ป่าไม้สูญหายไปจากการทำเหมืองแร่ทองคำเฉลี่ยปีละ ๔๔๓๗ เฮกเตอร์ ในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ มีการดำเนินการของภาครัฐ ทำให้การตัดไม้ทำลายป่าลดลงแต่หลังจากนั้น ใน ปี ค.ศ. ๒๐๑๓ – ค.ศ. ๒๐๑๔ พบว่าการตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า และในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ - ๒๐๑๖ มีการทำเหมืองแร่ทองคำเพิ่มขึ้นประมาณ ๔๐% อีกทั้งยังพบเหมืองแร่ทองคำเกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติด้วย ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวคิด ว่า ควรมีการกำหนดพระราชกฤษฎีกาเพื่อออกข้อบังคับและบทลงโทษเพื่อยับยั้งการทำเหมืองแร่ทองคำที่ผิดกฎหมาย ในพื้นที่ป่าเมซอนของประเทศเปรูอย่างเร่งด่วน

Yulnafatmawita, et al (๒๐๒๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการทำเหมืองทองคำต่อคุณสมบัติทางกายภาพของดินในประเทศอินโดนีเซีย (Impact of Gold Mining on Physical Properties of Inceptisols in Muaro Sijunjung, West Sumatra Indonesia) พบว่า การทำเหมืองแร่ทองคำ ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อคุณสมบัติของดิน ทั้งในท้องตลิ่งและในสภาพแวดล้อมจริง การวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการทำเหมืองแร่ทองคำต่อคุณสมบัติทางกายภาพของดินอินเซปตอลในหมู่บ้านมัวโร๊ะ อำเภอสิจุงุง ประเทศอินโดนีเซียตะวันตก ทำการสุ่มเก็บตัวอย่างดินในพื้นที่ที่เคยเป็นเหมืองทองคำและพื้นที่การเกษตรโดยเฉพา พื้นที่สวนยางพาราและทุ่งหญ้า นำมาวิเคราะห์หาค่าความหนาแน่น (BD) การนำไฟฟ้า (HC) อินทรีย์วัตถุในดิน (SOM) เสถียรภาพมวลรวมของดิน (SAS) และปริมาณน้ำในดิน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการทำเหมือง

ทองคำ ได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางกายภาพของดินชั้นบนที่ระดับ ๐ - ๔๐ เซนติเมตร โดยมีค่าอินทรีย์วัตถุ ในดิน ค่าความหนาแน่น การนำไฟฟ้า และเสถียรภาพมวลรวมของดินลดลง แต่ดินมีความแข็งเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับพื้นที่ทำการเกษตรดั้งเดิม ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูสภาพของดิน และลดมลพิษด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น

Stephanie Worlanyo Adator, et al (๒๐๒๓) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Farmers' perception of the impact of gold mining on shrinking agricultural land and their livelihood in the Asutifi-North District การทำเหมืองแร่ทองคำมีส่วนสำคัญต่อเศรษฐกิจของกานา มีทั้งการทำเหมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และการทำเหมืองโดยใช้ช่างฝีมือหรือคนงานเหมืองรายย่อย (ASGM) ที่มีกฎหมาย แม้จะเกิดการจ้างงานและรายได้ต่อประเทศชาติ การทำเหมืองแร่ทองคำได้กลายเป็นคู่แข่งสำคัญของภาคการเกษตรในแง่ของการใช้ที่ดินที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง ดังนั้นจึงมีการออกแนวปฏิบัติสำหรับ ASGM ในกานาเพิ่มขึ้น ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขต Asutifi-North ที่ซึ่งเหมืองทองคำขนาดใหญ่เปิดดำเนินการอยู่ เนื่องจากเหมืองแร่ทองคำเพิ่มขึ้น ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง ยังไม่มีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการทำเหมืองขนาดใหญ่ เหมืองขนาดเล็กและการเกษตร นอกจากนี้ การทำความเข้าใจการรับรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ทองคำและสิ่งที่กระตุ้นให้เกษตรกรเข้าร่วมการทำเหมืองขนาดเล็ก ท่ามกลางการทำ การเกษตรนั้นยังไม่ชัดเจน งานวิจัยนี้ใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบหลักเพื่อหาความสัมพันธ์ของการทำเหมืองขนาดใหญ่ การทำเหมืองขนาดเล็ก และการเกษตร รวมทั้งการรับรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ทองคำ ใช้การเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงและการสุ่ม ตัวอย่างสอบถามเกษตรกร จำนวน ๓๐๐ ราย และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก จำนวน ๕ รายจากชุมชน เหมืองแร่ทองคำ ๕ แห่ง ผลการวิจัยพบว่า การทำเหมืองแร่ทองคำเป็นคู่แข่งที่สำคัญที่สุดในการทำการเกษตร ในแง่ของการใช้ที่ดิน และการเพิ่มขึ้นของการเช่าที่ดินของบริษัทเหมืองแร่ทองคำขนาดใหญ่ (NGGL) ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาส่งผลให้การทำเหมืองแร่ทองคำ ที่ใช้ช่างฝีมือมีกฎหมายเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ผลจากการ วิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบหลักแสดงให้เห็นว่าท่ามกลางหลายสาเหตุ การดำรงชีวิตของเกษตรกรถือเป็น เหตุผลที่สำคัญที่สุดเพียงข้อเดียวที่บังคับให้เกษตรกรเข้าร่วมการทำเหมืองแร่ทองคำขนาดเล็ก ด้วยค่า สัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือที่ ๐.๖๒๗๖

จากผลงานวิจัยภาษาต่างประเทศที่สืบค้นสามารถสรุปได้ว่า การทำเหมืองแร่ทองคำ ทำให้ดินเสื่อมสภาพ คุณสมบัติต่างๆ ของดินเปลี่ยนแปลงไปและไม่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกพืช พืชที่สามารถ เจริญเติบโตได้ปกติในดินที่ผ่านการทำเหมืองแร่ทองคำมาแล้วมีเพียงต้นหญ้า และพืชที่เจริญเติบโตในพื้นที่ใกล้ เหมืองแร่ทองคำก็เกิดความผิดปกติทางใบ คือ ใบมีลักษณะไม่สมมาตรกัน นอกจากนี้ยังพบโลหะหนักตกค้าง ในดินเกินกว่าค่ามาตรฐานกำหนด และพบการตกค้างในตะกอนชายฝั่ง รวมทั้งปลาชนิดต่างๆ ที่ประชาชน บริโภคและจำหน่ายอยู่บริเวณชายฝั่งด้วย นอกจากการตกค้างของโลหะหนักแล้ว การทำเหมืองแร่ทองคำ ยังเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายป่าไม้ โดยเฉพาะการทำลายป่าเขตร้อนชื้น ซึ่งเป็นป่าที่มีระบบ นิเวศวิทยาสมบูรณ์ เป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอนของโลก แต่เมื่อป่าถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วและเพิ่มขึ้นทุกปี จึงทำให้เกิดการปลดปล่อยคาร์บอนสู่ชั้นบรรยากาศและเกิดสภาวะโลกร้อนในที่สุด

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีวิจัยในโครงการนี้จะนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็นดังนี้คือ

๑. แนวทางในการศึกษา
๒. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
๓. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๓.๑ แนวทางในการศึกษา

แนวทางในการศึกษา (Methodological Approach) ที่จะนำมาใช้ในโครงการวิจัยนี้คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีวิทยาการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure and Agency) ภายใต้หลักการหลักภาษาวิธี (Dialectics) ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการทางสังคม (Agency) และพลังทางโครงสร้างสังคม (Structure) ในกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยการวิเคราะห์ด้วยการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผู้กระทำการทางสังคม (Social Actor) กระบวนการทางสังคม (Social Process) และโครงสร้างสังคม (Social Structure) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ผู้กระทำการทางสังคม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีเจตจำนงในการปฏิบัติการทางสังคมที่อาจแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น

- กลุ่มสังคม (Social Group) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีสำนึกถึงอัตลักษณ์ร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวทางที่ได้จัดตั้งขึ้นมา

- ชั้นทางสังคม (Social Class) เป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมอันเดียวกัน กล่าวคือ อยู่ในความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม

- องค์กรทางสังคม (Social Organization) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการเพื่อการใช้งานอันชอบธรรม

- ขบวนการทางสังคม (Social Movement) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลจำนวนมาก ที่มีความพยายามร่วมกันในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงระบบสังคมที่เป็นอยู่ โดยมุ่งท้าทายอำนาจของสถาบันที่เป็นทางการ

ทั้งนี้ในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น ผู้กระทำการดังกล่าวอาจมีการรวมตัว ในรูปของพันธมิตร (Alliance) เพื่อระดมทรัพยากรร่วมกันในการปฏิบัติการทางสังคม

ข. กระบวนการทางสังคม หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการทางสังคม คือ กลุ่มทางสังคม ชั้น องค์กร และบวนการทางสังคม ทั้งในเชิงขัดแย้งและร่วมมือกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์และคุณค่าที่ต้องการ การวิเคราะห์กระบวนการทางสังคม ภายใต้ฐานคิดแบบภาษาวิธีเป็นการสะท้อนให้เห็นในมิติทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงออกถึงการคลี่คลายจากความเป็นมาในอดีตถึงสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสิ่งที่จะเป็นไปในอนาคต ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากกระบวนการทางสังคม ถูกขับเคลื่อนในประวัติศาสตร์โดยการเป็นพันธมิตร หรือการต่อสู้ แข่งขัน ระหว่างกลุ่มและชนชั้นต่าง ๆ

ค. โครงสร้างสังคม หมายถึง แบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องระดับหนึ่ง (Pattern of Social Relationship) ดังนั้นฐานคิดเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมในเรื่องนี้ จึงถือว่าโครงสร้างเป็นสิ่งที่สามารถถูกปรับเปลี่ยนหรือสืบทอดได้ โดยการเคลื่อนไหวของมนุษย์ผู้กระทำการนั่นเอง เนื่องจากโครงสร้างเป็นผลผลิตที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์โครงสร้างสังคมจึงสามารถวิเคราะห์ตั้งแต่การก่อรูปโครงสร้าง (Production) การผลิตซ้ำหรือการสืบทอดโครงสร้าง (Reproduction) หรือการเปลี่ยนรูปโครงสร้าง (Transformation) นอกจากนี้การใช้ฐานคิดอยู่บนหลักวิชาวิธีในการวิเคราะห์โครงสร้างสังคม ก็จะพบลักษณะสองด้านของโครงสร้าง (Duality of Structure) คือ โครงสร้างสังคมมีทั้งด้านที่สร้างข้อจำกัดให้เกิดการดำรงอยู่ และด้านที่เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากโครงสร้างสังคมมีความสามารถเป็นทั้งผลผลิต (Product) และเงื่อนไข (Condition) ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและชนชั้นต่าง ๆ กล่าวคือ

- โครงสร้างในด้านที่เป็นผลผลิตจากการกระทำทางสังคม ชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างสังคมมีใช้สิ่งที่ยุคหนึ่งตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากการเคลื่อนไหวระหว่างกลุ่ม และชนชั้นต่าง ๆ ที่มีการแข่งขันต่อสู้กันทางสังคม การแข่งขันต่อสู้ทางสังคมในเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการมีทั้งที่มีความขัดแย้งและความร่วมมือกัน

- โครงสร้างสังคมในด้านที่เป็นเงื่อนไขทั้งการจำกัด หรือเปิดโอกาสการกระทำทางสังคม ซึ่งการจำกัดหรือเปิดโอกาสของนี้ขึ้นอยู่กับผู้กระทำการทางสังคม ว่ามีสถานภาพยืนอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ตรงไหนในโครงสร้างสังคม เนื่องจากสถานภาพดังกล่าวจะทำให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรของสังคมแตกต่างกัน

๓.๒ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยนี้ต้องการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการด้านการอนุญาตต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี และมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองแร่ทองคำ โดยกำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดจันทบุรีที่กำลังเป็นประเด็นปัญหาจากการต่อต้านการดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี “คนจันทรีไม่เอาเหมืองทองคำ” โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้ดำเนินการตามลักษณะของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ถือเป็นกรวิจัยส่วนหลักหรือส่วนสำคัญในการนำไปวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมา โดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรฐานสากลเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนภายในและนอกประเทศ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ตำรา วารสารบทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อเขียน รายงานการประชุม บันทึกการประชุม เอกสารประกอบการประชุม และเอกสารอื่นที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

คณะผู้วิจัยได้บูรณาการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและค้นคว้าเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเปรียบเทียบตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งเป็นการ

วิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์ผลกระทบที่ผ่านมาและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
๒. มาตรฐานสากลที่สำคัญเกี่ยวกับหลักการทำธุรกิจกับสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน
๓. มาตรการที่กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการเหมืองแร่ รวมถึงผลกระทบที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๔. รูปแบบของชุมชนที่ดำเนินการผลักดันเพื่อให้ยุติการดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำของจังหวัดจันทบุรี

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นส่วนเสริมหรือส่วนสนับสนุนในการวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายของการวิจัยหลักคือ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เท่านั้น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เพื่อแสดงความคิดเห็นในทุกแง่มุมของปัญหา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นในทุกแง่มุม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งสภาพปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบจากการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำในอนาคต ตลอดจนข้อเสนอแนะและแนวทางในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิชุมชนที่เหมาะสมแก่การนำมาปรับใช้ในในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

๑) ประชากรในการสัมภาษณ์เจาะลึก ประชากรเป้าหมายกำหนดจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับงานวิจัย โดยให้ประชากรเป้าหมายตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นในทุกประเด็นปัญหา อันจะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงอายุผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น ๓ กลุ่ม โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

- กลุ่มที่ ๑ ประชากรในพื้นที่ตำบลสามพี่น้องแลพตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
- กลุ่มที่ ๒ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในจังหวัดจันทบุรี
- กลุ่มที่ ๓ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในส่วนกลาง

๒) เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก แยกได้ดังนี้

(๑) วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกประกอบด้วย

ก) เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประกอบกับวิธีการสนทนาเจาะลึกแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตปฏิบัติการของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยลักษณะคำถามที่ใช้เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์ได้มีอิสระในการตอบคำถามและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งไม่สร้างความอึดอัดหรือลำบากใจแก่ผู้ให้สัมภาษณ์

ข) การติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์ กรณีกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ผู้วิจัย จะเดินทางลงในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย โดยวิธีเฉพาะเจาะจงในกรณีผู้นำชุมชน หรือไม่ เฉพาะเจาะจงในกรณี ประชาชนทั่วไป

ค) ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาการสัมภาษณ์ ประมาณ ๓๐ นาที

(๒) ประเด็นในการสัมภาษณ์เจาะลึก มีดังนี้

ก) สภาพปัญหาและผลกระทบ

ข) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางหรือรูปแบบการผลักดันเพื่อให้ยุติ การดำเนินการเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่

ค) ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหากรณี ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี

(๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจด บันทึกลงโดยตัวผู้วิจัยเองหรือผู้ให้สัมภาษณ์จะจดลงบนแบบสัมภาษณ์ตามแต่วิธีการใดจะเป็นการเหมาะสม ในขณะเข้าสัมภาษณ์

๔) การสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลทางเอกสาร ในประเด็นสำคัญที่ต้องการทราบความเห็นและสามารถได้คำตอบจากการ สัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

๕) การตรวจสอบเครื่องมือวิจัย การตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความ ถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกระทำโดยให้มีการตรวจสอบคำถามในการ สัมภาษณ์ ๒ วิธีด้วยกัน กล่าวคือ การตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่าน ว่ามีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยหรือไม่ (คณะผู้วิจัยจะกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิในภายหลัง)

๒. การสัมภาษณ์กลุ่ม

การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เป็นรูปแบบที่ใช้แนวการสัมภาษณ์กลุ่มสำหรับชุมชน ที่อยู่ในพื้นที่ โดยอาศัยผู้ให้หลากหลายในชุมชน ๖-๑๒ คน และใช้วิธีสัมภาษณ์ เช่นเดียวกันกับการสัมภาษณ์ เจาะลึกโดยแบ่งประชากรออกเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ประชาชนในพื้นที่ตำบลสามพี่น้องแลพตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มที่ ๒ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

กลุ่มที่ ๓ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนในส่วนกลาง และในส่วน ภูมิภาค ได้แก่ จังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลผลของข้อมูลตามแนวทางของการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้เทคนิคการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อแสวงหาข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๓.๓ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

แนวการสัมภาษณ์การศึกษาวิจัยเรื่อง

โครงการวิจัยธุรกิจเหมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิชุมชน: ปัญหา และแนวทางการแก้ไขในอนาคต จากกรณีตัวอย่างของจังหวัดจันทบุรี

วันที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ผู้ให้สัมภาษณ์

๑.....

๒.....

๓.....

๔.....

๕.....

๑.การทำเหมืองทองคำในพื้นที่ที่มีความเป็นมาอย่างไร มีจำนวนเท่าไร และมีอาณาเขตกว้างไกลแค่ไหน

.....
.....

๒. การขออนุญาตอาญาบัตรของบริษัทหนึ่งในพื้นที่มีปัญหาอย่างไรบ้างในปัจจุบัน และจะทำให้เกิดปัญหาต่อไปอย่างไร

.....
.....

๓.ชุมชนมีความต้องการอย่างไรเกี่ยวกับกรณีการดำเนินการกิจการเหมืองแร่ ในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

.....
.....

๔.การดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐมีการดำเนินการอย่างไรบ้างเกี่ยวกับกรณีการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่

.....
.....

๕.นอกจากการเยียวยาให้ความช่วยเหลือค่าเสียหายจากทางราชการแล้ว ควรมีการช่วยเหลือด้านใดบ้างอย่างไร

.....
.....

๗. นอกจากหน่วยงานราชการควรมีหน่วยงานหรือองค์กรใดบ้าง ที่ควรเข้ามาช่วยแก้ปัญหานี้

.....
.....

๘. ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้อย่างไร ในกรณีการขออนุญาตสำรวจเหมืองแร่ทองคำ นอกจากนี้ผลการเรียนรู้
จะมีผลต่อการพัฒนาชุมชนหรือไม่อย่างไร

.....
.....

๙. ชุมชนมีแนวทางในการแก้ปัญหาจากกรณีการทำธุรกิจเหมืองทองคำในพื้นที่อย่างไร

.....
.....

๑๐. ชุมชนมีกิจกรรมในการผลักดันหรือการเคลื่อนไหวอย่างไร เพื่อให้รัฐบาลเห็นความสำคัญต่อข้อเรียกร้อง
ของประชาชนในพื้นที่

.....
.....

๑๑. อื่น ๆ

.....
.....

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยนี้ต้องการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการด้านการอนุญาตต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี และมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองแร่ทองคำ โดยกำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดจันทบุรีที่กำลังเป็นประเด็นปัญหาจากการเคลื่อนไหวคัดค้านการดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี โดยมีผลการศึกษาดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่

๔.๑.๑ ผลการศึกษาด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา

๔.๑.๒ ผลการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder Interview)

๔.๑.๓ ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview)

๔.๒ ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่และเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง

๔.๒.๑ ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่

๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งโดยผู้มีส่วนได้เสีย

๔.๒.๓ ผลการวิเคราะห์แนวทางที่ดีเพื่อหาข้อยุติหรือทางออกร่วมกันต่อการบริหารจัดการเกี่ยวกับธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี

๔.๓. สรุปผลการวิเคราะห์เชิงบูรณาการในภาพรวม

๔.๓.๑ การวิเคราะห์เชิงบริบทของพื้นที่ชุมชน

๔.๓.๒ การวิเคราะห์ด้านสภาพปัญหา ข้อกังวล และความต้องการของคนในชุมชน

๔.๓.๓ ความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๔.๔ บทเรียนจากธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอดีต

๔.๓.๑ บทเรียนผลกระทบจากธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย (ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๙ – ๒๕๕๙)

๔.๓.๒ บทเรียนผลกระทบจากเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก (เหมืองชาตรี)

๔.๕ บทสรุปจากการเสวนา เรื่อง “แผนแม่บทแร่และกฎหมายแร่: ปัญหาและแนวทางการคุ้มครองสิทธิชุมชน และสิทธิทางสิ่งแวดล้อม

๔.๖ การวิเคราะห์ผลกระทบเชิงลบในอนาคต (Negative Future Impact) กรณีของจังหวัดจันทบุรี

๔.๗ กรณีศึกษา แนวทางการเคลื่อนไหวของชุมชนเพื่อคัดค้านและไม่เห็นด้วยกับการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี ของสมาพันธ์ “คนจันทน์ต้านเหมืองทอง”

๔.๘ สรุปการประชุมนำเสนอผลการวิจัยและรับฟังความเห็น “โครงการวิจัยเหมืองแร่ทองคำกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน” ในวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุม ๗๐๙ ชั้น ๗ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๔.๑ ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่

๔.๑.๑ ผลการศึกษาด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ ๔.๑ แสดงแผนที่จังหวัดจันทบุรี และบริเวณที่สำรวจการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว (ที่มา: <http://www.chanthaburi.go.th/content/map>)

ผลการลงพื้นที่ศึกษาด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี บริเวณอ่างเก็บน้ำคลองพะวาใหญ่ และบริเวณที่สำรวจการทำเหมืองแร่ทองคำ อยู่บริเวณทิศตะวันออกของอำเภอแก่งหางแมว ครอบคลุมพื้นที่เป็นวงกว้าง คณะผู้วิจัยพบร่องรอยของการขุดเจาะที่เป็นแท่งหินปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก สิ่งที่ปรากฏคือสินทองคำจะอยู่ที่ต้นน้ำเป็นปฐมภูมิ โดยเฉพาะในพื้นที่ต้นน้ำวังประแกด มีพื้นที่ประมาณ ๕๓๒ ไร่ และในอุทยานแห่งชาติเขาวง มีจำนวน ๒ แปลงประมาณ ๒๑,๐๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำในการทำกิจกรรมเหมืองแร่ทองคำกระบวนการดังกล่าวจะมีการขุดดินและนำสารเคมีหลายชนิดเพื่อนำมาละลายทองคำออกจากสินแร่

โครงการอ่างเก็บน้ำคลองพะวาใหญ่ จังหวัดจันทบุรี

รูปแสดงสภาพคลองพะวาใหญ่

แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่น้ำท่วม

ความเป็นมา

ปี พ.ศ.2535 เกิดความแห้งแล้งในจังหวัดจันทบุรี ทำให้สวนผลไม้เสียหายเป็นจำนวนมาก และเกษตรกรได้ร้องขอให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้เมื่อขาดแคลนน้ำ โดยกรมชลประทานจัดทำแผนหลักในการพัฒนาแหล่งน้ำและศึกษาความเหมาะสมโครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองวังโตนด จังหวัดจันทบุรี แล้วเสร็จ ในปี พ.ศ.2538 จากการศึกษาพบว่า สามารถก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดกลางได้ 4 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำคลองพะวาใหญ่ อ่างเก็บน้ำคลองประแกด อ่างเก็บน้ำคลองหางแมว และอ่างเก็บน้ำคลองวังโตนด

วัตถุประสงค์

- เพื่อเป็นแหล่งน้ำต้นทุนสำหรับพื้นที่การเกษตรฤดูฝน 54,000 ไร่ และฤดูแล้ง 21,600 ไร่
- เพื่อบรรเทาอุทกภัยในช่วงฤดูน้ำหลาก
- เพื่อการอุปโภค - บริโภค 6 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี และการอุตสาหกรรม
- เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับการประมง และแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ ๔.๒ แสดงพื้นที่โครงการอ่างเก็บน้ำคลองพะวาใหญ่ จังหวัดจันทบุรี และจุดบริเวณที่ลงพื้นที่เข้าสำรวจ โดยอากาศยานไร้คนขับ (โดรน) (ที่มา: กรมชลประทาน)

สำรวจการทำเหมืองแร่ทองคำ ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

๔.๑.๒ ผลการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder Interview)

ภาพที่ ๔.๕ แสดงภาพการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (Stakeholder Interview)

ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามเพื่อเป็นกรอบในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ในประเด็นการสอบถามเกี่ยวกับสภาพบริบทของชุมชน ความรู้สึกและผลกระทบของการประกาศให้มีการสำรวจเหมืองแร่ทองคำ ข้อเสนอแนะ เพื่อวิเคราะห์ความต้องการและกังวล จุดยืน (Position) ความต้องการลึก ๆ หรือจุดที่สนใจ (Interest) ความจำเป็นพื้นฐาน (Need) และความกลัว (Fear) ของผู้มีส่วนได้เสีย โดยผู้วิจัยได้ประสานงานไปยังผู้นำชุมชนและแกนนำการคัดค้านการทำเหมืองทองคำในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เพื่อขอให้ติดต่อและนัดหมายประชาชนในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ประสงค์จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งหรือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชนที่เกี่ยวข้อง หรืออาจส่งผลกระทบในภาพรวมของคนทั้งจังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๔ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี จำนวน ๒๕ คน ซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์ ชาวบ้าน เกษตรกร ผู้นำชุมชน แกนนำการคัดค้านการทำเหมืองทองคำที่จังหวัดจันทบุรี และเจ้าหน้าที่ส่วนราชการในพื้นที่ โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามหัวข้อการสัมภาษณ์และปรากฏผลสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

๔.๑.๒.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพบริบทของชุมชน

ผู้วิจัยสามารถสรุปสภาพโดยรวมบริบทของชุมชนตำบลพวาและตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ตามความเห็นของตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายได้ว่า ตำบลพวาเป็นพื้นที่ที่มี

ความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าและเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ รัฐบาลได้ให้สัมปทานทำไม้ซุงกับบริษัทเอกชน และใช้ถนนดิน (ทางเกวียน) ในการขนส่งไม้ซุงจากพื้นที่ป่าในตำบลพวา ทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เริ่มมีประชาชนประมาณ ๑๐ ครัวเรือน ซึ่งเดิมมีภูมิลำเนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมาทำงานที่จังหวัดระยอง ได้อพยพจับจองที่ดินทำกินตามทางเกวียนของผู้ที่ได้รับสัมปทานทำไม้ซุง ก่อสร้างบ้านและเริ่มทำการเกษตรในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว แต่เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ ชาวบ้านจึงเริ่มจากการปลูกมันสำปะหลังซึ่งใช้น้ำไม่มาก และในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เริ่มมีการขุดบ่อบาดาลเพื่อใช้น้ำปลูกผลไม้ แต่เนื่องจากการเพาะปลูกผลไม้ต้องใช้น้ำค่อนข้างมาก ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ชาวบ้านจึงเริ่มปลูกยางพาราซึ่งสามารถสร้างรายได้มากกว่า และเมื่อกรมชลประทานได้มีโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่จำนวน ๔ อ่าง และสร้างระบบท่อเพื่อส่งน้ำทั่วอำเภอแก่งหางแมว ชาวบ้านจึงมีความเห็นว่าพื้นที่อำเภอแก่งหางแมวมียุคเด่นที่มูลค่าและคุณค่า เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งดิน น้ำ และอากาศ ชาวบ้านสามารถปลูกผลไม้ได้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะทุเรียน มังคุด เงาะ และลำไย ฯลฯ ซึ่งได้ผลผลิตดีและขายได้ในราคาสูง ชาวบ้านจึงมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งชาวบ้านมองว่าเป็นคุณค่าที่ไม่สามารถตีเป็นมูลค่าหรือราคาได้ นอกจากนี้เมื่อการสร้างอ่างเก็บน้ำทั้ง ๔ อ่าง แล้วเสร็จ ยังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ประกอบกับในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมวมียึดตามธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง และมีช้างในพื้นที่เดียวกัน จึงมีแนวคิดจะทำเป็น Safari ช้าง ต่อไป ทั้งนี้ ชาวบ้านได้รับทราบข้อมูลว่าจะเริ่มมีการสำรวจเหมืองทองเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙

๔.๑.๒.๒ ผลการวิเคราะห์ความรู้สึกของชาวบ้านเมื่อทราบว่าจะมีการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่

ภาพที่ ๔.๖ การสัมภาษณ์ความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามพี่น้องตำบลพวา

ผู้วิจัยสามารถสรุปความรู้สึกของตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายเมื่อทราบว่าจะมีการทำเหมืองทองในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี สรุปได้ดังนี้

(๑) มีความกังวลและความเครียดเกี่ยวกับเรื่องที่ทำกิน เนื่องจากชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินที่ทำกินในปัจจุบัน หากมีการทำเหมืองทองคำในพื้นที่จริง ชาวบ้านจะไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินต่อไป โดยตัวแทนชาวบ้านคนหนึ่ง อายุ ๔๗ ปี ได้กล่าวว่า “เมื่อได้ข่าวเหมืองทองเข้ามา ก็รู้สึกว่าเป็นการเห็นแก่ตัว ชาวบ้านอย่างพวกเราจะไปอยู่ที่ไหน พวกเราไม่มีที่ไปอีกแล้ว ประเทศไทยจะไม่มีที่ให้พวกเราอีกแล้ว ตอนแรกก็รู้ข่าวว่ามีอ่างจะเกิดขึ้น ๔ อ่าง เก็บน้ำได้ ๓๑๐ ล้านลูกบาศก์เมตร พวกเราก็มีความหวังว่า ถ้าพวกเรามีน้ำ ความสมบูรณ์ยังงี้ก็ต้องเกิดแล้ว พอพวกเรามาได้ข่าวเรื่องเหมืองทองคำจะเข้ามา จบทุกอย่าง เป็นศูนย์หมด ลึ้นหวัง จึงมีข้อสรุปว่า “อ่างยอมรับ แต่เหมืองทองไม่รับ” รู้สึกมันแย เราเคยอยู่ของเรามา ประกอบกับอยู่ในพื้นที่นี้มาประมาณ ๓๐-๕๐ ปี จึงไม่มีที่ดินอื่นที่จะย้ายไปอยู่อาศัยและทำมาหากินได้ รวมทั้งยังมีความกังวลว่าอนาคตของลูกหลานจะไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ตัวแทนชาวบ้านอีกคนได้กล่าวว่า “ปัจจุบันเรามีหมอนทองที่ขายได้ เลี้ยงครอบครัว ถ้ามีเหมืองทอง เชื่อว่าคนในอำเภอแก่งหางแมวต้องหอบลูกหอบหลาน เพราะไม่มีที่ไป จะให้ไปอยู่สะพานลอยหรือ จะให้เป็นปัญหาของรัฐบาลหรือ เพียงแค่วันนี้หยุดเรื่องเหมืองทองอย่างเดียวรัฐบาลไม่ต้องมาแก้ปัญหาเรื่องคนในอำเภอแก่งหางแมวเลย” อีกทั้งยังได้รับทราบข่าวว่าอาจจะมีการให้สิทธิทำกินครอบครัวละ ๒๐ ไร่ ซึ่งชาวบ้านมีความเห็นว่าไม่เพียงพอในการที่จะเลี้ยงดูครอบครัวได้

(๒) มีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาน้ำ อากาศ ฝุ่นละออง สารเคมี สารพิษ โดยเฉพาะสารไซยาไนด์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพของชาวบ้านในระยะยาว ตัวแทนชาวบ้านอายุประมาณ ๓๐ ปี กล่าวว่า “รู้สึกเศร้าถ้าเหมืองทองเข้ามาจริงๆ เราจะไม่มีพื้นที่แบบนี้อีกแล้ว พื้นที่อุดมสมบูรณ์จะไม่มี” และกังวลว่าพืชผักที่ปลูกไว้จะขายไม่ได้เพราะโดนเคมี เนื่องจากภาพรวมจังหวัดจันทบุรี เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นสวนทุเรียนส่งออก หากมีเหมืองทองขึ้นมาจะมีสารปนเปื้อน แม้แต่เราเองยังไม่กินสารปนเปื้อน แล้วส่งออกจะเป็นไง เขาก็ไม่ทานทุเรียนเรา แล้วใครจะมาท่องเที่ยวจังหวัดเรา ช่วงโควิดจังหวัดอื่นเงียบแทบจะเป็นเมืองร้าง แต่จันทบุรีเราอยู่ได้แบบสบาย พอมีอย่างนี้ขึ้นมาใครจะทำอะไรได้ รัฐบาลก็ช่วยไม่ได้ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จะมาสร้างเหมืองแล้วรัฐบาลจะการันตีความปลอดภัยให้กับจังหวัดจันทบุรีได้หรือ”

(๓) มีความกังวลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เนื่องจากต้องสูญเสียอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบัน และชาวบ้านบางคนได้ใช้เงินลงทุนทำไร่และทำสวนไปแล้ว หากมีการทำเหมืองทองคำซึ่งจะทำให้ไม่สามารถทำเพาะปลูกได้แล้ว ทั้งยังต้องสูญเสียเงินที่ได้นำไปลงทุนแล้วด้วย ตัวแทนชาวบ้านอีกท่านได้กล่าวว่า “ถ้าเหมืองทองเกิดจริง แล้วเราจะได้อะไร ผลกระทบมีแน่นอน เพราะเราไม่สามารถไปดำเนินการขุดทองไปขายได้”

(๔) มีความรู้สึกเศร้า ท้อ เหนื่อย เนื่องจากหลายคนเกิดและโตในพื้นที่นี้ โดยชาวบ้านหลายคนได้ให้ข้อมูลว่า “หากมีเหมืองทองเข้ามาทุกอย่างต้องเปลี่ยนไป คนที่เคยเป็นเพื่อนบ้านดี ๆ ต่อกัน ต้องแยกกันไป เราเคยผูกพัน ชุมชนที่นี้น่าจะมีความสุขที่สุดแล้ว มีทั้งน้ำ ทั้งป่า ทะเล ภูเขา ทั้งที่จังหวัด

อื่นไม่มี จึงไม่ยอมให้เกิดเหมืองทองคำ” และมีคุณลุงตัวแทนชาวบ้านอีกหนึ่งท่านได้กล่าวย้าว่า “ชุมชนเขาอยู่กันดี ปัจจุบันไม่มีเอกสารอะไรกันเขาก็อยู่กันได้”

(๕) มีความกังวลและกลัวว่าชาวบ้านจะไม่สามารถคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำได้ โดยคุณลุงได้กล่าวว่า “กลัวรากหญ้าจะไม่สามารถต่อสู้กับรัฐได้” และชาวบ้านอีกหลายคนให้ข้อมูลว่า “ขณะนี้เรารู้โดยสันติ แต่ข้างหน้ายังไม่หยุด เราก้ไม่ให้เครื่องจักรเข้าพื้นที่นะ”

๔.๑.๒.๓ ผลการวิเคราะห์ผลกระทบที่ชาวบ้านคิดว่าจะเกิดขึ้นหากมีการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่

ภาพที่ ๔.๗ การสัมภาษณ์ความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ตำบลพวา

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลกระทบจากการทำเหมืองทองคำในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดจันทบุรี ตามความเห็นของตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย สรุปได้ดังนี้

(๑) ผลกระทบเกี่ยวกับที่ดินทำกินของชาวบ้าน เนื่องจากพื้นที่ที่มีการขอสำรวจแร่ทองคำ จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ประมาณ ๑๔,๖๐๐ ไร่ แต่หากสำรวจแล้วพบจะทำการขุดเหมืองทองในที่ดินจำนวน ๑๔ แปลง เนื้อที่ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ จะส่งผลให้ชาวบ้านจำนวนมากไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งมีผู้แทนชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “หากมีเหมืองทอง จะกระทบกับชาวบ้านก็ครอบครัว ซึ่งหากคิดว่าชาวบ้านทำกินครอบครัวละ ๒๕ ไร่ ก็จะมีชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเรื่องที่ทำกินไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ ครอบครัว ทุกวันนี้คนเกิดแต่ป่วย พื้นที่หายไปกับอุตสาหกรรม หายไปสร้างอ่างเก็บน้ำและถนน ขยายถนน พื้นที่หายแต่คนเพิ่มขึ้นจะเอาคนเหล่านี้ไปไว้ที่ไหน”

(๒) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพื้นที่อำเภอกำแพงแสนเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ และหากมีการทำเหมืองทองเป็นเวลา ๕๐ ปี ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ ทำให้ฝนตกไม่เป็นไปตามฤดูกาล โดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่ในรัศมี ๕ กิโลเมตร แม้จะไม่ได้รับผลกระทบเรื่องที่ดินทำกินแต่ย่อมได้รับผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งในเรื่องสารพิษปนเปื้อนลงดินและแหล่งน้ำ ผู้ลงชื่อโดยผู้นำการคัดค้านได้กล่าวว่า “ในการทำเหมืองทองจะต้องมีบ่อเก็บกักน้ำเพื่อปรุงแต่งแร่ทองคำซึ่งมีสารพิษจำนวนมาก และเมื่อขุดทองจนหมดแล้ว ผู้ที่ได้รับประทานบัตรก็จะดำเนินการขุดเหมืองทองใหม่ไปเรื่อย ๆ

ตามที่ได้รับอนุญาต แต่บ่อเก็บกักน้ำเพื่อปรุงแต่งแร่ทองคำจะอยู่ในพื้นที่กับพวกเราไปอีกเป็นพันปี และน้ำดังกล่าวซึ่งมีสารพิษก็ย่อมไหลจากเหมืองทองที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความสูง ลงสู่ที่ต่ำและทะเล” ในขณะที่ชาวบ้านได้ยกตัวอย่างผลกระทบจากการทำเหมืองทองที่จังหวัดพิจิตร ซึ่งมีตัวแทนชาวบ้านบางส่วนได้เดินทางไปดูสภาพข้อเท็จจริงในพื้นที่การทำเหมืองทองที่จังหวัดพิจิตร รวมถึงสภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงกับเหมืองทองคำ และกล่าวว่า “แม้พื้นที่บริเวณรอบเหมืองที่จังหวัดพิจิตรจะสามารถปลูกต้นไม้ได้ แต่ก็ไม่สามารถนำมากินได้ เนื่องจากมีสารเคมีที่ฟุ้งขึ้นมาจากบ่อ น้ำฝนที่ตกลงมาไม่สามารถกินได้จึงต้องการที่จะมาหากินด้วยตนเอง ไม่อยากได้รับความช่วยเหลือโดยการต้องไปรับอุปถัมภ์เพื่อนำมาซื้อน้ำและอาหาร เนื่องจากปัจจุบันอำเภอแก่งหางแมวมีน้ำสะอาดและแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ไม่มีการปนเปื้อนสารพิษแต่อย่างใด”

(๓) ผลกระทบด้านสุขภาพในระยะยาว กลุ่มตัวแทนชาวบ้านได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับผลกระทบด้านสุขภาพของชาวบ้านในระยะยาว โดยเฉพาะโรคมะเร็ง โรคลำไส้เนื้ออ่อนแรง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสุขภาพของลูกหลานในอนาคตด้วย เนื่องจากการทำเหมืองทองที่จังหวัดพิจิตร พบว่า ในร่างกายของชาวบ้านจะมีโลหะหนักเกินมาตรฐานทุกคน ทำให้เสียชีวิตง่าย เป็นโรคลำไส้เนื้ออ่อนแรง และผื่นคัน โดยตัวแทนชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “จากข้อมูลการทำเหมืองทองที่จังหวัดพิจิตร พบว่า คนที่ทำงานในสำนักงานของเหมืองทองประมาณ ๑๐ ปี จะป่วยด้วยโรคลำไส้เนื้ออ่อนแรง ซึ่งเป็นที่มาของการปิดเหมืองทองที่จังหวัดพิจิตร ทำให้จังหวัดไม่มีพระจำวัด และคนในรัศมี ๕ กิโลเมตร ของเหมืองทอง อยู่ไม่ได้ ต้องออกจากพื้นที่ไปเองโดยไม่ได้เงินชดเชย ส่วนคนที่อยู่ในพื้นที่ทำเหมืองทองโดยตรงจะได้เงินชดเชย จึงอาจมีทางที่จะย้ายออกจากพื้นที่ได้”

(๔) ผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากจังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งปลูกผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญและสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน หากมีการทำเหมืองทองคำในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ก็จะส่งผลกระทบต่อความเป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่สำคัญด้วย เนื่องจากผู้บริโภคอาจจะเกรงว่าผลไม้ของจังหวัดจันทบุรีอาจจะปนเปื้อนสารพิษจากการทำเหมืองทอง ทำให้ชาวบ้านอาจจะขายผลไม้ไม่ได้ หรือไม่สามารถขายให้ได้ราคาที่สูงเหมือนเช่นอดีตที่ผ่านมา โดยตัวแทนชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “ถ้ามีเหมืองทองคนก็จะกลัว ไม่กล้าซื้อทุเรียนจังหวัดจันทบุรีไปกิน และคงจะส่งออกไปขายที่ประเทศจีนไม่ได้ ทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสในการค้าขาย”

(๕) ผลกระทบด้านสังคม เนื่องจากชุมชนในตำบลพวาและตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนที่อยู่กันมาเป็นเวลานานกว่า ๕๐ ปี และมีความสงบ ชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ตั้งใจทำไร่ทำสวนเพื่อเลี้ยงชีพ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงมีความแน่นแฟ้นช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่หากมีการทำเหมืองทอง ก็จะต้องมีคนจากนอกพื้นที่เข้ามาอยู่ในชุมชน ซึ่งอาจจะทำให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาความแตกแยกของคนในชุมชนและปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

๔.๑.๒.๑ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อนโยบายสาธารณะของภาครัฐเกี่ยวกับธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ

ภาพที่ ๔.๘ ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อนโยบายสาธารณะของภาครัฐ กรณีศึกษา นโยบายการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสองพี่น้อง

ผู้วิจัยสามารถสรุปความคิดเห็นของชาวบ้านต่อนโยบายสาธารณะของภาครัฐ กรณีศึกษา นโยบายการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสองพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ตามความเห็นของตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย สรุปได้ดังนี้

(๑) **ไม่ชอบ** เนื่องจากไม่มีการสอบถามหรือทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านก่อน และเมื่อชาวบ้านคัดค้าน หน่วยงานของรัฐก็ไม่ชี้แจงข้อเท็จจริง ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่ารัฐบาลต้องการปกปิดข้อมูล

(๒) **ไม่ยอมรับ** เนื่องจากการออกใบอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษดังกล่าวในอำเภอแก่งหางแมวเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย โดยให้เหตุผลว่า ที่อำเภอแก่งหางแมวเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญไม่สามารถสร้างเหมืองที่เป็นแหล่งอุตสาหกรรมได้ โดยมีตัวแทนชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “คุณกำลังกระทำผิดพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๗ วรรค ๔ ที่กำหนดไม่อนุญาตให้ทำเหมืองในพื้นที่ที่เป็นแหล่งต้นน้ำหรือแหล่งซับซึมน้ำ ผมไม่ยอมได้ไหมครับ”

(๓) **คัดค้าน** โดยผู้แทนชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “เมื่อเทศบาลตำบลพวาปิดประกาศเรื่อง การออกใบอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษดังกล่าว ชาวบ้านได้รวมตัวกันไปคัดค้านที่ศาลากลางจังหวัดจันทบุรี กระทรวงอุตสาหกรรม และทำเนียบรัฐบาล เพื่อขอให้ยุติ แต่เวลาผ่านไปเกิน ๙๐ วัน แต่เจ้าหน้าที่รัฐยังยื้อ ดึงเวลา ละเว้น ไม่ยอมตอบเรา ให้พวกเราหมดกำลัง เจ้าหน้าที่รัฐทำถูกหรือไม่ เราไปด้วยสันติวิธี เราต้องการคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่เจ็บป่วย แม้จะไม่รวยเหมือนที่อื่น”

(๔) **ต้องการให้ยกเลิกออกใบอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษดังกล่าว** เนื่องจากผิดกฎหมาย ก่อให้เกิดปัญหาให้กับชาวบ้าน เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เงินที่รัฐบาลได้รับจากการทำเหมืองทองเทียบไม่ได้กับความสูญเสียทางเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี และไม่ได้นำมาช่วยเหลือชาวบ้านแต่อย่างใด

๔.๑.๒.๕ ตัวแทนกลุ่มเป้าหมายหาทางออกร่วมกัน

ผู้วิจัยสามารถสรุปวิธีการแก้ไขปัญหามาเพื่อหาทางออกในเรื่องนี้ด้วยสันติวิธีของตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย สรุปได้ดังนี้

(๑) เมื่อมีการประกาศให้อาชญาบัตรพิเศษสำรวจเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ประชาชนจึงได้มีการรวมตัวเพื่อแสดงจุดยืนเพื่อแสดงความต้องการที่จะไม่ให้มีการทำเหมืองแร่ในพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากการผูกกริบบัน การติดป้ายคัดค้านตามบ้านเรือนและริมถนนสายหลัก การรวบรวมรายชื่อประชาชนในจังหวัดจันทบุรีประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ คน เพื่อแสดงเจตนาที่ชัดเจนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบว่าการไม่ต้องการให้มีการทำเหมืองแร่ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งชาวบ้านมีความเห็นว่าเป็นการเริ่มต้นการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่สันติวิธี เพราะชาวบ้านไม่ได้กระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความรุนแรง พร้อมทั้งได้ขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาพูดคุยกับชาวบ้าน แต่เมื่อหน่วยงานดังกล่าวไม่ชี้แจงข้อเท็จจริงหรือความคืบหน้าและไม่ได้มารับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน จึงได้มีการรวมตัวชาวบ้านของทุกอำเภอในจังหวัดจันทบุรีประมาณ ๑๑,๐๐๐ คน เพื่อไปยื่นหนังสือคัดค้านที่ทำเนียบรัฐบาล แต่ก็ยังไม่มีการชี้แจงหรือพูดคุยแต่อย่างใด ทำให้มีผู้แทนชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “อยากให้นายกรัฐมนตรีแก้ปัญหาเรื่องนี้ หากทำไม่ได้ก็ให้ลาออกไป”

ภาพที่ ๔.๙ การติดป้ายคัดค้านตามบ้านเรือนและริมถนนสายหลัก แสดงจุดยืนคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

(๒) มีการสร้างเครือข่ายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการทำเหมืองทองคำให้กับบุคคลทั่วไป และจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการแสดงจุดยืนของประชาชนที่ไม่เห็นด้วย โดยการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่และสติ๊กเกอร์ “คนอันท์ไม่เอา “เหมืองทอง” STOP GOLD MINE” ซึ่งมี QR Code เพื่อให้ผู้สนใจได้รับทราบข้อมูลการเกี่ยวกับการคัดค้านการทำเหมืองทอง และเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายในการแสดงจุดยืนคัดค้านการทำเหมืองทอง

ภาพที่ ๔.๑๐ การจัดทำป้ายสติ๊กเกอร์รณรงค์สำหรับแจกในกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมข้อมูลสื่อสารทาง QR Code และสื่อออนไลน์ เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อเท็จจริง ของการคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (ที่มา: เฟสบุ๊กแฟนเพจสมาพันธ์คนจันทันเหมืองทอง)

และการจัดกิจกรรมปั่นจักรยานรณรงค์คัดค้านการทำเหมืองทองและให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการทำเหมืองทองอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากการที่ “เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ทีมจักรยานจังหวัดจันทบุรีประมาณ ๕๐ คน ได้ปั่นจักรยานรณรงค์ต่อต้านเหมืองทอง และเมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ ทีมจักรยานจังหวัดจันทบุรีประมาณ ๑๐๐ คน ได้ปั่นจักรยานต่อต้านการทำเหมืองทอง เส้นทางอำเภอเมืองจันทบุรี - อำเภอท่าใหม่ ซึ่งเป็นปากน้ำที่น้ำจากแม่น้ำวังโตนดจะระบายลงสู่ทะเล เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของแม่น้ำวังโตนด ซึ่งจะได้รับผลกระทบอย่างมากหากมีการทำเหมืองทอง

ภาพที่ ๔.๑๑ การจัดกิจกรรมปั่นจักรยานรณรงค์คัดค้านการทำเหมืองทองและให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการทำเหมืองทองในพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (ที่มา: เฟสบุ๊กแฟนเพจสมาพันธ์คนจันทันเหมืองทอง)

และเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ทีมจักรยานชาวแก่งหางแมวได้ปั่นจักรยานรณรงค์แสดงพลังคัดค้านเหมืองทอง เส้นทางวัดวังไม้แดง – ตลาดแยกไฟแดง – หน้าอำเภอแก่งหางแมว – ตลาดวังพง

องค์การบริหารส่วนตำบลขุนซ่อง – อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น และทำกิจกรรม “แหกปาก ชูป้าย ไล่เหมือง” ทุกจุด”

ภาพที่ ๔.๑๒ การจัดกิจกรรมปั่นจักรยานรณรงค์แสดงพลังคัดค้านเหมืองทอง เส้นทางวัดวังไม้แดง – อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ในพื้นที่ตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (ที่มา: เฟสบุ๊กแฟนเพจสมาพันธ์คนจันทน์ด่านเหมืองทอง)

๔.๑.๒.๖ ข้อเสนอแนะของตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย

ภาพที่ ๔.๑๓ การนำเสนอข้อเสนอแนะของตัวแทนประชาชนชาวจังหวัดจันทบุรี

ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อเสนอแนะของตัวแทนของกลุ่มเป้าหมาย ได้ดังนี้

(๑) ขอให้รัฐบาลยุติโครงการที่จะอนุญาตให้ทำเหมืองทองคำในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี โดยผู้แทนชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “ให้คุณหยุดเถอะ มันเสี่ยงงบประมาณประเทศโดยเปล่าประโยชน์” และชาวบ้านอีกท่านย้ำว่า “รัฐจะสูญเสียแหล่งรายได้เป็นแสนล้าน (มูลค่าทางเกษตร)” และมีชาวบ้านกล่าวเสริมว่า “รัฐควรส่งเสริมในเรื่องการประกอบอาชีพทำการเกษตร โดยเฉพาะเรื่องระบบส่งน้ำ มากกว่าที่จะมาทำโครงการเหมืองทองคำ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถมีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว” อย่างไรก็ตาม อาจจะมีคนบางกลุ่มซึ่งเป็นส่วนน้อยที่เห็นด้วยกับโครงการดังกล่าว เนื่องจากมีได้อยู่ในพื้นที่โดยตรงแต่ต้องการได้รับเงินชดเชย

(๒) หากรัฐบาลยังไม่ยุติโครงการ ขอให้จัดทำรายงานผลกระทบทางยุทธศาสตร์ (HEA) โดยรับฟังความเห็นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยรอบเหมืองในรัศมี ๕ กิโลเมตร ก่อน เนื่องจากพื้นที่จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ และเป็นแหล่งผลไม้ที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ จึงไม่เหมาะที่จะอนุญาตให้ทำเหมืองทองคำและอาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายด้วย

(๓) ขอให้หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการทำเหมืองทองคำซึ่งได้รับเรื่องคัดค้านจากประชาชน ลงมาในพื้นที่เพื่อพูดคุยและรับฟังข้อมูลจากประชาชนด้วยตนเอง เนื่องจากที่ผ่านมาหลังจากมีการยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่มีการชี้แจงหรือรับฟังประชาชนแต่อย่างใด ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีกับหน่วยงานของรัฐ ดังจะเห็นได้จากการที่มีตัวแทนชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “มีแต่ลอบกัดลับหลังอยู่เป็นประจำ แอบมาซุ่มบ้าง แอบมาเจาะบ้าง บางคนแอบมาซุ่มแล้วก็งุบงิบแอบกลับกลับไปเป็นแท่ง ๆ ถ้าไม่มีมูลหมาไม่ชี้หรอก”

(๔) ขอให้สถาบันพระปกเกล้าซึ่งได้ลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็น ความรู้สึก และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงได้เห็นสภาพข้อเท็จจริงในพื้นที่ ช่วยรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และเป็นสะพานเชื่อมในการเสนอข้อมูลต่าง ๆ ให้หน่วยงานส่วนกลางได้รับทราบและพิจารณาความต้องการของประชาชนในพื้นที่ด้วย

๔.๑.๓ ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview)

ภาพที่ ๔.๑๔ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

๔.๑.๓.๑ ภาคเอกชน

(๑) นายธิตี เอกบุญยืน ประธานสภา

อุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี กล่าวเปิดว่า เกิดกระแสไม่เห็นด้วยเพราะเราเป็นเมืองเกษตร ซึ่งเหมือนทองเข้ามามีผลกระทบทางอากาศและน้ำ ถ้าป้องกันไม่ได้ใครจะรับผิดชอบ จึงมีการยกร่าง ๘ จังหวัด EEC ภาคตะวันออกเป็นศูนย์กลางผลิตอาหาร เราพยายามเน้นอุตสาหกรรมสีเขียว โดยสีเขียวต้องไม่ปนเปื้อน แต่เราต้องการอุตสาหกรรมสะอาด เพราะถ้า

มีการปล่อยข่าวว่าผลไม้ เช่นทุเรียน มีการปนเปื้อน คู่แข่งอย่างมาเลเซียจะได้โอกาสโจมตีผลไม้จากไทยได้ ซึ่งคนในจันทบุรีลุกขึ้นมาต่อต้านกว่า ๕๐๐,๐๐๐ คน สิ่งที่กระทบมาก คือ ด้านการเกษตร ด้านการท่องเที่ยว ด้านวิถีชีวิต นี่คือเหตุผลที่ไม่เห็นด้วย เราเห็นจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ เป็นตัวอย่างซึ่งมีความน่ากลัว เหมือนทองสร้างรายได้เท่าใด เราพยายามจะทำ EFFC คือ อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ในจังหวัดจันทบุรีมีการศึกษา ซึ่งถ้าเมืองทองมาคนจันทบุรีได้อะไร ? คำตอบคือ ได้ความเสียหาย ทุกภาคส่วนในจังหวัดจันทบุรีไม่เห็นด้วยกับการทำเหมืองแร่ ซึ่งต่อไปภาคเกษตรกรรมจะมีความยั่งยืนมากกว่าอุตสาหกรรมยานยนต์ จันทบุรีจึงเป็นศูนย์กลางผลิตอาหาร ไม่ใช่แค่ผลไม้แต่ยังมีการทำประมง มีภาคของการท่องเที่ยว ถ้ามีเหมืองทองจะมีระบบทำลายสุขภาพ เศรษฐกิจ ท่องเที่ยว ประชาชนจึงลุกขึ้นมารักษาผลประโยชน์ของคนในจังหวัด จึงมีการคัดค้านปกป้อง รักษาสิทธิ

(๒) ผศ.เจริญ ปิয়ারมย์ ประธาน

คณะกรรมการลุ่มแม่น้ำวังตอนต จังหวัดจันทบุรี กล่าวว่า คนจันทบุรีอยู่แบบสงบ ด้วยการพึ่งพาตนเอง บริบทคือ ชาวสวน มีความสงบ ซึ่งไม่มีความคิดจะไปรบกับใคร ยกเว้นรบกับตนเอง เรามีความสมบูรณ์ของวิถีชีวิต แต่มีการมาสำรวจแบบลับ ๆ ล่าสุดมีการใช้มาตรา ๔๔ ปิดเหมืองแร่ในพิจิตรเพราะมีการได้ผลกระทบ เราจึงไม่อยากจะให้เมืองจันทบุรีเป็นเหมือนพิจิตร จึงรู้สึกกังวลเพราะสถานที่ทำเหมืองแร่เป็นต้นน้ำวังตอนต ซึ่งบ้านเราทำ

การเกษตรเป็นหลัก จันทบุรีเป็นเมืองแห่งผลไม้ ถ้ามีการทำเหมืองแร่เกิดผลกระทบอย่างแน่นอน เราพยายามใช้สันติวิธีด้วยการพูดคุย บอกความต้องการจุดยืน ว่าเราไม่เอาเหมืองแร่ ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานจากภาครัฐ ส่วนกลางเข้ามารับฟังปัญหาที่แท้จริง พยายามจะบอกว่าชาวบ้านเดือดร้อนรวมถึงส่งผลถึงภูมิภาค ชาวบ้านจึงออกมาปกป้องเพราะความมั่นคงทางด้านน้ำมีความสำคัญ ชาวบ้านจึงพยายามไปยื่นหนังสือถึงกระทรวงอุตสาหกรรม และทำเนียบรัฐบาล ให้ผู้บริหารประเทศรับรู้ โดยชาวบ้านพยายามบอกว่า รัฐควรฟัง และรัฐควรยุติ โดยยกมาตรา ๔๓ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ มาตรา ๑๗ พื้นที่แหล่งต้นน้ำ หรือป่าน้ำซับซึมในลุ่มน้ำวังตอนต มาตรา ๕๓ ประชาชนต้องมีส่วนร่วม ต้องมีเวทีรับฟังเสียงประชาชนในพื้นที่

(๓) นางสาวอินทิรา มานะกุล

เลขาธิการสมาพันธ์คนจันทด้านเหมืองทอง เป็นผู้แทนในการบรรยายให้ข้อมูลว่า ตลอดระยะเวลา ๘ เดือน ที่ผ่านมาประชาชนชาวจันทบุรีพูดเป็นเสียงเดียวกันตลอดว่า “เราไม่ต้องการทองคำ” โดยมี Timeline ของนโยบายอันหนึ่งในเรื่องของการพัฒนาประเทศที่มีปัญหาการพัฒนาประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ช่วงนั้น

ประเทศเรามีการสำรวจแร่หลายชนิดหนึ่งในนั้นคือ แร่ทองคำ มีตั้งแต่เริ่มแรกคือการขออนุญาตออชญาบัตรหรือออชญาบัตรพิเศษในการสำรวจแร่ ไปจนถึงการขออนุญาตการทำเหมืองโดยขอสัมปทานบัตร ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายพระราชบัญญัติฉบับหนึ่ง เรียกว่ากฎหมายพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ จากการสำรวจพบว่ามีข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บพื้นที่ไว้แล้วโดยทราบว่าเป็นพื้นที่ใดบ้างที่เป็นแหล่งแร่ทองคำ จนกระทั่งในปีพ.ศ. ๒๕๔๘ ก็เป็นที่มาของการค้นพบว่าประเทศไทยมีพื้นที่ที่มีศักยภาพแร่ทองคำอยู่โดยรวมในวงกว้างประมาณ ๑๑ ถึง ๑๒ จังหวัด มีข้อมูลว่าพื้นที่ของประเทศไทยถ้าจะทำเหมืองทองให้คุ้มทุนจะมีพื้นที่อยู่ประมาณ ๑๒ จังหวัด และใน ๖ จังหวัด มีการเปิดเหมืองทองไปแล้ว ได้แก่ จังหวัดเลย พิชณุโลก พิจิตร เพชรบูรณ์ และนราธิวาส จะเห็นว่ามี การออกใบอนุญาตออชญาบัตรพิเศษ และใบประทานบัตรในพื้นที่ทั้ง ๖ จังหวัด และมีการดำเนินการทำเหมืองเรียบร้อยแล้ว จากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ช่วงรอยต่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ มีการเตรียมการที่จะเปิดเหมืองทองในจังหวัดใหม่ที่มีข้อมูลของการสำรวจแล้วว่ามีปริมาณแร่ทองคำเพียงพอ หรือมีศักยภาพแร่

ทองคำที่จะสามารถเปิดเหมือง ได้แก่ พื้นที่ภาคตะวันออก จำนวน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดระยอง จันทบุรี และ สระแก้ว ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ในขณะที่นั้นยังใช้พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐

ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการสำรวจแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี มีข้อมูลว่ามีบริษัทที่ยื่นขอสำรวจ แหล่งแร่ทองคำแล้ว จำนวน ๔ บริษัท มีการสำรวจพื้นที่ ๑๓ แปลง พื้นที่ทั้งหมด จำนวน ๑๐๐,๒๖๒ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว อำเภอนายายอาม และอำเภอเขาซอียด ซึ่งหนึ่งใน บริษัทที่มาขอสำรวจคือ บริษัท ริชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด เป็นบริษัทที่เข้ามาสำรวจในจังหวัดจันทบุรีพื้นที่ทั้งหมด ๓ แปลง ซึ่งบริษัทดังกล่าวเป็นบริษัทลูกของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) และบริษัทนี้เป็นบริษัทลูกของ บริษัท คิงส์เกต ออสเตรเลีย

ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ตามมาตรการสำคัญประการ หนึ่งของมาตรา ๕๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๔๐) แต่การรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการสำรวจเหมืองทองคำของจังหวัดจันทบุรีนั้น มีการฟังความคิดเห็นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาเจ็ดลูก จังหวัดพิจิตร นี่คือการรวบรวมการรับฟังความคิดเห็นในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้น ในอดีตระหว่างพื้นที่หนึ่งแต่กลับใช้การประชิดกับอีกพื้นที่หนึ่ง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ มีการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และมีคำสั่งให้มีการ ปิดเหมืองทองคำ ของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) (ชื่อเดิม อัครา ไมนิ่ง จำกัด) โดยใช้มาตรา ๔๔ สิ่งตามมาในขณะนั้น คือ เรื่องความขัดแย้งในระหว่างที่มีการทำเหมืองทองคำไปแล้ว เนื่องจากคนที่ทำงาน กับเหมืองที่ตงกัน เพราะฉะนั้นจากการประกาศปิดเหมืองทองคำ จึงเป็นที่มาของการทบทวนพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ ด้วยเนื่องจากเป็นกฎหมายที่หลายฝ่ายมองว่า ๑) ล้าสมัย ๒) ขัดกับกฎหมายพระราชบัญญัติ สิ่งแวดล้อมในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎหมายการรับฟังความคิดเห็นปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และกฎหมายอื่น ๆ

ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ มีการร่างพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ จะ นำไปสู่ความขัดแย้งต่อไป และหนึ่งในนั้นคือเรื่องของการเขียนบทเฉพาะกาลไว้ในมาตรา ๑๘๘ ว่า บรรดา คำขอเดิมไม่ว่าจะเป็นคำขอประทานบัตร ขออนุญาตพิเศษ คำขออนุญาต และคำขอตีงหลายที่เคยขอมาก่อนที่จะมีพระราชบัญญัตินี้ มีผลบังคับใช้ให้สามารถดำเนินการได้ โดยที่ไม่ถือว่าคำขอนั้นตกไป นี่คือข้อความ ในบทเฉพาะกาลนี้จะป็นมหากาพย์ของประเทศไทยที่จะนำไปสู่เรื่องของความขัดแย้งในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเหมืองหิน เหมืองหินปูน เหมืองแร่ เหมืองโปแตสเซียม แต่มีมาตราหนึ่งตามพระราชบัญญัติแร่ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ กรณีที่ขออนุญาตพิเศษแร่ทองคำ จะปิดประกาศตามกฎหมายเดิมเพียงแค่ ๓ แห่งตามกฎหมายเดิมไม่ได้ (หมายถึงการปิดประกาศที่อุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่จังหวัดจันทบุรี ศาลากลางจังหวัด และที่ว่าการอำเภอ รวม ๓ แห่ง) แต่ต้องปิดประกาศตามพื้นที่ที่จะเกิดผลกระทบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตามพื้นที่ที่จะดำเนินการทำเหมืองต่อไป

๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ จังหวัดจันทบุรีได้รับจดหมายจากบริษัท ริชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด ปิดประกาศแจ้งเกี่ยวกับการขออนุญาตพิเศษ จำนวน ๕ ฉบับ ได้แก่ ศาลากลางจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด อำเภอแก่งหางแมว องค์การบริหารส่วนตำบลสามพี่น้อง และที่ว่าการกำนันผู้ใหญ่บ้าน ๒๒ หมู่บ้าน ครอบคลุม ๒ พื้นที่ คือ ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง ประกาศดังกล่าวประกาศโดยกรมอุตสาหกรรม

พื้นฐานและการเหมืองแร่ การปิดประกาศนี้เพื่อแจ้งว่าบริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด มายื่นขออาชญาบัตรพิเศษ จำนวน ๒ ใบคำขอ จากทั้งหมด ๓ คำขอ คือ ๒ คำขอปิดประกาศเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นคำขอที่ ๙/๒๕๔๙ มีพื้นที่สำรวจ จำนวน ๑๔,๖๕๐ ไร่

๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด มายื่นขออาชญาบัตรพิเศษจำนวน ๑ คำขอ ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒๐๘,๘๘๔ ไร่

๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ สภาเกษตรกรจังหวัดจันทบุรียื่นคัดค้านการอนุญาตขออาชญาบัตรพิเศษ ของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ต่อจังหวัดจันทบุรี

๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ภาคประชาสังคมพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จำนวน ๕ ตำบล ได้แก่ ตำบลพวาตำบลเขาวงกต ตำบลแก่งหางแมว ตำบลสามพี่น้อง และตำบลขุนช่อง เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ยื่นหนังสือขอคัดค้านการอนุญาตของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ต่อจังหวัดจันทบุรี

๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ หน่วยงานทุกภาคส่วนของจังหวัดจันทบุรี มีการรวมตัวกันเพื่อ ประชุมคัดค้านการอนุญาตของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ที่ห้องประชุม องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี เป็นการประกาศจุดยืนการคัดค้านอย่างสันติวิธี โดยประกาศว่า **“คนจันทไม่เอาเหมืองทอง”**

๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ หลายหน่วยงานในจังหวัดจันทบุรี มายื่นหนังสือคัดค้านต่อท่านผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี เพื่อคัดค้านการอนุญาตอาชญาบัตรของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด โดยมีผู้ที่มาร่วม การคัดค้านในครั้งนี้ จำนวน ๕๘,๐๐๐ คน พร้อมทั้งการจัดเวทีอภิปรายเกี่ยวกับความขัดแย้งของประชาชนต่อ นโยบายสาธารณะ ในเรื่องผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการทำเหมืองทองคำในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ จัดกิจกรรมวิ่งไล่กวัดเหมืองทองคำ ที่ชาวบ้านในพื้นที่จัดขึ้นเพื่อ การรณรงค์ต่อต้านการทำเหมืองทองคำ อย่างสันติวิธี

๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดจันทบุรี ยื่นเรื่องคัดค้านการอนุญาตของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ต่อกรมการวิสามัญ สภาผู้แทนราษฎร พร้อมประชุมพิจารณาแก้ไขปัญหา การออกอาชญาบัตรเหมืองแร่ เกี่ยวกับผลกระทบต่าง ๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำเหมืองแร่

๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ องค์กรภาคเอกชนรวมตัวกันยื่นหนังสือคัดค้าน ต่อจังหวัดจันทบุรี

๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ องค์กรภาคประชาชนได้ยื่นหนังสือคัดค้านต่อกระทรวงอุตสาหกรรม และประธานคณะกรรมการนโยบายแร่ทองคำ ซึ่งมี พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ เป็นประธานกรรมการ เพื่อยื่นคัดค้านกรณีดังกล่าว

๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ จังหวัดจันทบุรี ส่งหนังสือคัดค้านการอนุญาตของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ต่อกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ และไม่เห็นด้วยกับการนำความเห็นของผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มาใช้ประกอบการพิจารณาอนุญาต ควรที่จะต้องถามความเห็นของผู้ว่าราชการจังหวัดในปัจจุบันเท่านั้น

๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ องค์กรภาคประชาชน ได้ทวงถามคำตอบกับกรมอุตสาหกรรม พื้นฐานและการเหมืองแร่ ซึ่งการตอบคำถามประชาชนไม่สามารถให้ความกระจ่างหรือจุดยืนของทางราชการว่าจะมีแนวทางในการพิจารณาไปในทิศทางใด

๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ องค์กรภาคประชาชน ได้เข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อให้เหตุผลว่าทำไมชาวจันทบุรีไม่เอาเหมืองทองคำ โดยอ้างว่าชาวจันทบุรีไม่ยอมให้เข้าพื้นที่

๔ ธันวาคม ๒๕๖๔ องค์กรภาคประชาชน ได้ยื่นหนังสือคัดค้านการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ ในจังหวัดจันทบุรี ต่อนายชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ณ อาคารรัฐสภา

อย่างไรก็ตามการต่อสู้ของชาวจันทบุรีอย่างสันติวิธีนี้มีแนวทางในการต่อสู้ที่มีการรวมตัวกันก่อตั้งเป็นสมาพันธ์ **“คนจันทน์ด้านเหมืองทอง”** โดยมีการรวมตัวกันจากหลายชมรม เช่น ชมรมปั่นจักรยาน สโมสรมวลชน ฯลฯ เนื่องจากประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นต่อนโยบายสาธารณะของรัฐบาล และมีความวิตกกังวลต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีแนวโน้มที่ไม่มีความชัดเจน และอาจถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิชุมชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ตามมาตรา ๔๓ และมาตรา ๕๗ รวมถึงการขัดต่อกฎหมายพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๗ วรรคสอง ที่ระบุว่า การขออาชญาบัตรแล้วนำไปสู่การทำเหมืองแร่ ต้องไม่ไปกระทบกับพื้นที่ดังต่อไปนี้ จะอยู่ในเขตอุทยาน เขตห้ามล่าพันธุ์สัตว์ป่า เขตโบราณสถาน และกฎหมายอื่น ๆ ที่ห้ามไว้ แต่เหนืออื่นใดคือพื้นที่แหล่งต้นน้ำและแหล่งน้ำซับซึม มาตรา ๓๘ ห้ามผู้ใดสำรวจแร่ในที่โดยกเว้นจะได้รับการอนุญาต ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการขออนุญาต การขออาชญาบัตร อาชญาบัตรพิเศษ และการขอใบประทานบัตรทำเหมืองแร่จะต้องได้รับการอนุญาตก่อน ซึ่งที่ผ่านมาพบว่าในพื้นที่ในเขตอำเภอแก่งหางแมวมีการสำรวจแร่ทองคำมาก่อนแล้ว เนื่องจากประชาชนในพื้นที่พบเห็นการสำรวจตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นต้นมา และการดำเนินการดังกล่าวขัดกับกฎหมายพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ อย่างสิ้นเชิง

(๔) นายอำนาจ จันทรส นายกสมาคม

ชาวสวนลำไย จังหวัดจันทบุรี กล่าวว่า สมาคม ชาวสวนลำไยและอีก ๖ สมาคม ไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน แต่จำเป็นต้องร่วมคัดค้านไม่ให้มีการทำเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากการทำเหมืองทองจะสามารถสร้างรายได้จำนวนมาก แต่เป็นการสร้างรายได้ให้เฉพาะกลุ่มผู้ลงทุนเท่านั้น และเงินค่าภาคหลวงที่รัฐจะได้รับจากการอนุญาตให้ทำเหมืองทองก็ยังไม่แน่ชัดว่าจะนำไปใช้ในด้านใด

จะสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่หรือไม่ ในขณะที่ปัจจุบันชาวบ้านในจังหวัดจันทบุรีมีรายได้จากการทำการเกษตร ๒๐๐,๐๐๐ บาท/คน/ปี ซึ่งมีลักษณะที่เป็นการกระจาย ชาวบ้านจึงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประกอบกับประเทศจีนมีความต้องการที่จะนำเข้าผลไม้ต่าง ๆ จำนวนมากจากประเทศไทย ดังนั้น หากมีการทำเหมืองทองในจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกผลไม้ที่สำคัญ ก็อาจทำให้มีการให้ข้อมูลว่ามี การปนเปื้อนสารพิษจากเหมืองทอง ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อรายได้จากการส่งออกผลไม้ของประเทศไทยด้วย

๔.๑.๓.๒ ภาครัฐ

(๑) ผู้แทนสำนักงานเกษตร

จังหวัดจันทบุรี ได้ชี้แจงข้อมูลสรุปได้ว่า จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๓,๖๐๐,๐๐๐ ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๒,๒๘๔,๐๐๐ ไร่ ซึ่งคิดเป็นพื้นที่เกินร้อยละ ๕๐ ของพื้นที่ทั้งหมด และมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ไม้ยืนต้น ไม้ผล และพืชไร่ โดยไม้ยืนต้น คือ ยางพารา มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ ๕๗๗,๐๐๐ ไร่ คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๔,๐๐๐ ล้านบาท และอำเภอแก่งหาง

แมวเป็นแหล่งปลูกยางพาราที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดจันทบุรี ส่วนไม้ผล ได้แก่ ๑) ทูเรียน มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ ๒๔๓,๐๐๐ ไร่ คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๔๐,๐๐๐ ล้านบาท ๒) ลำไย มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ ๒๙๖,๐๐๐ ไร่ คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๗,๐๐๐ ล้านบาท ๓) มังคุด มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ ไร่ คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๕,๑๐๐ ล้านบาท ๔) เงาะ มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ ๕๐,๐๐๐ ไร่ คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๒,๕๐๐ ล้านบาท ๕) ลองกอง มีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ ๓๐,๐๐๐ ไร่

หากมีการทำเหมืองทองในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสองพี่น้องจะส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรในพื้นที่ ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว อำเภอท่าใหม่ และอำเภอนายายอาม ซึ่งเป็นพื้นที่ในลุ่มน้ำวังโตนด และเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผลที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี โดยอำเภอแก่งหางแมวมียพื้นที่ปลูกทุเรียนประมาณ ๓๐,๐๐๐ ไร่ ส่วนอำเภอท่าใหม่ซึ่งเป็นพื้นที่รับน้ำจากอำเภอแก่งหางแมว มีพื้นที่ปลูกทุเรียนประมาณ ๔๙,๐๐๐ ไร่ พื้นที่ปลูกเงาะประมาณ ๑๓,๐๐๐ ไร่ พื้นที่ปลูกมังคุดประมาณ ๑๙,๐๐๐ ไร่ พื้นที่ปลูกลองกองประมาณ ๔,๐๐๐ ไร่ และพื้นที่ปลูกลำไยประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ ส่วนอำเภอนายายอามก็ปลูกไม้ผลทั้ง ๕ ชนิดเช่นกัน โดยผลกระทบจากการทำเหมืองทองที่ส่งผลกระทบต่อการทำเกษตร ได้แก่ ๑) เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดินลงสู่แหล่งน้ำจากการขุดดินเพื่อทำเหมืองแบบเปิด ๒) สูญเสียพื้นที่ทำการเกษตรประมาณหลายหมื่นไร่เพื่อทำเหมืองทอง ๓) เกิดการตกค้างของโลหะหนักในแหล่งน้ำ ๔) บ่อเก็บกักกากแร่อยู่บริเวณต้นน้ำวังโตนด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำของอำเภอนายายอามและอำเภอท่าใหม่ก่อนจะไหลลงสู่ทะเล ๕) พื้นที่หลายแสนไร่จะไม่มีน้ำสำหรับใช้ในการเกษตร ด้วยเหตุนี้ หากมีการทำเหมืองทองย่อมก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมหัศจรรย์ และจำนวนเงินที่รัฐบาลจะได้รับการจากอนุญาตให้ทำเหมืองทองอาจจะไม่เพียงพอกับรายได้ที่จังหวัดจันทบุรีจะต้องสูญเสียไป รวมถึงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในจังหวัดจันทบุรี

(๒) ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลพวา

ได้ชี้แจงข้อมูลสรุปได้ว่า ชาวบ้านในตำบลพวาคัดค้านการทำเหมืองทองมากกว่าเกือบทั้งหมด เนื่องจากเป็นพื้นที่แหล่งต้นน้ำที่สำคัญ และเกรงว่าจะเกิดผลกระทบทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม อาจมีชาวบ้านบางส่วนที่เห็นด้วยกับการทำเหมืองทอง เนื่องจากต้องการที่จะได้รับเงินชดเชย แต่ไม่แสดงตัวว่าเห็นด้วยกับการทำเหมืองทองแต่อย่างใด

๔.๒ ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่และเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง

๔.๒.๑ ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่

ปัจจุบันชาวบ้านในตำบลพวามีทั้งหมด ๑๒ หมู่ ในอดีตชาวบ้านได้เข้าอพยพมาตามทางเกวียนของบริษัทเอกชนที่ได้รับสัมปทานทำไม้ซุง เพื่อก่อสร้างบ้านเรือนและตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ป่าภาคตะวันออก เมื่อประมาณ ๔๐-๕๐ ปีที่ผ่านมา เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ในเขตป่าไม้ไม่มีไฟฟ้า มีแต่บ่อน้ำตื้น แต่ชาวบ้านจึงไม่มีเอกสารสิทธิในที่ทำกิน แต่ชาวบ้านในตำบลพวาก็สามารถอยู่ด้วยกันได้ โดยประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในปี ๒๕๑๑ เริ่มปลูกยางพารา ในปี ๒๕๑๗ ปลูกมันสำปะหลัง ในปี ๒๕๒๗ ปลูกยางพารา และในปี ๒๕๓๓ เริ่มปลูกผลไม้ เนื่องจากมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ จนถึงปัจจุบันและกลายเป็นแหล่งปลูกผลไม้ที่ดีที่สุดของประเทศไทย สามารถส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ส่งผลให้ชาวบ้านในตำบลพวามีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ และเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสงบ ทั้งที่ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน

นอกจากนี้ ผืนป่าภาคตะวันออกยังเป็นป่าต้นน้ำลำธารที่สำคัญ มีอ่างเก็บน้ำที่สำคัญ ๔ อ่าง ได้แก่ ๑) อ่างคลองวังโตนดซึ่งอยู่กบติดกับเขตอุทยาน และเป็นแหล่งน้ำสำคัญของ EEC สำหรับรองรับการใช้ น้ำของโรงงานอุตสาหกรรม ๒) อ่างคลองพวาใหญ่ ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง อยู่ระหว่างการก่อสร้างและมีปัญหาเนื่องจากอยู่ในพื้นที่เขตป่าไม้ ชาวบ้านได้รับเงินค่าเวนคืนที่ดินน้อยและล่าช้า ๓) อ่างคลองประแกต ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง สร้างเสร็จเมื่อปี ๒๕๖๓ และ ๔) อ่างคลองหางแมว อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่มีช้างป่าอยู่ในพื้นที่แก่งหางแมว ประมาณ ๔๐๐ เชือก ซึ่งได้เข้ามาทำลายพืชผลทางการเกษตร และมีชาวบ้านเสียชีวิตจำนวน ๑๘ คน จึงมีการก่อสร้างรั้วกันช้างหรือคูกันช้าง เพื่อป้องกันไม่ให้ช้างป่าเข้ามาทำลายพืชผลทางการเกษตร

เมื่อมีข่าวการทำเหมืองทองในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ทำให้มีการริเริ่มป้องกันทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นและมีความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากการทำเหมืองทองจะทำให้สูญเสียพื้นที่กว่า ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นที่ทำกินของชาวบ้านตำบลพวาประมาณ ๔,๐๐๐ ครอบครั้ว และเนื่องจากชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน จึงทำให้เกิดความกังวลว่าจะกระทบต่อการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านได้มีการลงทุนในการทำการเกษตรเป็นจำนวนมาก รวมถึงความเป็นอยู่ของลูกหลานในอนาคต และแม้จะมีข่าวลือว่าจะมีการให้ที่ทำกินแก่ชาวบ้านครอบครัวละ ๒๐ ไร่ ก็ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต อีกทั้ง

ชาวบ้านได้พบเห็นว่ามี การแอบเข้ามาขุดเจาะสำรวจก่อนแจ้งชาวบ้าน รวมถึงก่อนที่อุตสาหกรรมจังหวัด จันทบุรีจะปิดประกาศคำขออาชญาบัตรพิเศษในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ตามพระราชบัญญัติเหมืองแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสองพี่น้องด้วย จึงเป็นเหตุให้มีการกระจายข่าวดังกล่าวไปทั่วจังหวัด จันทบุรี ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านในตำบลพวาจึงได้มีการล่ารายชื่อซึ่งประกอบด้วย เอกชน ผู้นำท้องถิ่นและองค์การบริหารส่วนตำบลพวา เพื่อรวมตัวแสดงจุดยืนและยื่นหนังสือคัดค้านการทำเหมืองทองคำที่ศาลากลางจังหวัด จันทบุรี กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สภาผู้แทนราษฎร/วุฒิสภา และต่อมาได้รวมตัวกันเป็น สมาพันธ์คนจันทน์ต้านเหมืองทอง และมีรายชื่อผู้คัดค้านที่ถูกต้องจำนวน ๕๓๐,๐๐๐ เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านที่ ทำเนียบรัฐบาล

ชาวบ้านในตำบลพวา มีความกังวลเกี่ยวกับการทำเหมืองทอง เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งของ บ่อแต่งแร่ อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำของกลุ่มน้ำวังโตนด ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญต่อแหล่งน้ำทำการเกษตรในพื้นที่ อำเภอแก่งหางแมว อำเภอนายายอามและอำเภอท่าใหม่ รวมถึงทะเลด้วย และในกระบวนการทำเหมืองแร่ ต้องมีการขุดบ่อแต่งแร่ที่มีความลึกประมาณ ๒๐๐ เมตร ซึ่งมีดินปนกับแร่ทอง และต้องเผาก้อนทองและใช้ สารไซยาไนด์เพื่อแยกแร่ทอง ทำให้สารปนเปื้อนจากเหมืองทองและส่งให้น้ำใต้ดินปนเปื้อนด้วย อีกทั้งการ ระเบิดหินจะก่อให้เกิดปัญหาฝุ่น ทำให้น้ำฝนมีการปนเปื้อนและไม่เหมาะกับการใช้บริโภค ส่งผลต่อคุณภาพน้ำ และอากาศที่เปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อด้านสุขภาพของชาวบ้านในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านในตำบล พวา จึงได้มีการส่งตัวแทนเดินทางไปศึกษาและดูสภาพพื้นที่โดยรอบของการทำเหมืองในจังหวัดพิจิตรและ จังหวัดเลย ซึ่งปรากฏว่า ชาวบ้านไม่สามารถอยู่อาศัยและประกอบอาชีพได้อย่างปกติสุข เนื่องจากชาวบ้าน ในพื้นที่โดยรอบเหมืองทองเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็ง โรคกล้ามเนื้ออ่อนแรง และโรคทางเดินหายใจ อีกทั้ง ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากดินและน้ำที่มีการปนเปื้อนสารพิษได้ ชาวบ้านในตำบลพวาจึงมีความกังวลและ ไม่ต้องการให้พื้นที่ตำบลพวาเป็นเมืองร้างที่ไม่สามารถอยู่อาศัยและประกอบอาชีพได้

นอกจากนี้ จังหวัดจันทบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่หลากหลายและได้รับการยอมรับจาก นักท่องเที่ยว หากมีการทำเหมืองทอง ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรี อีกทั้งยังเป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่สำคัญของประเทศไทย และสามารถส่งออกไปขายในต่างประเทศจำนวนมาก โดยเฉพาะทุเรียนซึ่งได้รับความนิยมสูงสุดจากประเทศต่าง ๆ ดังนั้น หากมีการทำเหมืองทองในพื้นที่จังหวัด จันทบุรี ก็จะทำให้ประเทศคู่แข่งทางการค้าผลไม้ของประเทศไทยสามารถมาใช้เพื่อลดความเชื่อมั่นของ ผู้บริโภค ส่งผลให้ประเทศไทยเสียโอกาสทางการค้าในการส่งผลไม้ไปยังต่างประเทศ ซึ่งจะกระทบต่อมูลค่า ทางเศรษฐกิจของประเทศและรายได้ของเกษตรกรในประเทศด้วย

๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผลการวิเคราะห์จากการจัดการความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้เสียนั้น ชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องได้ รวมตัวกันเพื่อแสดงจุดยืนของการไม่เอาเหมืองทองและต้องการนำพื้นที่ไปใช้เพื่อประโยชน์ในเชิงเกษตรกรรม โดยมีเรียกร้องไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ ยื่นหนังสือร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรี และยื่น หนังสือให้กระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อดำเนินการคัดค้าน มีการรวมตัวจัดตั้งเครือข่ายทั้งหมด ๔๔ องค์กรเพื่อ จัดตั้ง สมาพันธ์คนจันทน์ต้านเหมืองทอง ร่วมลงชื่อคัดค้านจำนวนมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน และมีการรณรงค์

จัดกิจกรรมวิ่งไล่เหมือง ทำป้ายประชาสัมพันธ์ และติดสติ๊กเกอร์คัดค้านโดยมีเนื้อหา คนจันทร์ไม่เอาเหมืองทอง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ยื่นข้อเสนอ โดยมีการยื่นข้อเสนอคัดค้านการขออาญาบัตรพิเศษ สรุปผลกระทบทางยุทธศาสตร์ สร้างมูลค่าเศรษฐกิจทางผลไม่ให้กับจังหวัด ให้รัฐส่งเสริมการทำเกษตรกรรมส่งเสริมให้จันทบุรีเป็นแหล่งผลไม้ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

๔.๒.๓ ผลการวิเคราะห์แนวทางที่ดีเพื่อหาข้อยุติหรือทางออกร่วมกันต่อการบริหารจัดการเกี่ยวกับธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี

1) การทำประชาคม : EIA, EHIA, และทำประชาคมในระดับแกนนำครอบครัว ซึ่งทำได้โดยสร้างความคุ้นเคย แจ้งว่าถูกประสงค์ข้อตกลงของการทำร่วมกัน กำหนดความคาดหวังของแต่ละบุคคล ให้การศึกษาให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนและถูกต้องกับชุมชน ค้นหาปัญหาาร่วมกัน ค้นหาความหวังของโอกาสในการร่วมแก้และร่วมพัฒนา ค้นหาสิ่งที่ดีที่มีในชุมชนนำมาปรับใช้ ค้นหาเพื่อนผู้ร่วมพัฒนา กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาให้ชัดเจนร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินงาน และเลือกกลุ่มแกนนำเพื่อเป็นผู้รับผิดชอบแผนให้เดินได้อย่างถูกต้อง

2) การรับฟังชุมชน : จัดสัมมนากลุ่มย่อย ทำการประชุมเชิงปฏิบัติการ ขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ จัดสัมมนาร่วมกัน มีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องต่างๆ และสำรวจข้อมูลทำแบบสอบถาม

3) การประเมินความเสี่ยงและผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน เป็นไปตามข้อกำหนดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักการชี้แนะเรื่องธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน หรือ UNGP (United Nations Guiding Principles on Business and Human rights) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IFC (International Finance Corporation) การประเมินผลกระทบ ด้านสิทธิมนุษยชนของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเดนมาร์ก หรือ DIHR (Danish Institution for Human Rights) เป็นต้น

๔.๓ บทวิเคราะห์เชิงบูรณาการในภาพรวม

๔.๓.๑ การวิเคราะห์เชิงบริบทของพื้นที่ชุมชน

จากการลงพื้นที่จริงเพื่อวิเคราะห์บริบทของชุมชน ปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากนโยบายสาธารณะในการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำ เครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง และนำเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งชุมชนต่อนโยบายสาธารณะด้วยสันติวิธี โจทย์สำคัญคือ บริบทของชุมชนพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีบริบทอย่างไร ? สภาพปัญหาของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการนโยบายสาธารณะเหมืองแร่ทองคำมีปัญหาอะไร ? ได้รับผลกระทบอย่างไร ? เกิดความขัดแย้งในชุมชนจากนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำประเด็นใด ประเด็นใด ? เครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง ควรใช้เครื่องมืออะไร อย่างไร ? แนวทางการจัดการความขัดแย้งชุมชนต่อนโยบายสาธารณะด้วยสันติวิธี ควรมีแนวทางอย่างไร ?

๔.๓.๒ การวิเคราะห์ด้านสภาพปัญหา ข้อกังวล และความต้องการของคนในชุมชน

จากการลงพื้นที่จริงพบว่า สภาพปัญหาของชุมชน ข้อมูลตำบลพวา ตำบลสามพี่น้อง ในอดีตเกิดความแห้งแล้ง ทำให้ชาวสวนผลไม้เสียหายเป็นจำนวนมากและเกษตรกรได้มีการร้องขอให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในเมื่อขาดแคลนน้ำ โดยกรมชลประทานจัดทำแผนหลักในการพัฒนาแหล่งน้ำ และศึกษาความเหมาะสมโครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองวังโตนด จังหวัดจันทบุรี จึงดำเนินการของแผนการพัฒนาแหล่งน้ำคลองวังโตนด ประกอบด้วย ๑) โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองประแกด โดยมีที่ตั้งในตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ๒) โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองพวาใหญ่ ตั้งอยู่ที่ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ๓) โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองหางแมว ที่ตั้งของโครงการอยู่ที่ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ๔) โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองวังโตนด มีที่ตั้งของโครงการอยู่ที่ ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี โดยปัญหาที่ค้นพบในพื้นที่ ประกอบด้วย

๑) ปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค และภาคการเกษตร เพราะพื้นที่มีการทำเกษตรกรรม มีการปลูกทุเรียน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนขนาดกลาง เพื่อกักเก็บน้ำ ให้เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรม

๒) ปัญหาเรื่องช้างป่า ช้างป่าจะทำลายพืชผลทางการเกษตรเสียหายแล้ว ชาวบ้านบางรายยังได้รับผลกระทบจากการถูกช้างป่าทำร้าย ทั้งบาดเจ็บ และเสียชีวิต

๓) ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการผันน้ำไปใช้ในพื้นที่อุตสาหกรรมของระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ปัญหาความกังวลของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำนั้นก็คือเกรงว่าประชาชนในพื้นที่จะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากน้ำตามโครงการ

๔) ปัญหาแหล่งน้ำใต้ดินมีปริมาณลดลง ปัญหาที่เกิดจากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำมีผลทำให้พื้นดินที่อยู่ต่ำกว่าระดับที่ตั้งอ่างเก็บน้ำลงไปนั้น ขาดความชุ่มชื้น และปริมาณน้ำใต้ดินลดลง อันเป็นผลมาจากการเก็บกักน้ำไว้ในอ่าง

๕) ปัญหาจากค่าเวนคืน และค่าอาสิน การได้รับค่าชดเชยผลอาสิน ที่ประชาชนได้รับการเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐมีราคาต่ำกว่าความเป็นจริงในภาวะทางเศรษฐกิจปัจจุบัน

ส่วนความต้องการของชุมชนในพื้นที่ ประกอบด้วย ๑) คนในชุมชนขอให้มีการกระจายทรัพยากรน้ำไปให้กับประชาชนในพื้นที่ได้ใช้สอยก่อน ที่เหลือถ้ามีความประสงค์จะส่งน้ำไปให้กับพื้นที่อื่นก็ไม่ได้หวงห้ามแต่อย่างใด แต่ขอให้ชุมชนได้มีน้ำใช้สักครึ่งหนึ่งของปริมาณน้ำทั้งหมดที่มีอยู่ในอ่าง เพื่อให้คนในพื้นที่ได้มีน้ำในการทำมาหากินที่เหลือยินดีที่จะให้นำน้ำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นได้ เป็นประเด็นการแบ่งผลประโยชน์ให้คนในพื้นที่ได้รับก่อน สอดรับการสาธารณสุขในสาธารณสุขธรรม หมายถึง การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเท่าเทียมเสมอภาคและยุติธรรม ๒) ขอให้มีการติดตั้งท่อน้ำหรือระบบชลประทานกระจายสู่ชุมชนในพื้นที่ เพราะปัจจุบันชาวบ้านที่สามารถใช้น้ำได้จริงมีปริมาณ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้รับประโยชน์จากลำน้ำนี้ จึงขอให้มีการสร้างระบบชลประทานต่อท่อน้ำจากลำน้ำประแกด พวาใหญ่ แก่งหางแมว หรือลำน้ำวังโตนด กระจายไปสู่ประชาชน ให้สามารถมีน้ำใช้ในการทำมาหากินได้ ซึ่งก็จะทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจ ส่วนน้ำที่เหลือยินดีที่จะให้นำไปพัฒนาประเทศ ๓) ขอให้มีการขุดลอกสระน้ำที่มีอยู่เดิมให้

สามารถเก็บกักน้ำที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นได้ เพื่อให้มีการกระจายน้ำเป็นแก้มลิงในหลายๆหมู่บ้าน เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในยามขาดแคลน ขอให้มีการขุดสระน้ำเพิ่มกระจายไปตามหมู่บ้าน และความต้องการที่สำคัญคือ ๔) ขอสงวนพื้นที่ต้นน้ำแก่งหางแมวให้เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของภูมิภาค โดยมีให้นำพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งไปใช้ในการทำเหมืองแร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำเหมืองแร่ทองคำ จากมีข่าวสร้างความกังวลกับประชาชนในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีเป็นอย่างมากเกี่ยวกับการขอสัมปทานบัตร หรืออาญาบัตร ในการทำเหมืองทองคำในเขตพื้นที่ต้นน้ำในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ของบริษัทหนึ่ง ที่มีการสำรวจพื้นที่และเตรียมขออนุญาตในการดำเนินการดังกล่าว

เนื่องจากพื้นที่แก่งหางแมวเป็นแนว Golden Belt หรือเข็มขัดทองคำ เป็นหนึ่งใน ๑๖ จังหวัดของประเทศไทยที่เป็นแนวสินแร่ทองคำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวสินแร่ทองคำในเขตอำเภอแก่งหางแมว มีกระแสน้ำหรือสินแร่ทองคำอยู่ในระดับต้นจากพื้นลึกลงไปประมาณ ๑๓ เมตร ซึ่งเป็นทองผิวดิน กรมทรัพยากรธรณีได้มีการสำรวจเรียบร้อยแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำในการทำกิจกรรมเหมืองแร่ทองคำ จะมีการขุดดินและนำสารเคมีหลายสิบชนิดเพื่อนำมาละลายทองคำออกจากสินแร่ กิจกรรมเพื่อสกัดทองคำจากแหล่งแร่ออกมาจากหินนั้นจะทำให้หินและดินตกตะกอน ในกระบวนการคัดแยกทองคำออกจากแหล่งแร่จะได้หินและดินตะกอนออกไปทางหนึ่ง น้ำที่ปนเปื้อนสารเคมีโดยเฉพาะสารไซยาไนด์ก็จะออกไปทางหนึ่ง และสินแร่ทองคำก็จะออกไปอีกทางหนึ่ง แต่สารพิษที่เกิดจากการทำเหมืองแร่ทองคำก็จะมีเป็นจำนวนมาก และสารเคมีเหล่านี้ก็จะลงสู่แหล่งน้ำลำคลองตลอดสายน้ำ โดยผลผลิตทุเรียนของจังหวัดจันทบุรีสามารถผลิตได้ถึง ๔ หมื่นล้านบาท ในการทำสวนทุเรียนจะทำให้เกิดมูลค่าปีละ ๔-๕ หมื่นล้านบาทต่อปี ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง และพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งอาหารและแหล่งน้ำไม่ถูกทำลาย ดังนั้นหากมีการดำเนินการทำเหมืองแร่เกิดขึ้น มีความจำเป็นที่ชาวบ้านจะต้องรวมตัวกันคัดค้าน ต่อสู้ ชัดขวางในการทำเหมืองแร่ทองคำนี้ให้ถึงที่สุด โดยความรู้สึกและข้อกังวลของคนในพื้นที่พอทราบข่าวว่าจะมีการทำเหมืองแร่ทองคำ คนในชุมชนมีความรู้สึกเครียด กังวลเรื่องสุขภาพ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป มีความกลัว ส่งผลในด้านน้ำ อากาศ ฝุ่นละอองที่เป็นพิษ ไม่ต้องการให้มีการสร้างเหมืองแร่ทองคำเกิดขึ้น เพราะส่งผลกระทบต่อเชิงลุ่มมากกว่าเชิงบวก

จึงแสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนมีจุดยืนที่ชัดเจน มีข้อกังวลอย่างมาก มีความรู้สึกเครียด ภาครัฐควรเข้ามารับฟังอย่างจริงจัง ทำไมคนจันทบุรีไม่เอาเหมืองทอง ทำให้ชาวบ้านพยายามใช้สันติวิธีทุกรูปแบบ สะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน เป็นความจริงของความจริง ความจริงของความรู้สึก สิ่งที่พึงตระหนักคือ ภาครัฐควรเข้ามารับฟังอย่างจริงจัง เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นจากไทยรัฐออนไลน์ เมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๓ ชาวจันทบุรีกว่า ๑.๕ พันคน ชุมนุมคัดค้าน ออกใบอนุญาตสำรวจเหมืองแร่ทองคำ ชาวจันทบุรีชุมนุม ลงรายชื่อกว่า ๑ แสนราย คำนการขออนุญาตสำรวจเหมืองแร่ทองคำที่ อ.แก่งหางแมว เนื้อที่กว่า ๑.๔ หมื่นไร่ พร้อมยื่นหนังสือผ่านจังหวัด ย้ำไม่เห็นด้วย ภายใต้การนำของ องค์การบริหารส่วน จังหวัดจันทบุรี สันนิบาตเทศบาล จังหวัดจันทบุรี สมาคมกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน สภาเกษตรกร สภาอุตสาหกรรม และสมาคมองค์กรต่าง ๆ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชนใน จังหวัดจันทบุรี นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ได้ออกมาแสดงพลังคัดค้านกรณีที่มีบริษัท ริชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด ได้ยื่นขออาญาบัตรพิเศษแร่

ทองคำ เพื่อขอสำรวจประกอบอุตสาหกรรมเหมืองทองคำ พื้นที่ ตำบลลพวา ตำบลสามพี่น้อง และอำเภอแก่ง
หางแมว เนื้อที่ ๑๔,๖๕๐ ไร่ ซึ่งพี่น้องชาว จังหวัดจันทบุรี ทุกสาขาอาชีพไม่เห็นด้วย และพร้อมใจลงลายมือชื่อ
คัดค้าน

การชุมนุมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีการยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ไม่เกี่ยวข้องกับสี่เสือกลุ่ม
การเมืองใดๆ ทั้งสิ้น มีเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร ฝ่ายปกครอง ฝ่ายความมั่นคงดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย
ตัวแทนของทุกภาคส่วนในจังหวัดจันทบุรีให้ความเห็นว่าในอนาคตเหมืองทองคำจะส่งผลกระทบต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัด โดยเฉพาะป่าต้นน้ำ มีแต่ผลเสีย และ จังหวัดจันทบุรี เป็นพื้นที่ทางการเกษตร
หากอนุญาตให้บริษัทดังกล่าวเข้ามาสำรวจ ในอนาคตคงมีการตั้งโรงงานเหมืองทองคำ ส่งผลเสียต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ และวิถีชีวิตของประชาชน เพราะต้องแลกกับการทำลายทรัพยากร ภูเขา ป่าไม้
สายน้ำ มากมายมโหฬาร ทำลายวิถีชุมชน ตัวอย่างมีให้เห็นแล้วทั้งพิจิตรและเลย อยากให้ยุติการทำเหมืองแร่
ทองคำ จังหวัดจันทบุรีและเหมืองทองทั่วประเทศ แล้วไปหารายได้อย่างอื่นที่มันยั่งยืน มันคงมากกว่านี้

๔.๓.๓ การวิเคราะห์ความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากการลงพื้นที่จริงพบว่า ประโยคที่คนในพื้นที่กล่าวคือ “คนจันทบุรีสู้ด้วยสันติวิธี จันทบุรี
ศูนย์กลางแหล่งผลิตอาหาร ขอบคุมหที่เข้ามาฟังเสียงประชาชนในพื้นที่” ซึ่งการเข้ามารับฟังคนในชุมชนทำให้
มองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยเกิดกระแสไม่เห็นด้วยเพราะชาวบ้านเป็นเมืองเกษตร ซึ่งเหมืองเข้ามามี
ผลกระทบทางอากาศและน้ำ ถ้าป้องกันไม่ได้ใครจะรับผิดชอบ จึงมีการยกร่าง ๘ จังหวัด EEC ภาคตะวันออก
เป็นศูนย์กลางผลิตอาหาร เราพยายามเน้นอุตสาหกรรมสีเขียว โดยสีเขียวต้องไม่ปนเปื้อน แต่เราต้องการ
อุตสาหกรรมสะอาด เพราะถ้ามีการปล่อยข่าวว่าผลไม้ เช่นทุเรียน มีการปนเปื้อน คู่แข่งอย่างมาเลเซียจะได้
โอกาสโจมตีผลไม้จากไทยได้ ซึ่งคนในจันทบุรีลุกขึ้นมาต่อต้านกว่า ๕๐๐,๐๐๐ คน สิ่งที่กระทบอย่างมาก คือ
ด้านเกษตร ด้านการท่องเที่ยว ด้านวิถีชีวิต นี่คือเหตุผลที่ไม่เห็นด้วย เราเห็นจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ เป็น
ตัวอย่างซึ่งมีความน่ากลัว เหมืองทองสร้างรายได้เท่าใด เราพยายามจะทำ EFFC คือ อุตสาหกรรมแปรรูป
อาหาร ในจังหวัดจันทบุรีมีการศึกษา ซึ่งถ้าเหมืองทองมาคนจันทบุรีได้อะไร ? คำตอบคือ ได้ความเสียหาย
ทุกภาคส่วนในจังหวัดจันทบุรีไม่เห็นด้วยกับการทำเหมืองแร่ ซึ่งต่อไปภาคเกษตรกรรมจะมีความยั่งยืนมากกว่า
อุตสาหกรรมยานยนต์ จันทบุรีจึงเป็นศูนย์กลางผลิตอาหาร ไม่ใช่แค่ผลิตผลไม้แต่ยังมีประมง มีภาคของการ
ท่องเที่ยว ถ้ามีเหมืองทองจะมีระบบทำลายสุขภาพ เศรษฐกิจ ท่องเที่ยว ประชาชนจึงลุกขึ้นมารักษา
ผลประโยชน์ของคนในจังหวัด จึงมีการคัดค้าน ปกป้อง รักษาสิทธิ

ประธานคณะทำงานลุ่มแม่น้ำวังโตนด มองว่า คนจันทบุรีอยู่แบบเงียบ ๆ ด้วยการพึ่งพาตนเอง
บริบทคือชาวสวน มีความสงบ ซึ่งไม่มีความคิดจะไปรบกับใคร ยกเว้นรบกับตนเอง เรามีความสมบูรณ์ของวิถี
ชีวิต แต่มีการมาสำรวจแบบลับ ๆ แต่ล่าสุดมีการใช้มาตรา ๔๔ ปิดเหมืองแร่ในพิจิตรเพราะมีการได้ผลกระทบ
เราจึงไม่อยากให้เหมืองจันทบุรีให้เหมืองพิจิตร จึงรู้สึกกังวลเพราะสถานที่ทำเหมืองแร่เป็นต้นน้ำวังโตนด ซึ่ง
บ้านเราทำการเกษตรเป็นหลัก จันทบุรีเป็นเมืองแห่งผลไม้ ถ้ามีการทำเหมืองแร่เกิดผลกระทบอย่างแน่นอน
เราพยายามใช้สันติวิธีด้วยการพูดคุย บอกความต้องการจุดยืนว่าเราไม่เอาเหมืองแร่ ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานจาก
ภาครัฐส่วนกลางเข้ามารับฟังปัญหาที่แท้จริง พยายามจะบอกว่าชาวบ้านเดือดร้อนรวมถึงส่งผลถึงภูมิภาค

ชาวบ้านจึงออกมาปกป้องเพราะความมั่นคงทางด้านน้ำมีความสำคัญ ชาวบ้านจึงพยายามไปยื่นหนังสือกระทรวงอุตสาหกรรม และทำเนียบรัฐบาล ให้ผู้บริหารประเทศรับรู้ แต่ชาวบ้านพยายามบอกว่า รัฐควรฟังและรัฐควรยุติ โดยยกมาตรา ๔๓ บุคคลและชุมชนยอมมีสิทธิ มาตรา ๑๗ พื้นที่แหล่งต้นน้ำ หรือป่าน้ำซับซึม ในลุ่มน้ำวังตอนด มาตรา ๕๓ ประชาชนต้องมีส่วนร่วม ต้องมีเวทีรับฟังเสียงประชาชนในพื้นที่

ผลกระทบทางการเกษตร ๓ ล้าน ๖ แสนไร่ มีพืชเศรษฐกิจ ทูเรียน มังคุด เงาะ ลำไย ในอำเภอแก่งหางแมว นายายอาม ท่าใหม่ ปลุกทูเรียน เงาะจำนวนมาก ซึ่งจะเกิดผลกระทบมากถ้ามีการสร้างเหมืองทอง ซึ่งตำบลพวาไม่เห็นด้วย ๑๐๐ % เพราะรายได้เกษตรกรเป็นรายได้กระจาย ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งประเทศจีนต้องการผลไม้จากจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเสี่ยงสะท้อนจากชาวบ้านในพื้นที่ จากที่สร้างความรู้สึกมากคือ เราเอาหมอนทองไม่เอาเหมืองทอง ต้องการเมืองสีเขียว โดยบอกเหตุผลว่าทำไมจึงคัดค้านการสร้างเหมืองแร่ทองคำ เพราะพื้นที่คือป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก เป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่ใหญ่ที่สุด เป็นลุ่มแม่น้ำที่ใช้สอยในการอุปโภคและบริโภค ถือว่าเป็นต้นน้ำที่สำคัญ ในปี ๒๕๔๙ จึงมีการสำรวจ จึงทำให้เกิดสมาพันธ์คนจันทร์ต้านเหมืองทอง ผู้นำชุมชนพยายามให้เหตุผลว่า ๑) เป็นแหล่งน้ำหลัก ๒) เป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่ยิ่งใหญ่ ๓) เป็นแหล่งน้ำของ EEC ๔) เป็นที่อยู่ของช้างกว่า ๔๐๐ เชือก เป็นเหตุให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาปกป้องตนเอง ด้วยการมองปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเราเห็นในจังหวัดที่เคยทำเหมืองแร่มาก่อนนี้ ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างวงกว้าง ซึ่งชาวบ้านมีโอกาสลงพื้นที่ไปดูงานในจังหวัดพิจิตร ซึ่งเกิดผลกระทบในวงกว้างหลายมิติ ประเด็นที่พูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่แก่งหางแมว ประกอบด้วย ๖ ประเด็น

๑) ความรู้สึกและข้อกังวลของคนในพื้นที่ทราบข่าวว่าจะมีการทำเหมืองแร่ทองคำ คนในชุมชนมีความรู้สึกเครียด กังวลเรื่องสุขภาพ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป มีความกลัว ส่งผลในด้านน้ำ อากาศ ฝุ่นละอองที่เป็นพิษ

๒) สภาพบริบทของชุมชน เป็นสภาพบริบทที่มีน้ำ อาหาร ผลไม้ อากาศที่อุดมสมบูรณ์ มีมูลค่าคือ รายได้จากผลไม้นานาชนิด คุณค่าคืออากาศที่บริสุทธิ์ มีความสุขในการดำรงชีวิต อนาคตจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

๓) หากมีการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จะมีกระทบในด้านใด ชาวบ้านสะท้อนว่าเกิดผลกระทบในด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ผลกระทบโดยตรงคือ สารเคมีต่าง ๆ ที่เจือปนในอากาศ ส่งผลผลิตทางการเกษตร ผลกระทบโดยอ้อมคือ โรงเรียนร้าง วัดร้าง เป็นต้น

๔) ความคิดเห็นต่อนโยบายสาธารณะของภาครัฐในการทำเหมืองแร่ทองคำ ชาวบ้านมองว่าควรยกเลิกนโยบายแบบนี้เพราะชาวบ้านได้รับผลกระทบจำนวนมาก

๕) ทางออกควรมีวิธีการอย่างไร ? ให้เกิดสันติวิธี ชาวบ้านเสนอว่า ภาครัฐควรมารับฟังชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้ามารับฟังเลย ซึ่งชาวบ้านใช้สันติวิธีมาตลอด จุดยืนและความต้องการที่แท้จริงคือ ควรยกเลิกนโยบายสาธารณะเหมืองแร่ทองคำ

๖) ข้อเสนอแนะ รัฐควรมาสนับสนุนส่งเสริมให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกับธรรมชาติ มิใช่มุ่งมาทำลายธรรมชาติ ที่ชาวบ้านลุกขึ้นมาคัดค้านเพราะเป็นการปกป้องพื้นที่วิถีชีวิตของคนในชุมชน

๔.๔ บทเรียนจากธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอดีต

๔.๔.๑ บทเรียนผลกระทบจากธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย (ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๙ - ๒๕๕๙)

๑) ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

จังหวัดเลยมีบริษัททุ่งคำจำกัด ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนที่สนใจจะทำกิจกรรมเหมืองแร่ทองคำ โดยต้องขออนุญาตจากทางราชการ เพื่อขออาชญาบัตรในการสำรวจแร่เสียก่อน จากนั้นก็ต้องยื่นขอประทานบัตร เพื่อจะเข้าไปดำเนินกิจการเหมืองทองคำ ซึ่งก่อนจะได้ประทานบัตรจะต้องมีการทำ Environmental Health Impact Assessment Report หรือ EHIA เพื่อสำรวจผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเสียก่อน เริ่มจากปี พ.ศ. ๒๕๓๖ (ค.ศ. ๑๙๙๓) บริษัททุ่งคำจำกัดได้ยื่นขออาชญาบัตรเพื่อสำรวจแร่ทองคำในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติจากกรมป่าไม้ อีกสองปีถัดมาก็ได้ยื่นขอประทานบัตรในการเข้าไปทำกิจการเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จากกรมทรัพยากรธรณีในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ (ค.ศ. ๑๙๙๘) จะมีการจัดทำรายงาน EHIA และอีกสามปีถัดมา บริษัททุ่งคำจำกัดก็ได้รับอนุญาตประทานบัตรจากกระทรวงอุตสาหกรรมในการเข้าไปทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ ๖ แปลง บนภูทับฟ้า ภูซำป่าบอน จังหวัดเลย เป็นเวลา ๒๕ ปี

เหมืองแร่ทองคำของบริษัททุ่งคำจำกัด หรือบริษัทในเครือของบริษัททุ่งคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน) หรือ บมจ. ทุ่งคาฮาเบอร์ เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลไทยในการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรมโดยหวังผลให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยในส่วนของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ ได้ถูกผลักดันผ่านมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งเห็นชอบให้มีการสำรวจและพัฒนาแร่ทองคำ ที่พบในหลายพื้นที่ของประเทศไทย และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้มีมติเพิ่มเติม โดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้ออกอาชญาบัตรผูกขาดการสำรวจแร่ อาชญาบัตรพิเศษ และประทานบัตรสำหรับการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย และบริเวณใกล้เคียง กิจการผลิตแร่ทองคำ ในอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ หลังจากที่บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ได้รับประทานบัตรการทำเหมืองแร่ระยะแรกบนภูทับฟ้าในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) สำหรับคำขอประทานบัตร ที่ ๖๒-๖๗/๒๕๓๘ ได้ผ่านมติความเห็นชอบในหลักการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ต่อมา เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๙ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย ได้อนุญาตให้ บจก. ทุ่งคำจำกัด เปิดการทำเหมืองในเขตประทานบัตรที่ ๒๖๙๖๙/๒๕๕๗๕, ๒๖๙๗๐/๒๕๕๗๖, ๒๖๙๗๑/๒๕๕๕๘ และ ๒๖๙๗๒/๒๕๕๕๙ โดยกำหนดให้ส่งรายงานทำเหมืองประจำเดือน (ทธ.๔๐) และให้ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย ตรวจสอบ ภายในวันที่ ๕ ของทุกเดือน

บริษัท ทุ่งคาฮาเบอร์ ได้ดำเนินธุรกิจเหมืองแร่มาเป็นเวลากว่า ๑๑๐ ปี โดยเริ่มต้นจากการทำเหมืองแร่ดีบุกในพื้นที่อำเภอภูเก็ท ตั้งแต่ปี ๒๔๔๙ โดยกัปตัน เอ็ดเวิร์ด ที ไมล์ส เริ่มก่อตั้งบริษัท ทุ่งคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน) โดย กัปตัน เอ็ดเวิร์ด โรมัส ไมล์ส นักธุรกิจชาวออสเตรเลีย โดยบริษัททุ่งคาฮาเบอร์นั้น ได้เป็นผู้นำในการเริ่มใช้เทคโนโลยีเรือขุดแร่ดีบุกเป็นรายแรกของประเทศไทย และนับเป็นรายแรกของโลกโดย กัปตัน เอ็ดเวิร์ด โรมัส ไมล์ส ได้รับประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกในอำเภอภูเก็ทจากรัฐบาลไทย ต่อมาได้เพิ่มกำลังการผลิตแร่ดีบุกโดยเพิ่มเรืออีก ๗ ลำ ครอบคลุมการสำรวจและดำเนินการในทะเลเขตภูเก็ทในบริเวณ อ่าวฉลอง อ่าวบางเทา และอำเภอภูเก็ทพื้นที่ที่ได้รับประทานบัตรครอบคลุมเนื้อที่กว่า ๖,๒๐๕ เอเคอร์ ซึ่งบริษัท

ได้ดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ดีบุกอย่างยาวนานกว่า ๗ ทศวรรษ บริษัทได้เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ภายใต้ชื่อ “บริษัท ทุ่งคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน)” โดยบริษัทได้ถือครองโดยคนไทยอย่างสมบูรณ์และได้เริ่มนำหุ้นของของบริษัทเข้าทำการซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชาวออสเตรเลียผู้ก่อตั้งบริษัท ฯ ซึ่งได้เริ่มมีแนวคิดจากการสังเกตเห็นวิธีการทำเหมืองแร่ของชาวจีนที่ภูเก็ตในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงได้พัฒนาเครื่องมือและลงทุนในการทำธุรกิจนี้ บริษัท ฯ ขยายกิจการไปสู่เหมืองแร่ทองคำแบบอูโมงค์ เกิดเป็นอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำแบบอูโมงค์ บ้านโตะโมะ ตำบลภูเขาทอง อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยใช้ชื่อว่า “Gold and Copper Mining” การก่อตั้งบริษัท ทุ่งคำ จำกัด ขึ้นเพื่อดำเนินการเหมืองแร่ทองคำและแร่อื่น ๆ ที่บริษัทได้รับสัมปทานในบริเวณจังหวัดเลย พ.ศ. ๒๕๕๒ ในไตรมาสที่สองของปี ๒๕๕๒ บริษัททุ่งคำได้ติดตั้งเครื่องจักรชุดอุปกรณ์ลอยแร่เพิ่มเติม เพื่อเพิ่มเพิ่มกระบวนการผลิตแร่ทองคำให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้เริ่มทำการส่งออกทองคำครั้งแรกในตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๕

บริษัททุ่งคำจำกัดดำเนินการทำเหมืองแร่ทองคำบริเวณภูทับฟ้า และภูซำป่าบอนซึ่งเป็นการทำเหมืองแร่ทองคำโดยวิธีเหมืองหอบ การทำเหมืองจะเป็นแบบชั้นบันไดแต่ละชั้นจะสูงไม่เกิน ๖ เมตร โดยจะมีการใช้ระเบิดนำเอาหินปนแร่ออกมาจากนั้น จะเป็นขั้นตอนการประกอบโลหกรรม โดยจะนำหินปนแร่ไปบดย่อยให้เล็กลงแล้วนำไซยาไนด์สกัดทองคำออกจากสินแร่ แล้วทำการหลอมละลายทองคำให้ได้เป็นก้อนขนาดประมาณ ๑๒ กิโลกรัม และจะมีการสกัดไซยาไนด์กลับมาหมุนเวียนใช้ใหม่ถึงร้อยละ ๙๐ โดยกากแร่และน้ำที่ปล่อยออกมาพักในบ่อเก็บกัก จะต้องมีความเข้มข้นของไซยาไนด์ไม่เกินค่าที่ทางราชการกำหนดเพื่อความปลอดภัย และต้องทำให้กากแร่แห้งเพื่อให้ไซยาไนด์สลายตัวไปตามธรรมชาติ ส่วนบ่อเก็บกักจะต้องมีผนังแข็งแรง พื้นบ่อต้องปูด้วยพลาสติกเพื่อป้องกันการรั่วซึมของไซยาไนด์ และทางบริษัทจะต้องตรวจสอบคุณภาพน้ำผิวดิน บริเวณรอบพื้นที่บ่อเก็บกักเพื่อตรวจสอบว่ามีมลพิษออกสู่แหล่งน้ำธรรมชาติภายนอกหรือไม่ถ้าได้กระทำตามขั้นตอนในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่ทางราชการได้กำหนดไว้ ก็จะไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสุขภาพอนามัยของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบบริเวณเหมืองแร่ทองคำ

อย่างไรก็ตาม การทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัททุ่งคำจำกัด ในอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ส่งผลกระทบต่อด้านสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบเหมือง ในร่างกายของประชาชนจะปนเปื้อนสารตะกั่ว แคดเมียม สารหนู แมงกานีส ไซยาไนด์ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่ได้รับผลกระทบกับบริษัททุ่งคำโดยประชาชนใช้วิธีรวมกลุ่มกันในแบบการเมืองภาคประชาชน เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาแก้ปัญหาความขัดแย้ง ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่นร่วมมือกับบริษัททุ่งคำในการแก้ปัญหาโดยเอื้อประโยชน์ให้บริษัททุ่งคำจำกัด เมื่อความขัดแย้งยืดเยื้อมากขึ้นรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีคำสั่งให้ระงับการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำ ทุกแห่งให้มีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาเหมืองทองคำนั้น ภาครัฐต้องปรับปรุงการทำงานในกระบวนการตรวจสอบสารพิษกระบวนการทำ (EHIA) ตลอดจนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแร่ ส่วนในด้านประชาชนควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการขอประทานบัตรดำเนินการเหมืองแร่ทองคำ

๒) ผลกระทบกับชุมชนโดยรวม

เนื่องจากได้มีการร้องเรียนและคัดค้านการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเพราะว่าการประกอบกิจการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่โครงการทำเหมืองแร่ทองคำหลายแห่ง ซึ่งยังต้องรอการตรวจสอบวิเคราะห์และวินิจฉัยในข้อเท็จจริงและปัญหา จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการในการป้องกันและระงับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รวมทั้งกำหนดมาตรการในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมทั้งส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติ หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติจึงมีคำสั่งที่ ๗๒/๒๕๕๙ ให้ผู้ประกอบการที่ได้รับประทานบัตรและใบอนุญาตต่าง ๆ ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ระงับการประกอบกิจการไว้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐ เป็นต้นไป จนกว่าคณะกรรมการจะมีมติเป็นอย่างอื่น แต่ทั้งนี้ ผู้ประกอบการดังกล่าวยังคงมีหน้าที่ในการฟื้นฟูพื้นที่ตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไม่ว่าพื้นที่ประทานบัตรจะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานใดก็ตาม

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลจากการประชุมความคิดเห็นภาคประชาชน “จากบทเรียนเชิงพื้นที่สู่การจัดทำข้อเสนอแนะทางกฎหมายและการบริหารจัดการแร่ในภาพรวม” เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ณ โรงแรม ทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชัน กรุงเทพฯ ฯ โดยตัวแทนประชาชนชนผู้ได้รับผลกระทบในจังหวัดเลย ให้ข้อมูลว่า ประชาชนยังคงได้รับผลกระทบต่อการใช้สภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่มีปัญหาการปนเปื้อนของสารเคมี ที่ยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาดำเนินการจัดการหรือดำเนินการฟื้นฟูแต่อย่างใด เนื่องจากศาลจังหวัดเลย ได้มีคำพิพากษา เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยสั่งให้จำเลย คือ บริษัททุ่งคำจำกัด แก้ไขฟื้นฟูพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำจนกว่าพื้นที่เหมืองแร่ทองคำจะมีสภาพกลับสู่สภาพเดิมตามเกณฑ์มาตรฐานของทางราชการ แต่ขณะนี้เห็นว่าอยู่ในการดำเนินการของศาลล้มละลายกลาง เพื่อให้มีการดำเนินการพิทักษ์ทรัพย์หรือการบังคับคดี แต่ปัญหาคือ อาคารต่างๆ ของโรงงานยังไม่มีผู้มาประเมินเนื่องจากในอาคารและพื้นที่ทั้งหมดเป็นแหล่งเก็บกักสารเคมีของโรงงานถลุงแร่ทองคำ และมีจำนวนมาก ซึ่งคาดว่าผู้ประเมินยังไม่มีแนวทางที่ดีในการจัดการกับสารเคมีต่าง ๆ ของบริษัท และการฟื้นฟูพื้นที่ทั้งหมดคงต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก และต้องใช้เวลาในการดำเนินการ จากการสังเกตของประชาชนในพื้นที่ เห็นว่ายังไม่มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการ ทำให้สภาพพื้นที่ยังคงเป็นแหล่งสะสมสารเคมีจำนวนมาก และเป็นปัญหากับชุมชนที่ต้องอยู่ในพื้นที่และมีความเสี่ยงต่อการสัมผัสกับสารเคมีดังกล่าวอยู่ต่อไป

ศาลล้มละลายกลางคดีหมายเลขแดงที่ ล.๑๙๑๓/๒๕๕๘ ระหว่าง ธนาคารดอยซ์ แแบงก์ เอจี โจทก์ บริษัท ทุ่งคำจำกัด จำเลย ซึ่งศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดบริษัททุ่งคำจำกัด เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ อำนาจในการจัดการทรัพย์สินของบริษัททุ่งคำจำกัด จึงตกอยู่แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ประกาศโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดเพื่อให้บรรดาเจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้เข้ามาภายในกำหนดระยะเวลา ๒ เดือน ตามมาตรา ๙๑ แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช ๒๕๕๓ ซึ่งเมื่อครบกำหนดระยะเวลาแล้วมีเจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้จำนวน ๑๗๖ ราย รวมเป็นเงินทั้งสิ้นจำนวน ๔,๒๘๕,๑๘๗,๐๗๘.๔๗ บาท (<https://www.thailandplus.tv/archives/๒๗๐๓๑๘>)

ในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของบริษัททุ่งคำจำกัด ศาลจังหวัดเลยได้มีคำสั่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าว่าคดีแพ่งที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลจังหวัดเลย ซึ่งต่อมา ศาลจังหวัดเลย ได้มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑ ให้บริษัททุ่งคำจำกัด ชำระเงินให้แก่โจทก์และแก้ไขฟื้นฟูพื้นที่รอบเหมืองทองคำด้วยค่าใช้จ่ายของบริษัททุ่งคำจำกัด จนกว่าพื้นที่เหมืองแร่ทองคำจะมีสภาพที่ใช้อุปโภคบริโภคได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของทางราชการนั้น ในส่วนของเครื่องจักรและอาคารโรงงานบางส่วนมีของเหลวปนเปื้อนสารเคมีที่ใช้ในกระบวนการแต่งแร่และประกอบโลหกรรมตกค้างอยู่ ซึ่งจะต้องมีการบำบัด กำจัดอย่างถูกวิธีเพื่อมิให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขณะอยู่ระหว่างเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์กรมบังคับคดี หรือร่วมกันกับผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อกำหนดเงื่อนไขในการขายทอดตลาด ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดของเสียและของเหลวที่ปนเปื้อนสารเคมีอย่างไรให้ปลอดภัยและได้ผลดีที่สุด ทั้งนี้ ในการรวบรวมทรัพย์สินของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ บรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายสามารถช่วยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมทรัพย์สินเพิ่มเติมได้โดยการแจ้งข้อเท็จจริงต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เพื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จักได้รวบรวมทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ทั้งหลายต่อไป

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นว่าหลังจากที่บริษัททุ่งคำจำกัดยุติกิจการเหมืองแร่ทองคำแล้ว มีผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจากปัญหาสารเคมีปนเปื้อนไปในสิ่งแวดล้อมและการไม่ดำเนินการจากบริษัทและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะเป็นการสร้างปัญหาให้กับประชาชนในระยะยาวอีกต่อไปยังไม่เห็นว่าจะมีหน่วยงานใดออกมารับผิดชอบต่อ

๓) ผลกระทบที่เกิดกับสิ่งแวดล้อม

จากบทเรียนของเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย (ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๙ - ๒๕๕๙ สามารถสรุปให้เห็นถึงผลลัพธ์ของการดำเนินการได้ ดังนี้

(๑) การสูญเสียที่ดินที่เป็นป่าไม้ ภูเขา หรือที่ดินจำนวนมากที่ได้ถูกทำลายก่อให้เกิดหลุมลักษณะใหญ่ ยากต่อการฟื้นฟูให้มีสภาพที่เหมือนเดิม เป็นการสูญเสียพื้นที่โดยสิ้นเชิงและไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป

(๒) มีกองดินและหินทิ้งจำนวนมาก ถึงแม้กองดินและหินบางส่วนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ในส่วนที่มีการปนเปื้อนสารเคมีจะได้รับการบำบัดหรือการขจัดสารพิษเหล่านั้นให้หมดไปเสียก่อนจึงจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ยังมีกากแร่ในบ่อเก็บกากแร่จำนวนมากล้วนแต่เป็นสารเคมีที่มีพิษ หากมีการรั่วไหลลงสู่พื้นดินหรือแหล่งน้ำจะเป็นการกระจายสารเคมีไปสู่แหล่งน้ำธรรมชาติและจะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง

(๓) มีสารเคมีปนเปื้อนในพื้นที่ ในกระบวนการสกัดแร่จะต้องใช้ไซยาไนด์เป็นจำนวนมาก สารนี้มีความเป็นพิษร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ การเปิดหน้าดินทำให้สารโลหะหนักที่เป็นเพื่อนแร่หลายชนิด เช่น สารหนู ตะกั่ว แมงกานีสและปรอทแพร่กระจายสู่สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การทำเหมืองทองคำขนาดใหญ่ยังเกี่ยวข้องกับปัญหาโรคติดต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชุมชน

(๔) มีผู้เสียหายจำนวนมาก เป็นประชาชนจาก ๖ หมู่บ้านในตำบลเขาหลวง รวม ๑๔๙ คน โดยบริษัท ทุ่งคำ จะต้องชำระตามคำสั่งศาลจังหวัดเลย เป็นค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย คนละ ๑๐๔,๐๐๐ บาท

รวมเป็นเงินทั้งหมด ๑๕,๔๙๖,๐๐๐ บาท ซึ่งยังไม่รวมดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ นับถัดจากวันฟ้องคดี ตั้งแต่เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๑ เป็นต้นมา ค่าเสียหายที่ศาลมีคำสั่งให้ชดใช้แก่โจทก์นี้ คือ มูลค่าของค่าใช้จ่ายเพื่อดำรงชีพในครัวเรือนที่ต้องสูญเสียมูลค่าจากพืชผัก และสัตว์ เป็นเงินคนละ ๖๐,๐๐๐ บาท ความเสียหายจากการซื้อน้ำมาใช้บริโภคและอุปโภค เป็นเงินคนละ ๔,๐๐๐ บาท ค่าเสียหายจากการเสื่อมสุขภาพอนามัยที่ได้รับทุกขเวทนาด้านร่างกายและจิตใจ ค่าเสียหายจากค่าเสื่อมสุขภาพด้านจิตใจ ทำให้เกิดความหวาดกลัวหวั่นวิตกต่อการเกิดโรคจากสารพิษ เป็นเงินคนละ ๔๐,๐๐๐ บาท ซึ่งคดีถึงที่สุดแล้วเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๒ แต่จนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีการดำเนินการฟื้นฟูตามคำพิพากษาแต่อย่างใด

(๕) เกิดความเสียหายก่อให้เกิดปัญหาหมอกพิษ ทำให้ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทางน้ำสาธารณะเสื่อมประโยชน์ ทำลายระบบนิเวศอันอุดมสมบูรณ์อันเป็นสภาพดั้งเดิมของพื้นที่จนก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สิน ซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนใน ๖ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านนาหนองบง, บ้านนกสะทอน, บ้านภูทับฟ้า, บ้านห้วยผุก, บ้านโนนผาพุฒพัฒนา และบ้านแก่งหิน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายอย่างมีอาชวกสิทธิ์

๔) ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

(๑) ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

จากบทเรียนนี้ ทำให้สามารถประเมินได้ว่าการทำเหมืองแร่ทองคำขนาดใหญ่ที่มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติของประเทศอย่างไม่คุ้มค่ากับการลงทุน และจะทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากผู้ดำเนินการยังขาดระบบในการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งถือว่าเป็นการดำเนินธุรกิจที่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ภาครัฐได้รับจากการดำเนินงานของเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมาในจังหวัดเลย พบว่า ผลประโยชน์ของรัฐ ค่าภาคหลวงและจากประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมได้ระบุข้อเสนอเรื่องผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐโดยไม่รวมค่าภาคหลวงและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ตามกฎหมายเป็น ๒ รูปแบบ ดังนี้

(๒) ผลประโยชน์ในรูปของเงินโบนัส ผลประโยชน์ในรูปของเงินโบนัส บริษัทฯ ได้ชำระเงินโบนัส ๒ ครั้ง คือ ครั้งแรกในวันที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายลงนามในสัญญา เป็นเงิน ๕,๗๙๐,๐๐๐ บาท และครั้งที่ ๒ เมื่อบริษัทได้รับมอบประทานบัตรแปลงแรกหรือกลุ่มแรก (๖ แปลง) เป็นเงิน ๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๑๒,๒๙๐,๐๐๐ บาท

(๓) ผลประโยชน์ในรูปการแบ่งผลผลิต ผลประโยชน์ในรูปการแบ่งผลผลิต บริษัทฯ เสนอการแบ่งผลผลิตในรูปของการถือหุ้น ใน บจก. พุ่งคำ มอบให้แก่รัฐบาลเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ และไม่เกินร้อยละ ๑๐ ของจำนวนหุ้นทั้งหมด ตามที่กำหนดไว้ในเอกสารภาคผนวก จ ในสนธิสัญญาระหว่างกรมทรัพยากรธรณีกับบริษัทฯ ซึ่ง “บริษัทฯ” ได้มีหนังสือบอกกล่าวแก่ “รัฐบาล” และรัฐบาลได้ถือหุ้น ดังนี้

ก. จำนวนหุ้นของรัฐบาลในบริษัทฯ พุ่งคำถือหุ้นโดย บมจ. พุ่งคำฮาเบอร์ และ บจก. ชลสิน ดังนั้น บจก. จึงเสนอหุ้นของบริษัท บมจ. พุ่งคำฮาเบอร์ จำกัด และ บจก. ชลสินให้แก่รัฐบาลแทนโดยใน บมจ. พุ่งคำฮาเบอร์ กระทรวงการคลังถือหุ้นจำนวน ๑๕ ล้านหุ้น มูลค่าหุ้นละ ๑ บาท รวมเป็นเงิน ๑๕ ล้านบาท (๑๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท) ส่วน บจก. ชลสิน นั้นกระทรวงการคลังถือหุ้นจำนวน ๑๐๕,๐๐๐ หุ้น มูลค่าหุ้นละ ๑๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๐ ล้าน ๕ แสนบาท (๑๐,๕๐๐,๐๐๐ บาท)

โดยสรุปคือกระทรวงการคลังไม่ได้ถือหุ้นใน บจก. ฟุงคำ โดยตรง ดังนั้น ประเทศไทยโดยกระทรวงการคลังถือหุ้นทั้งหมดเป็นจำนวนเงินประมาณ ๒๕ ล้าน ๕ แสนบาท (๒๕,๕๐๐,๐๐๐ บาท)

ข. ค่าภาคหลวงที่รัฐได้รับ พ.ศ. ๒๕๕๕ รัฐบาลได้ค่าภาคหลวงซึ่งมาจากการขายสินแร่ทองคำ เงิน และทองแดงของบริษัทฯ รวมเป็นเงิน ๑๐๑,๙๗๒,๑๐๐ บาท และได้ค่าตอบแทนจากการออกประทานบัตรจำนวน ๑๔,๘๒๙,๐๔๐ บาท รวมรายได้ทั้งหมดเป็นเงิน ๑๑๖,๘๐๑,๑๔๐ ล้านบาท (๑๑๖,๘๐๑,๑๔๐ บาท) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันไม่สามารถหาข้อมูลค่าภาคหลวงของบริษัท ฯ จ่ายให้รัฐได้ชัดเจน เนื่องจากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (กพร.) ได้บันทึกค่าภาคหลวงของ บจก. ฟุงคำ รวมกับ บจก. อัคราไมนิ่ง จึงไม่สามารถทราบข้อมูลค่าภาคหลวงเป็นรายบริษัทได้

(๔) ทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบต้องอพยพย้ายถิ่นในการประกอบอาชีพใหม่ ๆ เนื่องจากที่ดินที่ใช้ในการทำเหมืองแต่เดิมไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ และมีความเสี่ยงต่อพิษภัยของสารเคมี โดยมีปัญหาขั้นพื้นฐานด้านการหาแหล่งน้ำบริโภค อุปโภค และด้านการเกษตรกรรม เป็นเหตุประชาชนในพื้นที่ต้องอพยพไปหางานทำที่อื่น เช่น ออกตระเวนขายลอตเตอรี่ ทั่วไทย ขายแรงงานนอกพื้นที่ และไม่สามารถกลับมาประกอบอาชีพในพื้นที่ได้อีก เป็นต้น

(๕) ทำให้สูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยไม่สามารถที่จะนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก เนื่องจากต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการฟื้นฟูพื้นที่

(๖) ประชาชนจะต่อต้านการทำเหมืองทองคำในอนาคต เนื่องจากประชาชนส่วนน้อยที่ได้รับประโยชน์โดยตรง เช่น ผู้ที่เป็นลูกจ้างบริษัท และเจ้าของที่ดิน ขณะที่ประโยชน์ส่วนใหญ่มีเพียงบริษัทแม่ของเหมืองทองคำเท่านั้น จากกรณีตัวอย่างที่บริษัทฟุงคำฮาเบอร์ที่เป็นเจ้าหนี้โดยปล่อยกู้ให้กับบริษัทฟุงคำจำกัดที่เป็นบริษัทในเครือ สุดท้ายบริษัทฟุงคำจำกัดต้องตกเป็นจำเลย และมีสภาพล้มละลายในขณะที่บริษัทแม่ไม่ได้มีส่วนในความรับผิดชอบใดใดทั้งสิ้น

๔.๔.๒ บทเรียนผลกระทบจากรูกรักเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก (เหมืองทองชาติรี)

๔.๔.๒.๑ การดำเนินการของเหมืองแร่ทองคำชาติรี ที่ผ่านมา

บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) (ชื่อเดิม อัครา ไมนิ่ง จำกัด) เป็นบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนจัดตั้งภายใต้กฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทยในปี ๒๕๓๖ เป็นเจ้าของและผู้ประกอบการโครงการเหมืองแร่ชาติรีคอมเพล็กซ์ในประเทศไทยและเป็นบริษัทลูกของบริษัท คิงส์เกต คอนโซลิเดเต็ด (Kingsgate Consolidated) ซึ่งจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย "ASX" (Australian Securities Exchange) ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๖ บริษัท คิงส์เกต คอนโซลิเดเต็ด ถือหุ้นร้อยละ ๔๘.๒% ในบริษัทฯ

บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) เป็นเจ้าของและผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำที่มีปริมาณสินแร่และปริมาณการผลิตทองคำมากที่สุดในประเทศไทย ภายใต้โครงการเหมืองแร่ชาติรีคอมเพล็กซ์ที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดพิจิตร พิษณุโลก และเพชรบูรณ์ ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๒๘๐ กิโลเมตร โครงการเหมืองแร่ชาติรีคอมเพล็กซ์ ประกอบด้วยแหล่งสินแร่ชาติรีใต้ ซึ่งเริ่มดำเนินการผลิตเชิงพาณิชย์เมื่อเดือน

พฤศจิกายน ๒๕๔๔ และแหล่งสินแร่ชาติรีเหนือ ซึ่งเริ่มดำเนินการผลิตเชิงพาณิชย์ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๐ นอกจากนี้โครงการเหมืองแร่ชาติรีคอมเพล็กซ์ยังมีโรงประกอบโลหกรรมชาติรีเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตามเนื่องจากได้มีการร้องเรียนและคัดค้านการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ เพราะว่าการประกอบกิจการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่โครงการทำเหมืองแร่ทองคำหลายแห่ง ซึ่งยังต้องรอการตรวจสอบ วิเคราะห์ และวินิจฉัยในข้อเท็จจริงและปัญหา จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการในการป้องกันและระงับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รวมทั้งกำหนดมาตรการในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมทั้งส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติ หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติจึงมีคำสั่งที่ ๗๒/๒๕๕๙ ให้ผู้ประกอบการที่ได้รับประทานบัตรและใบอนุญาตต่าง ๆ ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ระงับการประกอบกิจการไว้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐ เป็นต้นไป จนกว่าคณะกรรมการจะมีมติเป็นอย่างอื่น แต่ทั้งนี้ผู้ประกอบการดังกล่าวยังคงมีหน้าที่ในการฟื้นฟูพื้นที่ตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไม่ว่าพื้นที่ประทานบัตรจะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานใดก็ตาม

หลังจากที่การดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำได้ยุติลงตั้งแต่ ปี ๒๕๕๙ ถึงเดือนตุลาคม ๒๕๖๓ คณะกรรมการแร่ ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบการอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษเพื่อการสำรวจแร่ทองคำจำนวน ๔๔ แปลง ในพื้นที่อำเภอชนแดน และวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นคำขอยื่นไว้ตั้งแต่วันที่ พ.ศ. ๒๕๔๖ และ พ.ศ. ๒๕๔๘ และได้มีการดำเนินการต่อตามนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำและพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ มีอายุในการสำรวจไม่เกินแปลงละ ๕ ปี กรมจึงได้อนุญาตเป็นอาชญาบัตรพิเศษที่ ๓/๒๕๖๓-๔๖/๒๕๖๓ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๓ ถึงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๘ โดยกำหนดให้ต้องได้รับการยินยอมหรือการอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่ก่อนการสำรวจ และเมื่อได้ดำเนินการสำรวจโดยวิธีการเจาะสำรวจแล้วต้องฟื้นฟูดูแลพื้นที่ให้เป็นไปตามที่เสนอไว้ในแผนการสำรวจ

ต่อมาเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๖๔ คณะกรรมการแร่ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบการอนุญาตให้ต่ออายุประทานบัตรเพื่อการทำเหมืองแร่ทองคำและเงิน ด้วยวิธีการทำเหมืองแร่แบบเหมืองเปิด จำนวน ๔ แปลง ได้แก่ ประทานบัตรที่ ๒๕๕๒๘/๑๔๗๑๔ ในพื้นที่ตำบลท่ายาง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ และประทานบัตรที่ ๒๖๙๑๐/๑๕๓๖๕ ประทานบัตรที่ ๒๖๙๑๑/๑๕๓๖๖ และประทานบัตรที่ ๒๖๙๑๒/๑๕๓๖๗ ในพื้นที่ตำบลเขาเจ็ดยักษ์ อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร ออกไปอีก ๑๐ ปี กรมจึงได้อนุญาตให้ต่ออายุประทานบัตร ๔ แปลงดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๔ ถึงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๗๔ และกรมได้อนุญาตการต่ออายุใบอนุญาตประกอบโลหกรรมที่ ๑/๒๕๕๑ ให้แก่บริษัท เพื่อประกอบโลหกรรมแร่ทองคำ ด้วยวิธีการโลหะวิทยาสารละลาย วิธีการโลหะวิทยาไฟฟ้า และวิธีการโลหะวิทยาความร้อนที่ตำบลเขาเจ็ดยักษ์อำเภอทับคล้อจังหวัดพิจิตร และที่ตำบลท่ายางอำเภอวังโป่งจังหวัดเพชรบูรณ์ ออกไปอีก ๕ ปี ตั้งแต่วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๕ ถึงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๗๐ ซึ่งคำขอต่ออายุประทานบัตรทั้งหมดเป็นคำขอที่บริษัทได้ยื่นไว้ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ และพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ในพื้นที่ประทาน

บัตรเดิม และต่อมาได้ยื่นเอกสารประกอบคำขอเพิ่มเติมตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมทั้งได้ดำเนินการตามกรอบนโยบายบริหารจัดการแร่ทองคำ

กรณีการขออนุญาตอาญาบัตรพิเศษเหมืองแร่ทองคำ ที่บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ในพื้นที่ ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่เห็นว่าการสำรวจแร่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่อพื้นที่ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง ทำการสำรวจแร่ โดยการยื่นคำขออาญาบัตรพิเศษเป็นการ “ขอสิทธิ” ในการสำรวจแร่ในพื้นที่ที่กำหนด และการอนุญาตอาญาบัตรพิเศษจึงไม่ใช่การอนุญาตหรือการให้สิทธิในการครอบครองพื้นที่ ถึงอย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่มีความเคลื่อนไหวใด ๆ จากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องถึงความคืบหน้าของการขออนุญาตอาญาบัตรพิเศษเหมืองแร่ทองคำดังกล่าว

อย่างไรก็ดี การดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจเหมืองทองคำในประเทศไทยยังคงสร้างความวิตกกังวลให้กับประชาชนหรือชุมชน เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมายังมีประเด็นปัญหาต่าง ๆ จำนวนมากที่เกี่ยวกับการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาเกี่ยวกับสารพิษ ปัญหาสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ และปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในที่สุด

๔.๔.๒.๒ ผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากการดำเนินงานของธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทย

จากเอกสารงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (๒๕๕๑) พอสรุปได้ว่าเหมืองแร่ทองคำชาติอยู่ระหว่างจังหวัดพิจิตรและจังหวัดเพชรบูรณ์ เดิมเป็นพื้นที่ด้านเกษตรกรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ บริษัทฯ ได้รับอนุญาตอาญาบัตรพิเศษเพื่อการสำรวจแร่ทองคำในบริเวณพื้นที่รอยต่อระหว่างจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก จากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่จำนวน ๑๔ แปลงพื้นที่รวมประมาณ ๑๑๐,๐๐๐ ไร่ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ บริษัทฯ เริ่มเปิดเหมืองก่อให้เกิดเสียงดังและฝุ่นละอองที่เกิดจากการระเบิดเหมือง รวมทั้งมลพิษปนเปื้อนลงในแหล่งน้ำสาธารณะจนไม่สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพอย่างเห็นได้ชัด ทั้งโรคระบบทางเดินหายใจ และโรคผิวหนัง รวมทั้งเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในชุมชน แบ่งเป็นฝ่ายสนับสนุน-คัดค้านโครงการเหมืองแร่ทองคำรวมถึงมีการอพยพออกนอกพื้นที่ของวัดและโรงเรียน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีประชาชน จำนวน ๔๘ คน ได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ว่าการดำเนินงานบริษัทฯ ซึ่งยื่นคำขอประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำและเงินเพิ่มเติมบริเวณเขาหม้อ หมู่ที่ ๖ บ้านคลองดาด ตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนได้

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีข้อสรุปผลการตรวจสอบว่า หน่วยงานรัฐควรพิจารณาขอให้ประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำและเงิน จำนวน ๕ แปลงใหม่ ที่ยื่นขอขยายเพิ่มเติมจากเดิมการขยายพื้นที่มายังแปลง ที่ ๒ สร้างความแตกแยกในชุมชนอย่างรุนแรง ชุมชนต้องถูกโยกย้ายขณะที่ที่ดินทำกินมีจำกัด และไม่สามารถรองรับชุมชนเดิมได้ทั้งหมด การดำเนินการของบริษัทเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนที่มีสิทธิอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของชุมชน (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๑)

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ บริษัทฯ ได้รับอนุญาตให้ขยายพื้นที่การทำเหมือง และปี พ.ศ. ๒๕๕๑ บริษัทฯ ขยายพื้นที่และโรงงานทำเหมืองแร่และผลิตโลหะกรรมเพิ่มเติม ซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่เดิมทางทิศเหนือ จากข้อมูลในรายงานผลการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเหมืองแร่ทองคำของบริษัทดังกล่าว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๒ โดย กระทรวงสาธารณสุข พบปริมาณโลหะหนักในน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินมีค่าเกินมาตรฐาน ได้แก่ แมงกานีส สารหนู และปรอท (กระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป.)

ต่อมา เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ตัวแทนชาวบ้านเขาหม้อ ๔๔ ราย ในพื้นที่หมู่ ๙ ตำบลเขาเจ็ดยักษ์ ต.บ้านไร่ อ.เมือง จ.พิจิตร ให้ดำเนินคดีกับ ๕ หน่วยงานรัฐ ที่กระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ คณะกรรมการเหมืองแร่ อธิบดีกรมป่าไม้ และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาเจ็ดยักษ์ ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ ส่งผลให้ชาวบ้านตำบลเขาเจ็ดยักษ์กว่า ๑๐๐ คน ได้รับผลกระทบ เจ็บป่วย จากการระเบิดภูเขาอย่างต่อเนื่อง น้ำดื่มไม่สามารถดื่มกินได้กว่า ๒ ปี และขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนประทานบัตร ๕ แปลงแรกของบริษัทฯ ที่ไม่ได้มีการทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) และยุติการดำเนินการใด ๆ ในเขตประทานบัตรเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายเป็นการชั่วคราว รวมถึงขอให้เพิกถอน การอนุญาตเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าทำเหมืองแร่ โดยกรมป่าไม้ และเพิกถอนมติสภา อบต. เขาเจ็ดยักษ์ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๔๘ ที่ไม่ได้เปิดให้ประชาชนที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงมีส่วนร่วม มีนาคม ๒๕๕๕ ศาลปกครองพิชฌโลกพิพากษาให้เพิกถอนประทานบัตร แต่ก็มิได้แจ้งให้บริษัทฯ ไปจัดทำรายงานการ วิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้เสร็จสมบูรณ์ภายในกำหนด ๑ ปี (นับจากวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๕๕)

๔.๔.๒.๓ คำสั่งปิดการดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ (คสช.) ที่ ๗๒/๒๕๕๙

คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ ๗๒/๒๕๕๙ เรื่องการแก้ไขปัญหามลพิษจาก การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำอันเป็นผลจากการร้องเรียนของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบในบาง พื้นที่ โดยคำสั่ง คสช.ฉบับดังกล่าวระบุว่าผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำจะต้องระงับการประกอบกิจการ ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เนื่องจากมีข้อกังวลผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนและสิ่งแวดล้อม โดย เหมืองแร่ทองคำชาติ ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่คาบเกี่ยว ๓ จังหวัด ได้แก่ พิจิตร เพชรบูรณ์ และพิชฌโลก ตก เป็นคดีความที่รู้จักในชื่อ "เหมืองทองอัครา" เป็นคดีที่บริษัท คิงส์เกต คอนโซลิเตดเตด ลิมิเตด ของ ออสเตรเลีย ซึ่งเป็นบริษัทแม่ของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ได้เป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องต่อ อนุญาตต่อตุลาการระหว่างประเทศเรียกร้องให้รัฐบาลไทยชดเชยค่าเสียหายกว่า ๗๕๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ ๓๐,๐๐๐ ล้านบาท ตามผลที่เกิดจากการลงนามของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ ๗๒/๒๕๕๙ ที่สั่งปิดเหมืองทองอัคราฯ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งบริษัทมองว่าเป็น "คำสั่งปิด เหมืองโดยมิชอบด้วยกฎหมายของรัฐบาลไทย" และเป็นคำสั่งที่ละเมิดข้อตกลงการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย

๔.๔.๒.๔ การลงพื้นที่เพื่อรับฟังการบรรยายสรุปของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

จากการลงพื้นที่เพื่อรับฟังการบรรยายสรุปของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖ โดยตัวแทนของบริษัท ฯ มีรายละเอียดดังนี้

๑) บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) (ชื่อเดิม อัครา ไมนิ่ง จำกัด) เป็นบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนจัดตั้งภายใต้กฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทยในปี ๒๕๓๖ บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) เดิมคือบริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด เป็นบริษัทจดทะเบียนโดยคนไทย จากการร่วมทุนกับบริษัท คิงส์เกต คอนโซลิเต็ด ซึ่งเป็นบริษัทผู้ชำนาญการค้นหาแหล่งแร่ทองคำจากประเทศออสเตรเลีย จากการสำรวจแหล่งแร่ดังกล่าวเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า ๑๓ ปี บริษัทประสบความสำเร็จสามารถสำรวจพบแหล่งแร่ทองคำเชิงพาณิชย์ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นเหมืองแร่ทองคำได้ จึงยื่นขอประทานบัตรเพื่อทำเหมืองแร่ จำนวน ๔ แปลงเนื้อที่รวม ๑,๑๖๖ ไร่ ภายใต้ชื่อโครงการ เหมืองแร่ทองคำชาติรี

เหมืองแร่ทองคำชาติรี เป็นเหมืองแร่ทองคำแห่งแรกของไทยที่ใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่ปลอดภัย ได้มาตรฐานระดับโลก และได้รับการรับรองมาตรฐานทั้งด้านคุณภาพ ISO ๙๐๐๑ ความปลอดภัย OHSSAS ๑๘๐๐๑ สิ่งแวดล้อม ISO ๑๔๐๐๑ เป็นเหมืองแร่ขนาดเล็กที่ได้รับการรับรองจากการจัดการด้านไซนาไนต์ ในระดับนานาชาติ Cyanide Code มีห้องปฏิบัติการทดสอบที่มาตรฐานอุตสาหกรรม เป็นเหมืองแร่แห่งแรกที่ได้รับอนุญาตมาตรฐาน ความรับผิดชอบต่อสังคม SA ๘๐๐๐ ผ่านเกณฑ์การประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมจากกรมโรงงานอุตสาหกรรมตามหลัก ISO ๒๖๐๐๐ และเป็นเหมืองแร่ที่มีความปลอดภัยที่สุดในระดับโลกด้วยสถิติการทำงานอย่างปลอดภัยปราศจากอุบัติเหตุร้ายแรง

ชื่อ “ชาติรี” ถูกนำมาใช้ เป็นชื่อเหมืองเพื่อเป็นเกียรติแก่ “คุณชาติรี ชัยชนะพูลผล” อดีตนักธรณีวิทยาของบริษัท ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสำรวจ ได้ในระยะเริ่มแรกนำมาสู่ความสำเร็จของเหมืองแร่ชาติรี เหมืองแร่เริ่มการผลิตทองคำในเชิงพาณิชย์ภายใต้ชื่อโครงการชาติรีใต้ ในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔ จากความสำเร็จในการสำรวจแหล่งแร่ทองคำเพิ่มเติมทางตอนบนของโครงการชาติรีใต้ ค้นพบแหล่งแร่เพิ่มเติมที่คุ้มค่าในการทำเหมือง จึงได้ขอประทานบัตร เพื่อการทำเหมืองแร่เพิ่มเติมจำนวน ๙ แปลง ภายใต้ชื่อโครงการชาติรีเหนือ ได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการเหมืองแร่โครงการชาติรีเหนือ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ พร้อมกันนั้นได้ขออนุญาต ก่อสร้างโรงงานที่ ๒ ซึ่งเป็นส่วนขยายจากโรงงานเดิมในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้ปิดดำเนินการโรงงานในส่วนขยายที่สอง เพื่อเพิ่มจำนวนการผลิตเป็นสองเท่า เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ บริษัท อัครา ไมนิ่ง จำกัด ได้จดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน)

๒) ธรณีแหล่งแร่ทองคำ

เหมืองแร่ทองคำชาติรีเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางธรณีวิทยาที่เรียกว่าแนวคดโค้งจังหวัดเลย จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งคดโค้งไปตามแนวขอบที่ราบสูงโคราช ตั้งแต่บริเวณจังหวัดเลย เพชรบูรณ์ พิจิตร นครสวรรค์ ลพบุรี สระบุรี นครนายก ไปจนถึงจังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว โดยประกอบไปด้วยหินภูเขาไฟ อายุประมาณ ๒๐๐ ล้านปี จำพวกหิน ไรโอไลต์ หินแอนดีไซต์ หินทัฟฟ์ และ หินตะกอนเหนือทัฟฟ์ โดยส่วนบนของหินภูเขาไฟเหล่านี้จะผุพังเป็นชั้นลูกกรัง ยุคควอเทอร์นารี โชนแร่ทองคำปรากฏเป็นแนวกว้างประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร และยาวประมาณ ๗.๕ กิโลเมตร แร่ทองคำที่พบในแหล่งแร่ทองคำชาติรี จะมีแหล่งเงินปนอยู่ด้วยโดยแร่ทองคำส่วนใหญ่เกิดอยู่ร่วมกับสายแร่ควอร์คว์ - คาร์บอนเนต ที่แทรกอยู่ตามรอยแยกและรอยเลื่อนของหินภูเขาไฟ ที่ถูกแปรสภาพด้วยกระบวนการเติมน้ำแร่ซิลิกา สายแร่ดังกล่าวพบได้ตั้งแต่ผิวดินไปจนถึงที่ระดับความลึกประมาณ ๒๕๐ เมตร เม็ดแร่ทองคำและเงินในสายแร่มีความละเอียดมากจนมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า ผลการสำรวจในปัจจุบันประเมินได้ว่าปริมาณสำรองของแร่

ทองคำปนเงินที่เหลืออยู่ในแปลงประทานบัตรที่มีอยู่ประมาณ ๓๕ ล้านเมตริกตัน ความสมบูรณ์ในสินแร่ ๑ เมตริกตัน มีแร่ทองคำโดยเฉลี่ย ๑ ถึง ๒ กรัม โดยมีและแร่เงินโดยเฉลี่ย ๑๒ กรัม ซึ่งจะสามารถผลิตแร่ทองคำออกมาได้ประมาณ ๔๒ เมตริกตัน มูลค่าประมาณ ๓๐,๐๐๐ ล้านบาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคาทองคำในตลาดโลก

๓) การทำเหมือง

เหมืองแร่ทองคำชาติใช้วิธีการทำเหมืองแบบเหมืองเปิด โดยการขุดเป็นบ่อเหมืองลึกลงไปจากผิวดินในบริเวณที่มีสายแร่ทองคำปรากฏอยู่ มูลดินซึ่งไม่มีสินแร่ทองคำและแร่เงินที่ปิดทับสายแร่จะถูกรีดออกในอัตราส่วนโดยเฉลี่ย ๔/๙/๑ เมตริกตัน สินแร่ดังกล่าวจะถูกขนส่งด้วยรถบรรทุก ไปป้อนเข้าเครื่องบดหยาบ ของโรงงานประกอบโลหกรรม และเพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพในการทำงานเหมืองให้เกิดการสูญเสียสินแร่ในระดับต่ำสุด ก่อนทำการระเบิดจะขุดตักสินแร่และมูลดินในแต่ละครั้งนักธรณีวิทยาจะทำการเจาะเพื่อเก็บข้อมูลความสมบูรณ์ของแร่ทองคำและแร่เงินในเนื้อหิน จากนั้นจะทำการจำแนกประเภทของหินออกเป็นสินแร่ สินแร่เกรดต่ำและมีมูลหินเพื่อนำสินแร่ไปป้อนเข้าสู่เครื่องบดหยาบของโรงงานประกอบ โลหกรรม หรือนำไปกองเก็บไว้ต่อไป

๔) ส่วนประกอบของเหมืองแร่ทองคำชาติ มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๔ ส่วนได้แก่

(๑) โรงงานประกอบโลหกรรมประกอบด้วย

- มีกระบวนการแต่งแร่และการประกอบโลหกรรมแร่ทองคำ มีกระบวนการแยกเก็บทองคำ จะแตกต่างกันไปตามลักษณะของการเกิดทองคำและแร่ประกอบอื่น ๆ ตลอดจน ความสมบูรณ์ของแร่ โดยอาจเริ่มด้วยการบดให้ทองคำแยกตัวเป็นอิสระแล้วตามด้วยการแต่งแร่ด้วยวิธีการวิหัต หรืออาจต้องใช้กระบวนการลอยแร่ เพื่อให้ได้หัวแร่ที่มีเปอร์เซ็นต์ทองคำมากขึ้น แล้วจึงเข้ากระบวนการละลายทองหรือ กระบวนการอื่นๆ

- กระบวนการไซยาไนด์เดชั่น (cyanidation process) คือกระบวนการไซยาไนด์เดชั่น เป็นการใช้สารละลายไซยาไนด์ (NaCN, KCN) มาละลายทองคำในรูปของ สารประกอบทองคำกับไซยาไนด์ (Gold-cyanide complex) แยกออกจากมลทินต่าง ๆ โดยการควบคุมค่า pH ด้วยปูนขาวให้สูงกว่า pH ๙.๔ เพื่อป้องกันการเกิดแก๊ส HCN ซึ่งเป็นแก๊สพิษมีอันตรายถึงตาย กระบวนการไซยาไนด์เดชั่นจะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

A การละลายทองด้วยสารละลายไซยาไนด์ (๐.๑-๐.๐๒% NaCN) ได้สารละลายอุ้มทอง (Pregnant solution)

B การแยกสารละลายอุ้มทอง (Pregnant solution) ออกจากส่วนที่ไม่ละลาย (Solid-Liquid separation)

C การจับทองออกจากสารละลายอุ้มทองโดยใช้เม็ดถ่านกัมมันต์ จับนอกจากนี้ยังมีอีกวิธีการคือ

A การละลายทองด้วยสารละลายไซยาไนด์

กระบวนการละลายทองคำด้วยวิธีไซยาไนด์เดชั่น สามารถกระทำได้โดย การทำการละลายในถังกวน โดยการผสมสินแร่ กับสารละลายไซยาไนด์ และเติมออกซิเจนเข้าไปในระบบโดยการเติมอากาศหรือการกวน

B/C การแยกสารละลายอุ้มทองออกจากส่วนที่ไม่ละลายด้วยกระบวนการจับทองคำด้วยถ่านกัมมันต์ Carbon-in-pulp (CIP)
การถลุงแร่ทองคำ

การถลุงแร่ทองคำ สามารถทำการถลุงแร่ทองคำหรือแยกเอาเนื้อทองคำออกจากเนื้อโลหะที่ได้จากกระบวนการ Carbon-in-pulp (CIP) ทำได้โดยการแยกด้วยกระแสไฟฟ้า ในวิธีการที่เรียกว่า Gold Electrolysis โดยหลังจากแยกทองคำออก จากสารละลายแล้วจะนำไปทำการหลอมแท่งทองคำในบล็อกสำหรับการเอาไปถลุงให้เป็นทองคำ ๙๙% ในขั้นต่อไป

(๒) เหมืองแร่

เหมืองแร่คือบริเวณที่เป็นบ่อขนาดใหญ่ที่มีความกว้างจะครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๒๐๖ ไร่ ความลึกที่พื้นบ่อประมาณ ๑๕๐ เมตร จากระดับผิวดิน

(๓) บ่อกากแร่

บ่อกักเก็บกากแร่ พบว่าเป็นบ่อกักเก็บกากแร่ขนาดใหญ่ มีพื้นที่กว้างประมาณ ๕๐๐ ไร่ สูงจากพื้นดินเกือบ ๓๐ เมตร มีระบบการตากกากแร่ที่ปนเปื้อนสารไซยาไนด์ ด้วยวิธีให้ระเหยไปกับอากาศ และการนำน้ำที่มีสารละลายไซยาไนด์กลับไปใช้ใหม่ โดยมีระบบในการป้องกันการรั่วซึมหลายชั้น

(๔) บ่อกักน้ำที่ปนเปื้อนสารเคมี

บ่อกักน้ำที่ปนเปื้อนสารเคมีนี้ มีความกว้างหลายร้อยไร่ และมีความลึก ๖๐ เมตร มีระบบกักน้ำโดยการปูผ้าพลาสติกตลอดแนวบ่อ และรอบ ๆ บริเวณบ่อจะมีต้นไม้ประเภทวัชพืชขึ้นตามขอบบ่อ แต่ถ้าสังเกตจะเห็นว่าต้นไม้ที่มีความสูงมากกว่าวัชพืชที่ปกคลุมดิน จะมีลักษณะยืนต้นตาย โดยเฉพาะต้นกระถินที่ปกติจะมีความทนทานต่อสภาพของพื้นดินสูง แต่ที่พบในบริเวณดังกล่าวลำต้นและใบจะแห้ง และยืนต้นตายไปในที่สุด

๕) การสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบ ๆ เหมืองแร่ทองคำชาติรี พบว่าประชาชนมีความวิตกกังวลเนื่องจาก เมื่อโรงงานหรือเหมืองแร่เปิดดำเนินการ หรือเปิดโรงงาน จะส่งผลให้มีเสียงดัง และมีกลุ่มควัน ฝุ่นที่เกิดจากการถลุงแร่ฟุ้งกระจายไปรอบ ๆ เหมือง และชุมชนที่อยู่รอบ ๆ เหมือง จะได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ระดับน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลที่ประชาชนใช้ในการเกษตรกรรมหรือการอุปโภคก็จะมีปริมาณลดลงหลังจากมีการดำเนินการเปิดเหมืองแร่ทองคำ เนื่องจากเมื่อมีการเดินเครื่องจักรในโรงงานถลุงแร่ทองคำหรือขบวนการผลิตแร่ทองคำ จะมีการใช้น้ำในกระบวนการผลิตแร่ทองคำจำนวนมาก ซึ่งปริมาณน้ำดังกล่าวมาจากการสูบน้ำใต้ดินมาใช้ในการถลุงแร่ทองคำ ทำให้ระดับน้ำใต้ดินของชุมชนที่อยู่บริเวณรอบเมือง มีระดับน้ำที่ลดลง และนอกจากนี้ยังพบว่าที่ผ่านมาระดับน้ำใต้ดินที่ชาวบ้านใช้และอยู่บริเวณรอบ ๆ เหมืองมีสารเคมีปนเปื้อนจำพวกโลหะหนักจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้มีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบ ๆ เหมืองแร่ชาติรีนี้ ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่าแหล่งน้ำใต้ดินที่เหมืองแร่ทองคำใช้อยู่จะเชื่อมต่อกับระดับน้ำใต้ดินชุมชนที่อยู่รอบ ๆ เหมืองแร่ด้วยเช่นกัน จึงเป็นที่น่าวิตกกังวลของประชาชนว่าการปนเปื้อนของสารเคมีในระดับน้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลนี้จะส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนและชุมชนในอนาคตและทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

๖) เหมืองแร่ทองคำชาติรีจะเริ่มเปิดดำเนินการอีกครั้งในวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖ หลังรัฐบาลไทยปิดเหมืองไปนานกว่า ๖ ปี จากข้อกังวลผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนและสิ่งแวดล้อม เหมืองแร่ทองคำชาติรี ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่คาบเกี่ยว ๓ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก

๗) ผลผลิตแร่ทองคำของบริษัทอัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) และผลตอบแทนของหน่วยงานภาครัฐที่ได้รับจากการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ

จากการรายงานสรุปของบริษัทอัครา รีซอร์ทเซต จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๖ มีผลการผลิตแร่ทองคำและการจ่ายค่าภาคหลวงให้กับภาครัฐดังนี้

(๑) เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ผลิตทองคำสะสมได้ ๑ ล้านออนซ์ (๑ ออนซ์ มีค่าเท่ากับ ๑.๘๐๔๖๘๘ ลูกบาศก์นิ้ว ๒๘.๔๑๓๐๖๒๕ มิลลิลิตร หรือเท่ากับ ทองคำ ๑ ออนซ์ (oz) = ๓๑.๑๐๔ กรัม หรือ ประมาณ ๒ บาท)

(๒) พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๔ ขยายกำลังการผลิตได้ถึง ๖ ล้านตัน/ปี

(๓) ค่าภาคหลวงแร่ ระหว่าง เดือนมิถุนายน ๒๕๔๔ ถึง เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๙ รวมระยะเวลา ๑๕ ปี ประมาณ ๔,๕๖๗,๐๑๑,๐๔๙ บาท เฉลี่ยปีละ ๓๐๔,๔๖๗,๔๐๓.๒๗ บาท

(๔) หน่วยงานกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้รับ ๔๕๖,๗๐๑,๑๐๔ บาท

(๕) จังหวัดพิจิตร ได้รับ ๕๔๓,๕๙๒,๐๔๑ บาท

(๖) จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับ ๑,๗๙๖,๖๑๔,๕๘๘ บาท

๔.๔.๒.๕ การรายงานสรุปจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการดำเนินการของเหมืองแร่ทองคำ ณ ห้องประชุมจังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖ โดยมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้ข้อสรุป ดังนี้

๑) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพิจิตร รายงานว่า ยังไม่พบว่ามีสารเคมีปนเปื้อนหรือมลภาวะเป็นพิษบริเวณพื้นที่ชุมชนที่อยู่รอบ ๆ เหมืองแร่ทองคำ

๒) สำนักงานสาธารณสุขสรุปว่า ยังไม่ปรากฏชัดเจนว่ามีประชาชนเจ็บป่วยจากการรับสารเคมีจากเหมืองแร่ทองคำ

๓) สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมพื้นที่ ๓ จังหวัดพิษณุโลก สรุปว่า พบว่ามีปริมาณของสารหนู และแมงกานีส เจือปนในน้ำประปาของหมู่บ้าน ในเขตเทศบาลตำบลเขาเจ็ดยอด

๔) สำนักงานเทศบาลตำบลเขาเจ็ดยอด รายงานว่าระบบน้ำประปาของหมู่บ้านต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อการจัดหาเครื่องกรองน้ำที่สามารถกรองสารแมงกานีส หรือโลหะหนักต่าง ๆ ได้ ปัจจุบันขาดงบประมาณในการซ่อมบำรุง จึงทำให้ระบบการกรองน้ำประปาไม่มีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่าหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าประชาชนรวมถึงสภาพแวดล้อมรอบ ๆ เหมืองแร่ทองคำได้รับผลกระทบโดยตรง และการที่มีประชาชนที่เสียชีวิต และเจ็บป่วยที่มาร้องเรียนกับศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดพิจิตร ยังไม่ทราบสาเหตุที่แท้จริง ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ที่อยู่รอบ ๆ เหมืองแร่ทองคำยังใช้ชีวิตตามปกติ

๔.๔.๒.๖ จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของเหมืองแร่ทองคำ และพื้นที่โดยรอบมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

๑) พื้นที่เหมืองแร่และบริเวณใกล้เคียงเป็นพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง พื้นดินที่เป็นหน้าดินเป็นดินปนหินศิลาและพื้นดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ทุระกันดาร พืชทางการเกษตรไม่มีความเจริญงอกงาม และไม่เหมาะสมกับการเกษตรกรรม

๒) มีบ้านที่อยู่อาศัยของประชาชนอยู่รอบ ๆ เมืองแร่ทองคำ แต่ส่วนใหญ่ปิดประกาศขายที่ดิน เนื่องจากทางเมืองแร่ทองคำไม่รับซื้อที่ดิน ซึ่งเจ้าหน้าที่ของเมืองแร่ทองคำแจ้งว่าทางบริษัทมีพื้นที่ในการทำเหมืองเพียงพอแล้วจึงไม่รับซื้อเพิ่ม ดังนั้นผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินดังกล่าวจึงประกาศขายที่ดิน

๓) มีบางที่ที่เจ้าของที่ดินติดต่อกับทางบริษัทให้ซื้อที่ดินของตนเนื่องจากอยู่ในบริเวณติดกับเขตที่ดินของเมืองแร่ทองคำ และเป็นรายหนึ่งที่น่าดำเนินการร้องเรียนกับบริษัทเมืองแร่ทองคำกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๔) มีประชาชนหรือชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีความหวังว่าเมื่อเมืองแร่ทองคำเป็นดำเนินการแล้วจะได้เข้ามาทำงานเป็นคนงานของบริษัทเมืองแร่ทองคำ เนื่องจากที่เมืองแร่ทองคำเปิดดำเนินการแล้วจะมีการจ้างงานจำนวนมาก

๕) ที่ดินที่เป็นบริเวณเมืองแร่ทองคำ หากไม่มีเมืองแร่ทองคำเกิดขึ้นคงเป็นที่ดินที่มีราคาต่ำ แต่เมื่อพบว่าใต้พื้นดินมีแร่ทองคำ จึงทำให้ที่ดินมีราคาแพงเป็นร้อยเท่า ถ้าบริษัทเมืองแร่ทองคำเป็นผู้ซื้อที่ดินคงได้ราคาที่แพง ในเมื่อทางบริษัทเมืองแร่ทองคำไม่ซื้อ คงยากที่ประชาชนทั่วไปจะซื้อที่ดินดังกล่าวได้ เนื่องจากสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และไม่สามารถเข้าไปอยู่อาศัยได้เพราะเกรงว่าสภาพแวดล้อมไม่ปลอดภัยจากมลพิษที่อาจจะเกิดขึ้นจากเมืองแร่ทองคำ

๖) พื้นที่ของเมืองแร่ที่มีความลึกและความกว้างมหาศาล เบื้องล่างมีน้ำที่ลึกมากไม่ปรากฏว่ามีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ และมีความเป็นไปได้ว่ามีความเชื่อมโยงกับระดับน้ำใต้ดิน และแสดงว่าสายน้ำใต้ดินมีสิ่งปนเปื้อนจากเมืองแร่ทองคำอย่างแน่นอน และเป็นสาเหตุที่สำคัญถึงการปนเปื้อนสารเคมีไปสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และขยายไปตามกระแสใต้ดินและน้ำฝนที่ไหลไปตามทางน้ำธรรมชาติ

๗) บ่อเก็บน้ำที่ผสมสารไซยาไนด์ของเมืองแร่ทองคำ ถ้ามีปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมามากเกินไปย่อมมีความเสี่ยงที่น้ำที่ผสมสารเคมีดังกล่าวอาจล้นบ่อและเป็นการแพร่กระจายสารเคมีออกไปตามกระแสได้

๘) แหล่งน้ำที่มีอยู่ในชุมชนไม่มีใครใช้ในการนำมาบริโภค หรืออุปโภค ส่วนใหญ่เฉพาะในการเกษตรกรรมเท่านั้น แสดงว่าประชาชนต้องซื้อน้ำมาเพื่อการบริโภค และอุปโภค ในชีวิตประจำวัน แสดงให้เห็นว่าแหล่งน้ำในพื้นที่ปนเปื้อนสารเคมี และไม่มีความปลอดภัย แสดงให้เห็นว่าในความเป็นจริงพื้นที่รอบ ๆ เมืองแร่ทองคำมีสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตเจ็บป่วยในแหล่งน้ำเรียบร้อยแล้ว แต่เหตุผลของความจำเป็นที่จะต้องมีการเปิดดำเนินการของเมืองแร่ทองคำตามการอนุญาตของทางราชการจึงเป็นเหตุผลที่ยังไม่มีหน่วยงานใดออกมายืนยันตามความเป็นจริง เนื่องจากจะกระทบกระเทือนกับนโยบายของทางราชการ

๙) ประชาชนที่ทำนาข้าวรายหนึ่งให้ข้อมูลว่า ในนาข้าวจะสังเกตเห็นต้นข้าวไม่สามารถเจริญเติบโตตามปกติที่เคยทำมา เนื่องจากน้ำในเหมืองแร่ปะปนมาลงในนาข้าว ทำให้นาข้าวได้รับผลกระทบเช่นกัน

๔.๔.๒.๗ การวิเคราะห์ผลกระทบจากการดำเนินการธุรกิจเมืองแร่ทองคำชาติรีในอนาคต

๑) การกลับมาเปิดดำเนินการใหม่ของเมืองแร่ทองคำชาติรี จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับชุมชน และเกิดการสร้างงาน และประชาชนในพื้นที่จะได้ผลประโยชน์

๒) ประชาชนที่เสียผลประโยชน์หรือได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจะกลับมาร้องเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้น หากทางผู้รับผิดชอบเมืองแร่ทองคำยังไม่แก้ไขข้อบกพร่อง

๓) จากสถานการณ์ที่ผ่านมา ผู้รับผิดชอบเมืองแร่ทองคำจะรับฟังเสียงของประชาชนที่ได้รับผลกระทบมากยิ่งขึ้นและส่งผลให้มีการแก้ปัญหาร่วมกันระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรอบด้าน

๔) ปัญหาการรั่วซึมของสารเคมีที่เป็นพิษลงสู่สายน้ำใต้ดินยังคงเป็นปัญหาต่อไปเพราะยังไม่เห็นแนวทางที่ดีที่จะแสดงให้เห็นว่าทางเมืองแร่ทองคำสามารถป้องกันและแก้ปัญหาเหล่านี้ได้เนื่องจากระดับน้ำในเหมืองแร่มีความลึก และมีบริเวณกว้างใหญ่ ทำให้ไม่สามารถป้องกันปัญหาเหล่านี้ได้

๕) ที่ดินที่ใช้ในการทำเหมืองแร่ทองคำทั้งหมดคงไม่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรมได้อีกต่อไปหรือถ้าสามารถฟื้นฟูได้คงต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานหลายปี

๖) ปัญหาเกี่ยวกับน้ำบริโภคและอุปโภคในชุมชนยังคงมีปัญหาต่อไป เนื่องจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีปัญหาด้านงบประมาณที่จะจัดสรรมาพัฒนาและดูแลรักษาระบบน้ำประปาในชุมชนที่จะต้องมีการกรองสารโลหะหนักได้ เช่น เหล็ก สารหนู และแมงกานีส เป็นต้น

๗) ปัญหาการอพยพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอบ ๆ เหมืองแร่ทองคำที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการขายที่ดินให้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ หรือการไม่ได้เข้ารับเข้าทำงานในเหมืองแร่ จะไม่สามารถอาศัยอยู่ในที่ดินเดิมได้ เนื่องจากที่ดินไม่สามารถใช้เป็นที่ทำกินได้ตามปกติ จึงต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น อาจส่งผลให้คุณภาพชีวิตลดลง

๘) ปัญหาเกี่ยวกับการเยียวยาประชาชนผู้ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพยังคงเป็นปัญหาต่อไป เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามปฏิเสธที่จะระบุว่าปัญหาด้านสุขภาพของประชาชนที่พบในพื้นที่มีสาเหตุมาจากการได้รับสารพิษโดยตรงจากเหมืองแร่ทองคำ โดยอ้างว่ายังไม่มีหลักฐานชัดเจน และอยู่ระหว่างการเฝ้าระวังสถานการณ์ และการตรวจสอบตามนโยบายของทางราชการ

๙) ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอาจจะมีแนวโน้มสูงมากยิ่งขึ้น และจะนำมาซึ่งปัญหาการฟ้องร้องและนำไปสู่การฟ้องในศาลในที่สุด

๑๐) จะเป็นพื้นที่ที่มีความท้าทายให้นักวิจัยใช้เป็นสนามในการทดลองในการศึกษาวิจัยในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านวิศวกรรม วิทยาศาสตร์ สุขภาพ ฯลฯ

การพัฒนาทรัพยากรแร่ทองคำขึ้นมาใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายในประเทศและต่างประเทศ แต่การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ที่ผ่านมามีการร้องเรียนและเรียกค่าเสียหายจากผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เช่นผลกระทบต่อระบบนิเวศผลกระทบด้านเสียงและฝุ่นจากการใช้วัตถุระเบิด ผลกระทบต่อแหล่งน้ำใต้ดิน และการปนเปื้อนของสารอันตรายในดินผลกระทบทางสังคมในพื้นที่และสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงซึ่งแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ และมลพิษที่เกิดจากกระบวนการผลิตและกิจกรรมต่อเนื่อง ดังนั้นรัฐบาลจะต้องหามาตรการรองรับการทำเหมืองแร่ทองคำ ประกอบด้วยมาตรการกำกับและควบคุมเป็นการกำหนดมาตรฐานและแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการทำเหมืองแร่ทองคำ การกำหนดให้ทำการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมก่อนการให้ประทานบัตร การควบคุมการปล่อยมลพิษ การเฝ้าระวังและตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ รวมทั้งการดำเนินมาตรการทางกฎหมายเพื่อให้ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบและสิ่งแวดล้อมโดยการเรียกค่าปรับจากผู้ประกอบการเหมืองที่กระทำผิด การจ่ายค่าชดเชยความเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบและผลผลิตที่เสียหาย รวมถึงการจัดตั้งกองทุนเพื่อเยียวยาปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

เช่น กองทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ กองทุนประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น

๔.๕ บทสรุปจากการเสวนา เรื่อง “แผนแม่บทแร่และกฎหมายแร่: ปัญหาและแนวทางการคุ้มครองสิทธิชุมชน และสิทธิทางสิ่งแวดล้อม

บทสรุปการเสวนา เรื่อง “แผนแม่บทแร่และกฎหมายแร่ : ปัญหาและแนวทางการคุ้มครองสิทธิชุมชนและสิทธิทางสิ่งแวดล้อม” เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๖ ณ โรงแรม ทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชัน กรุงเทพมหานคร โดยเครือข่ายประชาชนผู้เป็นเจ้าของแร่ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้จัดการเสวนาดังกล่าวขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้แทนเครือข่ายประชาชนผู้เป็นเจ้าของแร่ ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาของการจัดทำแผนแม่บทแร่และกฎหมายแร่ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ผลการเสวนาสามารถสรุปได้ ดังนี้

๔.๕.๑ ปัญหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.๒๕๖๐

๑) ปัญหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.๒๕๖๐ มีสาระสำคัญที่ขาดความชัดเจนในมาตรา ๑๗ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องใน ๒ ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ ๑ ให้คณะกรรมการจัดทำแผนแม่บทการบริหารหรือปรับปรุงแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ทุก ๕ ปี นั้น พบว่า แผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๖-๒๕๗๐) โดยคณะกรรมการจัดการบริหารแร่แห่งชาติ จัดทำขึ้นโดยการนำแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๑ มาใช้ทั้งฉบับโดยไม่มีกระบวนการจัดทำแผนที่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่เริ่มแรก ซึ่งในสาระของแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) ยังมีปัญหาอยู่หลายประเด็นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แผนที่เขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองที่แนบท้ายแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๒ นั้นควรที่จะต้องทบทวนและบางพื้นที่ควรที่จะต้องได้รับการถอยออกจากเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองแร่ เช่นในพื้นที่ภาคตะวันออก และจังหวัดจันทบุรี ในที่ประชุมมีความเห็นว่า เรื่องเขตแหล่งแร่ในการทำเหมืองของแผนฉบับที่ ๒ ที่ต้องใช้ไปจนถึงปี ๒๕๗๐ นั้น

๑. พื้นที่แนบท้ายจากแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๒ ซึ่งนำมาจากพื้นที่ต่าง ๆ ที่อยู่ในแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๑ ไม่ได้ยกเลิก ไม่ได้เลิกทำหรือทำใหม่แต่ยกจากฉบับที่ ๑ มาทั้งหมดซึ่งเดิมที่ขอร้องเครือข่ายแร่ได้มีการขอให้ยกเลิกแหล่งหินไปแล้ว

๒. พื้นที่ประทานบัตร คำขอต่อยุประทานบัตร และคำขอประทานบัตรที่ยื่นก่อนพรบ.แร่ ๒๕๖๐ ประกาศใช้ยังคงถือเป็นแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองแร่เช่นเดิม พื้นที่อาชญาบัตรที่ออกให้ก่อนพรบ.แร่ ๒๕๖๐ ใช้บังคับยังคงอยู่เหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

๓. ที่ดินกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มีเพิ่มเติม “เฉพาะกรณีการทำเหมืองประเภทที่ ๑ พื้นที่ไม่เกิน ๑๐๐ ไร่” ซึ่งไม่ได้ทำให้เกิดผลมากนักจากการเรียกร้องเรื่อง “พื้นที่มาตรา ๑๗ วรรค ๔ ต้องถูกกันออก” แต่สิ่งที่ได้รับคือการกำหนดหลักเกณฑ์การจำแนกทรัพยากรแร่ (Thailand. Mineral Framework Classification : TMFC) ขึ้นมา มีการประเมิน ๕ ด้าน ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพประชาชน เป็นคำถาม ๒๐ ข้อให้ใส่คะแนน เช่น พื้นที่นี้พบแหล่งน้ำซับซึมหรือเปลา ถ้าพบ = ๐ คะแนน ถ้าไม่พบ = ๕ คะแนน ผู้ทำการประเมินไม่ใช่ผู้ที่เข้าร่วมวันนี้ทำให้เกิดการหลีกเลี่ยงพื้นที่ตาม

มาตรา ๑๗ วรรค ๔ หากพบต้องกันออกเนื่องจากเขาเหล่านั้นทราบดีว่าเขาหินปูนแทบทุกภูเขามีแหล่งน้ำซบซึ่มพื้นที่เหมือนโปรแตซ ที่เขาต้องการหลักหมื่นไร่มันหลักหมื่นไร่ไม่พันต่าน้ำใต้ดิน นี่จึงเป็นวิธีที่หน่วยงานราชการใช้วิธีการหลีกเลี่ยงเพื่อให้สามารถขอประทานบัตรได้

จากแผนที่เขตแหล่งแร่ในการทำเหมือง ฉบับที่ ๒ จะเห็นได้ว่าเขตแหล่งแร่ปรากฏในแผนที่เกือบครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศไทยแผนที่แนบท้ายที่บอกว่าจุดมุ่งเหล่านี้คือเขตเหมืองแร่เพื่อการทำเหมืองโดยไม่ต้องถามคนในพื้นที่ ไม่ต้องประเมินใหม่ ไม่ต้องมีการกันพื้นที่ ขอแค่เป็นแผนที่แนบท้ายถือว่าเป็นเขตเหมืองแร่เพื่อการทำเหมืองทั้งหมดบริเวณที่มุ่งและมีข้อสงสัยเหลือหมายถึงได้ยื่นขอประทานบัตรไว้แล้ว เช่น เหมืองทองคำในจังหวัดเลย เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแผนแม่บทฉบับที่ ๒ แทบไม่ได้มีการแก้ไขตามข้อเรียกร้องจากเครือข่ายแร่ ชำร่วยยังหาทุกวิถีทางเพื่องดเว้นการใช้มาตรา ๑๗ วรรค ๔ และสิ่งสำคัญคือเรื่องค่านิยามคำว่า “แหล่งน้ำซบซึ่ม” ที่เขาพยายามหาคำกลาง ๆ เพื่อใช้ได้กับทุกพื้นที่ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ที่มีชื่อเรียกไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นคำเหล่านี้มันควรถูกกำหนดโดยคนในพื้นที่ ต้องฟังเสียงประชาชนในพื้นที่เป็นหลัก ดังนั้นข้อเสนอของเครือข่ายแร่ยังคงยืนยันว่าต้องยกเลิกแผนแม่บทบริหารจัดการแร่และยกเลิกประกาศแหล่งหินทั่วประเทศ

ประเด็นที่ ๒ เรื่องค่านิยามแหล่งน้ำซบซึ่มที่ยังขาดความชัดเจน เนื่องจากแหล่งน้ำซบซึ่มในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เช่น ในเขตภูเขาหินปูนส่วนใหญ่จะเป็นต้นน้ำและเป็นต้นน้ำ และพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีตาน้ำที่เกิดจากกระแส น้ำใต้ดินที่เป็นสายน้ำไปตามร่องหินหรือถ้ำต่าง ๆ และสายน้ำเหล่านี้จะไหลลงสู่พื้นดินเบื้องล่าง จะเห็นได้จากในภาคใต้ ภาคกลางและภาคเหนือ สำหรับในส่วนของภาคอีสาน จะมีตาน้ำหรือสายน้ำใต้ดิน ที่จะส่งผลให้กระแส น้ำใต้ดินเชื่อมต่อกันได้หากมีการปนเปื้อนต่าง ๆ เกิดขึ้น

จากความเห็นของเครือข่ายที่กล่าวว่า “เห็นชัดว่าทั้ง พรบ.แร่ ๒๕๖๐ และตัวแผนแม่บทที่มาจาก พรบ.แร่ ๒๕๖๐ มีความขัดแย้งกันในสาระสำคัญโดยเฉพาะเรื่องแหล่งน้ำซบซึ่มที่เป็นพื้นที่ที่มีความพิเศษ เป็นสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรและเป็นส่วนสำคัญในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของคนในชุมชนซึ่งตรงนี้มันไม่ถูกสำรวจและพื้นที่ไม่ได้มีส่วนร่วม แต่อาจอ้างว่ารัฐอ้างว่าตอนนี้พอเราคัดค้านเรื่องไม่สำรวจและไม่กันพื้นที่ตามมาตรา ๑๗ วรรค ๔ เขาจึงอ้างเรื่องการใช้เครื่องมือมาถอดข้อยกเว้นตัวนี้คือมีการพยายามแล้ว คือนำเครื่องมือหลักเกณฑ์การจำแนกทรัพยากรแร่ (Thailand. Mineral Framework Classification : TMFC) ในการให้คะแนนและถ้าอันไหนเข้าเกณฑ์ตามมาตรา ๑๗ วรรค ๔ ในมุมมองของเขา ก็จะถอดออกแต่ในความเป็นจริงเท่าที่เราดูก็ไม่ได้มีการสำรวจประเมินและไม่ได้รับฟังความคิดเห็น เพราะในมุมมองของเราจะประเมินทุกด้านตาม พรบ.แร่ ๒๕๖๐ มันควรจะลงไปสำรวจพื้นที่และการรับฟังคือรับฟังคนในพื้นที่ที่มีแหล่งแร่ด้วย เพราะเรื่องพื้นที่ศักยภาพแร่ ตรงไหนมีแร่ รัฐมีข้อมูลอยู่แล้วแต่การที่จะเปิดเป็นพื้นที่แหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองหรือไม่ มันจะต้องมีการประเมินว่าในพื้นที่นั้นมีศักยภาพแร่หรือศักยภาพด้านอื่นหรือไม่มีผลกระทบอะไรหากเปิดให้มีการทำเหมืองหรือไม่” แสดงให้เห็นถึงประเด็นเรื่องแหล่งน้ำซบซึ่มเป็นประเด็นที่สำคัญไม่ควรถูกถอดออกจากนิยาม ขณะเดียวกันควรที่จะมีการให้ค่านิยามให้ชัดเจน และสามารถนิยามให้ถูกกับสถานที่ของแต่ละภาคของประเทศ โดยจะกำหนดอย่างไรควรที่จะให้ชุมชนในพื้นที่ร่วมกันออกความเห็นเพราะว่าชุมชนย่อมทราบว่าพื้นที่ใดคือพื้นที่แหล่งน้ำซบซึ่มซบตามความหมายของชุมชนที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั่นเอง นอกจากนี้ต้องให้ความสำคัญต่อความหลากหลายของระบบนิเวศด้วย

๒) ปัญหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.๒๕๖๐ มีสาระสำคัญที่ขาดความชัดเจนในบทเฉพาะกาลโดยมาตรา ๑๘๘ ระบุว่า “บรรดาคำขอทุกประเภทที่ได้ยื่นไว้ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่า เป็นคำขอตามพระราชบัญญัตินี้ และให้พิจารณาดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้” นั้นเท่ากับว่าคำขอทุกชนิดตาม พรบ.แร่ ปี ๒๕๑๐ ยังคงมีสภาพที่ใช้ได้ต่อไป ซึ่งทำให้บรรดาคำขอเดิมที่มีอยู่ก่อนหน้ากฎหมายนี้ออกแล้วให้ถือว่าเป็นเขตเหมืองแร่เพื่อการทำเหมือง เขาไม่ได้ใช้คำนี้เพราะเขาบอกว่าบรรดาคำขอที่มีอยู่เดิม แต่คำขอที่มีอยู่เดิมตามพรบ.แร่ ปี ๒๕๑๐ เขาไม่ได้ใช้คำว่า “เขตเหมืองแร่เพื่อการทำเหมืองเดิม” แต่เป็นคำว่า “พื้นที่ศักยภาพแร่” เพราะฉะนั้นเมื่อ พรบ.แร่ฉบับนี้ประกาศออกมาก็ถูกรองรับด้วยมาตรา ๑๘๘ และ ๑๘๙ (บรรดาอาชญาบัตร ประทานบัตร หรือใบอนุญาตที่ได้ออกให้ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือเป็นอาชญาบัตร ประทานบัตร หรือใบอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้ และให้ยังคงใช้ได้จนกว่าจะสิ้นอายุหรือถูกเพิกถอน โดยต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ยกเว้นการจัดทำแนวพื้นที่กั้นชนการทำเหมืองและการจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนตามมาตรา ๓๒ การฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมือง การวางหลักประกัน และการจัดทำประกันภัยตามมาตรา ๖๘ (๘) และ (๙) ให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในการออกประทานบัตร) จึงเป็นที่มาเมื่อมาเป็น พรบ.แผนแม่บทแร่ ฉบับที่ ๑ ก็ใช้มาตรา ๑๘๘ และ ๑๘๙ รับรองความชอบธรรมของตัวเอง

ประเด็นดังกล่าวมีความต่อเนื่องมาจนถึงแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ฉบับที่ ๒ ส่งผลให้เมืองแร่ที่ขออนุญาตดำเนินการมาก่อนหน้า พรบ. พ.ศ.๒๕๖๐ ยังมีผลให้สามารถดำเนินการได้ต่อไปถึงแม้จะเป็นพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมควรได้รับการประเมินความเสี่ยงต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตาม พรบ.แร่ พ.ศ.๒๕๖๐ สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างถูกกฎหมายต่อไป และยังเป็นปัญหาต่อชุมชนต่อไปจนกล่าวจะสิ้นอายุประทานบัตร หรือจนกว่าจะถูกยกเลิก

๓) แนวทางการแก้ปัญหาด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(๑) พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.๒๕๖๐ ควรได้รับการแก้ไข เช่น ในมาตรา ๑๗ และควรตัดบทเฉพาะกาลในมาตรา ๑๘๘ และ ๑๘๙ ออก เป็นต้น

(๒) ควรมีการจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ใหม่ โดยให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน

(๓) ควรมีการสำรวจและจัดทำเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองใหม่และบางพื้นที่ควรที่จะต้องถอดเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองออก เพื่อประชาชนจะได้ไม่มีความกังวล เช่น ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

๔) แนวทางในการดำเนินการของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เกี่ยวกับการผลักดันในประเด็นของการแก้ไขกฎหมายแร่ เพื่อลดการละเมิดสิทธิมนุษยชน

(๑) ในกรณีเร่งด่วนที่ต้องการให้กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติลงไปตรวจสอบ เพื่อจัดทำรายงานการตรวจสอบโดยเป็นข้อเสนอมาตรการให้มีการยับยั้งการดำเนินการในส่วนที่พิจารณาเห็นว่ามี ความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้มีการทบทวน หรือยุติกิจกรรมชั่วคราวจนกว่าจะได้ข้อยุติ

(๒) การขับเคลื่อนผลักดันแก้ไขนโยบายกฎหมายแร่เป็นเรื่องที่สำคัญและเร่งด่วน อาจเป็นข้อเสนอที่เป็นความเห็นร่วมกัน ได้แก่ การมีชุดคณะทำงานร่วมกันขับเคลื่อนเพื่อทำประเด็นที่เห็นว่าขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการจัดทำข้อคิดเห็นต้องมีข้อมูล มีข้อเท็จจริง มีการประมวลที่เห็นภาพชัดเจน เพราะส่วนหนึ่งเครือข่ายผู้เป็นเจ้าของแร่ ก็เคยยื่นข้อเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายแร่ไปแล้ว แต่รัฐบาลไม่ได้สนใจ จึงขอฝากให้ กสม. ได้มีการทำงานร่วมกับภาคประชาชน ควรมีกระบวนการที่ชัดเจนในบริบทของภาคประชาชนในเหตุแห่งการละเมิดสิทธิ ข้อมูลข้อเท็จจริงจากประชาชนนั้นสำคัญในการประมวลเรื่องการละเมิดสิทธิ และเป็นบทบาทหน้าที่ของ กสม. ที่ต้องดำเนินการ หากเรื่องดังกล่าวชัดเจนการทำข้อเสนอหรือการตั้งคำถามจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะทำให้มีความชัดเจนและตรงประเด็นมากขึ้น และกสม. จะต้องมียุทธศาสตร์ในการช่วยตรวจสอบทั้งดึงหรือนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอมาตรการจากข้อมูลที่ผ่านมาผ่านกระบวนการจากภาคประชาชนมาแล้ว

๔.๖ การวิเคราะห์ผลกระทบเชิงลบในอนาคต (Negative Future Impact) กรณีของจังหวัดจันทบุรี

ผลกระทบเชิงลบในอนาคตกรณีของจังหวัดจันทบุรี หากมีการอนุญาตให้บริษัทเหมืองแร่ทองคำดำเนินการสำรวจแหล่งแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี หรือที่เรียกว่า “การอนุญาตอนุญาตบัตรพิเศษเหมืองแร่ทองคำ” ตลอดจนการรวมไปถึงการได้รับอนุญาตประทานบัตร และการเปิดดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในอนาคต จะเกิดผลกระทบเชิงลบต่าง ๆ มากมาย ซึ่งการขออนุญาตบัตรพิเศษของบริษัทเหมืองแร่ทองคำในครั้งนี้เป็นการขออนุญาตสำรวจแร่เป็นครั้งที่สอง จากเดิมได้บริษัทได้รับอนุญาตให้สามารถดำเนินการสำรวจแหล่งแร่ทองคำในพื้นที่ดังกล่าวได้มาแล้วหนึ่งครั้ง แต่เนื่องจากหนังสืออนุญาตดังกล่าวได้หมดอายุไปแล้ว จึงต้องมีการขออนุญาตหรือการสำรวจ แหล่งแร่ทองคำอีกครั้ง การยื่นขออนุญาตอนุญาตบัตรพิเศษเหมืองแร่ทองคำในวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓ ของบริษัทชิซงุมิไมนิ่ง จำกัด ต้องมีการประกาศให้กับประชาชนทราบตาม พรบ.แร่ ๒๕๖๐

อย่างไรก็ตามหากมีการสำรวจแหล่งแร่ทองคำตลอดจนการอนุญาตให้บริษัทเหมืองแร่ทองคำได้รับการสัมปทานและดำเนินการถลุงแร่ทองคำในพื้นที่ อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญที่ประกอบไปด้วย อ่างกักเก็บน้ำที่สำคัญจำนวน ๔ อ่าง ตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองวังโตนดประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่มีผลผลิตทางการเกษตรจำนวนมากย่อมได้รับผลกระทบโดยตรงหากมีการดำเนินการขุดเจาะ หรือบุกเบิกพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๑๔,๖๕๐ ไร่ จะทำให้เกิดผลกระทบเชิงลบในอนาคต ได้ ดังต่อไปนี้

๔.๖.๑ พื้นดินบริเวณที่ถูกขุดเจาะเพื่อนำสินแร่ที่อยู่ใต้ดินมาถลุงเพื่อให้ได้ทองคำ และโลหะต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบและผลพลอยได้จะทำให้เกิดการสูญเสียที่ดิน และการปนเปื้อนของสารเคมีและขยายไปสู่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป ดังนี้

๑) ปัญหาจากปริมาณหินทิ้ง

การเปิดหน้าดินเพื่อการทำเหมืองแร่ จะมีปริมาณหินทิ้งที่เกิดจากการเปิดหน้าดินหรือการเปิดหน้าเหมืองจำนวนมาก เนื่องจากดินและหินเหล่านี้ไม่มีสินแร่เป็นส่วนประกอบผู้ประกอบการจะนำดิน

และหินเหล่านี้กองไว้ในพื้นที่ต่าง ๆ รอบเหมืองและหินเหล่านี้เมื่อถูกน้ำฝนชะล้างจะทำให้ฝุ่น ผงหินได้รับการละลายผสมกับน้ำจะไหลไปตามแหล่งน้ำต่าง ๆ ในธรรมชาติ ซึ่งผงหินเหล่านี้จะมีสารประกอบโลหะต่าง ๆ ปนเปื้อนไปด้วยซึ่งส่งผลเสียต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก ซึ่งสารประกอบโลหะเหล่านี้อาจเป็นสารประกอบที่เกิดจากโลหะหนัก เช่น โปรท ตะกั่ว แคลเมียม สารหนู และแมงกานีส นอกจากนี้ยังทำให้มีสภาพการเป็นกรดสูง เป็นต้น

๒) จะเกิดมลภาวะเป็นพิษในแหล่งน้ำธรรมชาติ

สารเคมีที่เป็นสารประกอบโลหะ ซึ่งปกติมีอยู่ทั่วไปในชั้นหินและชั้นดิน แต่การที่สารประกอบโลหะเหล่านี้อยู่ในพื้นดินหรือหินตามธรรมชาติจะไม่สามารถละลายในน้ำและไม่ผลต่อการปนเปื้อนไปยังแหล่งน้ำตามธรรมชาติแต่อย่างใด แต่เมื่อมีการขุดเจาะหรือทำให้เกิดการพังกระจายทำให้สารประกอบโลหะเหล่านี้ได้รับการละลายผสมกับอากาศและน้ำ เมื่อสารประกอบโลหะเหล่านี้ละลายอยู่ในน้ำหรือในอากาศก็มักจะทำให้ความเป็นพิษและมีความเป็นกรด ความเป็นพิษของสารประกอบเหล่านี้กระจายไปในแหล่งน้ำ โดยเฉพาะแหล่งน้ำใต้ดิน หากพื้นที่ทำเหมืองมีการขุดเจาะในความลึกจะสามารถทำให้น้ำในเหมืองแร่ และสายน้ำใต้ดินรั่วซึมมาปะปนกันก็จะทำให้แหล่งน้ำใต้ดินประกอบไปด้วยสารประกอบโลหะที่เป็นพิษ ได้แก่สารหนู แคลเมียม นิกเกิล เหล็กและแมงกานีส เป็นต้น เนื่องจากบทเรียนที่ผ่านมาเห็นว่าพื้นที่ที่มีการเหมืองแร่ หรือการประกอบเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมา เช่น เหมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย และในจังหวัดพิจิตร เป็นต้น

๓) พื้นดินที่ใช้ในการทำเหมืองแร่ทองคำไม่สามารถฟื้นฟูให้มีสภาพดั้งเดิมได้ และไม่เกิดความคุ้มค่า

เมื่อมีการดำเนินการถลุงแร่ในพื้นที่ที่ได้รับสัมปทานย่อมหนีไม่พ้นที่จะมีกระบวนการถลุงแร่โดยการขุดเจาะ พื้นดินและพื้นที่ที่มีพื้นที่กินบริเวณกว้างและมีความลึกหลายร้อยเมตร หลังจากที่มีการยุติการดำเนินการถลุงแร่ ในพื้นที่ดังกล่าวไปแล้ว ที่ดินในบริเวณเหล่านั้นจะยังคงไม่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตรกรรมได้อีกต่อไป เนื่องจากการฟื้นฟูที่ดินให้สามารถกลับมาสู่สภาพเดิมได้ย่อมต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการที่จะกลบหรือถมพื้นที่เหล่านั้นให้กลับมีสภาพได้เหมือนเดิม และคงมีความเป็นไปได้ยาก เพราะผู้ที่รับผิดชอบไม่สามารถดำเนินการฟื้นฟูพื้นดินให้กลับมาเป็นปกติได้ ทำให้ต้องสูญเสียที่ดินไป โดยประชาชนหรือประเทศชาติไม่ได้รับประโยชน์ หรือได้รับประโยชน์แต่น้อย ทำให้จังหวัดจันทบุรีจะต้องสูญเสียที่ดินจำนวนมาก ในการทำการเกษตร ส่งผลให้ต้องสูญเสียรายได้จากการเกษตรไปด้วย เนื่องจากการปลูกพืชทุเรียนและพืชชนิดอื่น ๆ ของเกษตรกรที่เคยสร้างรายได้จำนวนมากตลอดปีในปัจจุบันนั้นจะต้องยุติลง ประกอบกับผลไม้ทุเรียนเป็นผลไม้ที่มีราคาแพง และสามารถส่งออกในต่างประเทศได้ราคาดี จากข้อมูลจากกลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากกองนโยบายการสร้างการแข่งขันทางการค้า สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงพาณิชย์ ระบุว่าในปี ๒๕๖๓ จังหวัดจันทบุรี สามารถผลิตทุเรียนได้ (๓๓๙,๒๙๒ ตัน) คิดเป็นมูลค่าขั้นต่ำ กก.ฯละ ๑๐๐ บาท รวม ๓ หมื่น ๓ พันล้านบาท เมื่อเทียบกับค่าภาคหลวงแร่ที่รัฐบาลได้รับจากบริษัทเหมืองแร่ทองคำต่อปี ประมาณ ๓๐๔,๔๖๗,๔๐๓.๒๗ บาท เป็นต้น

สามารถสรุปได้ว่า ที่ดินที่ใช้ไปในการทำกิจการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี จะทำให้มีการสูญเสียที่ดินจำนวนมากไม่คุ้มกับการลงทุน หมายถึง ประโยชน์ที่ได้รับส่วนใหญ่จะตกเป็นของ บริษัทข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนเท่านั้น ส่วนหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ จะได้รับเพียงประโยชน์ส่วนน้อยไม่คุ้มกับการสูญเสียที่ดิน และรายได้ที่เกิดจากภาคการเกษตรจำนวนที่ไม่สามารถประมาณการได้ ไปอย่างน่าเสียดาย

๔) จะเกิดมลภาวะต่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะปนเปื้อน สารเคมี ที่เป็นสารประกอบโลหะกัมมันตรังสี หรือสารละลายไซยาไนด์กัมมันตรังสี ที่เกิดจากการถลุงแร่ทองคำจะปนเปื้อนไปในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนมาก และไม่สามารถที่จะควบคุมได้ เนื่องจากตำบลพวาและตำบลสามพี่น้องเป็นแหล่งต้นน้ำในโครงการลุ่มน้ำวังโตนด (คลองวังโตนด) ที่ประกอบไปด้วย อ่างเก็บน้ำ จำนวน ๔ อ่าง ได้แก่ ๑) อ่างเก็บน้ำคลองหางแมว ๒) อ่างเก็บน้ำคลองประแกด ๓) อ่างเก็บน้ำพะวา และที่กำลังจะมีการก่อสร้าง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำคลองวังโตนด ซึ่งอ่างเก็บน้ำเหล่านี้ เมื่อเก็บน้ำเต็มปริมาณแล้ว จะสามารถส่งน้ำแจกจ่ายไปยังประชาชน ประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ของการส่งน้ำ และยังมีมีการส่งน้ำไปโครงการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ในจังหวัดระยองอีกด้วย ด้วยนอกจากนี้ คลองวังโตนดที่มีต้นน้ำอยู่ที่อำเภอแก่งหางแมวจะมีสายน้ำทอดยาวไปลงทะเล นายอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี หากมีการปนเปื้อนหรือการรั่วไหลของสารเคมีตั้งแต่ต้นน้ำและลงไปในลำคลองตลอดจนลงไปในทะเล พื้นที่เหล่านี้ก็จะเต็มไปด้วยสารเคมีส่งผลให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะปนเปื้อนสารเคมีทั้ง ๓ ด้าน พื้นดิน อากาศ และน้ำ ทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ หากสารเคมีเหล่านี้ ระบายไปทั่วจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกร และชาวประมง หรือประชาชน ที่ได้รับผลกระทบโดยทั่วไป และส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรในอนาคตต่อไป พิษผลทางด้านเกษตร หรือการประมงในจังหวัดจันทบุรีจะได้รับความเสียหาย ไม่สามารถที่จะส่งออกหรือจำหน่ายให้กับประชาชนภายในประเทศและต่างประเทศได้ ถ้าผลผลิตเหล่านั้นปนเปื้อนสารเคมี

๔.๖.๒ จะเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ

หากแนวนโยบายภาครัฐหากหน่วยงานภาครัฐ สนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้าดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ จะเกิดกระแสการต่อต้านที่รุนแรง มากยิ่งขึ้น เนื่องจาก ความวิตกกังวลของประชาชนในพื้นที่ จังหวัดจันทบุรีก็ดี หรือจังหวัดใกล้เคียงก็ดี ที่มีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ก็จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการเคลื่อนไหวคัดค้านหรือต่อต้านธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์ที่ผ่านมาประชาชนทั้งจังหวัดจันทบุรี ได้รวมตัวกันคัดค้านและต่อต้านการสำรวจแหล่งแร่ทองคำของบริษัทเหมืองแร่ทองคำจำนวนมากและต่อเนื่องการเคลื่อนไหว เพื่อการต่อต้านธุรกิจเหมืองแร่ทองคำเหล่านี้จะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ถ้าหากแนวนโยบายรัฐมุ่งให้การสนับสนุนและมีการอนุญาตให้บริษัทดำเนินกิจกรรมธุรกิจเหมืองแร่ทองคำต่อไป

นอกจากนี้ความขัดแย้งจะขยายในวงกว้างในอนาคต การรวมตัวเพื่อต่อต้านไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ธุรกิจเหมืองแร่ต้องทำเท่านั้น อาจจะไปถึงการทำธุรกิจเหมืองแร่อื่น ๆ หรือการประกอบโรงงานขนาดใหญ่ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในเขตจังหวัดจันทบุรี ประชาชนอาจจะรวมตัวกันต่อต้านต่อไป เนื่องจากประชาชนขาด

ความมั่นใจในระบบบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐ ทำให้ประชาชนไม่เชื่อมั่นว่าหากมีธุรกิจเหมือนแร่ต่าง ๆ หรือโรงงานขนาดใหญ่ที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ของจังหวัดจันทบุรี จะได้รับการควบคุมกำกับดูแลจากหน่วยงานภาครัฐที่แสดงให้เห็นว่ามีความปลอดภัยกับประชาชนได้ตามมาตรฐานสากล เนื่องจากประชาชนมีความวิตกกังวลต่อความเสี่ยงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

๔.๖.๓ ข้อสรุป

การลงทุนเกี่ยวกับธุรกิจเหมือนแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรีจะไม่เกิดความคุ้ม เนื่องจากที่ดินที่สูญเสียไปเมื่อเทียบกับประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบที่เป็นประชาชนทั้งหมดของจังหวัดจันทบุรีไม่สามารถเทียบกันได้ โดยพิจารณาได้ ดังต่อไปนี้

๑) การสูญเสียที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้องอพยพออกจากที่ดินพื้นที่ให้สัมปทานเหมือนแร่ทองคำ ประกอบประชาชนที่อาศัยในที่ดินดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารรับรองในสิทธิ์ที่ดินจะเกิดความเดือดร้อนและไม่ได้รับค่าทดแทนหรือเยียวยาตอบแทนการสูญเสียในที่ดิน

๒) จะมีคนตกงานจำนวนมาก และเป็นภาระในการหางานใหม่ทำ และเป็นที่แน่นอนแล้วว่าบริษัทผู้ประกอบการเหมือนแร่ทองคำไม่สามารถรับประชาชนในพื้นที่ทั้งหมดเข้าทำงานในเมืองแร่ได้

๓) ชื่อเสียงในด้านการผลิตผลไม้และสินค้าอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรีจะหายไปถ้ามีข่าวว่าผลผลิตเหล่านั้นมีการปนเปื้อนสารเคมี เช่นเดียวกันกับในชุมชนที่อยู่รอบ ๆ เมืองแร่ทองคำที่ปรากฏในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการดำเนินธุรกิจเหมือนแร่ทองคำ

๔) ค่าภาคหลวงที่หน่วยงานภาครัฐได้รับจากการเก็บค่าภาคหลวงจากแร่ทองคำ เงินและอื่น ๆ ไม่คุ้มค่ากับการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่จากการทำเหมืองแร่จะตกอยู่กับบริษัทข้ามชาติแต่เพียงผู้เดียว แต่หน่วยงานภาครัฐและประชาชนทั้งหมดในจังหวัดจันทบุรีจะได้รับผลประโยชน์จากค่าภาคหลวงแร่เป็นจำนวนน้อยและกระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเท่านั้น

๕) การสูญเสียมูลค่าผลิตผลทางการเกษตรมีค่ามหาศาลกว่าค่าภาคหลวงที่รัฐจะได้รับอย่างหาที่เปรียบมิได้ เพราะมูลค่าทางการเกษตรของจังหวัดจันทบุรีมากกว่ารายได้เฉลี่ยของธุรกิจเหมือนแร่ทองคำในแต่ละปีหลายเท่า และเป็นมูลค่าที่ประชาชนทั่วประเทศได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

๖) การสูญเสียความเชื่อมั่นของประชาชนต่อหน่วยงานภาครัฐและเกิดความวิตกกังวลต่อความไม่แน่นอนของนโยบายภาครัฐ เป็นความสูญเสียทางด้านจิตใจซึ่งไม่อาจประมาณค่าได้ ย่อมส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเกิดความเสียหายในอนาคตต่อไป

๔.๗ กรณีศึกษา แนวทางการเคลื่อนไหวของชุมชนเพื่อคัดค้านและไม่เห็นด้วยกับการทำธุรกิจเหมือนแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี ของสมาพันธ์ “คนจันทน์ด้านเหมืองทอง”

๔.๗.๑ แนวคิดในการจัดตั้งสมาพันธ์ “คนจันทน์ด้านเหมืองทอง”

แนวคิดในการจัดตั้งสมาพันธ์ “คนจันทน์ด้านเหมืองทอง” เพื่อการคัดค้านธุรกิจเหมือนแร่ทองคำในพื้นที่ทุกรูปแบบคำขอ เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีเป็นหนึ่งในเป้าหมายของหลายบริษัทที่มีความพยายามจะ

ขอสำรวจแหล่งแร่ทองคำในเชิงอุตสาหกรรมในอดีตที่ผ่านมา ประกอบกับจังหวัดจันทบุรีถูกกำหนดให้เป็นเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๑ และ ๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๗๐) หากปรากฏว่าจังหวัดจันทบุรีเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งแร่อุดมสมบูรณ์และมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงที่จะกำหนดให้เป็นเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง ย่อมจะส่งผลให้มีบริษัทต่าง ๆ ที่เปิดดำเนินการกิจการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ มาขอดำเนินการสำรวจแหล่งแร่ทองคำในพื้นที่ และมุ่งสู่การขออนุญาตดำเนินการถลุงแร่ทองคำต่อไป ซึ่งในอดีตเคยปรากฏว่ามีบริษัทดังกล่าวเคยมีการขอสำรวจแหล่งแร่ทองคำมาแล้วตาม พรบ.แร่ ๒๕๑๐ (๒๕๑๐ – ๒๕๕๙) จำนวน ๔ บริษัท ได้แก่

๑) บริษัทชิซุมิ ไมนิ่ง จำกัด ขอสำรวจพื้นที่จำนวน ๒๓,๙๗๐ ไร่ รวม ๓ แปลง ดังนี้

คำขอเลขที่ ๘/๒๕๕๙ เนื้อที่ ๕,๓๖๐ ไร่

คำขอเลขที่ ๙/๒๕๕๙ เนื้อที่ ๙,๒๙๐ ไร่

คำขอเลขที่ ๖/๒๕๕๕ เนื้อที่ ๙,๓๒๐ ไร่

๒) บริษัท พารอน ไมนิ่ง จำกัด ขอสำรวจพื้นที่ จำนวน ๒๓,๙๗๐ ไร่ รวม ๔ แปลง ดังนี้

คำขอเลขที่ ๑/๒๕๕๐ เนื้อที่ ๙,๔๐๐ ไร่

คำขอเลขที่ ๒/๒๕๕๐ เนื้อที่ ๘,๙๕๐ ไร่

คำขอเลขที่ ๓/๒๕๕๐ เนื้อที่ ๙,๐๘๐ ไร่

คำขอเลขที่ ๔/๒๕๕๐ เนื้อที่ ๑๐,๐๐๐ ไร่

๓) บริษัท เอราวัณ ไมนิ่ง จำกัด ขอสำรวจพื้นที่ จำนวน ๑๗,๐๒๕ ไร่ รวม ๒ แปลง ดังนี้

คำขอเลขที่ ๑/๒๕๔๘ เนื้อที่ ๗,๐๒๕ ไร่

คำขอเลขที่ ๗/๒๕๔๙ เนื้อที่ ๑๐,๐๐๐ ไร่

๔) บริษัท ชินเนอयी ไมนิ่ง จำกัด ขอสำรวจพื้นที่ จำนวน ๒๑,๘๓๗ ไร่ รวม ๔ แปลง ดังนี้

คำขอเลขที่ ๑/๒๕๕๕ เนื้อที่ ๑,๕๗๙ ไร่

คำขอเลขที่ ๒/๒๕๕๕ เนื้อที่ ๖,๙๐๐ ไร่

คำขอเลขที่ ๓/๒๕๕๕ เนื้อที่ ๗,๓๒๕ ไร่

คำขอเลขที่ ๔/๒๕๕๕ เนื้อที่ ๖,๐๓๓ ไร่

เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓ บริษัทชิซุมิ ไมนิ่ง จำกัด ได้ยื่นขออาญาบัตรพิเศษเหมืองแร่ทองคำ จำนวน ๒ คำขอ (คำขอที่ ๘/๒๕๕๙ และ คำขอที่ ๙/๒๕๕๙) มีพื้นที่จำนวน ๑๔,๖๕๐ ไร่ ตาม พรบ.แร่ปี ๒๕๖๐ เป็นเหตุให้ประชาชนในพื้นที่ มีความตระหนักร่วมกันเกี่ยวกับผลกระทบทางลบที่จังหวัดจันทบุรีจะได้รับในอนาคต หากหน่วยงานภาครัฐอนุญาตอาญาบัตรพิเศษให้กับบริษัทที่ดำเนินการเหมืองแร่ทองคำในเวลาต่อมา ซึ่งผลกระทบทางลบดังกล่าวจะทำให้พื้นที่ทางการเกษตร ที่อยู่อาศัยของประชาชน แหล่งน้ำ อากาศ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จะถูกทำลายไปจากการทำเหมืองแร่อย่างไม่อาจที่จะประมาณการความเสียหายเหล่านั้นได้ เหมือนเช่นจังหวัดอื่นที่มีการเปิดสัมปทานเหมืองแร่ทองคำ

ดังนั้นชาวจังหวัดจันทบุรีจึงเกิดแนวคิดในการดำเนินการเพื่อการเคลื่อนไหวคัดค้านธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในทุกรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดจันทบุรี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยต่อไป

๑. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการคัดค้านการทำเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี
๒. เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานภาคีเครือข่ายคัดค้านการทำเหมืองทองในจังหวัดจันทบุรี
๓. เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูล และศูนย์ประชาสัมพันธ์การทำคัดค้านเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี
๔. เพื่อเป็นองค์กรในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและต่อต้านการทำลายฐานทรัพยากรที่มีคุณค่าของชุมชนท้องถิ่น
๕. เพื่อสร้างกระบวนการรับรู้และการมีส่วนร่วมของชาวจันทบุรีในการดำเนินการคัดค้านการทำเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี

๔.๗.๒ ประวัติและความเป็นมาเกี่ยวกับองค์กร

“สหพันธ์คนจันทน์ต้านเหมืองทอง” (ใช้ชื่อย่อว่า สจท.) ชื่อภาษาอังกฤษ “Chanthaburi Federation for Anti – Gold mining (CFAG). โดยมีเครื่องหมายของสหพันธ์เป็นรูปพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐานบนพื้นสีเหลืองซึ่งเป็นสีประจำจังหวัดจันทบุรีด้านล่างมีชื่อสหพันธ์คนจันทน์ต้านเหมืองทอง และมีกรอบวงกลมสีเขียวล้อมรอบ เป็นเครื่องหมายที่ใช้เป็นทางการ โดยมีสำนักงานของสหพันธ์ฯ ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๒๒๒ หมู่ ๒ ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี การบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารสหพันธ์ โดยมีสมาชิกสหพันธ์ที่ถูกเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากเครือข่ายภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรี จำนวน ๔๕ เครือข่าย^๑

สมาชิกของสหพันธ์มี ๒ ประเภทคือ

๑) สมาชิกสามัญ ได้แก่ กลุ่ม หรือ ชมรม หรือ คณะบุคคล หรือนิติบุคคล หรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีความประสงค์ที่จะร่วมดำเนินการคัดค้านการทำเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรีและคณะกรรมการบริหารสหพันธ์ลงมติรับเป็นสมาชิกแล้ว

๒) สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ บุคคลผู้ทรงเกียรติหรือผู้มีอุปการะคุณแก่สหพันธ์ซึ่งคณะกรรมการบริหารสหพันธ์ลงมติให้เชิญเป็นสมาชิกของสหพันธ์

การรวมตัวของสหพันธ์มาจากการที่ประชาชนในจังหวัดจันทบุรีมีความตระหนักและเล็งเห็นผลเกี่ยวกับผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หากหน่วยงานภาครัฐมีนโยบายให้บริษัทของเอกชนเข้ามา

^๑ รายชื่อองค์กรที่ประสานงานเพื่อประชุมวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๓๐ น.ณ ห้องโพลิน องค์กรบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี (ดูในภาคผนวก)

ดำเนินการธุรกิจเหมือนแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง อันจะส่งผลกระทบและเกิดความเสียหายอย่างมหาศาลตามมา ดังนั้นจึงต้องมีการรวมตัวกันและจัดตั้งเป็นองค์กรขึ้น เพื่อเป็นองค์กรแกนนำในการสร้างความตระหนักรู้ของประชาชนร่วมกัน เพื่อการเคลื่อนไหวคัดค้านยับยั้งไม่ให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับธุรกิจเหมือนแร่ทองคำในพื้นที่อีกต่อไป

๔.๗.๓ โครงสร้างขององค์กร

การดำเนินกิจการของสมาพันธ์ ประกอบไปด้วยคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการบริหารสมาพันธ์” ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า ๑๕ คน แต่ไม่เกิน ๒๕ คน ทำหน้าที่บริหารกิจการของสมาพันธ์ โดยตำแหน่งประธานสมาพันธ์ให้ที่ประชุมใหญ่ทำการเลือกตั้งจากผู้แทนสมาชิก ส่วนกรรมการในตำแหน่งอื่น ๆ เช่น รองประธานสมาพันธ์ เลขาธิการ รองเลขาธิการ เภรณูญิก ผู้ช่วยเธรณูญิก ปฎิคมประชาสัมพันธ์นายทะเบียน และอื่น ๆ ให้ประธานสมาพันธ์เป็นผู้แต่งตั้ง จากผู้แทนสมาชิกได้ตามความเหมาะสม

ผู้ประสงค์จะสมัครเป็นสมาชิกสมาพันธ์ ต้องยื่นใบสมัครตามแบบที่กำหนดไว้ต่อเลขาธิการสมาพันธ์ และให้เลขาธิการสมาพันธ์ เสนอต่อคณะกรรมการบริหารสมาพันธ์ เพื่อให้คณะกรรมการบริหารสมาพันธ์พิจารณา เมื่อคณะกรรมการบริหารสมาพันธ์มีมติเห็นชอบแล้ว ให้เลขาธิการแจ้งให้ผู้สมัครทราบ และประกาศให้สมาชิกสมาพันธ์อื่นรับทราบโดยทั่วกัน คณะกรรมการบริหารสมาพันธ์อาจมีมติมอบอำนาจการพิจารณารับสมัครสมาพันธ์ให้เลขาธิการสมาพันธ์เป็นผู้พิจารณาแทนก็ได้ สมาชิกภาพของสมาชิกสมาพันธ์เริ่มต้นตั้งแต่คณะกรรมการบริหารสมาพันธ์มีมติเห็นชอบ หรือเมื่อเลขาธิการสมาพันธ์ลงนามเห็นชอบแล้วแต่กรณี

๔.๗.๔ กลยุทธ์หรือรูปแบบในการเคลื่อนไหว

๑) การสร้างความรู้สึกและความตระหนักร่วมกันเกี่ยวกับภัยร้ายแรงที่จะเกิดขึ้นจากธุรกิจเหมือนแร่ทองคำ โดยการชักชวนแกนนำในพื้นที่ให้ไปดูงานในพื้นที่จริงที่มีการดำเนินการธุรกิจเหมือนแร่ทองคำในจังหวัดเลย พิจิตร และเพชรบูรณ์

๒) การประชาสัมพันธ์ระหว่างแกนนำประชาชนในพื้นที่สู่แกนนำเครือข่ายต่าง ๆ กระจายไปสู่สมาชิกในลักษณะทวิคูณ โดยอาศัยเครื่องมือการสื่อสารระบบสารสนเทศออนไลน์

๓) การสร้างความร่วมมือในรูปแบบจิตอาสา เพื่อจุดประสงค์เดียวกันคือ การเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านธุรกิจเหมือนแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

๔) การระดมทรัพยากร เพื่อกิจกรรมการเคลื่อนไหว ได้แก่ การศึกษาข้อมูล การวางตัวบุคคล การจัดเตรียมพาหนะ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการอย่างเป็นระบบ

๕) การขับเคลื่อนกิจกรรมการเคลื่อนไหว จากบุคคลสู่กลุ่มย่อย จากกลุ่มย่อยขยายสู่กลุ่มใหญ่ โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ “การต่อต้านเหมืองทองคำ”

๖) การขับเคลื่อนในระดับประเทศ เพื่อประกาศเจตจำนงของชาวจันทบุรีที่ไม่ต้องการเหมืองแร่ทองคำ

๗) การยึดแนวทางการเคลื่อนไหวเป็นไปโดยสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ และเป็นแนวทางที่มีจุดหมายร่วมกันของประชาชนทุกฝ่าย ตลอดจนการเคลื่อนไหวโดยใช้หลักการไม่เบียดเบียนและการเคารพกฎหมาย

๔.๗.๕ วิธีดำเนินการในการเคลื่อนไหว

ลำดับเหตุการณ์การเคลื่อนไหวของชุมชนที่มีการรวมตัวกันและมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการยุติธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี ในทุกรูปแบบ เพื่อเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม ไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่จะต้องเกิดความขัดแย้งรุนแรงในอนาคต

๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ จังหวัดจันทบุรีได้รับจดหมายจากบริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ปิดประกาศแจ้งเกี่ยวกับการขออาชญาบัตรพิเศษ จำนวน ๕ ฉบับ ได้แก่ ศาลากลางจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด อำเภอแก่งหางแมว องค์การบริหารส่วนตำบลสามพี่น้อง และที่ว่าการกำนันผู้ใหญ่บ้าน ๒๒ หมู่บ้าน ครอบคลุม ๒ พื้นที่ คือ ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง ประกาศดังกล่าว ประกาศโดยกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ การปิดประกาศนี้เพื่อแจ้งว่าบริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด มายื่นขออาชญาบัตรพิเศษ จำนวน ๒ ใบคำขอ จากทั้งหมด ๓ คำขอ คือ ๒ คำขอปิดประกาศเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นคำขอที่ ๘/๒๕๔๙ และ ๙/๒๕๔๙ มีพื้นที่สำรวจ จำนวน ๑๔,๖๕๐ ไร่

วันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด มายื่นขออาชญาบัตรพิเศษ จำนวน ๑ คำขอ ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒๐๘,๘๙๔ ไร่

วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ สภาเกษตรกรจังหวัดจันทบุรียื่นคัดค้านการอนุญาตขออาชญาบัตรพิเศษ ของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ต่อจังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ภาคประชาสังคมพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จำนวน ๕ ตำบล ได้แก่ ตำบลพวาตำบลเขาวงกต ตำบลแก่งหางแมว ตำบลสามพี่น้อง และตำบลขุนซ่อง เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ยื่นหนังสือขอคัดค้านการขออนุญาตของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ต่อจังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ที่ประชุมกำนัน – ผู้ใหญ่บ้านอำเภอแก่งหางแมว จัดประชุมฯ ชี้แจงเกี่ยวกับการขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ ณ ที่ว่าการอำเภอแก่งหางแมว และที่ประชุมฯ มีมติคัดค้านคำขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ และ หน่วยงานทุกภาคส่วนของจังหวัดจันทบุรี มีการรวมตัวกันเพื่อประชุมคัดค้านการขออนุญาตของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ที่ห้องประชุม องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี เป็นการประกาศเจตจำนงการคัดค้านอย่างสันติวิธี โดยประกาศว่า “คนจันทที่ไม่เอาเหมืองทอง” และนัดรวมพลที่จะแสดงพลังชาวจังหวัดจันทบุรีในการคัดค้านฯ ในวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๓ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดจันทบุรี พร้อมยื่นหนังสือคัดค้านที่มีการลงนามของทุกภาคส่วนในจังหวัดจันทบุรีไม่เห็นด้วยและไม่อนุญาตให้มีการสำรวจดังกล่าวเพื่อเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม.

วันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดจันทบุรี ประกาศเจตนารมณ์ร่วมคัดค้านการยื่นขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ และสนับสนุนมติของที่ประชุมตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรีเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๓ (สิทธิตามบทบัญญัติในระเบียบกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าด้วยอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๖๒) และองค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี ประกาศจุดยืนและเชิญชวนพี่น้องจังหวัดจันทบุรีในการลงลายมือชื่อร่วมคัดค้านฯและการเข้าร่วมแสดงพลังชาวจังหวัดจันทบุรีในการคัดค้านฯ ในวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๓

วันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ สภาอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี และองค์กรภาคเอกชนในจังหวัดจันทบุรี ประกาศจุดยืนในการคัดค้านฯและยื่นหนังสือคัดค้านคำขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ ต่อเจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่

วันที่ ๓ - ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรี รวบรวมลายมือชาวจังหวัดจันทบุรีในการคัดค้านฯ โดยการลงพื้นที่ในทุกหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และการตั้งจุดบริการลงลายมือชื่อตามสถานที่ต่าง ๆ

วันที่ ๔ - ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ สภาองค์กรชุมชนตำบลนายายอาม สภาองค์กรชุมชนตำบลเกาะขวาง และสภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลทับไทร ประกาศเจตนารมณ์ร่วมคัดค้านการยื่นขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ และสนับสนุนมติการคัดค้านการยื่นขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำของสภาองค์กรชุมชนตำบลพวา (สิทธิตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๑ (๒))

วันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ หลายหน่วยงานในจังหวัดจันทบุรี มายื่นหนังสือคัดค้านต่อท่านผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี เพื่อคัดค้านการขออนุญาตอาชญาบัตรของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด โดยมีผู้ที่มีส่วนร่วมคัดค้านในครั้งนี้ จำนวนกว่า ๕,๐๐๐ คน พร้อมทั้งการจัดเวทีอภิปรายเกี่ยวกับความขัดแย้งของประชาชนต่อนโยบายสาธารณะ ในเรื่องผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการทำเหมืองทองคำในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ จัดกิจกรรมวิ่งไล่กวัดเหมืองทองคำ ที่ชาวบ้านในพื้นที่จัดขึ้นเพื่อการรณรงค์ต่อต้านการทำเหมืองทองคำอย่างสันติวิธี

วันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ นำเสนอข้อมูลการคัดค้านการยื่นขออาชญาบัตรพิเศษฯผ่านรายการ CTV Talk เคเบิลซีทีวี จันทบุรี เพื่อสร้างการรับรู้ในการคัดค้านฯให้กับคนในจังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ สมาคมพัฒนาการเมืองไทยร่วมกับชมรมนักการเมืองจังหวัดจันทบุรี จัดเวทีเสวนาเชิงวิชาการ “คนจันทน์ไม่เอาเหมืองทอง” ณ อาคารศาลาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช อ.เมือง จ.จันทบุรี พร้อมยื่นหนังสือและลายมือชื่อผู้ร่วมคัดค้านฯ

วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรี ประชุมร่วมกันเพื่อติดตามสถานการณ์ความคืบหน้าและกำหนดแผนงานจังหวัดจันทบุรีของการติดตามทวงถามการคัดค้านต่อกรณีการขออาชญาบัตรฯ ดังกล่าว

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดจันทบุรี ยื่นเรื่องคัดค้านการขออนุญาตของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ต่อกรรมาธิการวิสามัญ สภาผู้แทนราษฎร พร้อมประชุมพิจารณาศึกษา

แก้ไขปัญหาค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์ที่แพงเกินไปเกี่ยวกับผลกระทบต่าง ๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำเหมืองแร่

วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

- เปิดเพจ Facebook “คนจันทน์ไม่เอาเหมืองทอง” เพื่อเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์สถานการณ์ความคืบหน้าให้พี่น้องจันทบุรีได้รับทราบและติดตามความเคลื่อนไหว

- ยื่นแบบคำขอข้อมูลข่าวสารต่อสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี เพื่อคัดถ่ายสำเนาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกสารการขออาชญาบัตรพิเศษของบริษัทริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ทั้ง ๓ คำขอฯ (คำขอที่ ๘/๒๕๕๙, ๙/๒๕๕๙ และ ๖/๒๕๕๕) โดยเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านจังหวัดจันทบุรี

- มูลนิธิธรรมสิ่งแวดล้อม (Enlaw) ลงพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนในการขออาชญาบัตรพิเศษ และพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ แก่ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม ณ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านบ้านวังอีแอ่น ต.พวา อ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี

วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ องค์กรภาคเอกชนรวมตัวกันเข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี คนใหม่ที่เข้ารับตำแหน่ง (นายสุธี ทองแย้ม) เพื่อให้ข้อมูลในการคัดค้านการขออนุญาตอาชญาบัตรของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด พร้อมทั้งยื่นหนังสือคัดค้านต่อการนำความเห็นของผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๙ มาใช้ประกอบการพิจารณาอนุญาต

วันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ นำเสนอข้อมูลความคืบหน้าในการคัดค้านการยื่นอาชญาบัตรพิเศษ ผ่านรายการ “รวมใจคนไทยไม่ทิ้งกัน” ทางสถานีโทรทัศน์ NBT ภาคกลาง และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี ส่งสำเนาเอกสารรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการยื่นคำขออาชญาบัตรพิเศษฯ ของบริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ฯ ให้กับเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านจังหวัดจันทบุรี ซึ่งใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ในการยื่นคำขอฯ

วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ องค์กรภาคประชาชนได้ยื่นหนังสือคัดค้านต่อกระทรวงอุตสาหกรรม และประธานคณะกรรมการนโยบายแร่ทองคำ ซึ่งมี พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ เป็นประธานกรรมการ เพื่อยื่นคัดค้านกรณีดังกล่าว พร้อมส่งมอบรายชื่อที่สมบูรณ์ถูกต้องในการคัดค้าน จำนวน ๕๘,๐๐๐ รายชื่อประกอบกับหนังสือคัดค้านฯ

วันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ นำเสนอข้อมูลความคืบหน้าในการคัดค้านการยื่นอาชญาบัตรพิเศษฯ ผ่านรายการ CTV Talk เคเบิ้ลซีทีวี จันทบุรี

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ จังหวัดจันทบุรี ส่งหนังสือคัดค้านการขออนุญาตของ บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ต่อกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ และไม่เห็นด้วยกับการนำความเห็นของผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๙ มาใช้ประกอบการพิจารณาอนุญาต ควรที่จะต้องถามความเห็นของผู้ว่าราชการจังหวัดในปัจจุบันเท่านั้น และยื่นแบบคำขอข้อมูลข่าวสารต่อสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี

เพื่อคัดถ่ายสำเนาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกสารการขออาชญาบัตรพิเศษของบริษัทชุกุมิไมนิง จำกัด (เพิ่มเติม) โดยเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านจังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรี ร่วมประชุม ณ ห้องโพลิน องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี เพื่อติดตามสถานการณ์ความคืบหน้าและกำหนดแผนงานจังหวัดก้าวของการติดตามทวงถามฯ และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี นำส่งสำเนาเอกสารเกี่ยวกับการขออาชญาบัตรพิเศษของบริษัทชุกุมิไมนิง จำกัด (เพิ่มเติม) ให้กับ เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านจังหวัดจันทบุรี ซึ่งใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ในการยื่นคำขอฯ

วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (Enlaw) เผยแพร่บทความทางวิชาการ “ความเห็นทางกฎหมาย: การขออาชญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำจังหวัดจันทบุรี” สู่อาธารณะผ่านทางเว็บไซต์มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม <https://enlawfoundation.org/newweb/?p=๕๒๐๔>

วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรี ร่วมประชุม ณ ห้องประชุมสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดจันทบุรี เพื่อร่วมกันกำหนดแผนงานจังหวัดก้าวของการติดตามทวงถามฯ ซึ่งที่ประชุมฯ เห็นควรให้จัดทำหนังสือทวงถามไปยังสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรีในฐานะเจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่จังหวัดจันทบุรี, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ในฐานะหน่วยงานที่กำกับดูแล กพร. และผนวกกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่ร่วมกันคัดค้านฯ ขับเคลื่อนงานติดตามความคืบหน้าในรูปแบบเครือข่ายฯ ใช้ชื่อว่า “เครือข่ายคนจันทน์ด้านเหมืองทอง” สำนักงานสำหรับประสานงานอยู่ที่ สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดจันทบุรี เลขที่ ๑๐๔๕ ถนน ท่าแฉลบ ตำบลตลาด อำเภอเมืองฯ จังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ผู้แทนเครือข่ายคนจันทน์ด้านเหมืองทอง เข้าพบอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี เพื่อยื่นหนังสือขอทราบผลความคืบหน้าของการออกอาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำจังหวัดจันทบุรีฯ

วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี ได้ตอบหนังสือเครือข่ายคนจันทน์ด้านเหมืองทอง เรื่องขอทราบผลความคืบหน้าของการออกอาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำจังหวัดจันทบุรีฯ รายละเอียดตามหนังสือสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี ที่ จบ.๐๐๓๓(๔)/๑๑๕๙ ซึ่งความคืบหน้าในส่วนที่รับผิดชอบคือ ได้นำส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการขอออกอาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำจังหวัดจันทบุรีฯ ทั้งหมดไปยังกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่แล้วตั้งแต่วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ องค์กรภาคประชาชน ได้ทวงถามคำตอบกับกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ซึ่งการตอบคำถามประชาชนไม่สามารถให้ความกระจ่างหรือจุดยืนของทางราชการว่าจะมีแนวทางในการพิจารณาไปในทิศทางใด

วันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ผู้แทนเครือข่ายคนจันทน์ด้านเหมืองทอง ให้ข้อมูลความคืบหน้าของการติดตามในการคัดค้านขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ ผ่านรายการสภากาแฟ CTV จันทบุรี

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ สภาองค์กรชุมชนตำบลพวา ได้รับเอกสารจากสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ ซึ่งแจ้งถึงกรณีการยื่นหนังสือคัดค้านการขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำต่อประธานคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ (คนร.) เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๖๓ ณ กระทรวงอุตสาหกรรม

วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ผู้แทนเครือข่ายคนจันทน์ด้านเหมืองทอง พบนายจารีก ศรีอ่อน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต ๒ จังหวัดจันทบุรี เพื่อให้ข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการขออนุญาตนำเข้าประกอบการจัดตั้งกระทู้สดในสภา

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ นายจารีก ศรีอ่อน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต ๒ จังหวัดจันทบุรี ตั้งกระทู้สดในสภาผู้แทนราษฎร เรื่องการออกอาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำจังหวัดจันทบุรี โดยมีนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นผู้ตอบกระทู้ฯ

วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรี ร่วมประชุม ณ ห้องประชุมสำนักงานเทศบาลเมืองท่าช้าง เพื่อร่วมกันกำหนดแผนงานจังหวัดหวั่งก้าวของการติดตามทวงถามฯ ซึ่งที่ประชุมฯเห็นควรดังนี้ ๑) เข้าพบท่านผู้ว่าราชการจังหวัดอีกครั้ง เพื่อรายงานความคืบหน้าทั้งหมด ๒) จัดทำป้ายคัดเอาท์ และกำหนดวันดีเดย์ในการติดตั้งป้ายฯพร้อมกันทั้งจังหวัดเพื่อให้เป็นข่าวสาธารณะ ๓) จัดเวทีในพื้นที่แก่งหางแมว (รอวันที่ผู้แทน กพร. และบริษัทลงมา) และ ๔) กิจกรรมอื่น ๆ เพื่อกระตุ้นเตือนการเฝ้าระวังและคัดค้านเรื่อย ๆ เช่น กิจกรรมวิ่งไล่เหมือง สติ๊กเกอร์ติด รถยนต์ เป็นต้น

วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ แจ้งผลการพิจารณาหนังสือคัดค้านการขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำของบริษัทชุกุมิไมนิ่ง จำกัดที่จังหวัดจันทบุรี ตามหนังสือคัดค้านฯที่พี่น้องจันทบุรีได้ยื่นเรื่อง ณ กระทรวงอุตสาหกรรม เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๖๓

วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรี ร่วมประชุม ณ ห้องประชุมสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดจันทบุรี เพื่อร่วมกันพิจารณาถึงหนังสือตอบของอธิบดี กพร. และมีมติในการทำหนังสือคัดค้านผลการพิจารณาของกพร. โดยนัดหมายแถลงข่าวคัดค้านต่อผลการพิจารณาดังกล่าวฯ ในวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๓ ณ ห้องบุษราคัม องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ จัดแถลงข่าวยืนยันมติการคัดค้านการขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำของบริษัทชุกุมิไมนิ่งจำกัด ณ ห้องบุษราคัม องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี และส่งหนังสือร้องเรียนในกรณีการขออนุญาตอาชญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำ ต่อประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน

วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ กลุ่มนักปั่นจักรยานประมาณ ๑๐๐ คัน จากหลายอำเภอในจังหวัดจันทบุรีรวมตัวกันเพื่อปั่นจักรยานรณรงค์ให้คนจันทน์ตระหนักรู้ และยืนยันเจตนารมณ์ในการคัดค้านเหมืองทองอย่างต่อเนื่อง โครงการนี้ริเริ่มโดยกลุ่มนักปั่นคนจันทน์ โดยจะปั่นรณรงค์ไปทั้ง ๑๐ อำเภอ เป็นเวลา

๑๐ อาทิตย์ เพื่อยืนยันเจตนารมณ์ว่า ถึงแม้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่จะยื้อเวลาในการพิจารณาคำขออาชญาบัตรพิเศษออกไปเพื่อให้คนจันทบุรีหมดแรง แต่ก็ถือโอกาสนี้สร้างความตระหนักรู้ให้กับคนจันทบุรีให้ทั่วถึงมากขึ้น

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ ตัวแทนผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมในจังหวัดจันทบุรี ร่วมประชุม ณ ห้องประชุมไพลิน องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี เพื่อรับทราบความคืบหน้าสถานการณ์คัดค้านเหมืองทองในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี และยกระดับจัดตั้ง “สมาพันธ์คนจันทบุรีด้านเหมืองทอง” เพื่อยกระดับองค์กรให้เป็นทางการ และมีแนวทางการทำงานไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานภาคีเครือข่ายคัดค้านการทำเหมืองทองในจังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ สมาพันธ์คนจันทบุรีด้านเหมืองทอง พร้อมด้วยตัวแทนชาวจันทบุรี เดินทางไปยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ณ ทำเนียบรัฐบาล หลังจากที่ชาวจันทบุรีได้ยื่นหนังสือคัดค้านการขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำของบริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ไปหลายครั้ง ตั้งแต่เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๓ แต่ที่ผ่านมามาหน่วยงานภาครัฐยังไม่ได้นำข้อคัดค้านของชาวจันทบุรีมาพิจารณา โดยมีนายอนุชา นาคาศัย รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และนายธีรภัทร ประยูรสิทธิ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับเรื่องฯ

วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ สำนักปลัดนายกรัฐมนตรีแจ้งสมาพันธ์ฯ ได้นำเรียนเรื่องให้นายกรัฐมนตรีเพื่อโปรดทราบ และได้ประสานส่งเรื่องให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องดังกล่าวและให้แจ้งผลให้ทราบโดยตรง (ปัจจุบันยังไม่มี การตอบกลับแต่อย่างใด)

วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ สมาพันธ์คนจันทบุรีด้านเหมืองทอง พร้อมด้วยตัวแทนชาวจันทบุรี เดินทางไปให้ข้อมูลความคืบหน้าของการติดตามในการคัดค้านขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ ผ่านรายการสถานีประชาชน ไทยพีบีเอส กทม.

วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ สมาพันธ์คนจันทบุรีด้านเหมืองทอง เผยแพร่บทความแจ้งเหตุผลสู่สาธารณะ “ทำไมคนจันทบุรีถึงคัดค้านเหมืองทอง ผ่านสื่อ Social Facebook เพจสมาพันธ์คนจันทบุรีด้านเหมืองทอง

วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน มีหนังสือแจ้งความคืบหน้าในการรับเป็นเรื่องร้องเรียนเลขดำที่ ๒๐๘/๒๕๖๔

วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ คนจันทบุรีร่วมกันขึ้นป้ายคัดเอาท์ขนาดใหญ่ในหลายๆจุด และทำสติ๊กเกอร์ ติดรถยนต์ ข้อความ “คนจันทบุรีไม่เอาเหมืองทอง” เพื่อแสดงจุดยืนในการคัดค้านฯ

วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เลขานุการสมาพันธ์คนจันทบุรีด้านเหมืองทอง, ประธานคณะทำงานลุ่มน้ำวังโตนด, ผู้ประสานงานเครือข่ายปกป้องผืนป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดภาคตะวันออก และผู้จัดการมูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม เข้าร่วมให้ข้อมูลกรณีการขอออกอาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ ต่อคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ สภาผู้แทนราษฎร

วันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๔ สถานี “จันทบุรี Voice” สัมภาษณ์ นายจารึก ศรีอ่อน ถึงความคืบหน้าต่อกรณีที่สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทองได้ยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการ ปปช. สภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอให้พิจารณาตรวจสอบและมีคำสั่งให้ยุติการออกอาชญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๔ สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทองได้รับการประสานงานจาก คณะกรรมการ ปปช. สภาผู้แทนราษฎร ในการลงพื้นที่จังหวัดจันทบุรีในระหว่างวันที่ ๑ – ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๕ สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง พร้อมด้วยภาคีเครือข่ายฯ จัดประชุมและประกาศยืนยันจุดยืนในการคัดค้านฯ และการถอดถอนจันทบุรีออกจากเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง พร้อมด้วยภาคีเครือข่ายฯ ยื่นหนังสือขอให้เร่งรัดกระบวนการในการยุติคำขอออกอาชญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำ ของบริษัท ธิชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด และเรียกร้องให้ถอดถอนจันทบุรีออกจากเขตพื้นที่แหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองต่อ นายชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร และ นายกรัฐมนตรี (นายอนุชา นาคาศัย เป็นผู้รับหนังสือ) ณ อาคารรัฐสภา

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖ สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี และ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จัดเวทีสัมมนาวิชาการ “เปิดงานวิจัยทำไมคนจันทน์ไม่เอาเหมืองทอง” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรายงานความคืบหน้าต่อกรณีการคัดค้านการขออาชญาบัตรพิเศษของบริษัท ธิชภูมิ ไมนิ่ง ตลอดจน สร้างกระบวนการรับรู้และการมีส่วนร่วมของชาวจันทบุรี และผู้ที่สนใจต่อการดำเนินการคัดค้านการทำเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี และการถอดถอนจันทบุรีออกจากเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง เนื่องในโอกาสครบรอบ ๒ ปีของการก่อตั้งสมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง

๔.๗.๖ ผลการดำเนินการเคลื่อนไหวที่ผ่านมา

จากการที่ชุมชนออกมาต่อต้านเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี มีผลทำให้กระทรวงอุตสาหกรรมยังไม่มีการเคลื่อนไหวใดใด ที่จะแสดงให้เห็นว่าการอนุญาตต่าง ๆ เกี่ยวกับเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี ได้รับการพิจารณาให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่การขออนุญาตการสำรวจเหมืองแร่ทองคำในอำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการสำรวจแหล่งแร่ทองคำไปแล้ว เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ บริษัท ธิชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด มายื่นขออาชญาบัตรพิเศษจำนวน ๑ คำขอ ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน ๒๐๘,๘๙๔ ไร่

แสดงให้เห็นว่ากระทรวงอุตสาหกรรมยังไม่มีแนวทางที่จะให้อนุญาตให้บริษัทเอกชนรายใดเข้ามาดำเนินการสำรวจแร่ดังกล่าวในจังหวัดจันทบุรี ทำให้สามารถอนุมานได้ว่า หน่วยงานภาครัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ให้อนุญาตอาชญาบัตรพิเศษเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี แต่ถึงอย่างไรก็ตามประชาชนในพื้นที่ก็ยังไม่มีความเชื่อมั่นในระบบของทางราชการ และยังไม่มีความวางใจต่อสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศในอนาคต การรวมตัวเพื่อการเคลื่อนไหวในการต่อต้านเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรียังคงมีต่อไป จนกว่าจังหวัด

จันทบุรีจะถูกถอดออกจากแผนที่การกำหนดเป็นเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง ตามแผนที่ที่ปรากฏในแม่บทการบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๒ ต่อไป

๔.๗.๗ แนวทางในการเคลื่อนไหวก่อนในอนาคต

แนวทางในการเคลื่อนไหวก่อนในอนาคต เนื่องจากจังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสำคัญและเป็นแหล่งที่ทำชื่อเสียงด้านผลไม้ไทย ที่มีค่ายิ่งกว่าทองคำที่อยู่ใต้ดิน หากรัฐบาลยังคงเดินหน้าให้การสนับสนุนให้บริษัทเอกชนต่างชาติเข้ามาดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ต่อไป ทาง “สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง” และภาคีทุกภาคส่วนในจังหวัดจันทบุรี จะเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวก่อนต่อไป ถึงแม้ว่าบางสถานการณ์อาจจะเข้าข่ายขัดกับกฎหมาย แต่ถ้าเป็นความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ทางสมาพันธ์ฯ อาจจะต้องดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนเพื่อการยุติธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรีต่อไป เช่น การรวมคนให้ได้มากที่สุดแล้วเคลื่อนขบวนไปเรียกร้องต่อรัฐสภา และทำเนียบรัฐบาล การนำพาคนจำนวนมากเพื่อเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ฯ อาจจะต้องใช้ยานพาหนะขนาดใหญ่ และมีจำนวนมากเพื่อที่จะสามารถพาคนทั้งหมดเข้าร่วมการเคลื่อนไหวก่อนในครั้งนี้ เป็นต้น

๔.๗.๘ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำแนวทางการเคลื่อนไหวก่อนของสมาพันธ์ “คนจันทน์ด้านเหมืองทอง”

การเคลื่อนไหวก่อนเพื่อต่อต้านธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ หรือเหมืองแร่ใดใดในประเทศไทย ควรยึดหลักความร่วมมือเป็นหนึ่งเดียวของประชาชนในพื้นที่ และการเคลื่อนไหวก่อนใดใด ควรกระทำโดยพื้นฐานความเดือดร้อนของประชาชนอย่างแท้จริง ปราศจากผลประโยชน์ของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อคงไว้ซึ่งประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติเป็นสำคัญ รูปแบบการเคลื่อนไหวก่อนของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี จึงเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่เป็นรูปแบบการต่อต้านอย่างสันติวิธี และได้ผลเชิงบวกและเป็นรูปธรรมที่สุด ควรที่จะได้รับการนำไปใช้เป็นแบบอย่างที่ดี และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

๔.๘ สรุปการประชุมนำเสนอผลการวิจัยและรับฟังความเห็น “โครงการวิจัยเหมืองแร่ทองคำกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน” ในวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๖ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น. ห้องประชุม ๗๐๙ ชั้น ๗ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานในที่ประชุมฯ กล่าวเปิดและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุมครั้งนี้ กล่าวคือมุ่งเน้นเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการกำกับกิจการเหมืองแร่ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับมาตรการเฝ้าระวังมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ซึ่ง กสม.กำลังดำเนินการขับเคลื่อนเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะต่อร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน ในการนี้ จึงจำเป็นต้องรับฟังความเห็นทางวิชาการด้านการเหมืองแร่ ทรัพยากรธรณีและธรณีวิทยาจากทุกภาคส่วน ทั้งจากภาคประชาชนและประชาสังคม นักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐ

ในการประชุมความคิดเห็นเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการกำกับกิจการเหมืองแร่โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับมาตรการเฝ้าระวังมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเป้าหมายของงานวิจัยนี้ มีผู้เสนอความคิดเห็นจำนวน ๑๐ คน ดังนี้

๑. นายแพทย์สมเกียรติ ศิริรัตนพลฤกษ์ สำนักงานคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ กระทรวงสาธารณสุข มีความเห็นโดยสรุปว่า จากการมุ่งเฉพาะปัญหาด้านสุขภาพ แบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

๑) คนทำงานหรือแรงงานในเมืองแร่

๒) ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งรวมทั้งสมาชิกในครอบครัวของผู้ที่ทำงานในเมือง และกลุ่มเปราะบาง ซึ่งเป็นผู้มีความเสี่ยงสูง ได้แก่ เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้มีโรคประจำตัวซึ่งมีภาวะสุขภาพไม่ปกติ โดยหลักการแล้ว เอกชนผู้ก่อมลพิษและหน่วยงานของรัฐจะต้องมีมาตรการป้องกัน (Protection) ต่อผู้ไม่สมควรได้รับผลกระทบเหล่านี้ โดยหลักการป้องกัน (Prevention) ด้านสิ่งแวดล้อม มีความสำคัญกว่าการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ปัญหาที่สำคัญของกิจการเหมือง คือ

(๑) ไม่มีกระบวนการเฝ้าระวังก่อนการดำเนินการ ยกตัวอย่าง ในพื้นที่ศักยภาพแร่ ตรวจพบว่า ประชาชนมีสารอันตรายในร่างกายสูง เช่น สารหนู แคดเมียม ซึ่งมักมีข้อถกเถียงว่าปนเปื้อนมาจากแหล่งในพื้นที่เองหรือจากกระบวนการทำเหมือง โดยหลักการย่อมสามารถจัดการพื้นที่ไม่ให้เกิดการปนเปื้อนมากขึ้นได้ ในกระบวนการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Environmental Health Impact Assessment: EHIA) ควรมีการศึกษาบริบทของพื้นที่และเก็บข้อมูลสุขภาพเชิงลึก เช่น การเจาะเลือด

(๒) ภายหลังจากดำเนินกิจการเหมืองไม่มีการตรวจสุขภาพแรงงาน แต่มักตรวจภายหลังที่มีการร้องเรียนแล้ว

ดังนั้น รัฐควรจะต้องมีนโยบายทางกฎหมายเชิงป้องกันที่ชัดเจนในการจัดการแหล่งกำเนิดมลพิษ ควบคู่กับการเฝ้าระวังทั้งจากหน่วยงานรัฐและเอกชนเจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษ โดยสอดคล้องตามหลักการ ส ก ล ที่ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะรู้ (Rights to know) อย่างแท้จริงในทุกระดับ และเสริมสร้างทักษะในการเข้าถึง ข้อมูลการดำเนินกิจการเหมืองแร่ซึ่งมีอันตรายและอ้างว่าเป็นความลับทางธุรกิจไม่ได้ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่เพียงพอต่อการพิจารณาตัดสินใจได้ ในส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองสิทธิในสุขภาพของแรงงานในกิจการเหมืองแร่ ได้แก่ พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔ และพระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๒ นั้น เป็นการให้อำนาจหน้าที่หน่วยงานระดับกรมในการออกกฎหมายและบังคับใช้ จะเห็นได้ว่าแตกต่างจากฐานคิดของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ริเริ่มจากการกำหนดนโยบายโดยสภาก่อนการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) สร้างทัศนคติในการให้ความสำคัญเรื่องสุขภาพมากกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ

๒) พัฒนาระบบกฎหมายเพื่อจัดการที่ต้นเหตุ เนื่องจากการตรวจสอบทางการแพทย์ภายหลังที่มีอาการป่วยเป็นปลายเหตุ ซึ่งยากต่อการวินิจฉัยว่ามีสาเหตุมาจากกิจการเหมืองหรือไม่ ในบางกรณีที่มีสารเคมีในร่างกายสูงอาจมีอาการที่ไม่ชัดเจน และมีผลกระทบทางสุขภาพในลักษณะเรื้อรัง

๓) จัดให้มีบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข และสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนามาตรการเฝ้าระวัง ซึ่งยังมีข้อจำกัดในการตรวจและติดตามเฝ้าระวังสุขภาพ ซึ่งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลในพื้นที่ไม่สามารถตรวจได้

นอกจากนี้ การพัฒนาแนวทางกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) และ EHIA รวมทั้งการจัดทำข้อมูลด้าน

สิ่งแวดล้อมทั้งในเชิงนโยบายและการบริหารจัดการพื้นที่ก็มีความสำคัญ ซึ่งสินแร่แต่ละประเภทย่อมมีการ
จ ด ก า ร
ที่แตกต่างกัน

๒. นายศศิน เฉลิมลาภ อดีตกรรมการแร่แห่งชาติ

มีความเห็นโดยสรุปว่า หัวใจของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ เมื่อพิจารณาเชิงพื้นที่
ประกอบด้วย

๑) พื้นที่ศักยภาพแร่ ซึ่งมีการสำรวจตามธรรมชาติของพื้นที่

๒) เขตทรัพยากรแร่ (Mining Zone) ในเขตศักยภาพแร่ พบว่าเป็นพื้นที่ที่มีการร้องเรียนต่อ
กสม. ในช่วงสิบปีที่ผ่านมามากกว่า ๗๐-๘๐ คำร้อง ซึ่งเป็นปัญหาคิดเป็นร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ดำเนินการใน
ประเทศทั้งหมด โดยพบปัญหาในการกำหนดให้พื้นที่ใดเป็นเขตทรัพยากรแร่ และการมีคำขออาชญาบัตรเพื่อ
สำรวจแหล่งแร่ในพื้นที่ศักยภาพแร่เพื่อพิจารณาความคุ้มค่าเฉพาะจุด ยกตัวอย่าง กรณีแร่โปแตชจะต้องเลือก
พื้นที่ที่สามารถขุดได้และกันเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ออกไป โดยผ่านการยอมรับจากกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในพื้นที่

๓) เขตประทานบัตร ทั้งนี้ หากมีการดำเนินการถูกต้องตามกระบวนการ EIA และ EHIA ภายใน
พื้นที่นั้นๆ ก็จะไม่มีปัญหา แต่ผู้ประกอบการมักไม่ยอมรับผิดและต่อสู้ทางกฎหมายที่ผ่านมา ได้มีการพยายาม
กำหนดเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองภายใต้แผนแม่บทบริหารจัดการแร่ โดยตนได้รับการแต่งตั้งเป็น
คณะกรรมการเสริมสร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยจัดตั้งกลไกการรับฟังข้อคิดเห็นในรูปแบบการ
ประชุมปรึกษาหารือทางเทคนิค (Technical Meeting) จาก ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรม
เหมืองแร่ กลุ่มสภาเหมืองแร่ และกลุ่มนักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันยังกำหนดเขต
แหล่งแร่ไม่สำเร็จ โดยมีข้อขัดแย้งส่วนหนึ่งเนื่องจากการจัดเชิญประชุมที่ไม่มีประสิทธิภาพ แหล่งน้ำซับซึมถูก
กำหนดไว้แล้วในพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งหมายความถึงแหล่งต้นน้ำ ตาน้ำ ป่าพุที่มีน้ำออกมา ยัง
ไม่ได้มีหน่วยงานใดศึกษาไว้เป็นการเฉพาะ แต่ได้มีการกำหนดนิยามไว้โดยคณะกรรมการที่ถูกแต่งตั้งชุดหนึ่ง
เมื่อปี ๒๕๖๓ มีที่มาสืบเนื่องจากแต่เดิมการทำเหมืองแร่อยู่ในพื้นที่ป่าซึ่งไม่ได้มีผลกระทบต่อชุมชน และไม่ได้
กำหนดให้ต้องจัดทำ EIA จึงสมควรมีข้อระวางไม่ให้กระทบแหล่งน้ำ ในขั้นนี้ เห็นว่าการนิยามแหล่งน้ำซับซึม
ที่คลุมเครือมีข้อดีที่ประชาชนสามารถใช้เป็นข้อต่อสู้ได้ในแง่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม
อาจมีการดำเนินกิจการเหมืองแร่ได้หากไม่มีผู้ใช้ประโยชน์ในแหล่งน้ำซับซึมดังกล่าว

ดังนั้น จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะต่อแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๓ ว่า การจัดทำแผน
เขตทรัพยากรแร่ควรผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อลดผลกระทบให้น้อยที่สุด โดยร่วมกัน
รับผิดชอบ ตรวจสอบและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ การกำหนดเป็นเขต (Zone) ออกจากชุมชน เช่น พื้นที่
เทศบาล วัด โรงเรียนและสุสาน พื้นที่ทำการเกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น การกำหนดพื้นที่กันชน
(Buffer zone) ร่วมกับชุมชน และหมายรวมถึงในการกำหนดแหล่งแร่ประเภทต่างๆ ที่มีลักษณะแตกต่างกัน
ทั้งแหล่งแร่หิน แร่โปแตช ปูนซีเมนต์ และแร่อื่น ๆ ทั้งนี้ จะต้องผ่านกลไกที่ได้รับการยอมรับร่วมกันทั้งจาก
ชุมชนในพื้นที่ นักวิชาการเหมืองแร่ในด้านธรณีวิทยาและสิ่งแวดล้อม สภาเหมืองแร่ รวมทั้งผู้ที่เป็นกลาง

๓. นายสุรพล อุดมพรวิรัตน์ เลขาธิการสภาการเหมืองแร่ มีความเห็นโดยสรุปว่า ปัจจุบันหน่วยงาน
ภาครัฐไม่มีฐานข้อมูลที่เพียงพอ กล่าวคือยังไม่มีภาระสำรวจแหล่งแร่โลหะในประเทศ เนื่องจากไม่มี

งบประมาณและกำลังคนดำเนินการที่เพียงพอ อีกทั้งไม่มีฐานข้อมูลในพื้นที่กิจการทำเหมืองแร่และให้ความรู้แก่ประชาชนก่อนการดำเนินการ โดยที่ทุกคนควรรู้หลักการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจการแร่มีความจำเป็นทางเศรษฐกิจต่อการดำรงชีพ แหล่งแร่หินเพื่อใช้ในการก่อสร้างและปูนซีเมนต์เป็นตัวอย่งที่เห็นได้ชัดเจนว่าจำเป็นอย่างมากโดยช่วยลดการตัดไม้ทำลายป่า แต่การพัฒนาแหล่งแร่โลหะยังจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาผลักดันเพื่อสนองต่อประชาคมอาเซียน ปัจจุบันกิจการเหมืองแร่มีการกำหนดให้มีการประกันภัยและการจัดตั้งกองทุนตั้งกองทุนเฝ้าระวังสุขภาพและการฟื้นฟูแล้ว ในรูปแบบคณะกรรมการร่วมกับประชาชนในพื้นที่โดยมีผู้ประกอบการเป็นผู้จัดการกองทุนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากกิจการ โดยจัดทำระบบฐานข้อมูล (Base line Data) ที่สำคัญภายในพื้นที่ เช่น ปริมาณน้ำใต้ดินในกรณีต้นน้ำเป็นน้ำบาดาล

๒) พื้นที่ประทานบัตรที่มีจำนวนพื้นที่มากควรรวมเป็นเขตพื้นที่ และให้ข้อมูลความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ก่อน

๓) การบริหารจัดการกองทุนเยียวยาฟื้นฟูจากการกิจการเหมืองให้มผลในทางปฏิบัติ

๔) การพิจารณาเก็บค่าภาคหลวงอย่างเหมาะสม อาทิ ค่าขนส่งแร่ทองคำออกและเข้า

๕. ดร.วิสาข์ สุพรรณไพบูลย์ อาจารย์ประจำภาควิชาชีวเคมี คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มีความเห็นโดยสรุปว่า ทุกฝ่ายควรมองเป้าหมายเดียวกันโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิในการได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งหมายรวมถึงคุณค่าที่มีอยู่ตั้งแต่เกิดของประชาชนและการได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ จึงควรมีการพิจารณาอย่างรอบด้านจากชุมชนในพื้นที่ ซึ่งทุกภาคส่วนมีจุดร่วมเดียวกันในการบูรณาการการพัฒนาที่ยั่งยืน เห็นควรมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) ควรมีการรองรับการเฝ้าระวังและติดตามผลกระทบที่สำคัญ เพื่อแก้ไขข้อจำกัดในกระบวนการทางการแพทย์

๒) การจัดทำข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องข้อขัดแย้งเกี่ยวกับข้อมูลผลกระทบ จึงควรออกแบบการบูรณาการข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแต่ละชุดให้มีความถูกต้องและเป็นไปตามหลักวิชาการ และกำหนดแผนประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) ร่วมกันได้

๕.นางดาวัลย์ จันทรหัสดี ผู้แทนมูลนิธิบูรณะนิเวศ มีความเห็นโดยสรุปว่า เปรียบเทียบจากประสบการณ์ในพื้นที่เหมืองทอง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พบปัญหา ดังนี้

๑) ก่อนการทำเหมือง หน่วยงานรัฐมีการประกาศเขตศักยภาพแร่โดยที่ชุมชนไม่ทราบ และเมื่อมีการเปิดให้สำรวจพื้นที่และประมูลให้เข้าไปดำเนินการ สัญญาครอบประทานบัตรนั้นจะตกอยู่กับเอกชนเป็นระยะเวลาสั้นโดยที่รัฐไม่มีอำนาจยกเลิกได้

๒) ค่าภาคหลวงที่รัฐได้รับจัดเก็บไม่มีความคุ้มค่า

๓) ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการใน EIA ไม่ครอบคลุม ซึ่งจะมีการฟื้นฟูพื้นที่ต่อเมื่อปิดเหมืองแล้ว

๔) ขณะเปิดกิจการเหมือง ‘เพื่อนแร่’ จากแหล่งจะถูกกระตุ้นออกมาจนกว่าจะถึงสินแร่ พบปัญหาว่า เพื่อนแร่ซึ่งเป็นหินก้อนใหญ่มักนำมาวางกองไว้กลางแจ้ง รวมถึงกระบวนการในโรงแต่งแร่และหลอมแร่ที่เอาสินแร่มาผ่านกระบวนการที่ไม่ได้จัดการอย่างเหมาะสม เช่น การไม่ปูพื้นโรงงานย่อมเป็นเหตุเพื่อนแร่และสารไฮยาไนด์ที่ใช้ในกระบวนการดังกล่าวปนเปื้อนออกมาได้ นอกจากนี้ ชุมเหมืองที่เปิดแล้วซึ่งมีสถานะ

เป็นกรดสูงพบว่าไม่มีการดูแล อีกทั้งแม้จะดำเนินการโดยใช้เครื่องจักรเกิน ๕๐ แรงม้าขึ้นไป ก็ไม่เข้ากรณีที่ต้องควบคุมตามพระราชบัญญัติ โรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อปิดเหมืองแล้วก็ไม่มีการควบคุมกิจการที่ต่อเนื่องท้ายที่สุด เมื่อตรวจสุขภาพของประชาชนในพื้นที่พบว่ามีสารหนูและไซยาไนด์ โดยที่การพิสูจน์ผลกระทบต่อสุขภาพไม่ควรเป็นหน้าที่ของประชาชน มีข้อเสนอแนะว่า ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการประกาศเขตศักยภาพแร่ซึ่งมักประกาศครอบคลุมพื้นที่จำนวนมาก

๖.นางสมพร เพ็งคำ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความเห็นโดยสรุปว่า จากประสบการณ์การศึกษาผลกระทบต่อสุขภาพ ซึ่งเป็นปลายทางของปัญหาแล้ว โดยที่กำลังบุคลากรและทรัพยากรถูกใช้จากงบประมาณปกติของสาธารณสุข ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาระดับนโยบายที่จำเป็นต้องมีความชัดเจน เ จ น ต ้ ง แ ต ้ ต ้ น ในการแบ่งพื้นที่จัดการเพื่อลดผลกระทบโดยเฉพาะในกรณีพื้นที่ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ในทรัพยากรอยู่ อาทิ ป่าชุมชน พื้นที่เกษตร หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินอื่น ๆ ทั้งยังมีปัญหาต่อไปว่าใครคือผู้มีอำนาจตัดสินใจในการกำหนดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่โดยจะใช้ชุดข้อมูลและเครื่องมือใด ซึ่งต้องครอบคลุมข้อมูลผลกระทบด้านลบ โดยเฉพาะสินแร่ที่มีความอันตรายสูง จะต้องเพิ่มนักวิชาการภาคส่วนอื่น ๆ เช่น นักสาธารณสุขเพื่อวิเคราะห์ดัชนีภาระโรค (Burden Of Disease: BOD) และนักวิชาการเศรษฐศาสตร์สาธารณสุขเพื่อชี้แนะให้นักประโยชน์และความพร้อม ในส่วนปัญหาในระดับโครงการ พิจารณาตั้งแต่ขั้นตอนก่อนอนุญาตโครงการ ระหว่างการทำเหมืองและการฟื้นฟูภายหลัง เห็นว่ามีปัญหาที่ระบบฐานข้อมูลซึ่งมักผิดพลาดทั้งที่ประชาชนในแต่ละพื้นที่ที่มีความเสี่ยงไม่เท่ากัน จึงควรดำเนินการแบบติดตามโดยตลอด (lifetime) ในแต่ละบุคคล โดยให้ความสำคัญต่อผลกระทบต่อสุขภาพ ในขั้นแรก ชาวบ้านมักมีข้อห่วงกังวลเพียงเรื่องการระเบิดเหมือง แต่ในกระบวนการแต่งแร่กลับไม่ได้รับความสนใจทั้งที่มีผลกระทบสู่ระบบนิเวศน์และห่วงโซ่อาหาร ซึ่งประชาชนมีโอกาสได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยากต่อการพิสูจน์ ยกตัวอย่าง จากการศึกษาผลกระทบต่อเหมืองทองคำ จังหวัดเลย โดยวางระบบการเฝ้าระวัง ๖-๘ หมู่บ้าน พบว่าระบบนิเวศน์ของหมู่บ้านที่เสี่ยงที่สุดคือหมู่บ้านที่มีร่องน้ำไหลผ่านในช่วงฤดูฝน เห็นควรมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) ควรมีการคาดการณ์ผลกระทบ โดยอนุญาตให้ชุมชนจัดทำข้อมูลเชิงนิเวศน์และข้อมูลทางมานุษยวิทยาร่วมด้วยทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อสะท้อนได้ว่าใครหรือกลุ่มใดเป็นกลุ่มเสี่ยง/เปราะบาง และอยู่ในพื้นที่ใด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาสาธารณสุขแม่นยำ (Precision Public Health)

๒) พัฒนาระบบเฝ้าระวัง เนื่องจากชุมชนมีชุดข้อมูลของตน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้หลายชุดข้อมูลความรู้ประกอบกันเพื่อเป็นข้อมูลในเชิงพื้นที่ (Evidenced base) โดยเริ่มต้นที่แหล่งกำเนิดมลพิษว่าไปถึงกลุ่มเสี่ยงอย่างไรโดยตรวจวัดมลพิษ และจัดให้มีระบบเฝ้าระวังโดยจัดทำตัวชี้วัด ทราบเส้นทางที่มาของมลพิษและปริมาณสารเคมี ซึ่งสามารถตรวจสอบย้อนกลับไปยังแหล่งกำเนิด รวมถึงในระหว่างการทำพื้นที่ด้วย โดยพัฒนาใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ว่ามีที่มาจากแหล่งกำเนิดหรือกระบวนการผลิตแร่ อาทิ แร่ ต ะ ก ั ว จ ะ มี

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเคมี เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การสร้างระบบเฝ้าระวังและสร้างเครื่องมือตรวจจับที่ดีที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้จากทุกภาคส่วนเพื่อให้มีการจัดการร่วมกันนั้น จะช่วยสร้างเสริมศักยภาพความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ของประชาชนอย่างแท้จริง และจะช่วยลดต้นทุนด้านสุขภาพในระบบสาธารณสุขของประเทศ

๗. ผู้แทนกรมควบคุมมลพิษ มีความเห็นโดยสรุปว่า กรมควบคุมมลพิษ เป็นหน่วยงานหลักที่อยู่ปลายทางในการรับข้อมูลด้านมลพิษที่ออกสู่สิ่งแวดล้อม แม้ปัจจุบันจะมีข้อมูลมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลตั้งต้นในการทำเหมืองแร่ การขาดการเชื่อมโยงกับข้อมูลสุขภาพ และข้อมูลกิจการเหมืองแร่ใน EIA และ EHA ที่มี

การเปลี่ยนแปลง ซึ่งล้วนเป็นผลให้การช่วยเหลือประชาชนมีข้อจำกัด

๘. ผู้แทนกรมอนามัย มีความเห็นโดยสรุปว่า มีข้อเสนอเกี่ยวกับกลไกการขออนุญาตการทำเหมืองแร่ ดังนี้

๑) เสนอให้มีการกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตกรณีที่มีผู้ประกอบการเหมืองรายอื่น ๆ ในพื้นที่อยู่แล้ว ควรกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมที่คำนึงถึงศักยภาพในการรองรับด้านมลพิษประกอบการอนุญาตด้วย โดยเฉพาะผู้ลงมือจากการขนส่งแร่ เสียงดัง เป็นต้น เนื่องจากชุมชนได้รับผลกระทบสูงมากขึ้น

๒) ควรมีการทบทวนหลักเกณฑ์การทำพื้นที่กันชนจากชุมชน

๓) การต่อใบอนุญาตประทานบัตร ควรมีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนประกอบด้วย

๙. นายไพโรจน์ พลเพชร ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีความเห็นโดยสรุปว่า ในกระบวนการจัดทำ EIA ผู้เชี่ยวชาญมักมาจากฝ่ายหน่วยงานภาครัฐซึ่งมีอำนาจในการตัดสินใจ การจัดการแหล่งทรัพยากรแร่ไม่ได้ใช้องค์ความรู้ที่จำเป็นและไม่มีสมดุลาอำนาจองค์ความรู้ อีกทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ

๑๐. นางสาวศิริลดา ผิวหอม นักวิชาการสิทธิมนุษยชนชำนาญการ สำนักคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สำนักงาน กสม. มีความเห็นโดยสรุปว่า ปัญหากรณีตามคำร้องต่อ กสม. ที่พบคือประเด็นความขัดแย้งกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของประชาชน เช่น กรณีแหล่งแร่หินตามแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ซึ่งมีข้อจำกัด ดังนี้

๑) กระบวนการมีส่วนร่วมประชาชนที่นำไปสู่การทำประชาคมติกำหนดเฉพาะประชาชนที่อยู่ในบริเวณพื้นที่เหมือง ส่วนในพื้นที่ที่มีข้อขัดแย้งกลับไม่ได้เข้าร่วมหากอยู่นอกรัศมี ๕๐๐ เมตร ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสิทธิชุมชน ตามมาตรา ๔๒ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๒) ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ในขั้นตอนการประกาศแหล่งแร่

๓) ปัญหาการนิยามแหล่งน้ำซับซึม มีการส่งเรื่องเสนอไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา แต่ยังไม่ได้มีการประกาศบังคับใช้ ซึ่ง สำนักงาน กสม. จะมีการประชุมหารือเรื่องดังกล่าวร่วมกับผู้แทนจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต่อไป

สรุปความเห็นข้อเสนอแนะของที่ประชุม ดังนี้

๑. การจัดการเขตทรัพยากรแร่ ควรมีการพิจารณาเสนอปรับปรุงในแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๓ ต่อไป โดยเพิ่มกลไกระบบมาตรการป้องกันและเฝ้าระวัง

๒. การจัดทำ Baseline data ซึ่งควรมีกลไกอิสระจากภายนอกเข้ามาพิจารณาข้อมูลและชี้ขาดข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้น โดยอยู่ในรูปแบบการประชุมปรึกษาหารือทางเทคนิค ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาในเชิงระบบและเชิงพื้นที่

ทั้งนี้ กสม. จะได้นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์นี้ ไปเป็นต้นแบบเพื่อหารือกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

จากการศึกษาสภาพปัญหาธุรกิจเมืองทองคำกับการละเมิดสิทธิชุมชน: ปัญหาและแนวทางแก้ไขในอนาคตกรณีตัวอย่างจากจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาผลการดำเนินการเกี่ยวกับการทำเหมืองทองคำที่ผ่านมา พบว่าการอนุญาตให้เอกชนมาดำเนินการสำรวจและได้รับสัมปทานบัตรในการทำเหมืองทองคำ ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง รวมถึงชุมชนที่อยู่โดยรอบสถานที่ประกอบการนั้นย่อมได้รับผลกระทบโดยตรง รวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวในเขตจังหวัดจันทบุรีอีกเป็นจำนวนมาก กลุ่มผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่ชุมชน โดยเข้ารับฟังความเห็นของส่วนภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการศึกษาสถานการณ์ธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและบริบทชุมชนพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอกง่างาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า พื้นที่ดังกล่าวจะได้รับผลกระทบทางลบจากการนโยบายรัฐที่หากมีการอนุญาตให้ดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองแร่ทองคำในอนาคต เนื่องจากพื้นที่ตำบลพวา อำเภอกง่างาม จังหวัดจันทบุรี บริเวณอ่างเก็บน้ำคลองพะวาใหญ่ และบริเวณที่สำรวจการทำเหมืองแร่ทองคำ อยู่บริเวณทิศตะวันออกของอำเภอกง่างาม ครอบคลุมพื้นที่เป็นวงกว้าง คณะผู้วิจัยพบร่องรอยของการขุดเจาะที่เป็นแท่งหินปรากฏอยู่เป็นกันจำนวนมาก สิ่งที่ปรากฏคือสินแร่ทองคำจะอยู่พื้นที่ต้นน้ำเป็นปฐมภูมิ โดยเฉพาะในพื้นที่ต้นน้ำวังประแกด มีพื้นที่ประมาณ ๕๓๒ ไร่ และในอุทยานแห่งชาติเขาวง มีจำนวน ๒ แปลงประมาณ ๒๑,๐๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่สำคัญของภาคตะวันออก ที่เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของประเทศ เป็นพื้นที่ผลิตผลไม้ที่มีคุณภาพและชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั้งภายในและนอกประเทศ ได้แก่ ทุเรียนหมอนทอง มังคุด ลำไย ยางพารา เป็นต้น ผลผลิตเหล่านี้เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่รัฐจะได้รับจากการทำเหมืองทองคำของเอกชนแล้วย่อมมีมูลค่าที่ไม่สามารถที่จะเทียบกันได้กับมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรที่ทางจังหวัดจันทบุรีได้รับในแต่ละปีอย่างสิ้นเชิง และสิ่งสำคัญที่สุดหากคงไว้ให้พื้นที่ดังกล่าวยังคงเป็นแหล่งผลิตผลทางการเกษตรต่อไป ผลลัพธ์คือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะไม่ถูกทำลาย และถ้ารัฐบาลไม่อนุญาตให้มีการดำเนินการใดใดเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ทุกประเภทแล้วย่อมส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เนื่องจากการทำเหมืองแร่ทุกประเภทเป็นการทำลายทรัพยากรอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการทำกิจกรรมเหมืองแร่ทองคำในอนาคตย่อมจะเกิดผลกระทบอย่างมหาศาลเป็นวงกว้าง เช่น การขุดดิน และนำสารเคมีหลายสิบชนิดเพื่อนำมาละลายทองคำออกจากสินแร่ จะเกิดมลภาวะ

เป็นพิษทางธรณีวิทยา แหล่งน้ำ และอากาศ สิ่งเหล่านี้ย่อมจะส่งผลกระทบต่อและเกิดความเสียหายที่ไม่อาจจะประมาณค่าได้ และจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งให้กับประชาชนในพื้นที่เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน และอนาคต ผู้วิจัยได้แบ่งผลกระทบของประชาชนออกเป็น ๒ ลักษณะคือ

๕.๑.๑.๑ ผลกระทบทางจิตใจและความรู้สึกของประชาชน เมื่อทราบว่าจะมีการทำเหมืองทอง ในพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี พอสรุปได้ดังนี้

(๑) มีความกังวลและความเครียดเกี่ยวกับเรื่องที่ทำกิน เนื่องจากชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินที่ทำกินในปัจจุบัน หากมีการทำเหมืองทองคำในพื้นที่จริง ชาวบ้านจะไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินต่อไป

(๒) มีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาน้ำ อากาศ ฝุ่นละออง สารเคมี สารพิษ โดยเฉพาะสารไซยาไนด์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพของชาวบ้านในระยะยาว

(๓) มีความกังวลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เนื่องจากต้องสูญเสียอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบัน และชาวบ้านบางคนได้ใช้เงินลงทุนทำไร่และทำสวนไปแล้ว หากมีการทำเหมืองทองคำ ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถทำเพาะปลูกได้แล้ว ทั้งยังต้องสูญเสียเงินที่ได้นำไปลงทุนแล้วด้วย

(๔) มีความรู้สึกเศร้า ท้อ เหนื่อย เนื่องจากหลายคนเกิดและโตในพื้นที่นี้ โดยชาวบ้านหลายคนได้ให้ข้อมูลว่า “หากมีเหมืองทองเข้ามาทุกอย่างต้องเปลี่ยนไป คนที่เคยเป็นเพื่อนบ้านดี ๆ ต่อกัน ต้องแยกกันไป เราเคยผูกพัน ชุมชนที่นี่น่าจะมีความสุขที่สุดแล้ว มีทั้งน้ำ ทั้งป่า ทะเล ภูเขา ทั้งที่จังหวัดอื่นไม่มี จึงไม่อยากให้เกิดเหมืองทองคำ”

(๕) มีความกังวลและกลัวว่าชาวบ้านจะไม่สามารถคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำได้

๕.๑.๑.๒ ผลกระทบทางกายภาพจะเกิดขึ้นหากมีการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ถ้ามีการดำเนินการเกี่ยวกับการทำเหมืองทองคำในอนาคต พบว่า

(๑) ผลกระทบเกี่ยวกับที่ดินทำกินของชาวบ้าน เนื่องจากที่ดินในเขตสัมปทานเหมืองแร่ทองคำมีจำนวน ๑๔,๖๕๐ ไร่ ที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี และพื้นที่ดังกล่าวบางส่วนเป็นพื้นที่ทำกินของประชาชน และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญหากถูกทำลายไปย่อมกระทบกับการทำมาหากินของประชาชนไปด้วย

(๒) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพื้นที่อำเภอแก่งหางแมวเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ และหากมีการทำเหมืองทองเป็นเวลา ๕๐ ปี ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ ทำให้ฝนตกไม่เป็นไปตามฤดูกาล โดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่ในรัศมี ๕ กิโลเมตร แม้จะไม่ได้รับผลกระทบเรื่องที่ดินทำกินแต่ย่อมได้รับผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งในเรื่องสารพิษปนเปื้อนลงในดินและแหล่งน้ำ และอากาศ

(๓) ผลกระทบด้านสุขภาพในระยะยาว กลุ่มตัวแทนชาวบ้านได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับผลกระทบด้านสุขภาพของชาวบ้านในระยะยาว โดยเฉพาะโรคมะเร็ง โรคกล้ามเนื้ออ่อนแรง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสุขภาพของลูกหลานในอนาคตด้วย

(๔) ผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากจังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งปลูกผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญและสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน หากมีการทำเหมืองทองคำในพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว ก็จะส่งผลกระทบต่อความเป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่สำคัญด้วย

(๕) ผลกระทบด้านสังคม เนื่องจากชุมชนในตำบลพวาและตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนที่อยู่กันมาเป็นเวลานานกว่า ๕๐ ปี และมีความสงบ ชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ตั้งใจทำอะไรทำสวนเพื่อเลี้ยงชีพ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงมีความแน่นแฟ้นช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่หากมีการทำเหมืองทอง ก็จะต้องมีคนจากนอกพื้นที่เข้ามาอยู่ในชุมชน ซึ่งอาจจะทำให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาความแตกแยกของคนในชุมชนและปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าพื้นที่ในเขตจังหวัดจันทบุรี ไม่มีความเหมาะสมที่จะใช้พื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ในการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ ไม่ว่าจะเป็นเหมืองแร่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่เหมืองแร่ทองคำ ยกเว้น เหมืองหิน เนื่องจากยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ในการพัฒนาสิ่งก่อสร้าง เพื่อการพัฒนาในภาพรวม เนื่องจากสภาพพื้นที่และชุมชนเป็นพื้นที่และชุมชนเกษตรกรรมที่มีมูลค่าสูง มีผลผลิตที่มีค่าสูงกว่ารายได้จากการเก็บค่าภาคหลวงจากเหมืองแร่ทองคำ ที่หน่วยงานภาครัฐได้รับจากบริษัทเหมืองแร่ทองคำในประเทศที่ผ่านมา จึงไม่มีความคุ้มค่ากับการนำพื้นที่ในจังหวัดจันทบุรี มาใช้เป็นพื้นที่สำหรับการทำเหมืองแร่ทองคำ

๕.๑.๒ การศึกษาผลกระทบจากธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ต้นน้ำภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี

การสรุปผลการวิพากษ์สถานการณ์ความขัดแย้งชุมชนที่เกิดจากนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการดำเนินการเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี พบว่า

๕.๑.๒.๑ สรุปผลกระทบประชาชนเกิดความขัดแย้งทันทีที่ได้รับข่าวว่าเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓ ได้มีประกาศเกี่ยวกับกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ของกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี ว่ามีบริษัทชิวมิ ไมนิ่ง จำกัด ได้ยื่นคำขออาญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ และรับจดทะเบียนไว้เป็นคำขอที่ ๘/๒๕๔๙ และ ๙/๒๕๔๙ รวม ๒ คำขอ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๔,๖๕๐ ไร่ ที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี โดยความขัดแย้งเหล่านั้นเป็นมูลเหตุของการรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น และเป็นความเห็นในทางเดียวกันของคนส่วนใหญ่ของจังหวัดจันทบุรีที่มีกระแสความไม่เห็นด้วยของนโยบายภาครัฐอย่างชัดเจน พอสรุปได้ดังนี้

(๑) ไม่ชอบ เนื่องจากไม่มีการสอบถามหรือทำประชาพิจารณ์รับฟังความเห็นของชาวบ้านก่อน และเมื่อชาวบ้านคัดค้าน หน่วยงานของรัฐก็ไม่ชี้แจงข้อเท็จจริง ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่ารัฐบาลต้องการปกปิดข้อมูล

(๒) ไม่ยอมรับ เนื่องจากการออกใบอนุญาตอาญาบัตรพิเศษดังกล่าวในอำเภอแก่งหางแมวเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย โดยให้เหตุผลว่า ที่อำเภอแก่งหางแมวเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญไม่สามารถสร้างเหมืองที่เป็นแหล่งอุตสาหกรรมได้

(๓) คัดค้าน โดยผู้แทนชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “เมื่อเทศบาลตำบลพวาปิดประกาศเรื่อง การออกใบอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษดังกล่าว ชาวบ้านได้รวมตัวกันไปคัดค้านที่ศาลากลางจังหวัดจันทบุรี กระทรวงอุตสาหกรรม และทำเนียบรัฐบาล เพื่อขอให้ยุติเรื่องดังกล่าว

(๔) ต้องการให้ยกเลิกออกใบอนุญาตอาชญาบัตรพิเศษดังกล่าว เนื่องจากผิดกฎหมาย ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับชาวบ้าน เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เงินที่รัฐบาลได้รับจากการทำเหมืองทองเทียบไม่ได้กับความสูญเสียทางเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี และไม่ได้นำมาช่วยเหลือชาวบ้านแต่อย่างใด

๕.๑.๒.๒ ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งของชุมชน

ประชาชนในพื้นที่มีความเห็นว่าการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในเบื้องต้นควรสร้างความตระหนักรู้ในปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวจันทบุรี สำหรับการสร้างกระแสชุมชนเพื่อการยุติปัญหาอย่างสันติวิธี สรุปได้ดังนี้

(๑) การคัดค้านด้วยสันติวิธี โดยการผูกกริบยื่น การติดป้ายคัดค้านตามบ้านเรือนและริมถนนสายหลัก การรวบรวมรายชื่อประชาชนในจังหวัดจันทบุรีประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ คน เพื่อแสดงเจตนาที่ชัดเจนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบว่าการให้มีการทำเหมืองแร่ทองคำ และมีการรวมตัวของชาวบ้านทุกอำเภอในจังหวัดจันทบุรีประมาณ ๑๑,๐๐๐ คน เพื่อไปยื่นหนังสือคัดค้านเรื่องดังกล่าวที่ทำเนียบรัฐบาล

(๒) มีการสร้างเครือข่ายเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการทำเหมืองทองคำให้กับบุคคลทั่วไป และจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการแสดงจุดยืนของประชาชนที่ไม่เห็นด้วย โดยการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่และสติ๊กเกอร์ “คนจันทไม่เอา “เหมืองทอง” STOP GOLD MINE” ซึ่งมี QR Code เพื่อให้ผู้สนใจได้รับทราบข้อมูลการเกี่ยวกับการคัดค้านการทำเหมืองทอง และเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายในการแสดงจุดยืนคัดค้านการทำเหมืองทองคำ

(๓) การจัดทำป้ายสติ๊กเกอร์รณรงค์สำหรับแจกในกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมข้อมูลสื่อสารทาง QR Code และสื่อออนไลน์ เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อเท็จจริง ของการคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

(๔) การจัดกิจกรรมปั่นจักรยานรณรงค์คัดค้านการทำเหมืองทองและให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการทำเหมืองทองในพื้นที่ตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

๕.๑.๒.๓ ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งของชุมชนและกลุ่มต่าง ๆ ได้นำเสนอแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ขอให้รัฐบาลยุติโครงการที่จะอนุญาตให้ทำเหมืองทองคำในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากไม่มีความคุ้มค่าเมื่อเทียบกับประโยชน์กับผลลัพธ์ที่เป็นผลกระทบต่อประชาชนทั้งจังหวัด

(๒) หากรัฐบาลยังไม่ยุติโครงการ ขอให้จัดทำรายงานผลกระทบทางยุทธศาสตร์ (HEA) โดยรับฟังความเห็นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยรอบเหมืองในรัศมี ๕ กิโลเมตร ก่อน เนื่องจากพื้นที่จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ และเป็นแหล่งผลไม้ที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ จึงไม่เหมาะที่จะอนุญาตให้ทำเหมืองทองคำและอาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย

(๓) ขอให้หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการทำเหมืองทองคำซึ่งได้รับเรื่องคัดค้านจากประชาชน ลงมาในพื้นที่เพื่อพูดคุยและรับฟังข้อมูลจากประชาชนด้วยตนเอง เนื่องจากที่ผ่านมาหลังจากมีการยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่มีการชี้แจงหรือรับฟังประชาชนแต่อย่างใด ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีกับหน่วยงานของรัฐ

(๔) ควรมีการประเมินความเสี่ยงและผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชน เป็นไปตามข้อกำหนดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักการชี้แนะเรื่องธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน หรือ UNGP (United Nations Guiding Principles on Business and Human rights) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IFC (International Finance Corporation) การประเมินผลกระทบ ด้านสิทธิมนุษยชนของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเดนมาร์ก หรือ DIHR (Danish Institution for Human Rights) เป็นต้น

สรุปผลกระทบเชิงลบในอนาคต (Negative Future Impact) กรณีของจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากการลงทุนเกี่ยวกับธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรีจะไม่เกิดความคุ้มเนื่องจากที่ดินที่สูญเสียไปเมื่อเทียบกับประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบที่เป็นประชาชนทั้งหมดของจังหวัดจันทบุรีไม่สามารถเทียบกันได้โดยพิจารณาได้ ดังต่อไปนี้

๑) การสูญเสียที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต้องอพยพออกจากที่ดินพื้นที่ให้สัมปทานเหมืองแร่ทองคำ ประกอบประชาชนที่อาศัยในที่ดินดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารรับรองในสิทธิ์ที่ดินจะเกิดความเดือดร้อนและไม่ได้รับค่าทดแทนหรือเยียวยาตอบแทนการสูญเสียในที่ดิน

๒) จะเกิดมลภาวะเป็นพิษจำนวนมากที่แพร่กระจายไปสู่พื้นดิน น้ำ และอากาศ จะมีการปนเปื้อนของสารเคมีกระจายไปทั่วบริเวณอำเภอแก่งหางแมว และอำเภอใกล้เคียง เนื่องจากผลของการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญจากลุ่มน้ำคลองวังโตนดไหลลงไปสู่ทะเล

๒) จะมีคนว่างงานจำนวนมาก และเป็นภาระในการหางานใหม่ทำ และเป็นที่น่าอนแล้วว่าบริษัทผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำไม่สามารถรับประชาชนในพื้นที่ทั้งหมดเข้าทำงานในเหมืองแร่ได้ จึงต้องหันไปประกอบอาชีพอื่น หรือ ได้อาชีพที่ไม่มีความถนัด หรือจะว่างงานต่อไป

๓) ชื่อเสียงในด้านการผลิตผลไม้และสินค้าอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรีจะหายไป ถ้ามีข่าวว่าผลผลิตเหล่านั้นมีการปนเปื้อนเป็นสารเคมี เช่นเดียวกับกับในชุมชนที่อยู่รอบ ๆ เหมืองแร่ทองคำที่ปรากฏในพื้นที่อื่น ๆ ดังที่ปรากฏในพื้นที่ที่มีการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย

๔) ค่าภาคหลวงที่หน่วยงานภาครัฐได้รับจากการเก็บค่าภาคหลวงจากแร่ทองคำ เงิน และอื่น ๆ ไม่คุ้มค่ากับการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่จากการทำเหมืองแร่จะตกอยู่กับบริษัทข้ามชาติแต่เพียงผู้เดียว แต่หน่วยงานภาครัฐและประชาชนทั้งหมดในจังหวัดจันทบุรีจะได้รับผลประโยชน์จากค่าภาคหลวงแร่เป็นจำนวนน้อยและกระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะหน่วยงานส่วน

ท้องถิ่นเท่านั้น และที่สำคัญค่าภาคหลวงแร่ในปัจจุบันใช้มานานมากกว่า ๕๐ ปี โดยที่ยังไม่มีการปรับปรุงแต่อย่างใด

๕) การสูญเสียมูลค่าผลิตผลทางการเกษตรมีค่ามหาศาลกว่าค่าภาคหลวงที่รัฐจะได้รับอย่างหาที่เปรียบมิได้ เพราะมูลค่าทางการเกษตรของจังหวัดจันทบุรีมากกว่ารายได้เฉลี่ยของธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในแต่ละปีหลายเท่า และเป็นมูลค่าที่ประชาชนทั้งประเทศได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

๖) การสูญเสียความเชื่อมั่นของประชาชนต่อหน่วยงานภาครัฐและเกิดความวิตกกังวลต่อความไม่แน่นอนของนโยบายภาครัฐ เป็นความสูญเสียทางด้านจิตใจซึ่งไม่อาจประมาณค่าได้ ย่อมส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเกิดความเสียหายในอนาคตต่อไป

๕.๑.๓ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมาตรการแนวทางการบริหารจัดการการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำที่กระทบต่อสิทธิชุมชน ตลอดจนแนวทางการฟื้นฟูเยียวยาในอนาคต

๕.๑.๓.๑ ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.๒๕๖๐ พบว่ามี ข้อบัญญัติกฎหมายกำหนดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ แต่ในความเป็นจริงมีสัดส่วนของคณะกรรมการบริหารแร่ในจังหวัดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ที่มาจกภาคประชาชนเมื่อเทียบสัดส่วนกับคณะกรรมการแร่จังหวัดทั้งหมด อีกทั้งไม่ได้บัญญัติถึงขั้นตอน วิธีการ และระยะเวลาในการฟื้นฟูพื้นที่หลังปิดเหมือง จึงทำให้ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่ชัดเจนในการกำหนดขั้นตอน วิธีการ และระยะเวลาในการฟื้นฟูพื้นที่หลังปิดเหมือง อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อด้านมลพิษตกค้างในพื้นที่ เช่น ที่ปรากฏในเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย เป็นต้น นอกจากนี้ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสิ่งแวดล้อม ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไข เพิ่มเติม เพื่อให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การแก้ไขกฎหมายแร่กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้มีการดำเนินปรับปรุงแก้ไข ต่าง ๆ ดังนี้

๑) การแก้ไขพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.๒๕๖๐ โดยพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

(๑) คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่ แห่งชาติ ควรมีเครือข่ายภาคประชาชนเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิร่วมด้วย

(๒) คณะกรรมการแร่จังหวัด ควรมีผู้แทนชุมชนเข้าร่วมเป็นกรรมการ นอกเหนือจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีอยู่เดิม

(๓) ควรมีการกำหนดเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ ในกรณีที่ไม่อาจเรียกเก็บค่าฟื้นฟูและการเยียวยาจากผู้ประกอบการได้ทั้งหมดที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่บริษัทผู้ประกอบการอยู่ฐานะล้มละลาย เป็นต้น

(๔) ควรยกเลิกบท มาตรา ๑๘๗ ในบทเฉพาะกาล “บรรดากฎกระทรวง ประกาศ ระเบียบ หรือคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ และพระราชบัญญัติพิกัดอัตราค่าภาคหลวงแร่ พ.ศ. ๒๕๐๙ ที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไป

เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ จนกว่าจะมีกฎกระทรวง ประกาศ ระเบียบ หรือคำสั่งที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ” เนื่องจาก รัฐเป็นผู้เสียเปรียบ ทำให้ค่าภาคหลวงแร่ล่าสมัย และเกิดประโยชน์น้อย

(๕) ควรยกเลิกบท มาตรา ๑๘๘ และ ๑๘๙ ในบทเฉพาะกาล เนื่องจากคำขอต่าง ๆ ที่ได้มีการดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน เนื่องจากคำขอตามตาม พรบ.แร่พ.ศ.๒๕๑๐ ขาดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

(๖) ควรกำหนดค่านิยามเกี่ยวกับแหล่งน้ำซับซึมให้มีความชัดเจนและครอบคลุมถึงแหล่งน้ำซับซึมตามธรรมชาติทุกสภาพพื้นที่

๒) แผนแม่บทแร่ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๖ - ๗๐) ควรมีกระบวนการจัดทำใหม่ โดยเน้นจุดสำคัญที่ให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนแม่บท ดังกล่าว

๓) สำหรับกรณีการขอประทานบัตรทำเหมืองแร่ใต้ดิน หรือเหมืองแร่เปิดที่มีระดับความลึกของเหมืองต่ำกว่าระดับน้ำใต้ดิน จะต้องกำหนดให้ผู้ขอประทานบัตรต้องจัดทำรายงานผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม หรือ “EHIA” ด้วย

๔) การประเมินความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมจะต้องให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง และจะต้องมีบทลงโทษสำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือผู้ที่กระทำความผิด ทั้งทางอาญาและทางแพ่ง

๕) ควรยกเลิกพระราชบัญญัติพิกัดอัตราค่าภาคหลวงแร่ พ.ศ. ๒๕๐๙ และพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ และยกร่างขึ้นมาใหม่ ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยมุ่งประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ

๕.๑.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการจัดทำแผนที่เขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง

การจัดทำแผนที่เขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองตามแผนแม่บทฉบับที่ ๒ จะเห็นว่าแผนที่เขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมืองฉบับปัจจุบันยังไม่ได้รวมถึงพื้นที่เขตปลอดภัยและความมั่นคงแห่งชาติ และพื้นที่แหล่งน้ำหรือป่าน้ำซับซึม ซึ่งอยู่ระหว่างการกำหนดค่านิยามและยังไม่สามารถระบุขอบเขตที่ชัดเจน และการจะทำกิจกรรมการทำเหมืองแร่ใด ๆ ภายในเขตแห่งแรเพื่อการทำเหมืองดังกล่าวข้างต้นจะต้องดำเนินการขออนุญาตตามกระบวนการตามกฎหมายและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์และต้องได้รับการอนุญาตอย่างถูกต้องตามกฎหมายก่อนจึงจะสามารถดำเนินการได้

ดังนั้น คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ ควรที่จะให้มีการปรับปรุง หรือการจัดทำแผนที่เขตแหล่งแร่ใหม่ให้มีความเหมาะสมในลักษณะ ดังนี้

๑) การจัดทำแผนที่เขตแหล่งแร่ควรได้รับความร่วมมือหรือมีกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนหรือชุมชนในพื้นที่ในการกำหนดเขตแหล่งแร่ที่มีศักยภาพในการทำเหมืองที่มีหลักฐานและ ข้อมูลบ่งชี้ว่า เป็นแหล่งแร่อุดมสมบูรณ์และมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง และไม่กระทบวิถีชุมชนหากมีการทำเหมืองแร่เกิดขึ้น

๒) การกำหนดค่านิยามควรมีการกำหนดโดยพิจารณาสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง ตามสภาพทางกายภาพอย่างรอบด้าน เช่น คำว่า “แหล่งน้ำซับซึม” ในแต่ละพื้นที่อาจมีสภาพที่เป็นแหล่งน้ำซับซึมที่มีความแตกต่างกัน เช่น สภาพแวดล้อมที่เป็นป่าไม้ ภูเขาหินปูน แม่น้ำแหล่งน้ำใต้ดิน เป็นต้น

๓) การจัดทำแผนที่เขตแหล่งแร่ ควรมีการสำรวจใหม่และยกเลิกบางพื้นที่ออกไป เช่น ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึงแม้ว่าในการสำรวจอาจมีข้อมูลบ่งชี้ว่าในพื้นที่นั้นเป็นแหล่งแร่อุดม สมบูรณ์และมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงก็ตาม แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ เช่น เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งเศรษฐกิจที่มีศักยภาพสูง ด้านการเกษตร ประมง เป็นต้น สมควรที่จะยกเลิกหรือถอดออกจากแผนที่เขตแหล่งแร่ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบในอนาคต

๕.๑.๓.๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับค่าภาคหลวงแร่

เนื่องจากการเก็บค่าภาคหลวงแร่ที่รัฐเรียกเก็บจากการทำเหมืองแร่ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่ใช้แล้วหมดไป และเป็นสมบัติของประเทศ รัฐจึงต้องเรียกเก็บผลตอบแทนจากการนำทรัพยากรแร่ไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ประกอบกับค่าภาคหลวงแร่ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันรัฐยังไม่มีมีการปรับปรุงค่าภาคหลวงมาเป็นระยะเวลาหลายปี และการคิดอัตราค่าภาคหลวงแร่ที่ผ่านมามีอัตราการเก็บค่าภาคหลวงร่น้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณการผลิตสินแร่ของบริษัทเอกชนต่าง ๆ จึงเห็นควรให้มีการปรับปรุงค่าภาคหลวงแร่ในรูปแบบ ดังนี้

๑) ค่าภาคหลวงแร่ที่คิดจากมูลค่าของราคาประเมินที่หักค่าใช้จ่ายเบื้องต้น

๒) คิดค่าภาคหลวงแร่จากกำไรสุทธิ

การปรับปรุงค่าภาคหลวงแร่อาจจะใช้รูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้แต่ต้องคิดอัตราการเก็บค่าภาคหลวงแร่ตามมูลค่าของแร่ เช่น ทองคำและเงิน ที่มีมูลค่าสูง จะต้องคิดอัตราการเก็บค่าภาคหลวงสูงตามไปด้วย

๕.๑.๓.๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฟื้นฟูเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่

การฟื้นฟูและเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ตามประกาศคณะกรรมการแร่ ปี ๒๕๖๒ เกี่ยวกับการวางหลักประกันการฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมืองและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง เป็นการวางหลักประกันกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบการทำเหมืองแล้ว เห็นว่าสภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูพื้นที่ หรือเมื่อเสร็จสิ้นโครงการทำเหมืองแร่ และผู้ถือประทานบัตรได้ดำเนินการฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมืองตามแผนการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ครบถ้วน หรือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองแล้ว รวมทั้งไม่มีกรณีที่ต้องเฝ้าระวังผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน จึงขอเสนอแนะในการฟื้นฟูเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่ โดยยึดหลักการผู้ใดเป็นผู้ก่อมลพิษกับสิ่งแวดล้อมผู้นั้นต้องรับผิดชอบในสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยต้องมีมาตรการ ๔ ข้อ คือ

๑) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการฟื้นฟูเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่

การวางหลักประกันดังกล่าวข้างต้นไม่เพียงพอเนื่องจากบางกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินหรือเกิดผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดหวังมาก่อน มีความจำเป็นต้องให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและ

เยียวยาผู้ที่ได้ผลกระทบจากเหมืองแร่ เพิ่มเติม เพื่อให้สามารถมีทุนสำรองในการฟื้นฟูเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่ได้ทันเวลาเมื่อมีผู้ที่ได้รับผลกระทบ หลังจากนั้นเมื่อมีการเรียกเก็บจากผู้ประกอบการเหมืองแร่ได้แล้วไม่ว่ากรณีใดใด จึงนำเงินนั้นเข้ากองทุนในภายหลัง เพื่อให้เกิดสภาพคล่องและมีเม็ดเงินที่สามารถนำไปใช้ในการฟื้นฟูเยียวยาได้อย่างทั่วถึง เช่น สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกรณีศึกษาธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย ปัจจุบันยังไม่ปรากฏว่ามีการฟื้นฟูและเยียวยาใดใด เป็นต้น

๒) การประกันภัยสิ่งแวดล้อม

ผู้ประกอบการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำจะต้องดำเนินการให้มีการประกันภัยสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้ลดความเสี่ยงในกรณีที่มีการสร้างความเสียหายให้กับสิ่งแวดล้อม หรือผลกระทบที่ร้ายแรงที่เกิดกับประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ ทั้งเพื่อเป็นหลักประกันแทนบริษัทที่อาจจะไม่รับผิดชอบที่เกิดขึ้น หรือ ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการเยียวยาความเสียหายหรือในกรณีที่บริษัทนั้น ได้ล้มละลายไปแล้วไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบได้ เป็นต้น

๓) การจัดการเขตทรัพยากรแร่ ควรมีการพิจารณาเสนอปรับปรุงในแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๓ ต่อไป โดยเพิ่มกลไกระบบมาตรการป้องกันและการเฝ้าระวัง

๔) การจัดทำ Baseline data ซึ่งควรมีกลไกอิสระจากภายนอกเข้ามาพิจารณาข้อมูลและชี้ขาดข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้น โดยอยู่ในรูปแบบการประชุมปรึกษาหารือทางเทคนิค ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาในเชิงระบบและเชิงพื้นที่

ทั้งนี้ กสม. จะได้นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์นี้ ไปเป็นต้นแบบเพื่อหารือกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพโดยรวมบริบทของชุมชนตำบลพวาและตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ตามความเห็นของตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายได้ว่า ตำบลพวาเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าและเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ อาชีพส่วนใหญ่คือเกษตรกร และมีความผูกพันกับการที่อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ จึงมีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีความรู้สึกหวงแหนและรักผืนป่าแห่งนี้ไว้สืบไป ดังนั้นจากการศึกษาจึงสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ประเด็นการศึกษาสภาพโดยรวมบริบทของชุมชนตำบลพวาและตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี กับความขัดแย้งกับนโยบายสาธารณะ เกี่ยวกับการขออนุญาตออกอาชญาบัตรพิเศษเพื่อสำรวจเหมืองแร่ทองคำ ทั้งในอดีตและปัจจุบันจึงสร้างความขัดแย้งให้กับประชาชนเป็นวงกว้าง ซึ่งเกิดเป็นผลกระทบในปัจจุบันคือเกิดผลกระทบทางด้านจิตใจและความรู้สึกที่ไม่พึงประสงค์ และผลกระทบทางกายภาพในอนาคตมหาศาล ดังจะเห็นได้จากภาพสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่โครงการเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี ที่มีความเป็นมาอย่างเป็นรูปธรรม และมีประวัติความเป็นมาตามคำบอกเล่า และหลักฐานเชิงประจักษ์ เป็นกระบวนการ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความขัดแย้งชุมชนต่อนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาเหมืองทองคำในพื้นที่ตำบลพวาและตำบลสามพี่น้อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาในพื้นที่โครงการเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดจันทบุรี

จะเห็นว่าสถานการณ์ที่เป็นปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หากมีการดำเนินการกิจกรรมเหมืองทองคำในอนาคตย่อมส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากการกิจกรรมนั้นขัดผลประโยชน์ซึ่งกันและหรืออีกนัยหนึ่งคือการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ให้กับตนเอง ระหว่างภาครัฐบาล ผู้ประกอบการ และชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้งเป็นแนวคิดที่มีสมมติฐานที่ว่า สังคมนั้นประกอบไปด้วยบุคคลหลายกลุ่มซึ่งแต่ละกลุ่มก็พยายามแข่งขันกัน เพื่อให้กลุ่มของตนได้เข้าถึงและเป็นเจ้าทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดส่งผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อต้านออกมาเมื่อพบกับบุคคลที่มีเป้าหมายไม่ตรงกันหรืออาจเกิดความร่วมมือร่วมใจกันกับกลุ่มของตน เพื่อต่อต้านกลุ่มอื่นที่มีเป้าหมายต่างจากตน ทำให้สังคมเกิดความไม่เป็นมิตรและเกิดการแย่งชิงทรัพยากร (ศิริมา อัครเวธา, ๒๕๕๕) นอกจากนี้ในชุมชนเดิมที่มีปัญหาเกี่ยวพันที่ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำ เรื่องช้างป่าบุกรุกที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรน้ำนอกพื้นที่ โดยเฉพาะโครงการ EEC ปัญหาปริมาณน้ำใต้ดินลดลง และปัญหาค่าเวนคืนที่ได้รับจากการสร้างเขื่อน และอ่างเก็บน้ำ ปัญหาเหล่านี้ยิ่งทับถม และก่อตัวเป็นความขัดแย้งถึงที่สุดจากการศึกษาทฤษฎีของ Lewis A. Coser เป็นนักทฤษฎีความขัดแย้ง ที่มองว่าความขัดแย้งในสังคมมีทั้งด้านบวกและด้านลบ และอธิบายว่าความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยเชื่อว่าความขัดแย้งเป็นตัวช่วยให้สังคมเกิดความสมดุล ไม่ใช่ตัวทำลาย แต่เป็นตัวให้ประโยชน์ในภายหลัง ซึ่งเป็นการโต้แย้งกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-functional Theory) ที่เห็นว่าความขัดแย้งเป็นตัวทำลายระบบสังคม นอกจากนี้ Coser ยังเห็นว่าความขัดแย้งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมจากด้านหนึ่งไปสู่อีกด้านหนึ่งได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีของการลุกขึ้นมาต่อสู้ของชุมชนกับการใช้อำนาจของรัฐในการอนุญาตให้กลุ่มทุนข้ามชาติเข้ามาสำรวจและดำเนินการกิจการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในเขตพื้นที่จังหวัดพิจิตร และเขตพื้นที่ติดต่อกัน และกลุ่มทุนยังพยายามขยายพื้นที่ในการเข้าไปขอสำรวจเหมืองแร่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในเขตอำเภอหนองไผ่ อำเภอ빙สามพัน อำเภอวิเชียรบุรี สถานการณ์ในปัจจุบัน กลุ่มทุนพยายามเข้าพื้นที่โดยขอเข้าสำรวจในพื้นที่อำเภอ빙สามพัน โดยผ่านกลุ่มคนที่มีอำนาจในท้องถิ่นในการผลักดันในการเข้าสำรวจสายแร่ในพื้นที่ดังที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดการลุกขึ้นสู้ของประชาชนที่รวมกลุ่มกันในจังหวัดเพชรบูรณ์ในที่สุด (วริยา ด้วงน้อย, ๒๕๖๒) เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ

ดังนั้นการเกิดความขัดแย้งของชุมชนการต่อต้านนโยบายสาธารณะต่อการทำเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี จึงเกิดขึ้นต่อไปเนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวยังไม่ได้รับการปฏิเสธหรือตอบรับใดๆ จากรัฐบาล จึงยังมีประเด็นความขัดแย้งอยู่ต่อไปจนกว่าประชาชนจะได้รับความกระจ่างจากฝ่ายรัฐบาล หรือผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะแสดงให้เห็นถึงการยุติเรื่องดังกล่าวนี้ได้

๕.๒.๒ ผลของการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นของชุมชนที่มีการต่อต้าน กรณีเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรี

ประชาชนในจังหวัดจันทบุรีเมื่อทราบข่าวการขออนุญาตการสำรวจเหมืองแร่ทองคำทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจตรงกันว่าหากที่การสำรวจเกิดขึ้นจนสามารถสำรวจแล้วขั้นตอนต่อไปรัฐบาลจะต้องมีการให้มีการดำเนินการทำกิจการเหมืองแร่ทองคำอย่างแน่นอน เนื่องจากมีหลักฐานปรากฏว่าเคยมีการสำรวจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวแล้วเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการสำรวจแร่ทองคำในจังหวัดจันทบุรี มีข้อมูลว่ามีบริษัทที่ยื่นขอสำรวจแหล่งแร่ทองคำแล้ว จำนวน ๔ บริษัท มีการสำรวจพื้นที่ ๑๓ แปลง พื้นที่ทั้งหมด จำนวน ๑๐๐,๒๖๒ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว อำเภอนายายอาม และอำเภอเขาซอียดาว ซึ่งหนึ่งในบริษัทที่มาขอสำรวจคือ บริษัท ริชภูมิ ไมนิ่ง จำกัด เป็นบริษัทที่เข้ามาสำรวจในจังหวัดจันทบุรีพื้นที่ทั้งหมด ๓ แปลง ซึ่งบริษัทดังกล่าวเป็นบริษัทลูกของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) และบริษัทนี้เป็นบริษัทลูกของ บริษัท คิงส์เกต ออสเตรเลีย (นางสาวอินทรี มาณะกุล เลขาธิการสมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง, ๒๕๖๔) ดังนั้นจึงเกิดผลกระทบต่อชุมชนในจังหวัดจันทบุรี ทั้งทางด้านจิตใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นต่อนโยบายสาธารณะของรัฐบาล และมีความวิตกกังวลต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีแนวโน้มที่ไม่มีความชัดเจน และอาจถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ตามมาตรา ๔๓ และมาตรา ๕๗ รวมถึงการขัดต่อกฎหมายพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๗ วรรคสอง ที่ระบุว่า การขออาชญาบัตรแล้วนำไปสู่การทำเหมืองแร่ต้องไม่ไปกระทบกับพื้นที่ดังต่อไปนี้ จะอยู่ในเขตอุทยาน เขตห้ามล่าพันธุ์สัตว์ป่า เขตโบราณสถาน และกฎหมายอื่น ๆ ที่ห้ามไว้ แต่เหนืออื่นใดคือพื้นที่แหล่งต้นน้ำและแหล่งน้ำซับซึม มาตรา ๓๘ ห้ามผู้ใดสำรวจแร่ในที่ใด ยกเว้นจะได้รับการอนุญาต ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการขออนุญาต การขออาชญาบัตร อาชญาบัตรพิเศษ และการขอใบประทานบัตรทำเหมืองแร่จะต้องได้รับการอนุญาตก่อน (นางสาวอินทรี มาณะกุล เลขาธิการสมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง, ๒๕๖๔) ซึ่งสอดคล้องกับมติ ครม.เกี่ยวกับเหมืองทองคำ วันที่ ๐๔/๑๒/๒๕๕๐ เรื่อง นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ (หนังสือกระทรวงอุตสาหกรรม ด่วนที่สุด ที่ อก ๐๕๐๓/๓๔๖๖ ลงวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๐) คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอ นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ โดยมอบให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรับไปดำเนินการศึกษาและเสนอแนะนโยบายในการสำรวจ และการทำเหมืองแร่ทองคำโดยเร็ว โดยนำมิติด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าทองคำภายในประเทศ และมิติด้านสังคม ชุมชน และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และผลประโยชน์ตอบแทนต่อรัฐที่เหมาะสมคุ้มค่าต่อการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมาพิจารณา ทั้งนี้ให้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการหารือเพื่อจัดทำแนวนโยบาย ฯ และให้กระทรวงอุตสาหกรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแนวนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติ โดยระหว่างการศึกษาดังกล่าวให้ชะลอการออกอาชญาบัตรสำรวจแหล่งแร่ทองคำไว้ก่อน

ดังนั้นผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลกระทบโดยตรงต่อความรู้สึกของประชาชนของคนทั้งจังหวัด เนื่องจากกระทบสิทธิของประชาชนโดยตรง และนโยบายดังกล่าวขัดกับกฎหมายหลายฉบับ เช่น บทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ เกี่ยวกับสิทธิชุมชนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ อีกด้วย

๕.๒.๓ เหตุที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่มีการต่อต้าน กรณีการดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองทองคำในจังหวัดจันทบุรีเพราะว่า เมื่อมีการดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมเหมืองแร่ทองคำในอนาคต จะทำให้พื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ต้นน้ำสำคัญของประเทศถูกทำลายจากการทำเหมืองแร่ทองคำ ซึ่งจะเกิดความเสียหายต่าง ๆ มากมายทั้งพื้นดิน น้ำ และอากาศ ส่งผลกระทบต่อทั้งที่อยู่อาศัย อาชีพ เศรษฐกิจโดยรวม ผลกระทบเกี่ยวกับที่ดินทำกินของชาวบ้าน ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านสุขภาพในระยะยาว ผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร ผลกระทบด้านสังคมอีกมากมายที่จะตามมา สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ นายธิตี เอกบุญยืน ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี กล่าวว่า ภาคตะวันออกเป็นศูนย์กลางผลิตอาหาร เราพยายามเน้นอุตสาหกรรมสีเขียว โดยสีเขียวต้องไม่ปนเปื้อนแต่เราต้องการอุตสาหกรรมสะอาด เพราะถ้ามีการปล่อยข่าวว่าผลไม้ เช่น ทุเรียน มีการปนเปื้อน คู่แข่งอย่างมาเลเซียจะได้โอกาสโจมตีผลไม้จากไทยได้ ซึ่งคนในจันทบุรีลุกขึ้นมาต่อต้านกว่า ๕๐๐,๐๐๐ คน สิ่งที่กระทบมาก คือ ด้านการเกษตร ด้านการท่องเที่ยว ด้านวิถีชีวิต นี่คือเหตุผลที่ไม่เห็นด้วย เราเห็นจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ เป็นตัวอย่างซึ่งมีความน่ากลัว เหมืองทองสร้างรายได้เท่าใด เราพยายามจะทำ EFFC คือ อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ในจังหวัดจันทบุรีมีการศึกษา ซึ่งถ้าเหมืองทองมาคนจันทบุรีได้อะไร คำตอบคือ ได้ความเสียหาย ทุกภาคส่วนในจังหวัดจันทบุรีไม่เห็นด้วยกับการทำเหมืองแร่ ซึ่งต่อไปภาคเกษตรกรรมจะมีความยั่งยืนมากกว่าอุตสาหกรรมยานยนต์ จันทบุรีจึงเป็นศูนย์กลางผลิตอาหารไม่ใช่แค่ผลิตผลไม้แต่ยังมีการทำประมง มีภาคของการท่องเที่ยว ถ้ามีเหมืองทองจะมีระบบทำลายสุขภาพ เศรษฐกิจ ท่องเที่ยว อีกมากมาย และ ผศ.เจริญ ปิยารมย์ ประธานคณะกรรมการแม่ข่ายจังหวัดจันทบุรี ยังกล่าวว่าคนจันทบุรีอยู่แบบสงบด้วยการพึ่งพาตนเอง บริบทคือชาวสวนมีความสงบ ซึ่งไม่มีความคิดจะไปรบกับใครยกเว้นรบกับตนเอง เรามีความสมบูรณ์ของวิถีชีวิต แต่มีการมาสำรวจแบบลับ ๆ ล่าสุดมีการใช้มาตรา ๔๔ ปิดเหมืองแร่ในพิจิตรเพราะมีการได้ผลกระทบ เราจึงไม่อยากจะให้เมืองจันทบุรีเป็นเหมือนจังหวัดพิจิตร ดังนั้นเหตุที่เกิดความขัดแย้งดังกล่าวอีกประการหนึ่งคือ การดำเนินการใดใดของรัฐบาลขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ไม่เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการดำเนินการสาธารณะต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff (๑๙๘๐) ที่เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น ๔ แบบ คือ ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวส่งผลสำเร็จได้ในภาพรวม หากการดำเนินการนั้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตามกระบวนการทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของประชาชน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นความสามารถในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาด้วยหากประชาชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในทุก ๆ ระดับแล้วย่อมถือว่าประชาชนมีความสามารถในการควบคุมการมีปฏิสัมพันธ์ได้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ข้อเสนอแนะมาตรการต่อรัฐบาล)

๑) หน่วยงานภาครัฐควรมีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในกระบวนการขออนุญาตต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ทุกประเภท เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบผลตามระยะเวลา และมั่นใจว่าคำขอต่าง ๆ จะหวนกลับมาดำเนินการอีกครั้ง หลังจากที่สังคมไม่ได้ให้ความสนใจแล้ว

๒) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ควรจัดทำข้อเสนอแนะมาตรการนโยบายต่อรัฐบาลในการแก้กฎหมายแร่ ตลอดจนการจัดทำแผนแม่บทแร่ในประเด็นที่เกี่ยวกับผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสิทธิชุมชน รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแร่โดยรวม เช่น ในประเด็นการให้คำนิยาม “แหล่งน้ำซับซึม” การยกเลิกบทเฉพาะกาลที่ให้อำนาจตาม พรบ. แร่ ๒๕๑๐ และการจัดทำแผนที่เขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของประชาชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) ควรมีการปรับปรุงรูปแบบค่าภาคหลวงแร่และการคิดอัตราการเก็บภาษีแร่ ให้มีความเหมาะสมกับมูลค่าแร่ที่มีมูลค่าสูง เช่น แร่ทองคำ และเงิน เป็นต้น เนื่องจากรูปแบบค่าภาคหลวงแร่และการคิดอัตราการเก็บภาษีแร่ตามพระราชบัญญัติพิกัตอัตราค่าภาคหลวงแร่ พ.ศ. ๒๕๐๙ - พ.ศ. ๒๕๒๒ ถูกใช้มานานจนถึงปัจจุบันยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศและประชาชนอย่างแท้จริง

๔) การจัดการเขตทรัพยากรแร่ ควรมีการพิจารณาเสนอปรับปรุงในแผนแม่บทบริหารจัดการแร่ ฉบับที่ ๓ ต่อไป โดยเพิ่มกลไกระบบมาตรการป้องกันและการเฝ้าระวัง

๕) การจัดทำ Baseline data ซึ่งควรมีกลไกอิสระจากภายนอกเข้ามาพิจารณาข้อมูลและชี้ขาดข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้น โดยอยู่ในรูปแบบการประชุมปรึกษาหารือทางเทคนิค ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาในเชิงระบบและเชิงพื้นที่

ทั้งนี้ กสม. จะได้นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์นี้ ไปเป็นต้นแบบเพื่อหารือกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๑) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบในเชิงพื้นที่เกี่ยวกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและข้อกังวล หรือปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อนำเสนอให้เกิดการนำไปปฏิบัติในระดับนโยบายได้อย่างถูกต้อง

๒) ให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคุ้มค่าและผลกระทบจากบริษัทข้ามชาติ ที่เข้ามาดำเนินการธุรกิจเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทย

บรรณานุกรม

- กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (๒๕๕๓). การทำเหมืองแร่ทองคำที่จังหวัดเลย, สืบค้นจาก <https://envi-mining.dpim.go.th/modules.php?m=article&op=detailnewsupdate&NUID=๑๗> เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.
- กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (๒๕๖๐). สารสำคัญของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐, สืบค้นจาก <http://law.industry.go.th/laws/detail/๓๒๖๖๗> เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.
- กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๓๘). สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๕). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- กาญจนา ยาอุต. (๒๕๕๖). การวิเคราะห์ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของการทำเหมืองแร่ทองคำ กรณีศึกษา อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.
- กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๒. (๒๕๖๔). แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๒ (จันทบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐. ปราจีนบุรี: หน้า ๑ – ๑๘.
- คณิศร ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. (๒๕๕๕). แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ : ปัญหา อุปสรรค และทางออก. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส, หน้า ๕
- คณิศร ศรีบัวเอี่ยม. (๒๕๕๙). รายงานการศึกษาวิจัยฉบับย่อเพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณะ โครงการวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม เพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน”. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, หน้า ๗ – ๘.
- คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ. (๒๕๖๓). แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, หน้า ๒๔-๒๖.
- คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ. (๒๕๖๖). แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่ฉบับที่ ๒, หน้า ๒๓ – ๒๔.
- คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๗๒/๒๕๕๙ เรื่อง การแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ, (๒๕๕๙, ๑๓ ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา, ๑๓๓ (ตอนพิเศษ ๒๘๙ ง), ๖ – ๗.

จุฑารัตน์ ชมพันธ์. (๒๕๕๖). **ธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจในโครงการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, หน้า ๘๕.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๕๗). **บันทึกการนำเสนอในงานสัมมนาวิชาการ เรื่อง “ข้อเท็จจริงและความจริง: เหมือนทองคำ จังหวัดเลย”** เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗ ณ ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ชั้น ๔ อาคารประชาธิปไตย-ราไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จังหวัดจันทบุรี (๒๕๖๔). **แผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐**. จันทบุรี: สำนักงานจังหวัดจันทบุรี, หน้า ๗ – ๒๐, ๓๐ – ๓๒, ๙๐.

ชยันต์ วรรณระภูติ. (๒๕๓๖). **สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ**. อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๕), กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ชุตินา คล่องสำราญ. (๒๕๕๗). **การชะละลายโลหะหนักของหินทิ้ง บริเวณเหมืองแร่ทองคำที่ป่า จังหวัดเลย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฐิติพร พลัดบุญ. (๒๕๖๑). **การใช้วิธีการวัดความต้านทานไฟฟ้าเพื่อประเมินศักยภาพการรั่วไหลของเสียจากบ่อกักเก็บกากแร่ของเหมืองแร่ทองคำ**. พิธีจร: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และคณะ (๒๕๕๐) **โครงการบทบาทของบริษัทข้ามชาติในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (๒๕๕๑). **คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัด**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

ไทยพับลิก้า. (๒๕๕๗). **ศาลปกครองพิพากษาสั่ง “อัคราไมนิ่ง” ระบุทำเหมืองทองคำในพื้นที่ส่วนขยาย และห้ามใช้บ่อทิ้งกากแร่แห่งที่ ๒**. สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://thaipublica.org/๒๐๑๔/๐๖/akara-mining-๑/> เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๔๘). **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า อ้างถึงใน ปัทมา สุปก่าปิง. (๒๕๖๒). **การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมา: สภาพปัญหาและความท้าทายในอนาคต**, หน้า ๕.

บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน). (๒๕๕๗). **การดำเนินงาน**. สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://www.akararesources.com/th/business/operations/> เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์. (๒๕๕๑). กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมในระยะเปลี่ยนผ่านของสังคมไทย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันประปเกล้า ครั้งที่ ๑๐ ประจำปี ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ: ส เจริญ การพิมพ์.

ประชาชาติธุรกิจ. (๒๕๖๔). หวังยุติข้อพิพาท “คิงส์เกต” อนาคต จ่อให้ “ริชภูมิ” สำนวนจรรยา. สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://www.prachachat.net/economy/news-๕๙๓๑๒๓/> เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ประเวศ วะสี. (๒๕๕๑). สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๕), กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๑๓.

ประเวศ วะสี. (๒๕๕๔). กระบวนการนโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ. หน้า ๒๐.
ปาริชาติ วลัยเสถียร. (๒๕๕๓). สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๕), กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๑๔.

ปธาน สุวรรณมงคล. (๒๕๕๘). การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, หน้า ๓-๖๑.

พรนิพา ถัดน้ำหิน. (๒๕๕๓). ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ใช้แรงงานในเมืองแร่ทองคำ กุทัพบ้า บริษัททุ้งคำ จำกัด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ และ ๒๗

พิภพ อุดร. (๒๕๖๑). รายงานการศึกษาวิจัยการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน (Human Rights Due Diligence: HRDD). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, หน้า ๗-๑๙.

เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง. (๒๕๕๘). ข้อเท็จจริงและความจริง เมืองทองคำจังหวัดเลย. นนทบุรี: มูลนิธิบูรณะนิเวศ.
มยุรี อนุมานราชธน. (๒๕๕๓). นโยบายสาธารณะ แนวคิด กระบวนการและการวิเคราะห์. เชียงใหม่: คณะนิเทศการพิมพ์.

ยศ สันตสมบัติ. (๒๕๕๘). มนุษย์กับวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๓๕). พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕, เล่มที่ ๑๐๙, ตอนที่ ๓๗, หน้า ๑-๔๑.

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๖๑). พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑, เล่มที่ ๑๓๕, ตอนที่ ๒๗ ก, หน้า ๒๙-๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๒๕). “สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ” อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๕), กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๑๑.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. (๒๕๕๒). ทางเลือกทางรอดในยุคโลกภิวัตน์ อ้างถึงใน ปัทมา สุภก่าปัง. (๒๕๖๒). การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมา: สภาพปัญหาและความท้าทายในอนาคต, วารสารสถาบันพระปกเกล้า, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒, หน้า ๙.

เรวดี ศรีนุ้ยคง. (๒๕๖๐). การดูดดึงโซเชียไนต์ แมงกานีส และสารหนูด้วยพีซีบีเลี้ยงเดี่ยวและพีซีบีเลี้ยงคู่จากกากโลหะกรรมเหมืองแร่ทองคำ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชรินทร์ ชาญศิลป์ (๒๕๖๑). ปัญหาเหมืองแร่ทองคำในจังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒, หน้า ๒ – ๑๐.

วีระ สมบูรณ์, (๒๕๔๕), ข้อเสนอแนะทั่วไปที่รับรองโดยคณะกรรมการว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ สำนักข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิประโยชน์แห่งสหประชาชาติ: สำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (มปท).

ศราริน กลิ่นโพธิ์กลับ วนิตา โนบรรเทา แววดา พลกุล สายน้ำ อุดพ้วย และอนันต์ ทองภู. (๒๕๖๒). การศึกษาติดตามตรวจสอบมลพิษทางดินและเทคโนโลยีบำบัดดินในพื้นที่ปนเปื้อน. รายงานโครงการวิจัย. กรมวิชาการเกษตร. หน้า ๓๓ – ๔๙.

ศุภชัย ยาวะประภาส. (๒๕๔๕). นโยบายสาธารณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิรินันท์ ไหมคง. (๒๕๖๑). การปรับอัตราค่าภาคหลวงแร่. TAX POLICY JOURNAL, Tax Policy Bureau, Fiscal Policy Office Edition ๒, Volume ๘, November ๒๐๑๘.

สฤณี อาชวานันทกุลและคณะ. (๒๕๕๙). รายงานการศึกษาวิจัยมาตรฐานสากลในการดำเนินธุรกิจเพื่อการเคารพสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, หน้า ๒๓ – ๓๕.

สถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๖๔). สภาพปัญหาความขัดแย้งชุมชนต่อนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษาเหมืองทองคำ จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง. (๗ เมษายน ๒๕๖๔). นศ.สถาบันพระปกเกล้าสรุปผลการสำรวจความคิดเห็นชาวบ้านเรื่องเหมืองทอง ณ.เทศบาลตำบลพวา อ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี. [วีดิทัศน์]. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/Antigoldmine/videos/๓๗๑๑๗๒๔๒๔๐๐๘๐๑๘>

สมาพันธ์คนจันทน์ด้านเหมืองทอง. (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๔). ประชาชนจังหวัดจันทบุรีได้รวมตัวกันในการต่อต้านคัดค้านการทำเหมืองแร่ทองคำ. [ภาพถ่าย]. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/Antigoldmine/photos>.

สุรียา สมุทรคุปต์ และคณะ. (๒๕๓๖). จากยอดท่ายถึงบุญบึง: สิทธิอำนาจและระบบการจัดการทรัพยากรพื้นบ้านของชุมชนชาวนาหลุ่มน้ำชี. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. หน้า ๕๘.

เสนห์ จามริก. (๒๕๔๗). เอกสารสิทธิชุมชน ชุมชนไม่มีสิทธิ ตอนที่ ๑: เอกสารประกอบการสัมมนา “สิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญสีเขียว”, เอกสารประกอบการสัมมนา “สิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญสีเขียว: ความหวังและทางออก??” เวทีสิ่งแวดล้อม’ ๔๗, หน้า ๔.

เสนห์ จามริก. (๒๕๔๙)(ก). สิทธิมนุษยชนไทยในกระแสโลก. บทสังเคราะห์จากผลการวิจัยชุดโครงการ “สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล” หน้า ๑๗-๑๙.

เสนห์ จามริก. (๒๕๔๙)(ข). สิทธิมนุษยชนไทยในกระแสโลก. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า ๑๑.

เสนห์ จามริก. (๒๕๔๕). สิทธิมนุษยชน: เส้นทางสู่สันติประชาธรรม (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

สันติชัย ศรีชัยไพศาล. (๒๕๕๔). การศึกษาระบบภาษีทางเลือกสำหรับเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาวิศวกรรมทรัพยากรธรณี ภาควิชาวิศวกรรมเหมืองแร่และปิโตรเลียม คณะวิศวกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๕๗). หลักการชี้แนะเรื่องสิทธิมนุษยชนสำหรับธุรกิจ ตามกรอบงานของสหประชาชาติในการคุ้มครอง เคารพ และเยียวยา, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. หน้า ๑๒ – ๗๐.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๕๙)(ก). รายงานการศึกษาวิจัยบทบาทของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการคุ้มครอง การละเมิดสิทธิมนุษยชนของภาคเอกชน, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. หน้า ๒๙-๓๘.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๕๙)(ข). รายงานการศึกษาวิจัยมาตรฐานสากลในการดำเนินธุรกิจเพื่อการเคารพสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, หน้า ๘๓-๘๙.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๖๔). ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน: การขับเคลื่อนผลการศึกษาวิจัยไปสู่การปฏิบัติ, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, หน้า ๑-๕๐.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๖๕). IGM – Project. กรุงเทพฯ: เอกสารการนำเสนอใน “การประชุมกับภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนประเด็นสิทธิชุมชนจากงานสมัชชาสิทธิมนุษยชน” วันพฤหัสบดีที่ 3 พฤศจิกายน 2565 ณ ห้องประชุม 606 สำนักงาน กสม.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๓). สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า ๑๘-๒๗.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๑). แนวทางในการขับเคลื่อนหลักธรรมาภิบาลเพื่อสกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบาย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, หน้า ๔๘-๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๒). รายงานการศึกษานโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, หน้า ๙, ๔๐ – ๔๕.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๔). รายงานความก้าวหน้าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๓. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, หน้า ๕ – ๙.

องค์การการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา. (๒๕๕๘). UNCTAD เผยบริษัทข้ามชาติ “เอเชีย” หอบเงินลงทุนต่างประเทศมากที่สุด - แนะนำรูปแบบ “ข้อตกลง” ใหม่ รับ FDI เพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน - ลดต่างชาติครอบงำ. สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://thaipublica.org/๒๐๑๕/๐๖/unctad-๒๕-๖-๒๕๕๘/> เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

อรทัย ก๊กผล. (๒๕๔๖). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิปริญาโทสำหรับนัก

platyphylla (Betulaceae) and Populus tremula (Salicaceae). IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, ๕๔๘, ๑ – ๔.

James E. Anderson. (๒๐๐๐). Public Policy Making. U.S.A.: Houghton Mifflin Company อ้างถึงใน ปัทมา สุปกำปัง. (๒๕๖๒). การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมา: สภาพปัญหาและความท้าทายในอนาคต, น. ๖.

Nora L Alvarez-Berrios, Jessica L'Roe and Lisa Naughton-Treves. (๒๐๒๑). **Does formalizing artisanal gold mining mitigate environmental impacts? Deforestation evidence from the Peruvian Amazon.** Environmental research letters, V.๑๖, No.๑.

Nora L Alvarez-Berrios and T Mitchell Aide. (๒๐๑๕). **Global demand for gold is another threat for tropical forests.** Environmental research letters, v.๑๐, No.๑.

Ovidiu Csillik and Gregory P. Asner (๒๐๒๐). Aboveground carbon emissions from gold mining in the Peruvian Amazon สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://doi.org/10.1088/1748-9326/ab639c> เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

Rindi Gencea Hatika, et al. (๒๐๑๑). Illegal Gold Mining in Kuantan River: Mercury Contamination Analysis สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://googleads.g.doubleclick.net> เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

Stephanie Worlanyo Adator, Qiaosheng Wu, Munkaila Lambongang, Samuel Leumas Otoo, Chukwunonso Philip Bosah and Kwaku Ohene Nimako. (๒๐๒๓). Farmers' perception of the impact of gold mining on shrinking agricultural land and their livelihood in the Asutifi-North District. Resources Policy, Volume ๘๑, March ๒๐๒๓, ๑๐๓๓๗๙, retrieve from : <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421223000879?via%3Dihub>

Steven A. Peterson. (๒๐๐๓). A. Public Policy. In. Encyclopedia of Public Administration and Public Policy อ้างถึงใน ปัทมา สุปกำปัง. (๒๕๖๒). การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมา: สภาพปัญหาและความท้าทายในอนาคต, หน้า ๗.

Yulnafatmawita, et al. (๒๐๒๐). Aboveground carbon emissions from gold mining in the Peruvian Amazon สืบค้นจากเว็บไซต์ <https://doi.org/10.1088/1748-9326/ab639c> เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

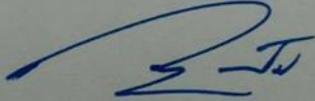
ประกาศกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่
เรื่อง ขออนุญาตพิเศษแร่ทองคำ

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี
กลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

บริษัท ริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด ได้ยื่นคำขออนุญาตพิเศษ
แร่ทองคำ และรับจดทะเบียนไว้เป็นคำขอที่ ๘/๒๕๕๙ และ ๙/๒๕๕๙ รวม ๒ คำขอ
มีเนื้อที่ประมาณ ๑๔.๖๕๐ ไร่ งาน ตารางวา
ที่ตำบล พวา, สามพี่น้อง อำเภอ แก่งหางแมว จังหวัด จันทบุรี
ตั้งมีอาณาเขตแจ้งอยู่ในแผนที่ติดท้ายประกาศฉบับนี้แล้ว

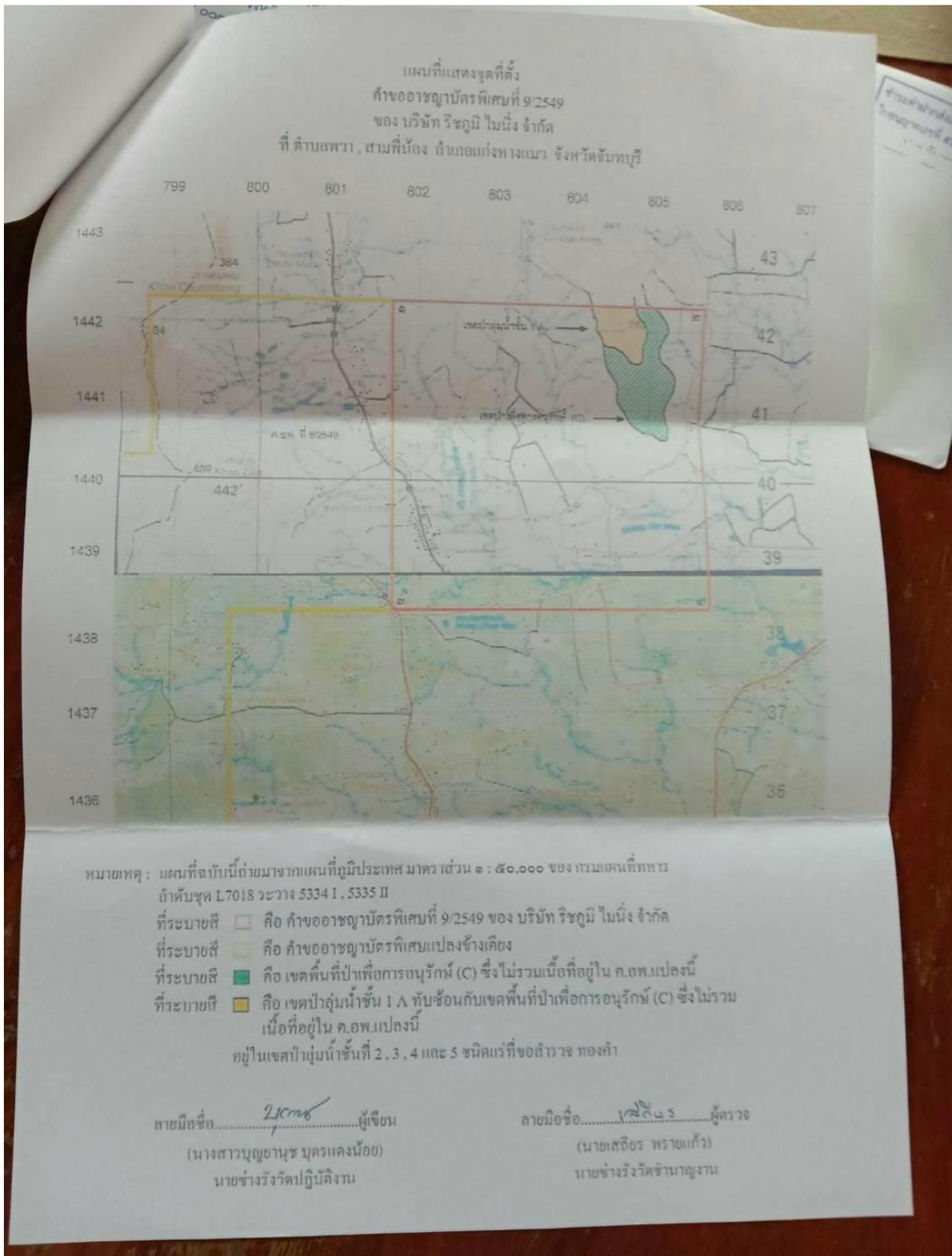
ประกาศมา ณ วันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

(ลงนาม)
(นางสาวกาญจนา ทัพป้อม)
อุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี
เจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่

ปิดประกาศวันที่ เดือน พ.ศ. ๒๕๖๓

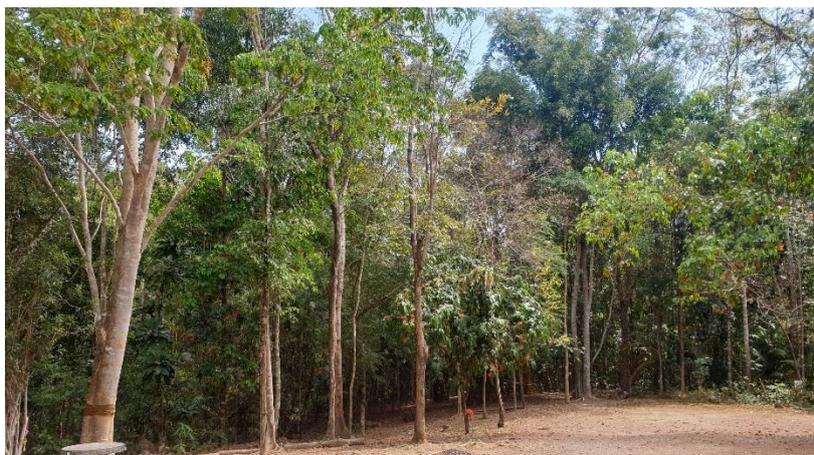
(ลงนาม)
(.....)

ภาพเอกสารคำขออนุญาตพิเศษแร่ทองคำ ของบริษัทริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด

ภาพเอกสารคำขออาชญาบัตรพิเศษแร่ทองคำ ของบริษัทริชกูมิ ไมนิ่ง จำกัด

พื้นที่ป่าต้นน้ำของตำบลพวา และตำบลสามพี่น้อง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดจันทบุรี

เขตพื้นที่เป้าหมายในการสำรวจแร่ทองคำ ทับซ้อนกับพื้นที่อ่างเก็บน้ำพวาใหญ่ ตำบลพวา

พื้นที่คลองทอง ที่เคยเป็นเหมืองแร่ทองคำในอดีต และอยู่ในอ่างเก็บน้ำพวาใหญ่

หินทิ้งที่เกิดจากการขุดเจาะ และถูกนำมาทิ้งในอ่างเก็บน้ำพวาใหญ่

การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดจันทบุรี

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับพื้นที่เหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมา
เหมืองแร่ทองคำของบริษัททุ่งคำ ไมนิ่ง จำกัด

เหมืองแร่ทองคำของเหมืองทองชาติรี ในจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก

เหมืองแร่ทองคำของเหมืองทองชาติรี ในจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก

